

Trwała Równość

progressive
society

Sprawozdanie niezależnej komisji
na rzecz trwałej równości | 2019-2024

Data pierwszej publikacji
listopad 2018 r.

Redaktor
Marcel Mersch
marcel.mersch@europarl.europa.eu

Grupa S&D/Postępowe Społeczeństwo
Parlament Europejski
Rue Wiertz 60
B-1047 Bruxelles

Grupa Postępowego Sojuszu
Socjalistów & Demokratów
w Parlamencie Europejskim

Postępowe Społeczeństwo to inicjatywa frakcji parlamentarnej
Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów
w Parlamencie Europejskim

www.socialistsanddemocrats.eu

TheProgressives

socialistsanddemocrats

socsanddems

socsanddems

socsanddems

socialistsanddemocrats

Spis treści

Czym jest Postępowe Społeczeństwo?	6
Niezależna Komisja na rzecz Trwałej Równości	8
Podziękowania	12
Streszczenie	14
Przedmowa, Udo Bullman	24
ROZDZIAŁ 1 Od zepsutego systemu do dobrobytu dla każdego w zrównoważonej Europie Louka T. Katseli i Poul Nyrup Rasmussen	27
ROZDZIAŁ 2 Wezwanie do działania na rzecz radykalnie innej Europy	37
PROPOZYCJE POLITYCZNE	45
ROZDZIAŁ 3 Władza w ręce ludzi	49
3.1 Silna demokracja	55
3.2 Zaangażowani partnerzy społeczni i prężne związki zawodowe	57
3.3 Dynamiczna i szeroka przestrzeń obywatelska	61
ROZDZIAŁ 4 Przekształcenie kapitalizmu	67
4.1 Pluralistyczna, zróżnicowana gospodarka	73
4.2 Rozliczalność i zrównoważona odpowiedzialność przedsiębiorstw	80
4.3 Skuteczny pobór podatku od osób prawnych	85
4.4 Odpowiedzialny i inkluzywny sektor finansowy	90
4.5 Zmiana technologiczna z korzyścią dla wszystkich	96
ROZDZIAŁ 5 Sprawiedliwość społeczna	101
5.1 Europa bez ubóstwa	106
5.2 Dobra praca i godziwe wynagrodzenie dla wszystkich	116
5.3 Równouprawnienie płci	123
5.4 Społeczeństwo otwarte dla każdego	126
5.5 Otwarte społeczeństwo dla każdego	128
ROZDZIAŁ 6 Postęp społeczno-ekologiczny	139
6.1 Sprawiedliwa transformacja	144
6.2 Społeczno-ekologiczne państwo	152
ROZDZIAŁ 7 Przygotowanie do zmiany	157
7.1 Zrównoważona strefa euro	162
7.2 Finansowanie zrównoważonej transformacji	169
7.3 Zrównoważone europejskie zarządzanie	173
ZAŁĄCZNIK 110 środków z zakresu polityki na rzecz zmiany Traktat o Unii Europejskiej (fragmenty) Cele zrównoważonego rozwoju	181 191 192

Czym jest Postępowe Społeczeństwo?

Postępowe Społeczeństwo to inicjatywa frakcji parlamentarnej Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim (grupa S&D).

Została zapoczątkowana w styczniu 2018 r. jako wspólny pomysł trojga ówczesnych wiceprzewodniczących grupy S&D, Udo Bullmanna, Isabelle Thomas i Kathleen van Brempt, dla których inspiracją były cele zrównoważonego rozwoju przyjęte przez ONZ.

Inicjatywę podjęto z myślą o wzbogaceniu zarówno ustawodawczej, jak i pozaustawodawczej działalności parlamentarnej grupy S&D w szeregu obszarów polityki europejskiej. Obszary te sięgają od polityki budżetowej, rolnej, rybołówstwa czy regionalnej, przez środowiskową, przemysłową i transportową po politykę w zakresie gospodarki, zatrudnienia, społeczną, dotyczącą płci, edukacji, kultury i rynku wewnętrznego. We wszystkich tych obszarach grupa S&D jest już aktywna, promując zrównoważoną transformację naszych gospodarek i społeczeństw.

Grupa S&D to pierwsze ugrupowanie w Parlamencie Europejskim realizujące spójną strategię na rzecz zrównoważonego rozwoju w swoich pracach w zakresie polityki wewnętrznej UE. Aby wesprzeć to podejście wizją i pomysłami, a także wzmocnić powiązania między swoimi działaniami politycznymi a innymi podmiotami, w szczególności związkami zawodowymi i organizacjami pozarządowymi, Postępowe Społeczeństwo będzie nadal pogłębiać i rozszerzać nasze rozumienie wyzwań w dziedzinie trwałości oraz tego, jak musi zmienić się polityka, aby transformacja osiągnęła nasz ostateczny cel – społeczeństwo oferujące wszystkim zrównoważony dobrobyt.

Eric Andrieu
Wiceprzewodniczący
grupy S&D

Mercedes Bresso
Wiceprzewodnicząca
grupy S&D

Kathleen van Brempt
Wiceprzewodnicząca
grupy S&D

www.progressivesociety.eu

Niezależna Komisja na rzecz Trwałej Równości

Louka T. Katseli
Współprzewodnicząca

Profesor ekonomii, Uniwersytet Narodowy im. Kapodistrias w Atenach
Była minister pracy i bezpieczeństwa socjalnego, a także gospodarki, konkurencyjności i transportu oraz była deputowana do parlamentu Grecji

Poul Nyrup Rasmussen
Współprzewodniczący

Nadzorca i założyciel duńskiej sieci socjalnej
Były premier Danii, były przewodniczący Partii Europejskich Socjalistów oraz były poseł do Parlamentu Europejskiego

László Andor

Starszy wykładowca w Wyższej Szkole Zarządzania Hertie, Berlin
Były europejski Komisarz ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego

Eric Andrieu

Posel do Parlamentu Europejskiego, wiceprzewodniczący grupy S&D ds. polityki rolnej, rybołówstwa i regionalnej, budżetu UE i kontroli budżetowej

Fabrizio Barca

Wykładowca finansów przedsiębiorstw i historii gospodarczej
Były minister spójności terytorialnej, Włochy
Współzałożyciel Forum Nierówności i Różnorodności

Vilija Blinkevičiūtė

Posłanka do Parlamentu Europejskiego, przewodnicząca Komisji Praw Kobiet i Równouprawnienia
Była litewska minister bezpieczeństwa socjalnego i pracy

Hassan Bousetta

Starszy wykładowca i badacz, Uniwersytet w Liège, Belgia
Były senator belgijski

Mercedes Bresso

Posłanka do Parlamentu Europejskiego, wiceprzewodnicząca grupy S&D ds. gospodarki, zatrudnienia, spraw społecznych, rynku wewnętrznego, płci, kultury i edukacji

Georg Feigl

Doradca gospodarczy w dziedzinie finansów publicznych i europejskiej polityki gospodarczej,
Izba Pracy, Wiedeń (AK Wien)

Lieve Fransen

Starsza doradczyni Centrum Polityki Europejskiej ds. zdrowia, spraw społecznych i migracji, była Dyrektor ds. Polityki Społecznej, Komisja Europejska

Jesus Gallego Garcia

Sekretarz do spraw Międzynarodowych, hiszpański Generalny Związek Zawodowy (UGT)

Enrico Giovannini

Profesor statystyki gospodarczej, Uniwersytet Tor Vergata w Rzymie
Były minister pracy i polityki społecznej
Koordynator włoskiego Stowarzyszenia na rzecz Zrównoważonego Rozwoju

Ann-Sofie Hermansson

Burmistrz Göteborga, Szwecja

Julia Hofmann

Wykładowca, Uniwersytet Wiedeński, doradca ds. dystrybucji, zatrudnienia i stosunków pracy, Izba Zatrudnienia, Wiedeń (AK Wien)

Agnès Jongerius

Posłanka do Parlamentu Europejskiego, koordynatorka grupy S&D w parlamentarnej Komisji Zatrudnienia i Spraw Socjalnych, była przewodnicząca Holenderskiej Federacji Związków Zawodowych

Eloi Laurent

Starszy ekonomista, OFCE Paryż, profesor w Szkole Zarządzania i Innowacji w Sciences Po oraz profesor wizytujący na Uniwersytecie Stanforda

Esther Lynch

Sekretarz konfederalna Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych

Paul Magnette

Burmistrz Charleroi, Belgia, były premier regionu Walonia, były wykładowca politologii

Catiuscia Marini

Przewodnicząca grupy PSE w Komitecie Regionów
Prezydent regionu Umbria, Włochy

Pierre Moscovici

Europejski komisarz do spraw gospodarczych i finansowych, podatków i ceł
Były francuski minister gospodarki, finansów i przemysłu

Kate Pickett

Profesor epidemiologii, Uniwersytetu York
Współzałożycielka Equality Trust

Conny Reuter

Sekretarz generalny, Solidar, przewodniczący ustanowionej przez Komisję grupy zadaniowej na rzecz trwałej równości, współpracującej z organizacjami pozarządowymi

Andrés Rodriguez-Pose

Profesor geografii gospodarczej, Londyńska Szkoła Ekonomii i Politologii (LSE)

Nicolas Schmit

Minister pracy, zatrudnienia i gospodarki społecznej, Luksemburg
Przewodniczący sieci ministrów zatrudnienia i spraw społecznych, Partia Europejskich Socjalistów

Prof. Dr. Gesine Schwan

Prezes i współzałożycielka Platformy Zarządzania Humboldt-Viadrina, Przewodnicząca Komisji ds. Wartości Fundamentalnych SPD w Niemczech

Kathleen van Brempt

Posłanka do Parlamentu Europejskiego, wiceprzewodnicząca grupy S&D ds. środowiska, zdrowia publicznego oraz polityki przemysłowej, energetycznej i transportowej

Frank Vandenbroucke

Profesor, Uniwersytet Amsterdamski i Katolicki Uniwersytet w Leuven (KUL)
Minister stanu, Belgia

Andrea Westall

Wizytujący starszy badacz, Open University, Zjednoczone Królestwo
Członek rady nadzorczej Fundacji na rzecz Demokracji i Zrównoważonego Rozwoju

Heidemarie Wieczorek-Zeul

Była minister współpracy gospodarczej i rozwoju Republiki Federalnej Niemiec, członek Rady ds. Zrównoważonego Rozwoju niemieckiego rządu federalnego

Olga Zrihen

Wiceprzewodnicząca senatu Belgii, posłanka do parlamentu Walonii, członek Europejskiego Komitetu Regionów

Podziękowania

Niezależna Komisja na rzecz Trwałej Równości korzystała z rad udzielonych przez grupę roboczą przedstawicieli organizacji pozarządowych i związków zawodowych zaangażowanych w walkę o zrównoważone i sprawiedliwe społeczeństwo. Grupą roboczą kierował Conny Reuter, sekretarz generalny organizacji Solidar, a w jej skład weszły następujące osoby:

- Barbara Caracciolo, Solidar
- Tanya Cox, Plan International
- Irina de Sancho Alonso, delegacja PSOE, PE
- Patrizia Heidegger, Europejskie Biuro Ochrony Środowiska
- Sian Jones, Europejska Sieć Przeciwdziałania Ubóstwu
- Inigo Macias Aymar, Oxfam
- Matthieu Méaulle, Europejska Konfederacja Związków Zawodowych
- Masha Smirnova, Social Platform
- Patricia Scherer, Pracodawcy Sektora Opieki Zdrowotnej i Społecznej, Francja (Nexem)
- Marion Steff, Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych
- Barbara Steenbergen, Międzynarodowy Związek Lokatorów
- Sotiria Theodoropoulou, Europejski Instytut Związków Zawodowych
- Anne van Lancker, Europejska Sieć na rzecz Dochodu Minimalnego

Organizację prac Niezależnej Komisji oraz proces przygotowania dokumentu koordynował Marcel Mersch, koordynator Postępowego Społeczeństwa i kierownik działu zrównoważonego rozwoju w sekretariacie grupy S&D.

Bezpośredni lub pośredni wkład w przygotowanie dokumentu oraz organizację naszej pracy wniósł również zespół Postępowego Społeczeństwa i szereg członków sekretariatu grupy S&D:

Isabel Baez Lechuga, Guido Boccardo, Vincent Bocquillon, Miguel Carapeto, Aurore Chardonnet, Anna Colombo, Maggy Coulthard, Marita Cremascoli, Ioannis Dalmas, Ana De Albuquerque, Xavier Dutrénit, Luca Fossati, Ine Goris, Hanna Gorna, Livia Gregusova, Michael Hunnicke Jensen, Jan Kunz, Stine Larsen, Alexandra Leone, Bart Martens, Katri-Anniina Matthies, Nicola Mazzaro, Milton Nunes, Miron Podgorean, Saara Pokki, Susanne Reither, Stefanie Ricken, Rasa Rudzkyte, Mathilde Sabouret, Torben Schenk, Anahi Vila, Markus Wolschlager i Lara Wolters.

Jesteśmy im bardzo wdzięczni za cenne rady, opinie oraz wsparcie, jakiego wszyscy tak entuzjastycznie udzielili nam przy realizacji tego projektu.

Pragniemy również podziękować grupie S&D w Parlamencie Europejskim, jej przewodniczącemu Udo Bullmannowi, wiceprzewodniczącym Ericowi Andrieu, Mercedes Bresso i Kathleen van Brempt, którzy każdego dnia prowadzą polityczną walkę o zrównoważone społeczeństwo i dobrobyt dla wszystkich i bez których determinacji, zaangażowania i wsparcia sprawozdanie to nigdy nie ujrzałoby światła dziennego.

Louka T. Katseli i Poul Nyrup Rasmussen

Streszczenie

Niezależnej Komisji na rzecz Trwałej Równości powierzono misję opracowania nowej, postępowej wizji opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju. Misję tę, mającą przeciwdziałać pogłębiającym się nierównościom w Europie, zainspirowały cele zrównoważonego rozwoju na 2030 r. przyjęte w 2015 r. przez wszystkie państwa członkowskie UE oraz inne państwa należące do ONZ. Ten wizjonerski program działania nadal nie został w sposób pełny i jasny włączony do polityki europejskiej ani nie znalazł odzwierciedlenia w jej szczegółowych celach.

Jest to pierwsze sprawozdanie Niezależnej Komisji dotyczące polityki. Zawiera ono wezwanie do działania na rzecz radykalnie innej Europy, przedstawiając ponad 100 propozycji politycznych, które mogą zostać podjęte przez postępowe partie i inne podmioty podczas kolejnej kadencji w latach 2019–2024 oraz uwzględnione w radykalnie odmiennej koncepcji zarządzania europejskiego, opartej na nowym pakcie na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Niezależna Komisja podkreśla również pilny charakter tego radykalnego środka z zakresu polityki wynikający z wystąpienia szeregu w coraz większym stopniu wzmacniających się wzajemnie kryzysów oraz z potrzeby ożywienia socjaldemokracji w niezwykle ważnym momencie jej historii politycznej. Te kryzysy – gospodarczy, społeczny, ekologiczny i polityczny – to skutek istniejącego systemu gospodarczego. W razie braku głębokich zmian, kryzysy te spowodują zapaść demokracji, albo dlatego, że decydujący głos w całej Europie zdobędą siły autorytarne, populistyczne i ekstremistyczne, albo dlatego, że wspomniane kryzysy gospodarcze, społeczne i ekologiczne osiągną etap, na którym doprowadzą do destabilizacji społeczeństw. Przykładowo, w swoim nowym raporcie Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC) dobitnie unaoczniał problem zmiany klimatu. Nowy kryzys finansowy, zapowiadany już przez niektórych ekspertów, może wyrzucić niszczący wpływ na nasze gospodarki, które nie do końca jeszcze uporały się

z negatywnymi skutkami kryzysu z 2008 r. Nie poczyniono też wystarczających wysiłków, aby uodpornić strefę euro na wstrząsy. Ciągłe pogarszanie się warunków społecznych, do którego przyczyniają się pogłębiające się nierówności i narastająca niepewność, szczególnie w pozostawionych sobie regionach w całej Europie, w obszarach wiejskich oraz w ośrodkach miejskich i ich otoczeniu, może prowadzić do poważnych zagrożeń systemowych, przysparzających wyborców partiom autorytarnym, populistycznym i ekstremistycznym.

Z zarysowanymi powyżej niewesołymi perspektywami kontrastują osiągnięcia, które byłyby możliwe w przypadku udanego wdrożenia radykalnie postępowych polityk. Ten właśnie cel przyświecał Niezależnej Komisji, gdy tworzyła szczegółową i konkretną strategię polityczną – a także przesłanie nadziei i determinacji, że może powstać inna Europa; przesłanie do wszystkich partii progresywnych, że muszą wytyczyć kierunek polityki, połączyć siły ze związkami zawodowymi i postępowymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, zmobilizować się oddolnie i domagać się przyjęcia innej drogi politycznej.

Europa musi przyjąć do wiadomości niewygodną prawdę. Prawie jednej trzeciej naszych dzieci i młodzieży grozi ubóstwo lub już ich dotyka, miliony młodych ludzi nie mogą znaleźć pracy, aby móc budować dorosłe życie, a ponad połowa Europejczyków uważa, że młodsze pokolenia będą mieć gorsze warunki życiowe niż mieli oni sami. Dzięki środkom politycznym proponowanym w tym sprawozdaniu możemy też mobilizować ludzi młodych i wyjaśniać im, że nie ma żadnej z góry przesądzonej ponurej przyszłości. Jeśli podejmiemy wysiłek na rzecz zmiany kursu, którym podąża Europa, może powstać bardzo odmienne społeczeństwo – społeczeństwo trwałej równości, dobrobytu dla każdego, równowagi gospodarczej, społecznej i ekologicznej oraz pokoju, w którym żadna osoba ani żadna miejscowość nie pozostanie w tyle.

Ponowne upodmiotowienie ludzi

Niezależna Komisja nalega przede wszystkim na ponowne upodmiotowienie ludzi, jako obywateli w demokracji, nie jako konsumentów, od szczebla lokalnego po europejski, oraz jako członków związków zawodowych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. W sprawozdaniu pokazano, jak demokracja słabnie z czasem, w miarę jak siła ekonomiczna i bogactwo podlegają coraz większej koncentracji, a demokracja gospodarcza – w szczególności reprezentacja związków zawodowych – traci na znaczeniu. Konieczne jest odwrócenie tej sytuacji. Ludzie muszą mieć możliwość obrony swoich praw i domagania się sprawiedliwego społeczeństwa, w szczególności w miejscu pracy. Muszą mieć możliwość należytego rozliczania wybranych przedstawicieli, zwłaszcza dzięki zapewnieniu daleko idącej przejrzystości politycznych procesów decyzyjnych. W sprawozdaniu zawarto propozycje przywrócenia istotnej roli partnerów społecznych i związków zawodowych, w szczególności przez wzmocnienie różnych form zaangażowania pracowników w przedsiębiorstwach dzięki nowym przepisom prawnym, ułatwiającym negocjacje zbiorowe, dającym partnerom społecznym większy wpływ na politykę europejską, a także gwarantującym, że fikcyjne samozatrudnienie nie będzie osłabiać reprezentacji związków zawodowych przez rozrost gospodarki platformowej. Niektóre zalecenia Niezależnej Komisji skupiają się na utworzeniu szerokiej i dynamicznej przestrzeni obywatelskiej, dodatkowo wzmacniającej demokrację. W jednym z zaleceń wzywa się do tworzenia silnych krajowych sojuszy społeczeństwa obywatelskiego na rzecz zjednoczonego rozwoju, takich jak włoski ASviS. UE musi także opracować instrumenty prawne chroniące i wzmacniające przestrzeń obywatelską, umożliwiające jej funkcjonowanie we wszystkich państwach członkowskich bez ingerencji rządów.

Przekształcenie kapitalizmu

Ponowne upodmiotowienie ludzi pozwoli im wnieść wkład w przekształcenie kapitalizmu. Sektor prywatny, a w szczególności większe przedsiębiorstwa, również mogą odegrać ważną rolę, traktując zrównoważenie gospodarcze, społeczne i środowiskowe jako kluczowe aspekty swoich strategii biznesowych. Dziś obserwujemy odwrotne tendencje – korporacyjne bogactwo podlega coraz większej koncentracji, krótkoterminowy zysk ważniejszy jest od wszystkich innych względów, a koszty społeczne i środowiskowe nadal zbyt łatwo przenoszone są na społeczeństwo jako całość. Kwitnie proceder unikania opodatkowania i uchylania się od opodatkowania,

umożliwiający niektórym z największych firm na świecie płać minimalnych podatków, podczas gdy niewłaściwe i destabilizujące praktyki nadal trapią sektor finansów i bankowość. Nasze gospodarki stoją również w obliczu rewolucyjnej zmiany wynikającej z coraz szybszego postępu w dziedzinach cyfryzacji, sztucznej inteligencji i robotyki, które należy ukierunkować na wspieranie ludzkiego dobrobytu, nie zaś pozwalać im na potencjalne zaburzanie rynków pracy i umożliwianie dalszej koncentracji bogactwa i dochodów.

W celu zagwarantowania, że biznes w znacznie większym stopniu będzie uwzględniał kwestie społeczne i środowiskowe, wykraczające poza generowanie zysków, i przyczyni się do sprawiedliwego podziału bogactw i dochodów, należy w miarę możliwości wspierać alternatywne formy działalności ekonomicznej, dzięki którym gospodarka będzie bardziej zróżnicowana, bardziej nastawiona na współpracę, mniej skupiona na krótkoterminowych wynikach i maksymalizacji zysków, a także bardziej poprawi się odpowiedzialność za koszty zewnętrzne, które działalność przedsiębiorstw generuje dla społeczeństwa jako całości. Rozwijanie gospodarki społecznej i solidarnej to w tym zakresie działanie oczywiste i niezbędne, tak samo jak stworzenie form prawnych odzwierciedlających względy społeczne i ekologiczne, np. europejski statut przedsiębiorstwa pożytku publicznego. Przedsiębiorstwa każdego rodzaju powinny być jednak w większym stopniu rozliczane ze społecznych i ekologicznych skutków swojej działalności. Minimalne zobowiązania biznesu wobec społeczeństwa jako całości powinny zostać zapisane w ustawodawstwie europejskim, a zrównoważone zamówienia publiczne powinny stać się normą. Pobór podatków od osób prawnych musi być znacznie bardziej skuteczny, a obecne inicjatywy podejmowane na szczeblu europejskim muszą być realizowane z większym zapałem i doprowadzane do końca. Niezależna Komisja apeluje również o wzmocnienie regulacji sektora finansowego i nadzoru nad nim, w celu zagwarantowania, że w pełni odegra on swoją rolę finansując przejście do modelu zrównoważonego rozwoju, zapewni odpowiednie fundusze mniejszym przedsiębiorstwom i konsumentom oraz dostrzeże nowe zagrożenia, w tym równoległy system bankowy, i podejmie w związku z nimi odpowiednie działania.

Największe firmy, często odznaczające się najniższym poziomem szerszej odpowiedzialności, można poddać bardziej rygorystycznym zasadom, ujętym w wiążącym Paszporcie Odpowiedzialności Korporacyjnej, niezbędnym do działania na jednolitym rynku. Niezależna Komisja będzie dalej rozwijać tę koncepcję w kolejnym raporcie który ukaże się w kwietniu 2019.

Sprawiedliwość społeczna

Polityka i działania zmierzające do ponownego upodmiotowienia ludzi i przekształcenia naszych gospodarek musi łączyć się z szeregiem środków politycznych ukierunkowanych szczególnie na ubóstwo i nadmierne nierówności związane z płcią, dochodami, bogactwem, pochodzeniem i miejscem zamieszkania, a także z samym ubóstwem. W związku z tym Niezależna Komisja uważa osiągnięcie sprawiedliwości społecznej za fundamentalne dla naszych społeczeństw, w których nikogo nie zostawia się w tyle i rozumie się, że wszystkim nam żyje się gorzej, jeżeli nie każdy prowadzi godne życie i cieszy się zrównoważonym dobrobytem. Należy podjąć działania polegające na walce z ubóstwem, zapewnieniu dobrej pracy i godziwego wynagrodzenia dla wszystkich, pełnego równouprawnienia płci, prawdziwej mobilności społecznej oraz radykalnie ambitnego i odnowionego podejścia do nierówności terytorialnych. Pierwsze zalecenie w tej dziedzinie przewiduje opracowanie nowego i dalekosiężnego planu walki z ubóstwem w całej Europie, wspartego konkretnymi środkami, takimi jak Europejska Gwarancja dla Dzieci, szeroko zakrojona europejska strategia na rzecz przystępnych mieszkań socjalnych i publicznych dla wszystkich, gwarancja godziwego dochodu dla osób nieposiadających wystarczających środków utrzymania, minimum ochrony socjalnej zgodnie z zaleceniami MOP oraz strategia integracji społecznej dla imigrantów. Podejmując działania defensywne, w ciągu następnych trzech dziesięcioleci Europa może zmniejszyć o połowę liczbę osób zagrożonych ubóstwem lub ubogich oraz trwale wyeliminować ubóstwo jeszcze w tym wieku. Bez zdecydowanych działań grozi nam przeciwna sytuacja – technologie przełomowe, niepohamowana koncentracja dochodów i bogactw oraz pogłębiające się nierówności ekologiczne sprawiają, że ubóstwo i wykluczenie społeczne staną się o wiele poważniejszymi problemami niż dziś.

Oprócz ochrony osób zagrożonych ubóstwem, polityka powinna również doprowadzić do odwrócenia obecnych trendów pogłębiającej się niestabilności i niepewności społecznej, z którymi borykają się wszyscy, w tym duże części naszych klas średnich. Przyjęty w 2017 r. Europejski Pilar Praw Socjalnych powinien znaleźć pełne odzwierciedlenie w ustawodawstwie, a prawa pracownicze muszą zostać podtrzymane w obliczu nowych form zatrudnienia i umów śmieciowych. Długotrwale bezrobotnym, z których wielu nie znalazło nowej pracy od czasów kryzysu finansowego, należy pomóc, zapewniając im europejskie prawo do aktywności, wzorowane ma Europejskiej Gwarancji dla Młodzieży; niskie płace należy zrewaloryzować, aby zapewnić godne warunki życia pracującym rodzinom

oraz uczciwy podział bogactw wytwarzanych w naszych gospodarkach. Z myślą o osiągnięciu tego celu Niezależna Komisja sugeruje europejski plan na rzecz sprawiedliwych wynagrodzeń oraz przywrócenie progresywnego charakteru naszych podatków dochodowych. Na szczególną uwagę zasługuje równouprawnienie płci. Konieczna jest eliminacja zróżnicowania wynagrodzenia ze względu na płeć przez ukierunkowane ustawodawstwo i środki poprawiające przejrzystość, ustanowienie prawdziwej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym przez zapewnienie wystarczająco ambitnych praw do płatnego urlopu macierzyńskiego, ojcowskiego, rodzicielskiego i opiekuńczego, a także przez podjęcie środków poprawiających warunki funkcjonowania kobiet w społeczeństwie jako całości i wspieranie ich pełnego zaangażowania na wszystkich szczeblach. Należy zwiększać mobilność społeczną za pomocą środków, których najważniejszymi elementami są wysokiej jakości opieka nad dziećmi i edukacja dla wszystkich.

Nierówności są w dużej mierze uwarunkowane terytoriami, na których ludzie mieszkają i pracują. Dla osiągnięcia sprawiedliwości społecznej i dobrobytu dla wszystkich kluczowe jest zatem uwzględnienie wszystkich miejsc oraz zajęcie się terytoriami i regionami, które strukturalnie zostają w tyle i których potencjał jest marnowany. Dotychczasowe polityki muszą być stosowane w sposób skuteczniejszy i spójniejszy, przy jednoczesnym zapewnieniu, iż regionalny rozwój gospodarczy ma zrównoważony charakter. Polityka spójności musi dążyć do zrównoważonego rozwoju na wszystkich szczeblach terytorialnych i dlatego każdy region musi mieć prawo określania i opracowywania szczególnych koncepcji swojego rozwoju, w tym przez inicjatywy w zakresie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność i strategię przemysłową, a także przez proaktywne wdrażanie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa. To podejście musi być wsparte przez wykorzystanie horyzontalnych programów europejskich, takich jak „Horyzont Europa” czy InvestEU, w sposób uwzględniający perspektywę lokalną, co ma duże znaczenie dla strategii rozwoju lokalnego.

Niezależna Komisja przeanalizowała także inne sposoby ugruntowania sprawiedliwości społecznej w naszych społeczeństwach. W związku z tym jako potencjalny dalszy krok Niezależna Komisja przedstawiła koncepcję karty wspólnych zasobów, zapewniającej każdemu szeroki i przeważnie nieodpłatny dostęp do zbioru praw w zakresie zrównoważonego dobrobytu. Niezależna Komisja będzie dalej rozwijać tę koncepcję w kolejnym raporcie który ukaże się w kwietniu 2019.

Stymulowanie postępu społeczno-ekologicznego

Ponowne upodmiotowienie ludzi, przekształcenie gospodarki i zapewnienie sprawiedliwości społecznej dla wszystkich osób na wszystkich terytoriach to cele, których nie można osiągnąć, ignorując coraz silniejsze powiązania między wyzwaniami społecznymi i ekologicznymi. Ten wymiar zrównoważonego rozwoju, w którym dochodzi do interakcji między człowiekiem a planetą, był zaniedbywany w porównaniu z rozwojem sprzyjającym włączeniu społecznemu (w którym dochodzi do interakcji między człowiekiem a gospodarką) i zieloną gospodarką (w której dochodzi do interakcji między planetą a gospodarką). Dlatego też stymulowanie rozwoju społeczno-ekologicznego to czwarty obszar, w którym Niezależna Komisja zaleca ambitne środki z zakresu polityki. Wyzwania ekologiczne to w części problemy społeczne wynikające z nierówności pod względem dochodów i możliwości. Nierówność jest zatem również problemem ekologicznym, tak samo jak degradacja środowiska jest również problemem społecznym. W polityce należy uwzględniać je razem, w oparciu o zasady i instytucje zakorzenione w sprawiedliwości. W sprawozdaniu zaleca się dwie podstawowe ścieżki polityki umożliwiające ucieczkę z błędnego koła nierówności społecznej i szkód w środowisku i wejście na drogę pozytywnego sprzężenia zwrotnego postępu społecznego i ekologicznego. Przedstawia się w nim szereg konkretnych rekomendacji dotyczących wprowadzenia w życie ważnej koncepcji „sprawiedliwej transformacji”, która powinna odgrywać istotniejszą rolę w kształtowaniu polityki na szczeblu europejskim i krajowym. Po drugie, zarysowuje się w nim dalekosiężne przekształcenie dzisiejszych państw opiekuńczych – powstałych w przed-ekologicznej epoce lat powojennych – w odpowiadające wyzwaniom XXI w. państwa społeczno-ekologiczne, stworzone jako potężny publiczny motor umożliwiający przejście do zrównoważonych społeczeństw jutra. Niezależna Komisja będzie dalej rozwijać również to podejście w kolejnym raporcie.

Przygotowanie do zmiany

Skuteczne wprowadzenie w życie tych wszystkich poszczególnych środków polityki wymaga jednak bardziej fundamentalnych zmian w funkcjonowaniu UE i zarządzaniu nią. Niezależna Komisja sugeruje zatem głęboką reformę istniejących ram zarządzania opartych na procesie europejskiego semestru oraz

na obowiązujących przepisach dotyczących polityki budżetowej, aby przygotować zmianę. Radykalnie nowe zasady i procesy powinny włączać cele zrównoważonego rozwoju do kształtowania polityki europejskiej. Muszą być również ściśle powiązane z głębokim i demokratycznym wzmocnieniem unii gospodarczej i walutowej oraz z solidną strategią finansową zdolną zapewnić adekwatne fundusze na zrównoważoną transformację w ambitnych nowych wieloletnich ramach finansowych, zrównoważonymi i sprawiedliwymi krajowymi systemami podatkowymi oraz poważnymi inwestycjami publicznymi na szczeblu krajowym i europejskim. Niezależna Komisja przedstawia szczegółowe zalecenia dotyczące nowych ram zarządzania zrównoważonym rozwojem, w których *Pakt na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju* ustanawiałby zbiór wiążących celów polityki wychodzących poza założenia czysto fiskalne. Takie nowe podejście stanowiłoby również podstawę dla odmiennej koncepcji od obecnych ram polityki zorientowanych na PKB. Wyniki osiągnane przez gospodarkę mierzono by w odniesieniu do znacznie szerszego zestawu celów i wskaźników, co umożliwiałoby ocenę polityki i kompleksowe ukierunkowanie jej na cel zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich.

Krótki przewodnik po propozycjach politycznych Niezależnej Komisji

W pięciu rozdziałach poświęconych polityce (3–7) Niezależna Komisja przedstawia 77 zaleceń politycznych, z których każde obejmuje jeden lub więcej konkretnych środków z zakresu polityki na kolejną kadencję Parlamentu Europejskiego 2019–2024. W każdym z pięciu rozdziałów dot. polityk Niezależna Komisja wskazuje również szereg dodatkowych dróg, którymi polityka może podążać w przyszłości, w sprawozdaniu określonych mianem „dalszych kroków”. Środki z zakresu polityki wskazane w zaleceniach i dodatkowe propozycje „dalszych kroków” składają się na 110 konkretnych działań z zakresu polityki. Dodatkowo podsumowane są one w załączniku do sprawozdania, według rozdziałów.

Niezależna Komisja zwraca uwagę, na końcu rozdziału 2, na szereg propozycji, które jej zdaniem odznaczają się szczególnie dużym potencjałem spowodowania daleko idących zmian. Sprawozdanie zawiera również szereg infografik ilustrujących zalecenia i konkretne środki z zakresu polityki, a także sposób, w jaki odnoszą się one do siebie i wiążą się ze sobą (w tym ogólną infografikę w dalszej części publikacji i infografiki na początku rozdziałów 3–7).

ZRÓWNOWAŻONY DOBROBYT DLA WSZYSTKICH

DZIESIĘĆ NAJSZERSZYCH ZMIAN POLITYCZNYCH

1. **Odzyskajmy demokrację dla każdego**
Pobudzenie demokracji za pomocą umowy obywatelskiej na rzecz „zrównoważonej demokracji dla wszystkich”, promującej ośmiopunktowy plan przewidujący wzmocnienie związków zawodowych, społeczeństwa obywatelskiego, demokrację partycypacyjną, przejrzystość, pełne zaangażowanie kobiet w życie gospodarcze i społeczne, oddolną politykę regionalną, niezależne media i sądownictwo oraz cele polityki publicznej wykraczające poza PKB
2. **Przekształćmy kapitalizm dla ludzi i planety**
Dyrektywa europejska w sprawie gospodarczej, społecznej, ekologicznej i socjalnej odpowiedzialności przedsiębiorstw zagwarantuje wywiązywanie się przez biznes z minimalnych obowiązków wobec społeczeństwa. Skuteczniejsza regulacja sektora finansowego i nadzór nad nim, w tym europejska organizacja ścigania oszustw finansowych i podatkowych oraz przedstawiciele społeczeństwa w zarządach banków zagwarantują, że rynki finansowe będą działać dla ludzi, zaś skuteczne opodatkowanie korporacji, w tym opodatkowanie działalności cyfrowej, przywróci sprawiedliwość i właściwe finansowanie polityki publicznej na rzecz zbiorowego dobrobytu
3. **Potrzebujemy nowego i skutecznego europejskiego planu walki z ubóstwem**
Umożliwienie eliminacji ubóstwa w Europie w tym stuleciu za pomocą nowego ambitnego planu obniżenia liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o 25 mln do 2030 r. i o kolejne 50 mln do 2050 r., zwalczanie skrajnych form ubóstwa, rozwój Europejskiej Gwarancji dla Dzieci, dyrektywa ramowa w sprawie odpowiedniego dochodu minimalnego, europejskie prawo do aktywności dla długotrwale bezrobotnych oraz przejście od płacy minimalnej do płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie
4. **Nowa Europa socjalna silnych praw i demokracji dla wszystkich**
Wzmocnienie wymiaru społecznego Europy przez kompleksowe i ambitne wdrożenie wszystkich zasad i praw Europejskiego Filaru Praw Socjalnych do 2024 r.

5. **Nowa sprawiedliwość w zakresie dochodów i płac**
Wprowadzenie w życie szeroko zakrojonego europejskiego planu działania na rzecz sprawiedliwych płac, uwzględniającego cel zrównoważonego rozwoju nr 10, przewidującego, że do 2030 r. płace w grupie 40% najmniej zarabiających będą rosły szybciej niż średnia krajowa, przejrzystość płac oraz strategia ograniczenia nierówności dochodowej włączona do europejskiego semestru oraz do przyszłego cyklu zrównoważonego rozwoju z myślą o obniżeniu nierówności dochodowej do akceptowalnego poziomu
6. **Żaden z regionów Europy nie może pozostać w tyle**
Potrzebne są nowe oddolne koncepcje spójności społecznej, uwzględniające perspektywę lokalną, w tym dalekosiężna reforma europejskiej polityki spójności i strategiczna interakcja z europejskimi programami finansowymi, zintegrowana z europejskim semestrem i przyszłym cyklem zrównoważonego rozwoju, wsparta planem walki z ubóstwem i planem działania na rzecz sprawiedliwych płac
7. **Zrównoważone i technologiczne przekształcenia muszą objąć wszystkich**
Zmiany ekologiczne i społeczne muszą skutkować wspólnym postępowaniem dla wszystkich przez nowe, oparte na szerokiej podstawie podejście do sprawiedliwej transformacji, stosowane systematycznie w poszczególnych dziedzinach polityki, w szczególności w europejskiej polityce klimatycznej i energetycznej, zrównoważonej polityce przemysłowej i rolniej. Zmiany technologiczne muszą być wprowadzane w sposób zapobiegający dalszym nierównościom oraz destabilizacji społecznej bądź regionalnej. Przejście od starych do nowych miejsc pracy będzie wspierane przez silne inwestycje społeczne oraz wysokiej jakości edukację i szkolenia, przystępne i dostępne dla wszystkich
8. **Nasze państwa muszą chronić ludzi przed starymi i nowymi zagrożeniami**
Budowa społeczno-ekologicznych państw opiekuńczych i ograniczanie nierówności ekologicznych są niezbędne dla zapewnienia nowych form ochrony społecznej przed przybierającymi na sile skutkami zmian klimatycznych i coraz poważniejszymi szkodami zdrowotnym powodowanym przez zanieczyszczenia
9. **Nowa solidarność przez sprawiedliwe opodatkowanie**
Powstrzymanie pogłębiających się nierówności majątkowych i finansowanie inicjatyw polityki społecznej zmierzających do eliminacji ubóstwa można zapewnić dzięki europejskiemu podatkowi od majątku netto oraz podatkowi od transakcji finansowych
10. **Przygotowanie zmiany za pomocą nowego systemu zarządzania na rzecz zrównoważonego rozwoju**
Przekształcenia zmierzające do zrównoważonego rozwoju wymagają nowego podejścia do systemu zarządzania, a także nowych reguł i instrumentów. Potrzebujemy paktu na rzecz zrównoważonego rozwoju zintegrowanego z nowym cyklem zrównoważonego rozwoju i opartego na uzupełniających się celach i wskaźnikach społecznych i ekologicznych – zamiast przestarzałego europejskiego semestru

Przedmowa

Udo Bullmann
Przewodniczący Grupy
Postępowego Sojuszu
Socjalistów i Demokratów w
Parlamencie Europejskim

Z naszymi społeczeństwami dzieje się coś zasadniczo niedobrego. W czasach, kiedy nierówności dochodów i majątku są równie niemoralne, co groteskowe, wiele milionów Europejczyków zadaje uzasadnione pytania o to, czy ich życie ulegnie jakiegokolwiek poprawie; czy ich dzieci znajdą godną pracę i będą wieść godne życie; jak długo kobiety będą mieć mniej praw i możliwości niż mężczyźni; a także o to, kto w polityce walczy o poprawę ich losu i warunków życia.

Ludzie chcą rządów i parlamentarzystów naprawdę reprezentujących ich wszystkich, nie tylko elity, i stale stawiających czoła nieprawidłowościom. Ludzie na to zasługują. Chcą oni postępowych sił, które z całego serca walczyć będą o ich prawa i ich dobrobyt. Chcą zobaczyć pozytywne zmiany w swoim codziennym życiu, tak samo jak chcą pozytywnej wizji przyszłości swojej i swoich dzieci. Jak możemy twierdzić, że właśnie to dostają, gdy tak wielu Europejczyków żyje w ubóstwie, gdy coraz poważniejszymi problemami są niepewność zatrudnienia i głód, a zarazem przybywa milionerów, gdy zagrożony jest standard życia naszej klasy średniej oraz gdy zbyt wiele obszarów w naszych miastach, w ich sąsiedztwie i na wsi tkwi w pułapce słabego rozwoju, bez realnych widoków na lepszą przyszłość?

W poprzednich dziesięcioleciach za panaceum na takie bolączki często uważano wzrost gospodarczy, mimo że jego owoce ulegały w naszych społeczeństwach coraz bardziej niesprawiedliwemu podziałowi i że coraz większej liczbie osób nie przynosił on dobrobytu. Tym bardziej teraz, kiedy zmiana klimatu stwarza zagrożenie dla podstaw naszej egzystencji, kiedy zanieczyszczone powietrze, woda, gleby i żywność szkodzą zdrowiu naszemu i naszych dzieci, proste odpowiedzi już nie wystarczają.

Widzimy dziś, że problemy społeczne powodują szkody w środowisku, tak samo jak problemy ekologiczne skutkują niesprawiedliwością i najbardziej szkodzą najsłabszym. W debacie politycznej i publicznej pilnie potrzebny jest głos sił postępowych. Nasze społeczeństwa stanęły na skrzyżowaniu dróg. Musimy wybrać między postępem dla wielu a postępem dla nielicznych i regresem dla wszystkich pozostałych. Orędownicy postępu muszą walczyć o samo znaczenie tego słowa. Musimy powiedzieć głośno i wyraźnie, że jako zwolennicy postępu domagamy się równych praw i popieramy słabszych i ciężko pracujących członków naszych społeczeństw – na rzecz postępu, który nie pozostawi ich w tyle. Jeżeli nasz głos nie zostanie usłyszany, lub jeżeli nie okaże się przekonujący, nasi współobywatele odwrócą się do nas plecami i poprą szarlatanów z partii autorytarnych, populistycznych i ekstremistycznych, co możemy już obserwować w niektórych z naszych państw członkowskich.

Ugrupowania postępowe muszą zaproponować teraz wiarygodne, możliwe do osiągnięcia i realistyczne rozwiązania, które dadzą ludziom nową nadzieję. Rozwiązań tych nie możemy po prostu zaczerpnąć z przeszłości. Nasze społeczeństwa wymagają radykalnych przekształceń gospodarczych, socjalnych i ekologicznych. Takie przekształcenia są już w dużej mierze wpisane w cele zrównoważonego rozwoju do 2030 r. przyjęte przez ONZ. Zwolennicy postępu muszą wykorzystać ten program działania i sprawić, aby w całej Europie znalazł odzwierciedlenie w praktycznej polityce, mającej jasny cel: zapewnienie zrównoważonego dobrobytu każdej osobie w naszych społeczeństwach.

W swoim pierwszym sprawozdaniu Niezależna Komisja na rzecz Trwałej Równości, pod wspólnym kierownictwem Poula Nyrupa Rasmussena i Louki T. Katseli, zrobiła właśnie to. Niezależna Komisja nie tylko przedstawia niezwykle istotne i pilnie potrzebne rozwiązania polityczne na nadchodzącą kadencję Parlamentu Europejskiego; prezentuje ona również nową długoterminową wizję naprawdę sprawiedliwego i odpowiedzialnego społeczeństwa XXI w., w którym każdego czeka godna przyszłość – społeczeństwa zbudowanego na głębokim szacunku dla każdej osoby oraz dla planety, która tak pilnie wymaga od nas ochrony.

Od zepsutego systemu do dobrobytu dla każdego w zrównoważonej Europie

Nasze społeczeństwa znajdują się w kryzysie. Ten kryzys nie ma wyłącznie charakteru społecznego i ekologicznego. Jest również gospodarczy i polityczny. Te cztery kryzysy napędzają się nawzajem. Żadnego z tych kryzysów nie można przezwyciężyć bez powstrzymania nasilających się nierówności i zmiany sposobu działania naszego systemu gospodarczego. To jest nasze główne przesłanie.

Louka T.Katseli
Współprzewodnicząca

Poul Nyrup Rasmussen
Współprzewodniczący

Nasza planeta stoi w obliczu kryzysów: politycznego, gospodarczego, społecznego i ekologicznego, które stale napędzają się nawzajem

Coraz szerzej przyjmuje się dziś, że nasze gospodarki – to, co produkujemy i konsumujemy (oraz jak pozbywamy się odpadów) – naruszają poziomy krytyczne dla planety, prowadząc nas ku złożonemu i głębokiemu kryzysowi ekologicznemu. Ludzkość nie może dalej tak postępować – wyczerpywać zasoby naturalne, wyczerpywać zasoby rybne, nieustannie niszczyć różnorodność biologiczną, bez końca zanieczyszczać gleby, wody i powietrze, szkodzić swojemu zdrowiu i emitować coraz więcej gazów cieplarnianych do atmosfery. Nie są to jednak jedyne poziomy krytyczne, które nasze gospodarki powinny respektować i chronić. Powinny one również respektować poziomy krytyczne dla ludzi i społeczeństwa, których nigdy nie należy przekraczać. Nie mogą nadal wpędzać w ubóstwo milionów ludzi, pozbawiając ich zatrudnienia, możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb czy dostępu do odpowiedniej edukacji i przystępnych usług opieki zdrowotnej. Nasze gospodarki i demokratyczne społeczeństwa nie będą zrównoważone bez poszanowania podstawowych praw człowieka i praw socjalnych oraz ograniczenia głębokich nierówności. Jak stwierdzamy w naszym sprawozdaniu, w coraz większym stopniu przekraczamy te granice ludzkie i społeczne w sytuacji, gdy większość ludzi walczy, aby związać koniec z końcem, a bardzo niewielki odsetek ludz-

kości spija większość bogactwa, do którego wytworzenia przyczyniamy się wszyscy. Oba te zjawiska mają to samo źródło – dominację paradygmatu ekonomicznego, charakteryzującego się neoliberalną polityką zorientowaną na rynek i wspieranego przez potężne interesy gospodarcze i finansowe. Ten neoliberalny paradygmat nie przewiduje dobrobytu dla wszystkich, służąc garstce, a zarazem ignoruje potrzeby planety.

Rządy i instytucje w najlepszym razie starały się ograniczać ekscesy, jakich dopuszczano się w imię tych interesów – o ile wręcz ich nie tolerowały i nie okazywały im czynnego wsparcia. Widoczna bezradność rządów bądź ich niechęć do stawienia czoła pogłębiającemu się brakowi równowagi sił między zorganizowanymi interesami gospodarczymi a ogółem ludzi zdyskredytowała establishment polityczny i otwiera coraz szersze przestrzenie dla polityki nacjonalistycznej i zwróconej do wewnątrz, w której jedyne przekonania są ksenofobia i pierwotna wrogość wobec projektu europejskiego. Nasze państwa opiekuńcze były i nadal są zmuszane do przystosowania się do zmieniających się warunków rynkowych i zaostrzającej się konkurencji pod względem kosztów.

Pogłębiające się nierówności w Europie paliwem dla wszystkich czterech kryzysów

Często uważa się, że w porównaniu do innych zaawansowanych gospodarek Europa nadal świeci przykładem względnej spójności i sprawiedliwości społecznej. Może być zatem nieco zaskakujące spojrzenie na Europę jako region, w którym ubóstwo i nierówności powinno się uznać za poważne problemy do rozwiązania. W porównaniu z sąsiadem zza Atlantyku, Europa osiąga lepsze wyniki w szeregu dziedzin. W Stanach Zjednoczonych znacznie bardziej ograniczony jest dostęp do przystępnej opieki zdrowotnej, pracownicy objęci są słabszą ochroną, a koncentracja bogactwa wyraźnie przybiera bardziej skrajne formy. Większość krajów europejskich nadal odznacza się wyższą międzypokoleniową mobilnością dochodową niż USA.¹ To samo dotyczy międzypokoleniowej mobilności w zakresie wykształcenia.² Niewłaściwa polityka ostatnich dziesięcioleci sprawiła jednak, że Europa stała się miejscem mniej sprawiedliwym i społecznie postępowym niż można by oczekiwać.

Kryzys klimatyczny i kryzys socjalny, w obliczu których nasze społeczeństwa jednocześnie stoją, są ze sobą silnie powiązane i oba tak samo wymagają przeciwdziałania. W związku z kryzysem klimatycznym na całym świecie obserwujemy szeroką mobilizację podmiotów państwowych i niepaństwowych, a także dobrze zorganizowanej globalnej sieci naukowców tworzących Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC), który w październiku opublikował swój najnowszy, głęboko niepokojący raport. Regularnie odbywają się globalne Konferencje Stron, dzięki czemu nie słabnie zaangażowanie polityczne. Mimo tych dynamicznych i zorganizowanych wysiłków nawet walka ze zmianą klimatu pozostaje bardzo trudna, ciągle borykając się z licznymi grupami interesu i niechęcią wobec nowego podejścia. Pod tym względem najbliższe 5–10 lat prawdopodobnie zadecyduje o przyszłości naszego klimatu na wiele dziesięcioleci, w związku z czym paląco potrzebne są bardziej zdeterminowane polityki niż kiedykolwiek dotychczas. Bez względu na wynik, będzie to mieć głęboki i dalekosiężny wpływ na wiele innych aspektów naszego życia w przyszłości.

Kryzys socjalny osłabiający dziś nasze społeczeństwa z dnia na dzień budzi coraz mniejsze zainteresowanie zarówno ekspertów, jak i polityków, mimo coraz liczniejszych dowodów świadczących o dysfunkcjonalności społeczeństw odznaczających się nierównościami: społeczeństwa o większych różnicach pod względem dochodów odznaczają się m.in. gorszym zdrowiem, zaburzonymi stosunkami społecznymi i większą skalą przemocy, niższym poziomem zaufania, dobrostanu dzieci i wykształcenia, większą liczbą nastoletnich matek i mniejszą mobilnością społeczną. Tak więc walka z nierównościami przynosi korzyści wszystkim, nie tylko osobom znajdującym się w gorszej sytuacji. Jeszcze mniej uwagi poświęca się wzajemnym powiązaniom między kryzysem społecznym a kryzysem klimatycznym, który sam stanowi część szerszego problemu ekologicznego przed którym stoimy. Bardzo mało uwagi zwraca się również na podstawowe przyczyny kryzysu politycznego związanego z rosnącym poparciem dla nacjonalistów i autokratów w coraz większej liczbie naszych państw członkowskich, które to zjawisko tkwi korzeniami przede wszystkim, chociaż nie wyłącznie, w kryzysie społecznym.

¹ equalchance.org, dane za 2010 r.

² Bank Światowy, dane za 2018 r.

Stan nierówności w Europie w dziesięciu punktach

- **Nierówności dochodowe** w UE są głębsze niż w USA. Jeśli potraktować UE jako jeden kraj, wbrew tradycyjnemu podejściu opartemu na prostej średniej unijnej, nierówności dochodowe większe są w Europie. Współczynniki Giniego wynosi 0,41 dla UE, natomiast 0,39 dla USA (IAGS 2018, dane za 2015 r.). Ponadto w USA nierówność szans jest mniejsza niż wielu krajach UE, w tym we Włoszech, Hiszpanii, Portugalii i Belgii (equalchances.org, dane za 2010 i 2012 r.).
- 5% najbogatszych Europejczyków posiada prawie 40% całości **prywatnego majątku**. Podział bogactwa jest nawet bardziej niesprawiedliwy niż podział majątku. Współczynnik Giniego dla podziału bogactwa osiągnął 0,8, a zatem dwukrotność współczynnika Giniego dla nierówności dochodowej. Największe skupienie bogactwa występuje na Łotwie, na dalszych miejscach zaś znajdują się Niemcy, Cypr i Austria (IAGS 2018, dane za 2014 r.).
- **Zróżnicowanie wynagrodzenia** ze względu na płeć w UE jest nieco wyższe niż w USA. W 2015 r. w Europie kobiety pracujące w pełnym wymiarze czasu pracy zarabiały średnio ok. 20% mniej niż mężczyźni. W ciągu ostatnich dziesięciu lat sytuacja pod tym względem nie uległa poprawie. Jest ona nawet bardziej niepokojąca w niektórych państwach członkowskich, takich jak Łotwa i Estonia, znacznie przekraczających średnią unijną, gdzie zróżnicowanie wynagrodzeń jeszcze się pogłębiło (OECD, dane za 2015 r.).
- Wskaźnik **międzypokoleniowego awansu społecznego** w USA jest wyższy niż w większości krajów UE. W Stanach Zjednoczonych prawie 50% dzieci osiąga wyższą pozycję społeczną niż ich rodzice – jest to wynik znacznie wyższy niż w wielu krajach UE, takich jak Niemcy czy Francja (40%), Szwecja i Dania (35%) oraz Włochy (ok. 30%). W porównaniu z danymi historycznymi jest to trend wysoce niepokojący. Według danych OECD, coraz częstszym zjawiskiem jest obniżenie statusu społecznego (OECD, dane za 2002–14 r.).
- Prawie 10% europejskich pracowników to **pracownicy ubodzy**. Stopa bezrobocia wprawdzie ostatnio zmalała, ale wskaźnik ubóstwa pracujących zwiększył się o 15% od 2010 r. Dotyka ono przede wszystkim osób o niższym poziomie wykształcenia (do średniego I stopnia), zatrudnionych na umowy czasowe i w niepełnym wymiarze czasu pracy (OECD, dane za 2016 r.).
- Liczba **młodzieży** niekształcącej się, niepracującej ani nieszkolącej się jest nadal wyższa niż w 2008 r. W 2016 r. do grupy tej zaliczało się 11,6% młodych osób w wieku 15–24 lat oraz 18,8% osób w wieku 25–29 lat. Najgorsza sytuacja panuje w Grecji, gdzie jedna trzecia młodzieży nie ma pracy, nie kształci się ani nie szkoli. Na dalszych miejscach znajdują się Włochy i Bułgaria. Najniższymi wskaźnikami odznacza się Holandia (4,6%), Luksemburg (5,4%) i Dania (5,8%), (ETUI, dane za 2016 r.).
- Ponad jedna trzecia Europejczyków boryka się z **niepewnością finansową** – 39,4% Europejczyków nie jest w stanie podołać nieprzewidzianym wydatkom, czyli prawie co druga osoba znajduje się w finansowo ryzykownej sytuacji. Co więcej, w latach kryzysu wskaźnik ten wzrósł o 5% (Eurostat, dane za 2008 i 2013 r.).
- Prawie 10% Europejczyków nie jest w stanie pozwolić sobie na ogrzewanie swojego mieszkania. Ok. 50 mln osób boryka się z **ubóstwem energetycznym** (ETUI, dane za 2016 r.). Ponadto ok. 10% ludności Europy dotkniętych jest brakiem **bezpieczeństwa żywnościowego** (Eurostat, dane za 2015 r.).
- Prawie dwóch na dziesięciu Europejczyków nie ma wystarczającej **przestrzeni mieszkalnej**. W 2016 wskaźnik przeludnienia w Europie osiągnął 17%, co oznacza, że problem ten dotyczy 87 mln osób. Różnice w poszczególnych państwach członkowskich są bardzo duże. Wynoszą one od mniej niż 5% na Cyprze, Malcie i w Irlandii do ponad 40% na Węgrzech, w Polsce, na Słowacji i w Chorwacji oraz prawie 50% w Rumunii i Bułgarii (Eurostat, dane za 2016 r.).
- Ok. 19% Europejczyków narażonych jest na wyższe od dziennych limitów unijnych ilości szkodliwych cząsteczek (określanych mianem PM10) w powietrzu, którym oddychają, zaś ok. 30% Europejczyków narażonych jest na oddziaływanie szkodliwego ozonu (O₃). Ponadto ok. 9% narażonych jest na stężenia dwutlenku azotu (NO₂) przekraczające limit roczny. Zanieczyszczenie powietrza stanowi największe pojedyncze środowiskowe zagrożenie dla zdrowia w Europie. Ma z nim związek 80% przypadków chorób serca i udarów, a także podobny odsetek przypadków raka płuc. **Zanieczyszczenie powietrza** związane jest również z oddziaływaniem na płodność oraz zdrowie ciężarnych, noworodków i dzieci (Eurostat, dane za 2017 r.).

Wyzwania społeczne i ekologiczne to część tej samej walki o sprawiedliwość

Poziomy krytyczne dla planety i człowieka są ze sobą powiązane. Tak samo odgraniczają one stary świat nieskrępowanego i rozpanoszonego kapitalizmu i chciwości od nowego świata sprawiedliwie dzielonego dobrobytu dla wszystkich i głosu dla wielu, a także ludzkości żyjącej w harmonii z naszą planetą. Są one częścią tej samej historii – to, jak bardzo zdewastujemy nasze środowisko naturalne i zdestabilizujemy klimat będzie mieć duży wpływ na to, jak głębokie będą nierówności w naszych społeczeństwach, a poziom nierówności będzie kluczowym czynnikiem decydującym o skali degradacji środowiska. Walka o ratunek dla naszej planety i zwalczanie nierówności to elementy tej samej wojny.

Nierówności wpływają na środowisko na wiele sposobów. Społeczeństwa odznaczające się większą równością znane są z tego, że bardziej dbają o środowisko i potrafią rozwijać się w sposób coraz bardziej zrównoważony. Nie jesteśmy równi w obliczu kryzysu ekologicznego. Sposób, w jaki ten kryzys na nas wpłynie zależy od tego, czy jesteśmy bogaci, czy ubodzy, starzy, czy młodzi oraz od tego, gdzie mieszkamy. Ci, którzy najbardziej przyczynili się do jego wywołania lub teraz próbują uniemożliwić zaradzenie mu prawdopodobnie będą narażeni najmniej. Dlatego istnieje zagrożenie, że kryzys ekologiczny stanie się źródłem niesprawiedliwości zupełnie nowej kategorii – co zresztą już ma miejsce. Jeżeli nie zajmiemy się tą niesprawiedliwością, nierówności będą coraz większe, pogłębiając kryzys społeczny w niemającym końca błędnym kole.

Potrzebne jest nam zrozumienie, jak postęp ekologiczny i społeczny muszą iść ręką w rękę, wspierając się wzajemnie. Nie możemy wyeliminować ubóstwa i zbudować o wiele sprawiedliwszego społeczeństwa, zarazem pozwalając na dalszą bezlitosną eksploatację naszej planety. Tak samo niemożliwe jest zakończenie kryzysu ekologicznego przy utrzymujących się wysokich poziomach ubóstwa i nierówności. Jest to kwestia zasadnicza, której nie doceniają osoby opowiadające się tylko za „zazielenieniem” naszych gospodarek, bez zajmowania się kryzysem socjalnym. Zarówno społeczny, jak i ekologiczny wymiar zrównoważonego rozwoju mają podstawowe znaczenie dla stworzenia naprawdę zrównoważonego społeczeństwa w przyszłości. Oznacza to, że musimy ustalić, jak zmienić nasze systemy społeczne (w tym systemy podatkowe), aby zachować nasz naturalny system podtrzymania życia (klimat, ekosystemy, różnorodność biologiczną), a także musimy wiedzieć, jak zbudować system zarządzania społeczno-ekologicznego od szczebla lokalnego po europejski.

Ani kryzysu społecznego, ani ekologicznego nie można przezwyciężyć bez zmiany sposobu działania naszego systemu gospodarczego i przeprowadzenia transformacji

Wyjście z tych kryzysów wymaga nowego i dynamicznego podejścia mającego na celu zapanowanie nad siłami rynku, które w zasadzie służą wielkim interesom ekonomicznym i finansowym. Można to osiągnąć tylko dzięki odpowiedniej polityce regulacji rynków oraz przywracania równowagi sił na naszych rynkach produktów, kapitału i pracy, a także w naszych społeczeństwach w ogóle. Nasze państwa opiekuńcze nie powinny uginać się ani pękać pod presją ze strony rynków, a zamiast tego rynki powinny być kształtowane tak, aby oferować wszystkim odpowiedni poziom dobrobytu. Wymaga to również wzmocnienia odpowiedzialności społecznej sektora przedsiębiorstw i energicznego rozwijania gospodarki społecznej i solidarnej. Sama polityka potrzebuje odbudowy – jest to dziś jeden z głównych obowiązków sił postępu i ich partii. Byłoby jednak naiwnością sądzić, że polityka może zmienić się bez zaan-

gażowania ludzi jako jej coraz bardziej istotnego elementu. Zmiana odbywa się w skali tak rozległej, a interesy gospodarcze są tak silne, że niezbędne są pilne kroki ponownie upodmiotowujące ludzi pod wieloma względami, wsparte odpowiednimi prawami, możliwościami dla wszystkich i zbiorowym działaniem. Ponowne upodmiotowienie ludzi wymaga również fundamentalnej zmiany w naszym sposobie myślenia o działalności ekonomicznej, a w szczególności o wzroście gospodarczym przeciwstawionym dobrobytowi. Zrównoważone społeczeństwo potrzebuje aktywnych obywateli, nie pasywnych konsumentów, a orientacja polityki i ocena jej wyników oparte na wyraźnych celach dotyczących dobrobytu, nie zaś na abstrakcyjnych pojęciach, takich jak PKB, ułatwiłyby ludziom udział w debatach publicznych.

Promowanie zrównoważoności i walka z nierównością są w naszych rękach

Dzisiejsze nierówności mają różne źródła, wiele z nich jest wzajemnie powiązanych. Nie stanowią one nieuniknionego zjawiska, lecz wynik istniejącego systemu rynkowego, generującego coraz więcej, nie coraz mniej nierówności, w którym wymiar ekologiczny odgrywa coraz ważniejszą rolę. Stawienie czoła takiej systemowej złożoności wymaga śmiałości i spójnej strategii politycznej, wyraźnie i w równym stopniu odnoszącej się zarówno do tradycyjnych, jak i nowych przyczyn nierówności. Taka strategia polityczna w sposób nieunikniony doprowadzi do głębokiej zmiany w sposobie działania naszych systemów gospodarczych – naprawdę dynamiczne i sprawiedliwe społeczeństwo musi sprzyjać inkluzywności pod względem władzy, reprezentacji i uczestnictwa; ekologicznie zrównoważone społeczeństwo musi być społeczeństwem, które cieszy się pokojem społecznym.

Dlatego zalecenia polityczne przedstawione przez Niezależną Komisję w niniejszym sprawozdaniu zmiierają do radykalnego przekształcenia naszych społeczeństw. Jedno z nich, fundamentalnie kwestionujące nasze widoczne od dziesięcioleci dążenie do wzrostu gospodarczego jako celu samego w sobie, oddziela bogactwo od dobrobytu, dobitnie neguje obecny podział dochodów, bogactwa i siły ekonomicznej oraz wzywa do zrównoważonego przekształcenia, będącego potężnym i innowacyjnym motorem postępu społecznego.

Od celów zrównoważonego rozwoju ONZ na 2030 r. do nowego projektu europejskiego na rzecz zrównoważonego społeczeństwa

Wiele z poruszonych przez nas zagadnień politycznych stanowiło inspirację dla celów uzgodnionych przez ONZ w 2015 r., chociaż w różnym zakresie. Uzgodnienie, że cele te mają najwyższy priorytet polityczny samo w sobie stanowi duże osiągnięcie. Mimo że stanowią one polityczną okazję do sformułowania ogólnoeuropejskiej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju, oraz pomimo jasnych apeli Parlamentu Europejskiego, Komisja Europejska wyraźnie nie podołała wyzwaniu. Ponad trzy lata po podpisaniu ich przez wszystkie państwa członkowskie UE w Nowym Jorku, nadal nie ma zbiorowego planu ani strategii ich wdrożenia – niezależnie od tego, że we wszystkich obszarach polityki, których dotyczą, wymiar europejski jest realny, niekiedy wręcz kluczowy. Stwarza to wielką próżnię w dziedzinie polityki społecznej oraz we wszystkich obszarach, których dotyczą omawiane powyżej powiązania gospodarcze, społeczne i ekologiczne. Skupiając się zasadniczo na jednym wymiarze programu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, obejmującym działania w zakresie ochrony środowiska takie jak gospodarka odpadami czy ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, UE ignoruje trapiący ją kryzys społeczny (i kluczowe przyczyny problemów ekologicznych) i koncepcje podające w

wątpliwość dominujący paradygmat ekonomiczny oraz wynikającą z niego wadliwą politykę gospodarczą.

Najbardziej godna pożałowania jest stracona możliwość żywienia na nowo całego projektu europejskiego przez nadanie mu nowego celu, który byłby istotny dla tak wielu aspektów codziennego życia ludzi i który pokazałby, że Unia Europejska naprawdę ma plan poprawy ich życia dziś i w przyszłości. Po 2015 r. naturalnym i logicznym krokiem politycznym byłoby uwzględnienie celów zrównoważonego rozwoju ONZ w europejskim kontekście politycznym, ze wskazaniem wszystkich celów i pułapów w kategoriach ich znaczenia dla UE, a także zagwarantowanie jasnego określenia i uwzględnienia powiązań politycznych między tymi celami i pułapami. Dokument otwierający debatę w sprawie wdrożenia strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju w ramach określonych celami zrównoważonego rozwoju ONZ, który Komisja Europejska przedstawi, jak się oczekuje, przed końcem 2018 r., powinien wypełnić przynajmniej tę lukę, prezentując jasną kompleksową wizję oraz polityczny plan działania, aczkolwiek na bardzo późnym etapie jej mandatu.

Oparcie się na efektywnych działaniach publicznych i reforma europejskiego zarządzania odegrają kluczową rolę

Od początku naszej wspólnej pracy było jasne, że nasze cele pozostaną nieosiągalne bez radykalnych zmian polityki w szeregu obszarów. Członkowie naszej Niezależnej Komisji nie martwili się tym, jakie postępowanie będzie politycznie poprawne, lecz co można zrobić, aby spowodować realną zmianę. Stwierdziliśmy, że środki z zakresu polityki potrzebne będą w całym horyzoncie czasowym, od pilnych lub łatwych, które można podjąć bezzwłocznie i uzyskać szybkie efekty, po bardziej długoterminowe i trudniejsze zmiany w naszej polityce. Biorąc pod uwagę skomplikowany system zarządzania w Unii Europejskiej, obejmujący liczne warstwy i różne poziomy kompetencji, zależnie od dziedziny polityki, uzgodniliśmy, że zasadnicza reforma europejskiego procesu zarządzania – europejskiego semestru – będzie musiała odegrać kluczową rolę w przejściu do zrównoważonego społeczeństwa i uwzględnić ambitną oraz od dawna wymaganą reformę unii gospodarczej i walutowej.

Nasze zalecenia nie ograniczają się do szczybla europejskiego, gdyż niektóre istotne obszary polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju mają charakter krajowy. Rządy krajowe oraz samorządy regionalne i lokalne również będą mieć do odegrania kardynalną rolę polegającą na dążeniu do zrównoważonego rozwoju w sferach gospodarczej, społecznej i środowiskowej w sposób spójny. Działania publiczne od szczybla lokalnego po europejski nie mogą ograniczać się do wyrównywania lub rekompensowania niedoskonałości rynku, tego, czego gospodarka nie potrafi naprawić sama. Dążenie do zrównoważonego rozwoju wymaga od rządów i administracji aktywnego przygotowania, kierowania i wspierania przejścia do zrównoważoności, przez odpowiednie uregulowania, wsparcie finansowe gwarantujące kluczowe inwestycje publiczne i prywatne w dziedzinach społecznej, badań naukowych lub rozwoju, umożliwiającego zrównoważony

wstępny podział i redystrybucję bogactw i dochodów lub rozwijanie społeczno-ekologicznych państw opiekuńczych przyszłości.³ To z kolei wymaga od instytucji europejskich oraz od władz krajowych, regionalnych i lokalnych zapewnienia y administracja publiczna była odpowiednio zorganizowana, obsadzona, przeszkolona i wyposażona w

środki umożliwiające prowadzenie szerokiego wachlarza działań publicznych i pełne zrozumienie i opanowanie wyzwań i zawiłości związanych ze zrównoważoną transformacją.

Środki z zakresu polityki muszą trwać przez co najmniej jedno dziesięciolecie, aby doprowadzić do prawdziwej zmiany

Zalecenia Niezależnej Komisji na rzecz Zrównoważonej Równości dzielą się na dwie części. Pierwsza część to zalecenia polityczne do szybkiego wdrożenia, w możliwie najwcześniejszym terminie podczas kolejnej kadencji Parlamentu Europejskiego w latach 2019–2024. Drugą część swojego sprawozdania Niezależna Komisja udostępni do kwietnia 2019 r., zamieszczając w niej dodatkowe i szczegółowe zalecenia polityczne dotyczące dalszego pogłębiania niezbędnej transformacji zmierzającej do zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich. Będzie to zbiór bardziej

dalekosiężnych działań z zakresu polityki wychodzących poza 2024 r., które w tym pierwszym sprawozdaniu są jedynie wspomniane. Jednocześnie odpowiadają one ramom czasowym celów zrównoważonego rozwoju ONZ do 2030 r. i wykraczają poza te ramy. Przeworsowanie zmiany będzie wymagać wizji, uporu i konsekwencji w działaniach z zakresu polityki przez wystarczająco długi czas, co jest wyzwaniem samo w sobie.

“
Prawdziwie dynamiczne i sprawiedliwe społeczeństwo musi być pod względem mocy, reprezentacja i uczestnictwo; Ekologicznie zrównoważony społeczeństwo musi być społeczeństwem pokój społeczny.”

³ Naszym zadaniem nie było jednak definiowanie polityki na szczeblu globalnym. Właśnie dlatego to sprawozdanie nie zawiera szczegółowych zaleceń dotyczących globalnych dziedzin polityki, takich jak handel czy międzynarodowe regulacje finansowe, skupia się natomiast na tym, co UE może zrobić „sama”. Mamy jednak pełną świadomość, jak ważne są działania globalne uzupełniające i umożliwiające działania na szczeblu europejskim.

Wezwanie do działania na rzecz radykałnie innej Europy

Nieco ponad rok przed kolejnymi wyborami europejskimi siły postępu muszą dokładnie przemyśleć, o co toczy się gra, dlaczego w tak wielu państwach członkowskich partie socjaldemokratyczne notują najniższe w historii poziomy poparcia i jakie powinny być teraz w praktyce postępowe idee i działania.

Te nadchodzące wybory europejskie różnią się od wszystkich poprzednich z co najmniej trzech względów:

- poza kilkoma wyjątkami, ugrupowania postępowe osiągają rekordowo niskie wyniki wyborcze i w chwili obecnej nie podjęły radykalnych działań na rzecz transformacji, co w tym sprawozdaniu uważamy za jedyną drogę naprzód;
- autorytarni populiści i siły nacjonalizmu cieszą się dużym poparciem, a ich wprowadzająca w błąd i zmanipulowana narracja coraz głębiej przemawia do zwykłych ludzi. Przygotowują się również oni

do przekształcenia tych wyborów w decydującą walkę przeciw wszystkim pro-europejskim siłom politycznym, co może spotkać się z uznaniem wielu wyborców, jeżeli nie zostanie im przedstawiona przekonująca alternatywa;

- wyzwania gospodarcze, społeczne, ekologiczne, geopolityczne i demokratyczne są ogromne i w ciągu najbliższych pięciu–dziesięciu lat najprawdopodobniej zdecydują o naszym sposobie życia na nadchodzące dekady, co dotyczy zwłaszcza naszych dzieci i osób młodych.

Przyszłość socjaldemokracji i projektu europejskiego są ze sobą ściśle powiązane

Siły postępu mają dumną i długą tradycję walki o demokrację, sprawiedliwość społeczną, równouprawnienie i wspólny dobrobyt. Państwo opiekuńcze, regulowane rynki pracy i silne instytucje chroniące słabszych członków naszych społeczeństw to ważne osiągnięcia partii postępowych. Ugrupowania postępowe nie zawsze były jednak wystarczająco krytyczne w stosunku do neoliberalnych koncepcji i programów politycznych oraz nie doceniały konsekwencji globalnej konkurencji rynkowej, liberalizacji przepływów finansowych, obniżenia podatków od osób prawnych, dochodów i majątku oraz zarysowującego się wpływu problemów ekologicznych na nierówności. Często uważały, że w drodze dostosowania i reform państwa członkowskie mogą zachować swoją rolę, a społeczeństwa mogą pozostać wystarczająco spójne i sprawiedliwe na rynkach, które rosły w siłę i były coraz bardziej nastawione na eksploatację. Przeceniały także możliwość zarządzania złożonymi społeczeństwami za pomocą scentralizowanych i takich samych dla wszystkich regulacji i polityk, zarazem niedoceniając roli obywateli

jako dysponentów wiedzy i zaangażowanych producentów dóbr publicznych. Siły postępu były również nadmiernie rozdarte między przekonaniem, że sprawiedliwe społeczeństwa nie mogą przetrwać w Europie będącej częścią zglobalizowanego świata bez silnej Unii Europejskiej a świadomością, że sama UE stała się zakładnikiem poglądów konserwatywnych, w szczególności w dziedzinach polityki dotyczących gospodarki i rynku pracy.

Zauważalne jest poczucie wspólnoty losu i przeznaczenia ruchu socjaldemokratycznego i projektu europejskiego. Oba grozi niebezpieczeństwo, wiele osób postrzega oba jako części tego samego problemu, bez obu nie zostaną znalezione rozwiązania dla głównych wyzwań dnia dzisiejszego. Ożywienie jednego nie jest możliwe bez ożywienia drugiego, gdyż oba są potrzebne dla wprowadzenia w życie radykalnej zmiany, o którą apelujemy. Dla obu zasadnicze znaczenie ma zrozumienie, w którym miejscu naprawdę się znajdujemy, dzięki czemu będziemy mogli jasno zobaczyć, gdzie chcemy się znaleźć i jak można to osiągnąć.

Ich wspólnemu przeznaczeniu poważnie zagrażają dzisiejsze trudne realia polityczne, społeczne i ekologiczne

Najbardziej uderzającym faktem, który należy wziąć pod uwagę, jest głęboki brak wiary w przyszłość wśród Europejczyków, podsycany pogarszającymi się od lat warunkami życia na całym kontynencie. Większość dorosłych w Europie uważa, że ich dzieci znajdą się w trudniejszej sytuacji niż oni.⁴

Powstaje nowa klasa, prekariat, do której należą miliony ludzi w całej Europie, mających poczucie, że ich życie i tożsamość uległy rozdzieleniu i opierając się na nich nie są w stanie skonstruować pożądanej narracji ani zbudować kariery, łącząc formy pracy i zatrudnienia, rekreacji i wypoczynku w zrównoważony sposób.⁵ Nierówności pod względem majątku i dochodów pogłębiają się od kilku dziesięcioleci. Prawie 90% Europejczyków uważa, że nierówności te są zbyt głębokie.⁶ Kobiety nadal napotykają bariery uniemożliwiające im odgrywanie ich pełnej roli w społeczeństwie i otrzymują znacznie niższe wynagrodzenie za tę samą pracę. Bezrobocie młodzieży pozostaje dwukrotnie wyższe (16%) niż stopa bezrobocia ogółem (8%) i nadal utrzymuje się na poziomie wyższym niż przed kryzysem finansowym w 2008 r. Więcej niż jeden na pięciu Europejczyków jest zagrożony ubóstwem lub żyje w ubóstwie, co przekłada się na łącznie 118 mln osób. Dotyczy to co czwartego dziecka. W poszczególnych regionach Europy zapomniane obszary są trwale marginalizowane i cierpią wskutek wielorakich i utrzymujących się nierówności gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

Trwający od dziesięciu lat kryzys przyniósł nieproporcjonalnie duże straty ludziom, regionom i gospodarkom o słabszej pozycji, niszcząc efekty wielu lat rozwoju gospodarczego i społecznego oraz stawiając pod znakiem zapytania przyszłość, szczególnie ze względu na utrzymujące się bezrobocie długoterminowe i bezrobocie młodzieży. Traktując ograniczenie długu publicznego – który uległ poważnemu zwiększeniu po kryzysie finansowym w związku z koniecznością ratowania upadających banków – i zrównoważenie budżetów jako cele ważniejsze od wszystkich innych, polityka fiskalna od lat uniemożliwia niezbędne inwestycje publiczne w lepszą przyszłość gospodarczą, społeczną i ekologiczną. Starając się ograniczyć

zadłużenie publiczne zgodnie z regułami budżetowymi UE, rządy nadal zaciągają długi społeczne i ekologiczne, które spłacić przyjdzie młodszymi i przyszłym pokoleniom.

Nierówne społeczeństwa są nieszczęśliwe i nieefektywne. Nierówność i ubóstwo odpowiadają za mniej udane życie osobiste, szkodzą zdrowiu publicznemu, osłabiają postępy w edukacji, powodują wzrost przestępczości, obniżają średnią długość życia i utrudniają integrację migrantów. Jest faktem, że nierówność powoduje prawdziwe cierpienie, niezależnie od tego, jaką etykietką zechcemy opatrzyć takie problemy. Głębsze nierówności podwyższają poczucie zagrożenia społecznego i niepokoju o status, wywołują uczucie wstydu, które czyni nas bardziej podatnymi na odruchy wycofania się, poddania się i podporządkowania. W miarę jak piramida społeczna rośnie i staje się wyższa, a niepokój o status nasila się, pojawia się problem szeroko występujących kosztów psychologicznych. Stres związany z ubóstwem wpływa również na rozwój poznawczy niemowląt i dzieci. Przykładowo, pomiary poziomu kortyzolu, hormonu stresu, u niemowląt wykazują, że ubóstwo oraz ilość czasu spędzonego w ubóstwie mogą ograniczać rozwój umysłowy dzieci. I odwrotnie, większa równość czyni społeczeństwa silniejszymi i zwiększa ich ogólny dobrobyt.⁷

W naszych społeczeństwach marnowanych jest nie tylko wiele ludzkich żyć. Wyczerpujemy zasoby naszego środowiska naturalnego, a zmiana klimatu zagraża podstawom naszej egzystencji. Nierówności ekologiczne są coraz bardziej widoczne i poważne, a ich źródłem jest nierównomierne oddziaływanie różnych zanieczyszczeń i zmiany klimatu na zdrowie ludzkie. Podobnie ubóstwo i nierówności wiążą się z większymi szkodami dla środowiska niż miałyby to miejsce przy ich braku.⁸ Nieunikniona konieczność zmiany naszego sposobu produkcji i konsumpcji stwarza coraz poważniejsze wyzwania w zakresie zatrudnienia i spójności społecznej oraz wymaga nowego podejścia do tego, co musi stać się sprawiedliwą transformacją skutkującą zrównoważonym modelem rozwoju, jak podkreśla jedna z zasad celów zrównoważonego rozwoju ONZ – „nikt nie może pozostać w tyle”.

⁴ Z ankiety przeprowadzonej niedawno we Francji wynika, że według 80% respondentów ich dzieci będą bardziej narażone na ubóstwo niż oni sami (Ipsos-Secours populaire, wrzesień 2018 r.).

⁵ Według 89. standardowego badania Eurobarometru z wiosny 2018 r. pogląd ten podzieliła 51% Europejczyków.

⁶ Guy Standing, *The Precariat: a new dangerous class* (2011).

⁷ Specjalne badanie Eurobarometru, kwiecień 2018 r.

⁸ Wyniki szeroko zakrojonych badań dotyczących wielorakiego wpływu ubóstwa i nierówności przedstawiono w książkach *The Spirit Level* (2009, Allen Lane, w Polsce wydana przez wydawnictwo Czarna Owca w 2011 r. pt. *Duch równości*) oraz *The Inner Level* (2018, Allen Lane) autorstwa Richarda Wilkinsona i Kate Pickett.

⁸ Zob. zwłaszcza: *Social-Ecologie* (2011), Flammarion, oraz *Measuring Tomorrow: Accounting for Well-Being, Resilience and Sustainability in the Twenty-First Century* (2017), Princeton University Press, Eloi Laurent.

W wielu krajach demokracja atakowana jest przez nacjonalistów i autokratów, w niektórych objęli już oni władzę. Projekt europejski jest zagrożony. Rozczarowani obywatele odwrócili się od partii postępowych w szeregu naszych krajów, a wiele osób, które głosowały na socjaldemokratów

Spółeczeństwo i Europa które potrzebujemy zbudować

Nie chodzi o powrót do mitycznej przeszłości czy złotego wieku. Chodzi o przyszłość. Chodzi także o odzyskanie kontroli i danie głosu wszystkim, o zapewnienie, aby nasza gospodarka służyła wszystkim, sprawiedliwie rozdzielając to, co produkujemy i robiąc to odpowiedzialnie i z szacunkiem, wszystkim kobietom i mężczyznom na naszej planecie. Chodzi o nasze dzieci i wnuki, którym wszyscy musimy zostawić dobre społeczeństwo, społeczeństwo sprawiedliwie dzielonego dobrobytu dla wszystkich. Chodzi o to, co możemy zrobić wszyscy razem, nie przeciwko sobie.

Spółeczeństwo, które potrzebujemy zbudować, to takie, dla którego stałą miarą sukcesu jest ludzki dobrobyt oraz jakość naszego powietrza, naszej wody i naszej gleby – nie zaś wzrost w imię wzrostu ani ceny akcji na giełdach. Spółeczeństwo, które możemy zbudować, to takie, w którym praca daje nam siłę zamiast nas zniewalać, w którym za pracę dostaje się wynagrodzenie umożliwiające godne życie oraz takie, w którym możemy pracować godnie i ufnie, pewni, że nasze prawa są silne i chronione, a nasze głosy są słyszane. Spółeczeństwo, które możemy zbudować to takie, w którym panuje wolność i funkcjonują demokratyczne i uczciwe instytucje służące nam wszystkim.

Spółeczeństwo, które potrzebujemy zbudować to takie, w którym nikt nie pozostaje w tyle, w którym nie ma miejsca dla ubóstwa i deprivacji oraz które zapewnia, każdemu dziecku, niezależnie od jego miejsca zamieszkania czy pochodzenia, objęcie podstawowymi gwarancjami i życie w godnych warunkach, z możliwością rozwijania swojego potencjału w otwartym społeczeństwie. Spółeczeństwo, które potrzebujemy zbudować to takie, które stawia na równi kobiety i mężczyzn i które usunęło wszystkie bariery dla udziału kobiet w społeczeństwie. Spółeczeństwo, które możemy zbudować to takie, które wykorzystuje najlepsze z nowych technologii, w którym postęp techniczny obejmuje nas wszystkich, a nie wyklucza. To społeczeństwo jest społeczeństwem, któremu uda się uzdrowić naszą planetę, znaleźć nową równowagę między działalnością człowieka

straciło wiarę w zdolność tych partii do poprawy ich losu. Model rozwoju, o którym zwolennicy postępu i wielu innych marzyli od dziesięcioleci i z którym wiązali swoje nadzieje nie stał się rzeczywistością. Czas najwyższy odnowić i odzyskać to marzenie.

a środowiskiem oraz ochronić nas wszystkich przed różnorodnymi zanieczyszczeniami szkodzącymi zdrowiu naszemu i naszych dzieci, zwłaszcza najbardziej potrzebujących i najsłabszych. Spółeczeństwo, które potrzebujemy zbudować to takie, w którym reakcją na globalne zmiany w środowisku jest postęp społeczny. Wierzymy, że możliwe są głęboko sięgające przekształcenia. Fundamentalne zmiany w ludzkiej historii napotykały silny opór, ale w końcu były wprowadzane. Jako przykłady mogą tu posłużyć zniesienie niewolnictwa czy emancypacja kobiet. Tym razem jednak potrzeba działania jest bardzo silna.

Spółeczeństwo, które potrzebujemy zbudować to także społeczeństwo opierające się na silnej Europie i na nowej europejskiej narracji. Działając osobno, w każdym z naszych krajów, w każdym z naszych regionów, nie zdołamy zmienić naszych społeczeństw. Musimy wykorzystać także naszą zbiorową siłę jako kontynentu i zmienić kurs, którym podąża Unia Europejska. Świat nie poczeka i nie możemy zakładać, że inne kontynenty zbudują społeczeństwa, jakich chcemy w innych częściach świata; nie możemy też uważać za oczywiste, że przyszłość naszej planety ułoży się zgodnie z naszymi oczekiwaniami. Europa musi opowiadać inną historię, nie historię dyscypliny budżetowej czy konkurencyjnych rynków, lecz historię sprawiedliwych społeczeństw, społeczeństw w których demokracja gospodarcza, sprawiedliwość społeczna i odpowiedzialność za środowisko idą ręką w rękę, przynosząc korzyści wszystkim.

Unia Europejska, którą możemy zbudować, to unia solidarności, wspólnego dążenia do zrównoważonego dobrobytu dla wielu we wszystkich naszych regionach, nie zaś unia skupiona na siłach rynku i interesach elit. Misja Unii jest dobrze zdefiniowana w art. 3, lecz jej polityka nie jest wystarczająco bliska tym deklaracjom. Unia Europejska, którą możemy zbudować, to unia nieustannie walcząca o interes wielu, znajdującą się w ich rękach, w pełni demokratyczna i przejrzysta, ciesząca się niesłabnącym poparciem, ponieważ służy nam wszystkim i wykorzystuje naszą wspólną siłę, aby zmienić kurs naszej planety, przewodząc w walce o inną globalizację – o świat,

w którym prawa człowieka i godność, wspólny dobrobyt i zdrowa planeta są dostępne wszystkim, nie tylko garstce szczęśliwców.

Możemy podążyć tą nową ścieżką, wprowadzić to przekształcenie w życie i uczynić nasze społeczeństwa lepszymi

Zrównoważony rozwój to jedyna droga naprzód

Europa straciła cenny czas, w którym mogła zaangażować siebie i swoje państwa członkowskie w kompleksowe przejście ku gospodarczej, społecznej i ekologicznej zrównoważoności. Pod względem rozwoju sprzyjającego integracji uległa z kolei regresowi – zarówno w poszczególnych państwach członkowskich, jak i w relacjach między nimi. Polityka UE usiłowała spowalniać ten regres, zarazem jednak, w większym stopniu, sprzyjała mu. niespójność w polityce jest powszechna, mimo jasnego sformułowania najważniejszych celów w art. 3 Traktatu.

Zrównoważony rozwój jako koncepcja znalazł niewystarczające odzwierciedlenie w rzeczywistej polityce, nie tylko w odniesieniu do rozwoju sprzyjającego integracji, lecz także postępu społeczno-ekologicznego – dotyczącego interakcji między człowiekiem a planetą – który wydaje się być słabo rozumiany (lub po prostu ignorowany) przez osoby wyznaczające kierunki polityki w Komisji Europejskiej, a także w rządach krajowych współpracujących w ramach Rady Europejskiej. W rezultacie, i niezależnie od faktu, że w innych regionach świata sytuacja pod tym względem jest jeszcze gorsza, UE nie zdołała dotychczas stworzyć przekonującej wizji i planu na przyszłość wykraczających poza prymitywną ideę, że świat to konkurencyjne miejsce, w którym Europa musi utrzymać swój udział przez niekończące się reformy strukturalne, oraz historyczną ideą zapewnienia pokoju między państwami członkowskimi.

Ta niezdolność do przedstawienia wyrazistej i atrakcyjnej wizji przyszłości i celu w stale zmieniającym się i coraz bardziej nieprzewidywalnym świecie, w połączeniu z niezdolnością do uchronienia przynajmniej socjalnych osiągnięć przeszłości, stwarza coraz większą przestrzeń polityczną dla autorytarnych populistów, nacjonalistów i ekstremistów w wielu państwach członkowskich. Grupy te dodatkowo zbijają kapitał polityczny, bezwzględnie wykorzystując wyzwania związane z kryzysem uchodźczym i migracyjnym. W krajach takich jak Włochy, Francja, Niemcy, Austria, Węgry, Polska, Belgia czy Szwecja poli-

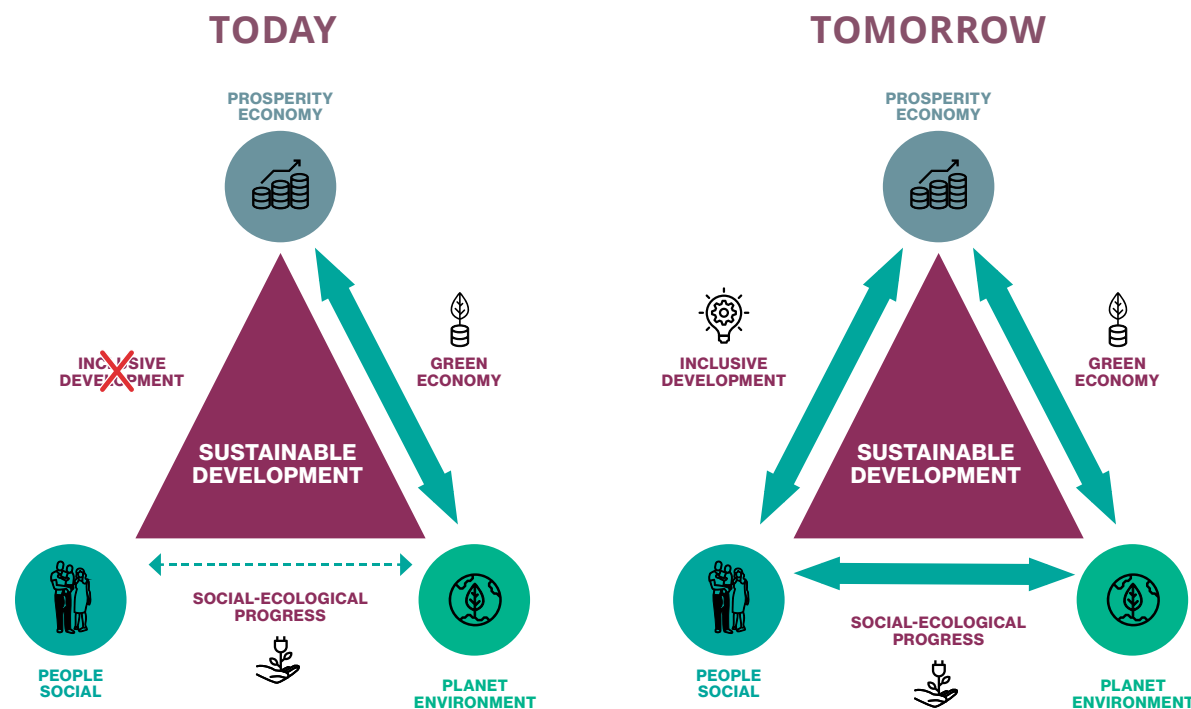
dla absolutnie każdego. Działania w tym kierunku są pilnie potrzebne, gdyż nasza tkanka społeczna, nasza planeta i nasze demokracje wykazują już pierwsze oznaki załamania. Na zwolennikach postępu w społeczeństwie i w polityce spoczywa pod tym względem wielka odpowiedzialność i muszą oni zacząć działać już teraz!

tyczni demagodzy wykorzystują polityczne zaniedbania Europy, aby mocno ugruntować w krajobrazie politycznym swoją anty-europejską i skierowaną do wewnątrz retorykę. Dotychczas najtragiczniejszą konsekwencją tych procesów jest wynik przeprowadzonego w Zjednoczonym Królestwie referendum dotyczącego przynależności do Unii. Zagrożenie dla projektu europejskiego nigdy nie było większe. Sprawia to wrażenie, jak gdyby Europa, niezdolna do wyobrażenia sobie i akceptacji lepszej przyszłości, utknęła w tragicznej pułapce własnej przeszłości.

Jednoczesne nasilenie się autorytarnego populizmu i pogłębienie się kryzysów społecznego i ekologicznego powinno zaalarmować pro-europejskie partie polityczne i pobudzić je do działania. Ostatecznie, transformacją naszego systemu gospodarczego będzie wymagać pewnego poziomu konsensusu, takiego, jaki był potrzebny do utworzenia naszych państw opiekuńczych. Dziś ma on jeszcze większe znaczenie, gdyż w przypadku wielu zmian politycznych konieczne będzie jego uzgodnienie i przeprowadzenie na szczeblu europejskim w długim horyzoncie czasowym. Wprowadzenie takich zmian będzie zatem wymagać wyraźnej i stabilnej większości, jeśli nie jednomyślności (np. w sprawie polityki podatkowej). Nie należy się jednak spodziewać, że sprzyjająca transformacji dynamika, z ponadpartyjnym poparciem, wytworzy się nagle sama z siebie. Nawet podpisanie w 2015 r. celów zrównoważonego rozwoju ONZ przez wszystkie państwa członkowskie UE i Komisję nie zapoczątkowało żadnych większych zmian. Będzie to wymagać od socjaldemokratów i innych sił postępowych przejęcia inicjatywy na dość długi czas, zmobilizowania szerokiej grupy wyborców do poparcia tego programu działania, przebicia się z nim w procesie kształtowania polityki i rozwinięcia go w nieunikniony polityczny imperatyw dla wszystkich sił pro-europejskich. W tym celu konieczne będzie zwycięstwo zarówno w walce idei, jak i w leżącej u jej podstaw walce o narrację. Optymalne byłoby tu pozyskanie przez partie socjaldemokratyczne szerokiego poparcia i budowa sojuszy na rzecz postępu. Nie należy nie doceniać wyzwania, przed

jakim stoją socjaldemokraci. Chociaż zrównoważony rozwój zawsze był promowany przez podmioty o nastawieniu postępowym (np. w Raporcie Brundtland z 1987 r.⁹ czy na szczycie w Göteborgu w 2001 r.), nie znalazł dotychczas kompleksowego odzwierciedlenia w polityce partii socjaldemokratycznych ani w programach działania rządów postępowych w UE, oprócz częściowego uwzględnienia w krajach skandynawskich. Kroki takie są od dawna potrzebne. Bardziej umiarkowane siły uwzględniają tylko koncepcje częściowe – w szczególności zazielenioną gospodarkę coraz szerzej postrzega się jako nowy kapitalistyczny raj – i ostrożnie podchodzą do pomysłu uznania za cel zrównoważoności jako całości. Takie częściowe koncepcje nie dadzą jednak efektów i powinny zostać zakwestionowane, gdyż celowo ignoruje się w nich potrzebę dostrzeżenia poziomów krytycznych dla planety czy pełnego uwzględnienia wymiaru społecznego we wszystkich „zielonych” przekształcaniach.

Europa była dla świata inspiracją pod względem rozwijania nowoczesnej demokracji, państw opiekuńczych i społecznych gospodarek rynkowych – trzech potężnych motorów postępu ludzkości. Pod względem tego postępu Europa powinna wykonać kolejny krok, w pełni uwzględniając potrzebę respektowania poziomów krytycznych dla planety. Wystąpienie z taką nową inspiracją leży w interesie samej Europy. Globalna zmiana paradygmatu w kierunku zrównoważonego rozwoju jest niezbędna dla ukończenia i utrwalenia własnej transformacji Europy w długim horyzoncie czasowym. W ramach tych należy wznowić starą debatę na temat globalnego ładu opartego na zasadach, dla której cele zrównoważonego rozwoju ONZ stanowią doskonały punkt wyjścia. Także tutaj siły postępowe mają do odegrania kluczową rolę polegającą na podjęciu inicjatywy i określeniu planu działania na bazie globalnych sojuszy na rzecz postępu, których tworzeniem należy zająć się bardziej energicznie niż w przeszłości.

⁹ <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Zrównoważony rozwój musi być naszym kompasem

Uważamy, że osiągnięcie trwałej równości, w sposób przedstawiony w tym sprawozdaniu, jest zgodne z deklaracją zawartą w art. 3 Traktatu UE. Oczywiście na drodze do realnego przyjęcia przez UE takiego programu działania stoją poważne przeszkody polityczne. Nie ma jednak przeszkód formalnych – przeciwnie, UE zaczęłaby wypełniać swoje podstawowe zobowiązania. Ważniejsze jest jednak odtworzenie więzi między UE a Europejczykami, od lat ulegającej osłabieniu. Pozostanie to niewykonalne, o ile UE w sposób jednoznaczny i widoczny nie zaangażuje się w poprawę życia ludzi. Jesteśmy przekonani, że gdyby UE naprawdę zależało na eliminacji nierówności i ubóstwa, ochronie swoich obywateli przed nierównościami środowiskowymi i wspieraniu postępu społeczno-ekologicznego, stale i nieustępliwie dążyłaby do dobrobytu dla wszystkich. Więzy te zacieśniłyby się zatem ponownie, przywracając wigor projektowi europejskiemu. Osiągnięcie tego celu ma kluczowe znaczenie dla młodszych i przyszłych pokoleń, gdyż wielu osobom do nich należącym grozi, że będą żyć w warunkach trudniejszych niż ich rodzice. Ale osiągnąć

go może tylko Europa radykalnie odmienna od tej, którą widzimy dziś.

Zadaniem tej Niezależnej Komisji było opracowanie zaleceń politycznych na rzecz transformacji w możliwie najbardziej konkretnej formie. Propozycje nie ograniczają się do szczebla polityki europejskiej, gdyż kluczowe znaczenie ma wiele działań na innych szczeblach. Dlatego też wiele zaleceń odnosi się zarazem do środków, które należy podjąć na szczeblu UE, jak też do kroków koniecznych na innych szczeblach zarządzania. W obszarach, w których UE nie ma wyłącznych kompetencji, trudno będzie o wspólne działanie. Dotychczasowe doświadczenia pokazały ograniczenia luźno koordynowanych działań krajowych czy regionalnych pod względem realizacji celów w dziedzinie polityki. Pamiętać należy o umiarkowanym sukcesie strategii lizbońskiej czy strategii „Europa 2020”. Musimy postarać się bardziej.

Siły postępu muszą zaangażować się w rozwój oddolnych ruchów na rzecz zmiany i przedstawić wyrazistą wizję

Właśnie dlatego uważamy, że orędownicy postępu na szczeblu krajowym, regionalnym czy lokalnym (w tym miejskim), niezależnie od tego, czy są aktywni w polityce, związkach zawodowych, organizacjach pozarządowych czy sektorze prywatnym (w tym w gospodarce społecznej), czy też na niwie naukowej, będą musieli zaangażować się we wspieranie takiej polityki, określając własne koncepcje i działania mające wspólne cele.

To już się dzieje. Widzimy, że w całej Europie, w coraz większej liczbie miast, w regionach wiejskich, na szczeblu regionalnym, decydenci, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i obywatele podejmują inspirujące inicjatywy na rzecz innego modelu rozwoju.¹⁰ Słabością strategii lizbońskiej był brak zaangażowania w terenie. Dziś zwolennicy postępu działający na szczeblu krajowym mogą opierać się na inicjatywach podejmowanych na szczeblu

regionalnym i lokalnym, angażować własne partie krajowe, promować szerokie partnerstwa – takie jak inspirujący włoski Sojusz na rzecz Zrównoważonego Rozwoju ASviS – i w ten sposób zmieniać program polityczny UE od środka, inwestując w rozwijanie ruchów oddolnych sprzyjających postępowi.

Względna siła ugrupowań nacjonalistycznych i ich coraz większa koncentracja na kolejnych wyborach europejskich prowadzi do wniosku, że w 2019 r. Europejczycy będą musieli wybrać między kandydatami popierającymi projekt europejski, a tymi, którzy planują jego demontaż. Oddając głos w maju 2019 r. obywatele w rzeczywistości dokonają wyboru – być może często nieświadomi tego – między postępowymi kandydatami reprezentującymi jasną wizję przyszłości, w której jest miejsce dla każdego, a kandydatami, którzy albo bronią zorientowanego rynkowo status

¹⁰ Z przykładami najlepszych praktyk w zakresie przekształceń ekologicznych, wspierających również postęp społeczny, można zapoznać się na stronie www.progressivesociety.eu

quo w istniejących ramach unijnych, albo oferują regres do nacjonalizmu. Kolejne wybory europejskie będą bitwą

Droga do przodu

Zalecenia polityczne przedstawione w kolejnych pięciu rozdziałach odznaczają się wspólną ambicją – stworzenia wizji przekształceń poprawiających jakość życia każdej osoby, głęboko zakorzenionej w zrównoważonym rozwoju – jedynej formie przyszłego rozwoju, która może umożliwić ludzkości dalsze istnienie na warunkach korzystnych dla wszystkich.

Równiejsza i zrównoważona Europa byłaby korzystna dla wszystkich – nawet bogatych i potężnych. Ostatecznie pogłębiające się nierówności i postępująca degradacja środowiska uderzą nawet w tych, którzy dziś są bardziej uprzywilejowani i znajdują się oni w sytuacji gorszej niż ta, w której znaleźliby się, gdyby powstało równiejsze i zrównoważone społeczeństwo. Wielu z nich jednak lęka się, że dzięki swojemu względnemu bogactwu będą mogli bez końca korzystać z systemu, który jest na wyczerpaniu – gospodarczo, społecznie i ekologicznie, i w którym miliony ludzi walczą o przetrwanie na różne sposoby.

Nie jest to wprawdzie sprawozdanie dotyczące konkretnie indywidualnych środków politycznych potrzebnych, aby nasze gospodarki stały się przyjazne dla środowiska i zrównoważone – takich jak dekarbonizacja naszych dostaw energii czy przejście do gospodarki o obiegu zamkniętym, o radykalnie obniżonej lub zerowej produkcji odpadów – musi być jednak jasne, że jeśli walka ze zmianą klimatu nie zostanie przyspieszona i wygrana na czas, bardzo trudno jest wyobrazić sobie, jak nasze społeczeństwa miałyby osiągnąć cokolwiek z tego, o co tu apelujemy. Mamy pełną świadomość palącej potrzeby ogromnego wzmożenia wysiłków zmierzających do zazielenienia naszych gospodarek, zmniejszenia naszej zależności od ograniczonych zasobów krajowych oraz, bardziej ogólnie, możliwie najszybszego wprowadzenia naszej produkcji i konsumpcji na całkowicie zrównoważoną ścieżkę.

nie między zwolennikami a przeciwnikami Europy, lecz między tymi, którzy mają wizję, a tymi, którzy jej nie mają.

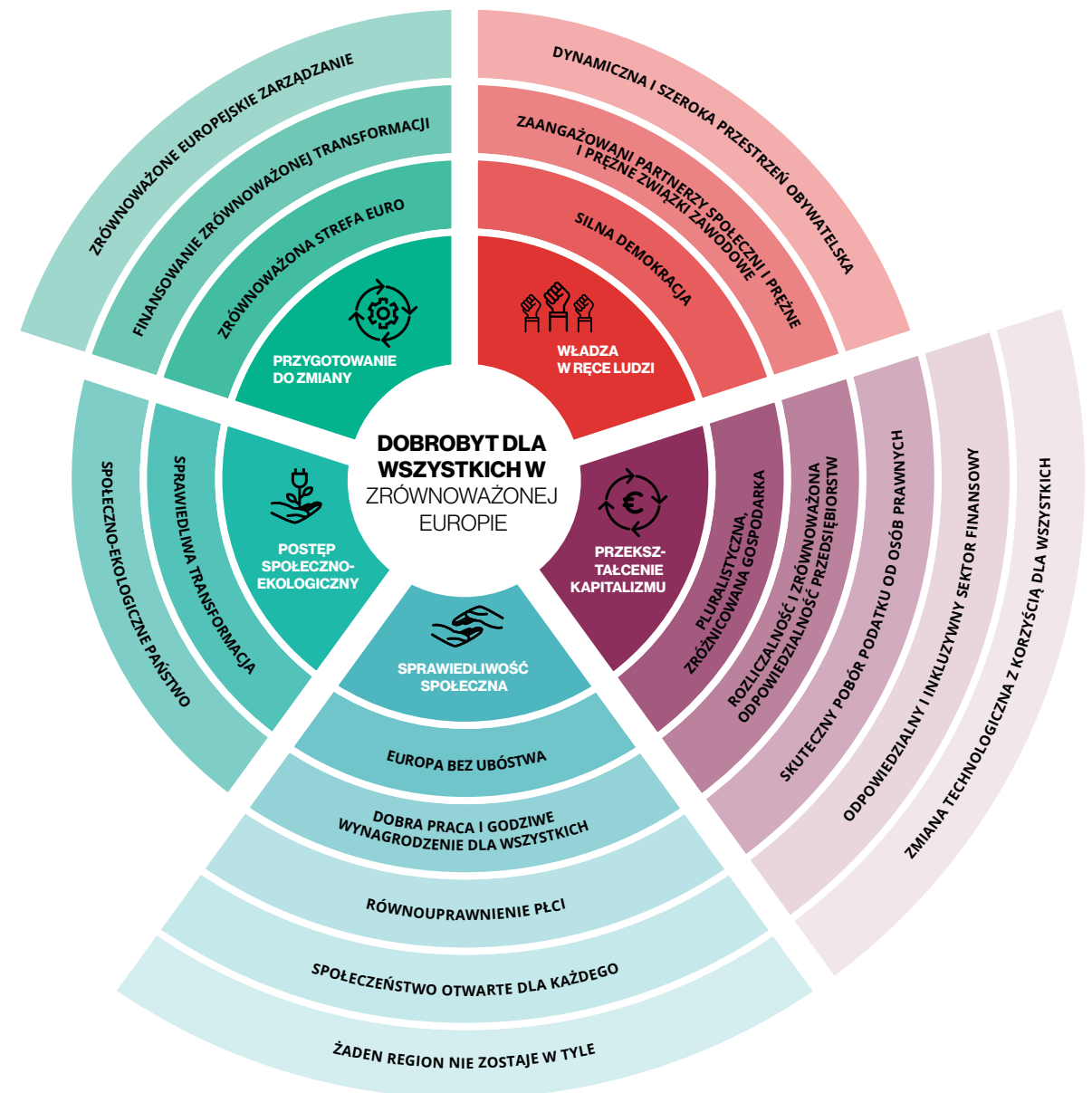
Transformacja jest jednak potrzebna we wszystkich trzech wymiarach zrównoważonego rozwoju, nie tylko w sferze ekologii. Nawet jeżeli wyzwania gospodarcze i społeczne, a także społeczno-ekologiczne, wydają się mniej palące niż problem zmian klimatycznych, zajęcie się nimi w sposób bezpośredni jest równie ważne. Przykładowo, zarówno zwiększona siła korporacji, jak i pogłębiające się nierówności stanowią przeszkodę dla starań zmierzających do obniżenia emisji gazów cieplarnianych i poziomów zanieczyszczeń. Niestety sama złożoność tych wzajemnych powiązań, oprócz których należy pamiętać o oporze na tle ideologicznym i stawianym przez grupy interesów, uniemożliwiała dotychczas poważne zaangażowanie politycznie w większości krajów na szczeblu krajowym, europejskim i globalnym. Jedyny promyk nadziei to fakt, że cele zrównoważonego rozwoju ONZ przynajmniej obejmują pewne względnie silne dążenia w sferze socjalnej oraz że polityczne zaangażowanie na rzecz zrównoważonego rozwoju przybiera na sile na szczeblu lokalnym, miejskim i regionalnym.

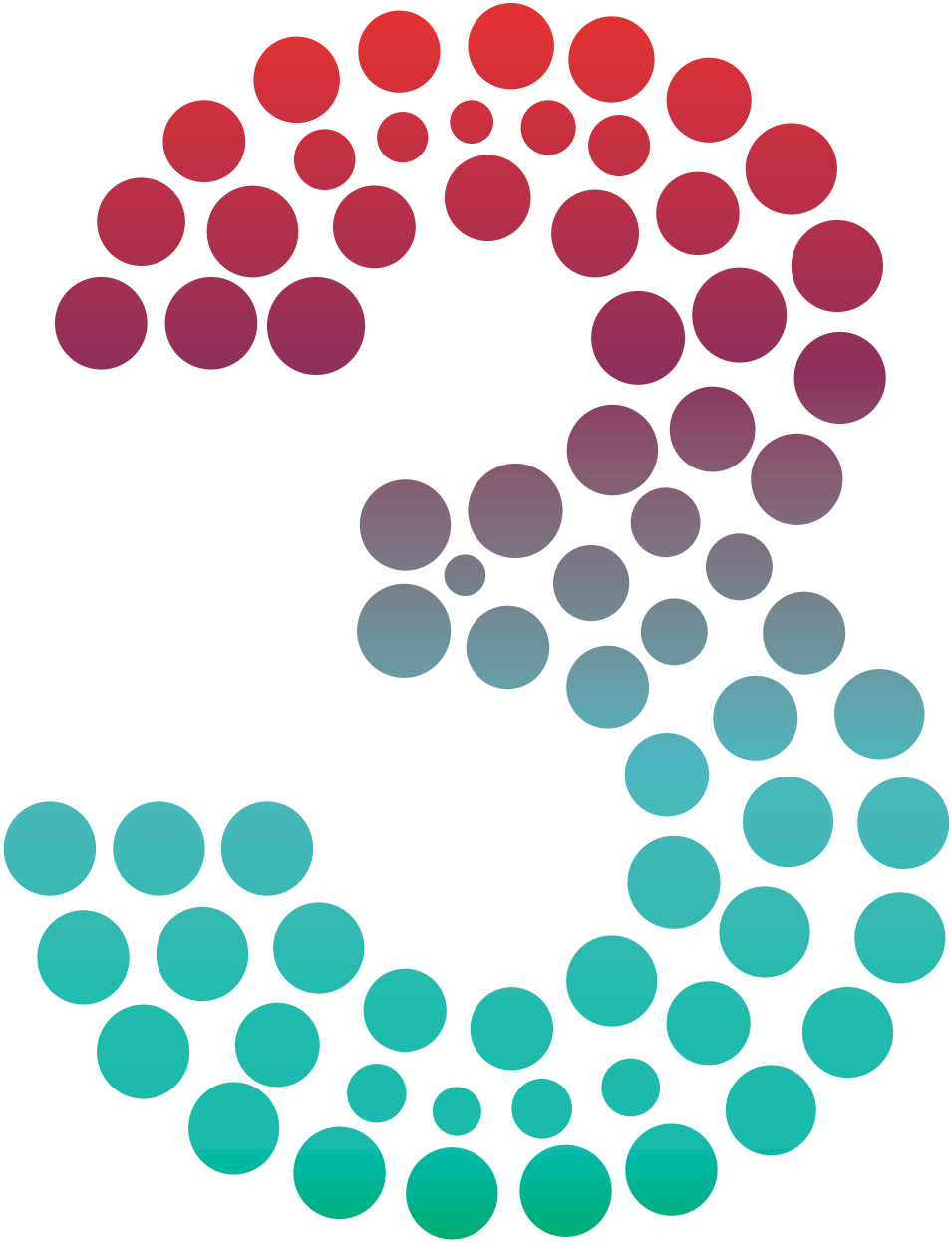
W tym pierwszym sprawozdaniu dotyczącym polityki skupiamy się na zaleceniach, które powinny zostać wdrożone szybko, a w każdym razie w ciągu najbliższych pięciu lat, jeśli w dłuższej perspektywie czasowej ma zostać osiągnięty zrównoważony rozwój w postaci określonej celami ONZ. Są to środki z zakresu polityki, które można podjąć podczas kolejnej kadencji Parlamentu Europejskiego i Komisji, w latach 2019–2024. Przekształcenie naszych społeczeństw w sposób zapewniający prawdziwie zrównoważony dobrobyt dla wszystkich będzie jednak procesem bardziej długoterminowym, wymagającym dodatkowych bardziej dalekosiężnych środków politycznych. Środki takie będą bardziej radykalnie odchodzić od obecnej rutyny politycznej i wymagać dodatkowego sprecyzowania, a także dalszych badań i debaty. Niektóre z nich zostaną zatem jedynie pokrótce wspomniane jako „dalsze kroki” w odpowiednich rozdziałach, do szczegółowego omówienia na dalszym etapie. Służyć temu będzie drugie sprawozdanie, które ma być opublikowane do kwietnia 2019 r.

PROPOZYCJE POLITYCZNE

Naszą wizję społeczeństwa zapewniającego zrównoważony dobrobyt dla wszystkich można wyrazić pięcioma szerokimi i wspólnymi celami ogólnymi:

- 1. WŁADZA W RĘCE LUDZI:** Ludzie angażują się od szczebla lokalnego po europejski, jako aktywni obywatele, podmioty gospodarcze i konsumenci, wzmocnione związki zawodowe, i wszyscy odgrywają kluczową rolę w prężnej demokracji partycypacyjnej i dynamicznej przestrzeni obywatelskiej (rozdział 3)
- 2. PRZEKSZTAŁCENIE KAPITALIZMU:** Rynki stają się zrównoważone, przedsiębiorstwa, w szczególności w sektorze finansowym, stają się odpowiedzialne i rozliczalne przed społeczeństwem, a gospodarka społeczna i solidarna w sektorze prywatnym jest o wiele ważniejsza niż dziś – sprawiając, że system służy wielu, nie garstce (rozdział 4)
- 3. SPRAWIEDLIWOŚĆ SPOŁECZNA DLA WSZYSTKICH:** Społeczeństwo opiera się na sprawiedliwości i solidarności w obrębie pokoleń oraz regionów i między nimi, od szczebla lokalnego po europejski, oraz na równouprawnieniu płci. Żadna osoba i żadna miejscowość nie zostają pozostawione w tyle (rozdział 5)
- 4. POSTĘP SPOŁECZNO-EKOLOGICZNY:** Wzajemnie powiązane zagrożenia społeczne i ekologiczne są zidentyfikowane i okiełznane, podczas gdy gospodarka zostaje przestawiona na tory zrównoważonego rozwoju (rozdział 6)
- 5. UMOŻLIWIENIE ZMIANY:** Przystarzałe ramy polityki i procesy utrzymujące się na szczeblu zarówno europejskim, jak i krajowym, w szczególności europejski semestr, podlegają głębokiej reformie, dzięki której zapewniają nowy i efektywny system zarządzania oraz ramy dla osiągnięcia zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich jako ostatecznego celu (rozdział 7)

Władza w ręce ludzi

Silna demokracja	55	Zaangażowani partnerzy społeczni i prężne związki zawodowe	57	Dynamiczna i szeroka przestrzeń obywatelska	61
------------------	----	--	----	---	----

Demokracja jest zagrożona. W ciągu ostatnich dziesięcioleci obywatele byli po cichu pozbawiani podmiotowości, w miarę jak rosły wpływy korporacji i umacniały się dominujące poglądy neoliberalne, ograniczając wyobrażenia o tym, co jest możliwe, promując nadmierny indywidualizm i sprzyjając brakowi bezpieczeństwa.

Początkowe demokratyczne marzenie o aktywnych obywatelach zostało zniekształcone, gdyż wiele osób nie było w stanie kształtować społeczeństwa przez udział w wyborach w sposób zapewniający ich trwałą i zrównoważony dobrobyt na większą skalę. Wpływy związków zawodowych uległy erozji, a społeczeństwo obywatelskie – mimo swego dynamizmu – nigdy nie zostało w pełni uznane przez władze publiczne za prawowity i istotny głos społeczeństwa, wraz ze związkami zawodowymi oraz innymi formami dialogu społecznego i negocjacji zbiorowych. Część winy ponoszą partie postępowe. Nie zawsze walczyły wystarczająco twardo o pogłębianie demokracji we wszystkich jej postaciach, w okresach i w krajach, w których znajdowały się u władzy. Obietnice bardziej partycypacyjnych form demokracji, możliwych także dzięki komunikacji elektronicznej, w większości przypadków nie zostały spełnione poza kilkoma obszarami. Demokracja cyfrowa jest zagrożona i musi być chroniona przed upowszechnianiem dezinformacji i fałszywych wiadomości w Internecie.

Ostatnio demokracja znalazła się pod jeszcze większym zagrożeniem w niektórych krajach, gdzie partie populistyczne i autorytarne wygrały wybory, bardzo skutecznie a zarazem skrajnie cynicznie manipulując opinią obywatelską. Sama Unia Europejska z pewnością dla wielu osób nie jest wzorem demokracji, gdyż jej procesy podejmowania decyzji i kształtowania polityki pozostają skomplikowane i częściowo ukryte, zwłaszcza w Radzie Unii Europejskiej. Niebezpieczne rozczarowanie demokracją i niemożnością jakiegokolwiek poprawy losu wielu osób przez udział w wyborach ugruntowało się wśród tych, którzy najbardziej ucierpieli ze względu na system polityczny i gospodarczy, który nie pochylił się w wystarczającym stopniu nad ich warunkami życia i nie zaangażował ich skutecznie w podejmowanie decyzji.

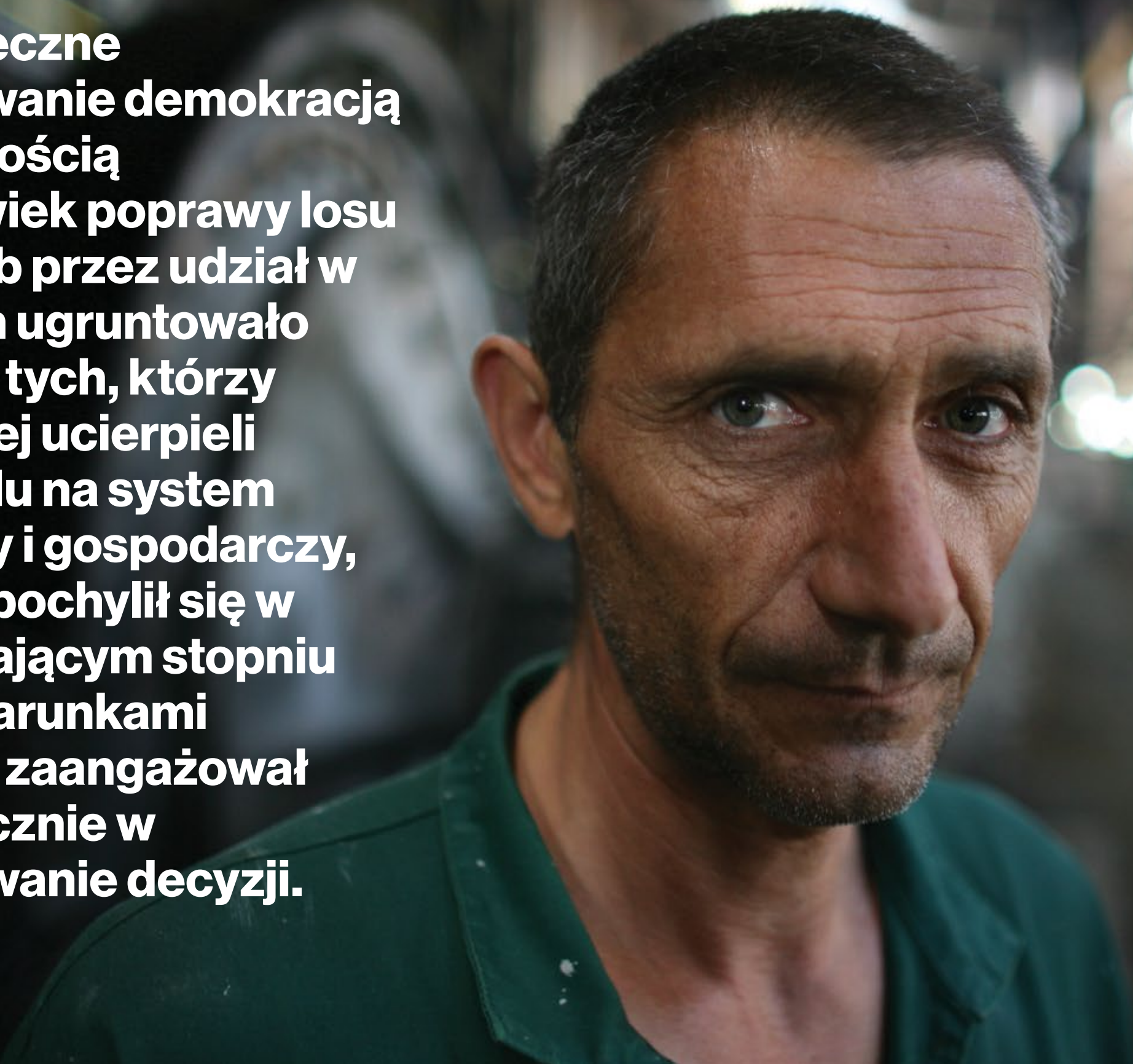
Ten proces nadal trwa. Pozbawianie ludzi głosu, rządy globalnego kapitalizmu i widoczna niemoc polityków będą nasilać się przy braku prawdziwego zrywu. Gigantyczne globalne korporacje, których obroty wynoszą obecnie od 500 miliardów do 1 biliona EUR, będą coraz większe i większe – napędzane rosnącą globalną penetracją rynkową i nowymi technologiami. Inne, dziś mniejsze, pójdą w ich ślady. W przypadku Amazona, doskonałego przykładu tych zjawisk, przewiduje się już, że w ciągu najbliższego dziesięciolecia podwoi swoją obecną wycenę do 2 bilionów USD. Jego obecny majątek już teraz umożliwia mu coroczne inwestowanie prawie 30 miliardów USD w rozwój produktów – więcej niż wynosi budżet UE na badania naukowe proponowany w kolejnych wieloletnich ramach finansowych. Oznacza to, że przyszłość naszych społeczeństw, nasz sposób życia, prawa, które nam przysługują i swobody, którymi się cieszymy, będą w coraz mniejszym stopniu wynikiem naszych politycznych decyzji znajdujących odbicie w demokratycznych wyborach, a w coraz większym stopniu wynikiem strategii korporacyjnych ustalanych przez globalne zarządy.

W porównaniu z nimi dzisiejsze państwa mają zbyt mało siły, aby decydować o warunkach, w jakich nasze społeczeństwa będą ewoluować w przyszłości w ramach gospodarki globalnej. Unia Europejska nadal zajmuje pod tym względem uprzywilejowaną pozycję, której niepokojąco nie wykorzystuje. EU to największy na świecie eksporter wyrobów gotowych i usług, a jednocześnie największy rynek eksportowy dla ponad 100 krajów. Jest także największym jednolitym rynkiem na świecie. Nie będzie nim jednak wiecznie, gdyż inne regiony świata stale rosną w siłę gospodarczą, przez co pozycja UE ulegnie erozji najdalej w ciągu kilku dziesięcioleci.

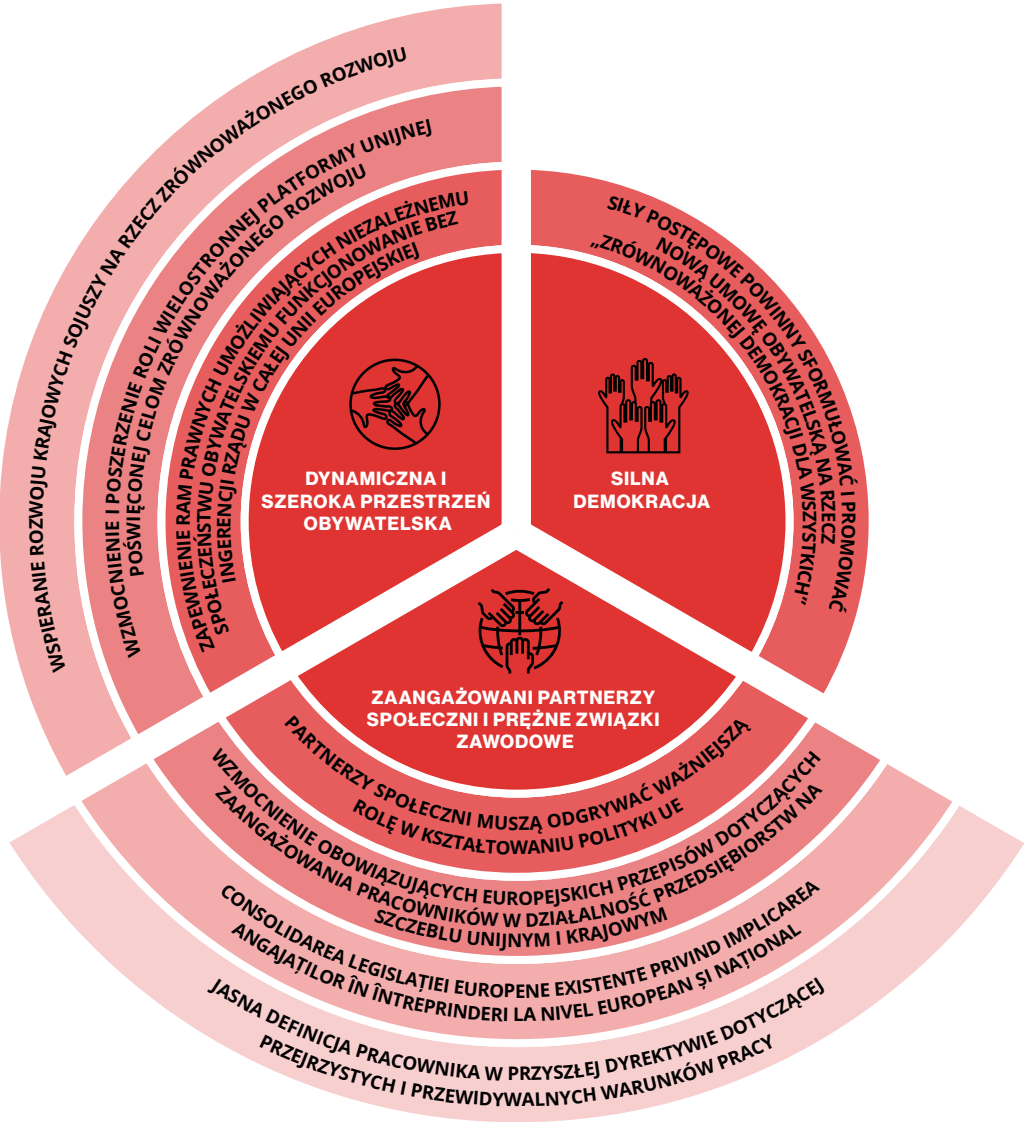
Europejczycy muszą zrozumieć, jaka jest stawka i odbudować system gospodarczy o silnym wymiarze demokratycznym, w którym siła prywatnego kapitału i korporacji zostanie ograniczona i zrównoważona przez siłę pracowników, związków zawodowych i obywateli w ogóle. Nie jest możliwe osiągnięcie zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich, o ile obywatele i ich różne stowarzyszenia nie odzyskają poważnego wpływu w życiu publicznym i politycznym przez aktywny udział nie tylko w wyborach, lecz także w procesach podejmowania i wdrażania decyzji w całym społeczeństwie, a także przez ciągłe zaangażowanie przedstawicieli politycznych w okresach między wyborami. Zapewnienie ludziom głosu wymaga zdecydowanych działań na trzech poziomach:

- Demokracja musi być silna, a działania zbiorowe w różnych formach muszą być realizowane z rozmachem
- Związki zawodowe muszą odzyskać wigor, a wszyscy partnerzy społeczni muszą być mocno zaangażowani
- Organizacje społeczeństwa obywatelskiego muszą odgrywać istotną rolę w dynamicznej i szerokiej przestrzeni obywatelskiej

**Niebezpieczne
roczarowanie demokracją
i niemożnością
jakiegokolwiek poprawy losu
wielu osób przez udział w
wyborach ugruntowało
się wśród tych, którzy
najbardziej ucierpieli
ze względu na system
polityczny i gospodarczy,
który nie pochylił się w
wystarczającym stopniu
nad ich warunkami
życia i nie zaangażował
ich skutecznie w
podejmowanie decyzji.**

WŁADZA W RĘCE LUDZI

3.1. Silna demokracja

Przekształcenie naszych społeczeństw w społeczności zdolne do osiągnięcia zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich nie jest i nie będzie możliwe w drodze odgórnych podejść narzuconych przez elity. Sednem zrównoważonego rozwoju jest uczestnictwo, upodmiotowienie, przejrzystość, zaangażowanie i odpowiedzialność – od jednostki po zbiorowość.

Dominacja społeczeństw zorientowanych rynkowo, w których najważniejsze są indywidualistyczne „prawa” i obywatele jako konsumenci oraz hierarchiczna struktura pracodawca-pracownik ograniczyła rolę obywateli jako podmiotów demokracji. Sama demokracja przedstawicielska nie wystarczy, aby obronić demokrację jako podstawę organizacji naszych społeczeństw, zwłaszcza gdy w ramach demokracji przedstawicielskiej coraz słabsza jest demokracja gospodarcza. Połączenie trwałego ubóstwa i wykluczenia ze wsparciem udzielanym nacjonalistycznym i autorytarnym siłom politycznym – które wydają się być dziś najbardziej dynamicznym, chociaż groźnym, elementem wielu naszych krajowych demokracji – jest pod tym względem niepokojące.

Ponowne upodmiotowienie ludzi jako obywateli, jako pracowników i konsumentów musi być kluczowym aspektem zrównoważonego społeczeństwa. Nie możemy mieć nadziei na uporanie się ze złożonymi wyzwaniami zrównoważenia ekologicznego i społecznego bez bardziej rozwiniętej i szerszej demokracji partycypacyjnej, wykraczającej poza urny do głosowania. Wymaga to szeregu działań z zakresu polityki sprzyjających ponownemu upodmiotowieniu. W poszczególnych częściach tego sprawozdania przedstawiane są zalecenia służące wzmocnieniu demokracji, a zarazem osiągnięciu innych celów. To połączenie szeregu różnych elementów pozwoli osiągnąć demokratyczną masę krytyczną, wspartą koncepcjami horyzontalnymi zmierzającymi bezpośrednio do pobudzenia demokracji.

Siły postępowe
powinny sformułować
i promować
nową umowę
obywatelską na rzecz
„zrównoważonej
demokracji dla
wszystkich”

Zalecenie

Umowa taka powinna łączyć w sobie najistotniejsze koncepcje służące wzmocnieniu demokracji w szerokim wachlarzu środków z zakresu polityki, których elementami mogą być:

- Silne związki zawodowe, broniące praw pracowników, wsparte przez daleko idące zaangażowanie pracowników w działalność przedsiębiorstw
- Prężne społeczeństwo obywatelskie tworzone przez organizacje pozarządowe czynnie zaangażowane w procesy polityczne na równi z przedstawicielami przedsiębiorstw, co zapewni dynamiczną i szeroką przestrzeń obywatelską
- Powszechna i silna kultura przejrzystości w odniesieniu do publicznych procesów decyzyjnych, prac parlamentarnych, własności majątku, płac, ładu korporacyjnego (w tym w zakresie opodatkowania) oraz informacji o produktach dla konsumentów.
- Pełna równowaga płci pod względem praw, wynagrodzeń oraz uczestnictwa w polityce i gospodarce
- Sprzyjająca włączeniu społecznemu polityka rozwoju terytorialnego, w tym zaangażowanie organizacji i obywateli w terenie
- Zrównoważony dobrobyt jako główny cel polityki zamiast PKB, wsparty jasnymi i adekwatnymi poziomami docelowymi i wskaźnikami w zakresie dobrobytu i zrównoważoności, umożliwiającymi obywatelom zrozumienie i ocenę działań publicznych i ich efektów w odniesieniu do swojego życia
- Silna demokracja partycypacyjna dostosowana do wszystkich szczebli zarządzania, od lokalnego po europejski
- Media i wymiar sprawiedliwości niezależne od wpływów politycznych
- Polityka publiczna czynnie wspierająca niezależne media informacyjne i profesjonalne dziennikarstwo; rządy powinny w większym stopniu ułatwiać dziennikarstwo śledcze przez zapewnienie lepszego dostępu do danych publicznych z myślą o przeciwdziałaniu dezinformacji w Internecie i upowszechnianiu fałszywych wiadomości.

Dodatkowy i ważny wymiar silnej demokracji powinny tworzyć partie polityczne. Stanowią one kluczowy wskaźnik demokracji przedstawicielskiej, lecz powinny także aktywnie uwzględniać dynamikę partycypacyjną i oddolną, określając stanowiska polityczne i zachęcając do odpowiednich działań. Ułatwia to nowoczesna technologia, lecz partyjna kultura polityczna w dużej mierze stawia opór przejściu od koncepcji odgórnych do oddolnych. Czołowymi orędownikami takich podejść powinny być postępowe partie polityczne stawiające sobie za cel budowę zrównoważonego społeczeństwa. Tradycyjne rozgraniczenie między partiami jako instytucjami a szerszymi sieciami organizacji i jednostek o podobnych przekonaniach należy przezwyciężać dzięki wspólnym celom realizowanym przez szeroką gamę podmiotów i osób.

3.2. Zaangażowani partnerzy społeczni i prężne związki zawodowe

Potrzebujemy zrównoważonego, merytorycznego i reprezentatywnego dialogu społecznego oraz negocjacji zbiorowych w obrębie sektorów i na szczeblach terytorialnych, wspieranego przez „politykę uzwiązkowienia” na szczeblu krajowym i europejskim (np. możliwość odliczenia od podatku składek związkowych), sformułowaną w ramach strategii europejskiej bazującej na Europejskim Filarze Praw Socjalnych (zasada nr 8).

W 28 państwach UE i Norwegii udział pracowników w związkach zawodowych jest zróżnicowany, sięgając od 70% w Finlandii, Szwecji i Danii po 8% we Francji, chociaż nie jest to jedyny wskaźnik zdolności związków do mobilizacji pracowników. W większości krajów członkostwo w związkach spadało w ostatnich latach, a

nawet tam, gdzie rośnie, zasadniczo nie dotrzymuje tempa przyrostowi liczby zatrudnionych. Niższe zatrudnienie w branżach o tradycyjnie silnej pozycji związków (produkcja i sektor publiczny), rozwój nowych form pracy i zatrudnienia (takich jak praca czasowa i w niepełnym wymiarze czasu oraz praca cyfrowa), a także polityka rządu i nastawienie zmierzające do ograniczenia roli związków zawodowych – to wszystko czynniki, które przyczyniły się do nadwątlenia reprezentacji pracowników oraz zbiorowego uczestnictwa. Chociaż kompetencje UE w tym obszarze są ograniczone, może ona i powinna popierać członkostwo w związkach zawodowych na szereg sposobów, podnosząc w ten sposób wyraźnie znaczenie samych związków, dialogu społecznego i konsultacji trójstronnych.

Zalecenie 1

Rolę partnerów społecznych można wzmocnić w obecnym procesie semestru europejskiego na szczeblu unijnym i krajowym (np. zinstytucjonalizowane konsultacje ze strony rad zarówno EPSCO, jak i ECOFIN; partnerzy społeczni mogą uczestniczyć w corocznym posiedzeniu plenarnym Parlamentu Europejskiego poświęconym europejskiemu semestrowi przed każdym marcowym posiedzeniem Rady Europejskiej) i powinna ona stać się istotnym wymiarem przyszłego cyklu zrównoważonego rozwoju, zgodnie z propozycją przedstawioną w rozdziale 7.

01

Partnerzy społeczni
muszą odgrywać
ważniejszą rolę
w kształtowaniu
polityki UE

02

Rola związków zawodowych w silnych demokracjach musi zostać w pełni uznana na najwyższym szczeblu politycznym, co doprowadzi do powstania europejskiej strategii na rzecz reprezentacji pracowniczej oraz wzmacniających ją działań na szczeblu krajowym

Zalecenie 2

Rada Europejska powinna uznać znaczenie silnych związków zawodowych oraz dialogu trójstronnego i społecznego w dobrze funkcjonującej społecznej gospodarce rynkowej i wyrazić się w ten dialog zaangażować (por. art. 3 i 152 TFUE) oraz wyrazić to zaangażowanie w formie deklaracji politycznej, przygotowującej grunt pod europejską strategię mającą na celu duże wzmocnienie roli związków zawodowych w poszczególnych sektorach i na poszczególnych szczeblach terytorialnych we wszystkich państwach członkowskich (wdrożenie zasady nr 8 Europejskiego Filaru Spraw Społecznych).W związku z tym działania wzmacniające związki będą zalecane państwom członkowskim i włączane do krajowych programów reform, a także przyszłych programów na rzecz zrównoważoności (np. w postaci możliwości odliczenia składek związkowych od podatku). Strategia ta powinna doprowadzić do wzrostu liczby pracowników objętych układami zbiorowymi w UE, zapewniając większe wsparcie dla związków zawodowych w polityce zarówno unijnej, jak i krajowej.

Polityka UE, ramy inwestowania i ramy prawne, pozwalające pracodawcy jedynie uznać prawo pracownika do przynależności do związku zawodowego, zarazem umożliwiając mu zakazanie wszelkiej działalności związkowej w miejscu pracy, odmowę uznania związku pracowników lub komunikowania się z nim oraz zakazanie przedstawicielom związku wizyty w miejscu pracy, w tym celu reprezentowania pracowników pragnących skorzystać z przysługującego im w UE prawa pracowniczego lub obrony takiego prawa, nie gwarantują szerzej i głębiej pojętych praw związków zawodowych i są zasadniczym czynnikiem przyczyniającym się do stagnacji płac i niesprawiedliwych warunków pracy.

Dlatego też w zalecanej tu deklaracji Rady Europejskiej należy jasno stwierdzić, że prawa związków zawodowych, uznane w Karcie Praw Podstawowych UE, muszą być realne i skuteczne.

Na szczeblu krajowym należy rozwijać środki wspierania rokowań zbiorowych, przy aktywnym włączeniu partnerów społecznych i cofnięciu poprzednich zaleceń UE dla państw członkowskich, sugerujących ograniczenie praw do rokowań zbiorowych i do strajku. Zamiast tego powinny być oferowane możliwości, y związki zawodowe i organizacje pracodawców mogły negocjować układy zbiorowe na poziomie sektorów. Oznacza to również zapewnienie, aby europejskie reguły konkurencji przestały uniemożliwiać samozatrudnionym pracownikom rokowania zbiorowe oraz aby w zamówieniach publicznych preferowano oferty składane przez przedsiębiorstwa i organizacje uznające prawo pracowników do negocjacji zbiorowych (zob. zalecenie 4 poniżej, a także sekcja 4.2, zalecenie 3).

03

Wzmocnienie obowiązujących europejskich przepisów dotyczących zaangażowania pracowników w działalność przedsiębiorstw na szczeblu unijnym i krajowym w celu wsparcia związków zawodowych i zwiększenia liczby pracowników objętych układami zbiorowymi

Zalecenie 3

Zaangażowanie pracowników w działalność przedsiębiorstwa regulowane jest kilkoma aktami prawnymi. Przepisy takie częściowo definiują rolę związków zawodowych. Wzmocnienie roli związków zawodowych zwiększyłoby ich zdolność do wniesienia wkładu w zmiany zmierzające ku silniejszemu przedstawicielstwu i demokracji gospodarczej. W tym kontekście poddane przeglądowi i rozwinięte powinny zostać następujące akty prawne:

- należy dokonać przeglądu dyrektywy w sprawie europejskich rad zakładowych, aby wzmocnić prawo do informacji i konsultacji pracowników w firmach transnarodowych zatrudniających tysiąc lub więcej osób;¹¹
- na szczeblu krajowym przeglądowi należy poddać przepisy dotyczące ogólnych ram informowania i konsultacji, informowania przedstawicieli pracowników w przypadku zwolnień grupowych, zagwarantowania praw pracowniczych w przypadku przejęcia przedsiębiorstw, a także udziału w decyzjach inwestycyjnych;
- nowa dyrektywa ramowa w sprawie informowania pracowników i konsultowania się z nimi, współdecydowania, przewidywania restrukturyzacji i zarządzania nimi. Już w 2012 r. Parlament Europejski apelował o przepisy dotyczące przewidywania restrukturyzacji i zarządzania nimi. Celem dyrektywy ramowej powinno być wspieranie i ułatwianie informacji i konsultacji w zakresie zmian gospodarczych oraz poprawa sposobu, w jaki przedsiębiorstwa, przedstawiciele pracowników, władze publiczne oraz inne zainteresowane strony na terenie Unii przewidują restrukturyzację przedsiębiorstw, przygotowują ją oraz zarządzają nią w sposób odpowiedzialny społecznie.

¹¹ Europejskie rady zakładowe to organy reprezentujące europejskich pracowników danego przedsiębiorstwa. Za pośrednictwem takich rad pracownicy otrzymują informacje, a kierownictwo zasięga ich opinii w sprawie rozwoju działalności przedsiębiorstwa i wszelkich istotnych decyzji na szczeblu europejskim mogących mieć wpływ na ich zatrudnienie lub warunki pracy. Państwa członkowskie dopuszczają tworzenie europejskich rad zakładowych w przedsiębiorstwach lub grupach przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej tysiąc osób w UE i innych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Norwegia, Islandia i Liechtenstein), o ile w każdym z dwóch państw członkowskich mają one co najmniej 150 pracowników.

04

Jasna definicja
pracownika w
przyszłej dyrektywie
dotyczącej
przejrzystych i
przewidywalnych
warunków pracy
w celu eliminacji
fikcyjnego
samozatrudnienia
i umożliwienia
milionom
pracowników
wstąpienia do
związków

Zalecenie 4

Przyszła dyrektywa dotycząca przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy, zawierająca szereg ważnych zapisów dotyczących prawa pracy, wspomnianych w sekcji 5.2 (zalecenie 1), powinna zapewnić jasną i miarodajną definicję pracownika, aby wyeliminować fikcyjne samozatrudnienie. Niektórzy samozatrudnieni to przedsiębiorcze, niezależne osoby same decydujące, kiedy i jak pracować, inni natomiast mają mniej szczęścia i skazani są na niepewność zatrudnienia i zależność. W trakcie przeprowadzonego niedawno badania oszacowano, że spośród 32 mln samozatrudnionych w całej Europie (15% ludności aktywnej zawodowo), ok. jednej czwartej wykonuje pracę w kontekście czyniącym ich bezbronniymi lub jest fikcyjnie samozatrudnionych – ich sytuacja odznacza się większą niepewnością, niższym poziomem dochodów i bezpieczeństwa zatrudnienia, większą niepewnością i mniejszą autonomią w pracy. Na ogół doświadczają niekorzystnych warunków pracy, co wydaje się znajdować odbicie w ich stanie zdrowia i poziomie dobrobytu. Zarówno „bezbronni”, jak i „fikcyjni” pod pewnymi względami przypominają pracowników, gdyż częściej są zależni od tylko jednego klienta (zwłaszcza „bezbronni”) i mają mniejszą autonomię (zwłaszcza „fikcyjni”).¹² Taka zmiana ustawodawcza gwarantowałaby, że pracownicy, którzy godzą się na społecznie mniej stabilny status zatrudnienia, aby pracować, nie tylko zyskaliby bezpieczniejsze zatrudnienie, ale też mogli przystąpić do związku zawodowego.

¹² EUROFOUND (2017) The many faces of self-employment (<https://www.eurofound.europa.eu/publications/blog/the-many-faces-of-self-employment-in-europe>)

3.3.
Dynamiczna i szeroka przestrzeń
obywatelska

Zgodnie z definicją przedstawioną przez globalny sojusz na rzecz społeczeństwa obywatelskiego CIVICUS,¹³ przestrzeń obywatelska to opoka każdego otwartego i demokratycznego społeczeństwa. Kiedy przestrzeń obywatelska jest otwarta, obywatele i organizacje społeczeństwa obywatelskiego są w stanie organizować się, uczestniczyć i komunikować bez przeszkód. Są przy tym w stanie egzekwować swoje prawa i wpływać na otaczające ich struktury polityczne i społeczne. W większości krajów europejskich przestrzeń obywatelską uważa się za otwartą, jednak uznaje się, że w kilku jest zbyt wąska, a w jednym, na Węgrzech, zablokowana.¹⁴ Od 2017 r. Węgry i Polska wprowadziły przepisy mające na celu ograniczenie i osłabienie społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza pod względem finansowania. W krajach takich jak Francja i Hiszpania ograniczono prawo do pokojowych protestów.

Przestrzeń obywatelska nie powinna być uważana po prostu za podstawę każdego silnego systemu demokratycznego. Dla ugrupowań postępowych, dynamiczna i szeroka przestrzeń obywatelska to niezbędny i skuteczny czynnik zmiany. W całej Europie i na wszystkich szczeblach

organizacje pozarządowe znajdują się na pierwszej linii w szeregu ważnych bitew o osiągnięcie zrównoważonego społeczeństwa dobrobytu dla wszystkich. Dynamiczne i pozytywne interakcje między postępowymi organizacjami politycznymi i partiami, związkami zawodowymi, środowiskami naukowymi i organizacjami pozarządowymi stanowią najskuteczniejszy motor zmian i często pozwalają odnieść sukces, gdyż sam z siebie żaden tych podmiotów nie jest dość silny.

Stworzenie takiej dynamicznej przestrzeni jest nawet bardziej istotne, gdy realizuje się polityczny plan działania na rzecz przekształceń, taki jak ten, który zalecamy, ze względu na częsty opór wobec niego i samą złożoność leżących u jego podstaw strategii politycznych. Dlatego też niezwykle ważne jest, aby ugrupowania postępowe zapewniły dynamiczną i szeroką przestrzeń obywatelską we wszystkich naszych państwach i na szczeblu europejskim, a także rozwinęły wysoce produktywne, wzajemnie stymulujące i wspierające interakcje między wszystkimi tymi grupami podmiotów.

¹³ <https://monitor.civicus.org>
¹⁴ Zob. CIVICUS Monitor, służący obserwacji przestrzeni obywatelskiej na całym świecie (<https://monitor.civicus.org>)

01

**Zapewnienie
ram prawnych
umożliwiających
niezależnemu
społeczeństwu
obywatelskiemu
funkcjonowanie bez
ingerencji rządu w
całej Unii Europejskiej**

Zalecenie 1

Niezbędną jest refleksja nad ochroną i wzmacnianiem w przyszłości przestrzeni obywatelskiej w całej UE. W art. 12 Karty Praw pPodstawowych, dotyczącym *wolności zgromadzania się i stowarzyszania się*, UE zobowiązuje się, do zapewnienia że „Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz do swobodnego stowarzyszania się na wszystkich poziomach, zwłaszcza w sprawach politycznych, związkowych i obywatelskich...”. Wprowadzone niedawno w szeregu krajów ograniczenia przestrzeni obywatelskiej, a w niektórych przypadkach bezpośrednie ataki na nią, jak również potrzeba znacznie większego zaangażowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego w opracowanie i wdrażanie polityki zrównoważonego rozwoju na poszczególnych szczeblach zarządzania, sprawiają, że konieczne jest jaśniejsze zdefiniowanie niezbędnych warunków i praktyk potrzebnych do zapewnienia dynamicznej i szerokiej przestrzeni obywatelskiej w całej Europie, w tym środkami ustawodawczymi.

Komisja Europejska musi także dodatkowo zastanowić się, jak stworzyć niezbędne ramy prawne umożliwiające niezależnemu społeczeństwu obywatelskiemu funkcjonowanie bez ingerencji rządu. Obecnie Komisja dysponuje zaledwie minimalnymi zasobami na potrzeby analizy przepisów dotyczących organizacji pozarządowych i ochrony społeczeństwa obywatelskiego. Dobrym punktem wyjścia dla Komisji byłoby przeprowadzenie ogólnej oceny wszelkich nowych krajowych przepisów dotyczących organizacji pozarządowych, w celu zagwarantowania ich zgodności zarówno z prawem UE, jak i z Kartą Praw Podstawowych. Wszystkie instytucje UE powinny nawiązać współpracę z prawnikami i organizacjami dysponującymi wiedzą specjalistyczną dotyczącą ochrony społeczeństwa obywatelskiego. Na najwyższym szczeblu politycznym Rada Europejska mogłaby przedstawić, w postaci deklaracji politycznej lub specjalnej karty dotyczącej przestrzeni obywatelskiej, jasną wizję i podstawowe warunki europejskiego zaangażowania politycznego na rzecz kwitującego społeczeństwa obywatelskiego.

02

**Wzmocnienie i
poszerzenie roli
wielostronnej
platformy unijnej
poświęconej celom
zrównoważonego
rozwoju, zgodnie
z celem nr 17**

Zalecenie 2

Platforma, uruchomiona na początku 2017 r., gromadzi szereg zainteresowanych stron, w tym postępowe organizacje pozarządowe sprzymierzone w SDGWatcEurope. Rola platformy ogranicza się jednak do wzajemnego uczenia się i wymiany najlepszych praktyk. Rolę tę należy poszerzyć i wzmocnić. Odpowiadałoby to celowi zrównoważonego rozwoju nr 17, dotyczącemu wzmocnienia globalnych partnerstw na rzecz wsparcia i osiągnięcia ambitnych założeń Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, połączenia sił rządów krajowych, społeczności międzynarodowej, społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego i innych podmiotów.

Pod tym względem w pełni popieramy propozycje przedstawione przez organizację SDGWatcEurope w jej najnowszym stanowisku,¹⁵ w którym zaleca ona poszerzenie roli platformy o dziewięć funkcji ((i) doradztwo w sprawach polityki, zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej; (ii) zapewnienie, aby główne zasady Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, takie jak spójność polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju, niepozostawianie nikogo w tyle i respektowanie poziomów krytycznych dla planety w pełni uwzględniono przy planowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu i przeglądzie Agendy oraz działaniach po niej następujących; (iii) doradztwo w zakresie komunikacji i informowania społeczeństwa; (iv) doradztwo w zakresie unijnej polityki budżetowej i przyszłych WRF; (v) zapewnienie, aby zasady i priorytety Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 włączono do głównego nurtu unijnego programu badań naukowych, a także proponowanie odpowiednich tematów badawczych; (vi) angażowanie we wzajemne uczenie się i promowanie najlepszych praktyk; (vii) doradztwo w zakresie monitorowania przez UE realizacji celów zrównoważonego rozwoju przez państwa członkowskie oraz w zakresie jednostronnej sprawozdawczości; (viii) ułatwianie skutecznych i trwałych kontaktów z krajowymi platformami ds. celów zrównoważonego rozwoju; (ix) refleksja i innowacje w zakresie długofalowego zarządzania na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Kolejnym krokiem powinno być połączenie platformy z wdrożeniem odpowiedniej (i już od dawna potrzebnej) przyszłej europejskiej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju w ramach zreformowanego europejskiego semestru (zob. sekcja 7.3), przy wzmocnieniu jej roli w odniesieniu do trzech instytucji europejskich, nie tylko Komisji Europejskiej. W szczególności Parlament Europejski powinien podjąć inicjatywę regularnego wysłuchiwanie i konsultowania uczestników platformy w związku z własnymi pracami dotyczącymi polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju, w tym podczas corocznego posiedzenia plenarnego poświęconego wdrożeniu celów zrównoważonego rozwoju w Europie. Podejście to zostałoby znacznie wzmocnione i wsparte dzięki lepszemu połączeniu z krajowymi sojuszami i platformami na rzecz zrównoważonego rozwoju, zob. zalecenie 3 poniżej.

¹⁵ Stanowisko SDG Watch Europe w sprawie ustanowienia nowej unijnej platformy wielostronnej https://docs.wixstatic.com/ugd/09175c_047ef35bf97f4cdf85b820e881e3e96f.pdf

03

Wspieranie rozwoju krajowych sojuszy na rzecz zrównoważonego rozwoju między zainteresowanymi stronami z wszystkich segmentów społeczeństwa oraz angażowanie ich w merytoryczny dialog społeczny z władzami publicznymi (rządami krajowymi/samorządami lokalnymi i regionalnymi oraz administracjami) na temat planowania, wdrażania i monitorowania publicznych strategii na rzecz rozwoju w ramach celów ONZ oraz w związku z planowaniem i wdrażaniem przyszłego cyklu zrównoważonego rozwoju

Zalecenie 3

Realizacja ambitnego programu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w naszych krajach będzie o wiele skuteczniejsza w przypadku szerokiej i czynnej mobilizacji szerokiego wachlarza grup społecznych i zainteresowanych stron. Włoski przykład krajowego sojuszu na rzecz zrównoważonego rozwoju (ASviS),¹⁶ utworzonego w 2016 r. jest godny uwagi pod tym względem i pod wieloma względami odgrywa coraz ważniejszą rolę jako katalizator zmian w tym kraju.

Zdecydowanie zachęcamy postępowe podmioty we wszystkich naszych krajach do rozwijania podobnych inicjatyw dostosowanych do miejscowych uwarunkowań i specyfiki. Ogólnoeuropejska sieć silnych krajowych sojuszy na rzecz zrównoważonego rozwoju uwolniłaby zdumiewającą energię i stałaby się źródłem rozległej wiedzy na potrzeby odpowiednich środków z zakresu polityki na szczeblu zarówno krajowym, jak i europejskim. Sojusze takie powinny obejmować organizacje i sieci zajmujące się jednym lub większą liczbą aspektów zrównoważonego rozwoju, np. skupiające się na kwestiach sprawiedliwości społecznej czy ekologii. Zapewniłaby ona również niezbędne dwukierunkowe przekazniki między szczeblem krajowym a europejskim, wspierając skuteczne opracowanie i wdrożenie przyszłej strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju. Brak takiego podejścia był dotkliwą bolączką wcześniejszych inicjatyw, takich jak strategia lizbońska czy strategia „Europa 2020”.

Przestrzeń obywatelska na szczeblu lokalnym i regionalnym uległaby dodatkowemu wzmocnieniu dzięki należytemu wdrożeniu europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa i zasady partnerstwa w polityce spójności, zgodnie z sekcją 5.5, zalecenie 4.

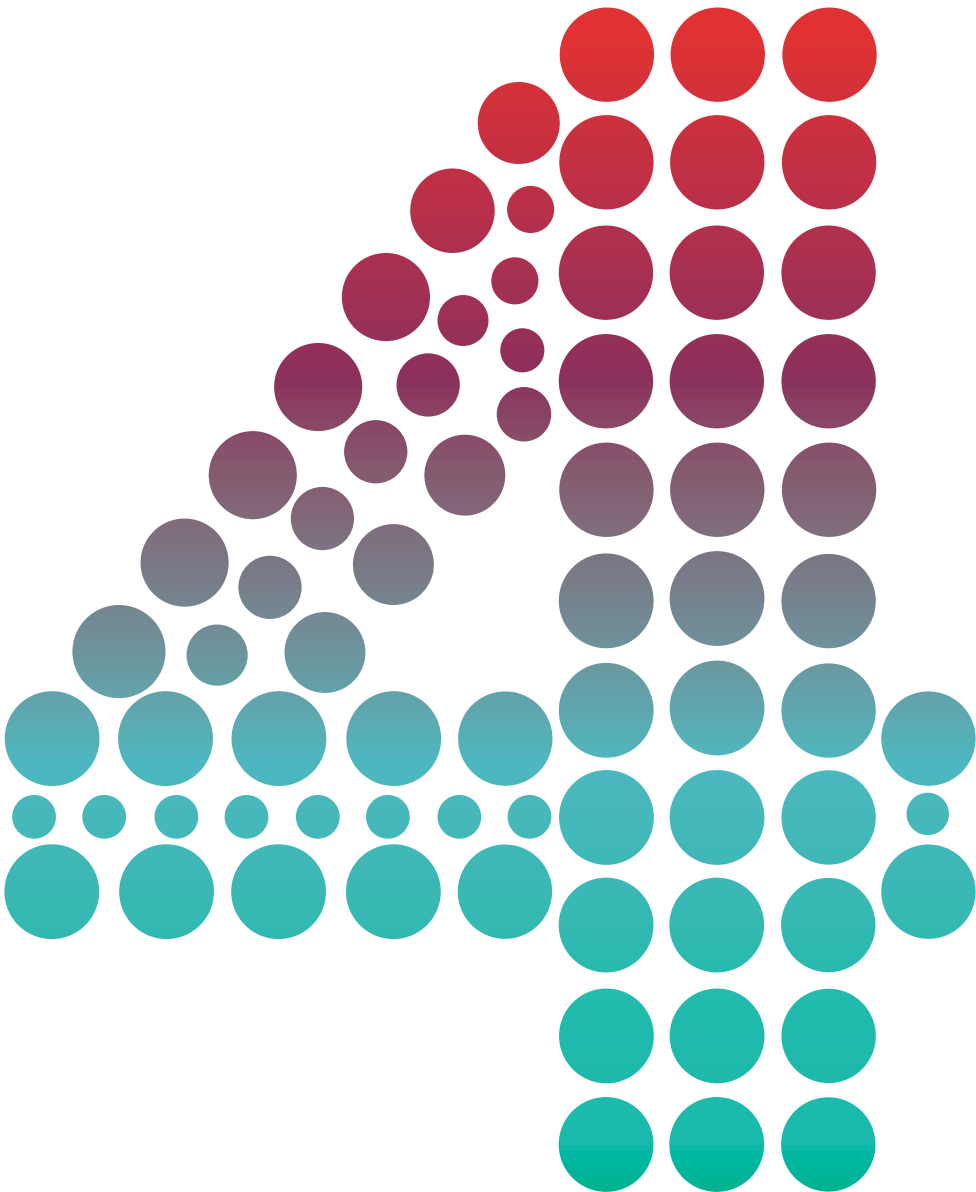
¹⁶ <http://asvis.it/l-asvis/>

Dalszy krok >>

Traktat z Lizbony wspiera czynne zaangażowanie obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego jako podmiotów uczestniczących w strukturach zarządzania Unią Europejską. Art. 11 Traktatu, dotyczący demokracji partycypacyjnej, zapowiada przejrzysty i regularny dialog instytucji UE ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi i społeczeństwem obywatelskim. Nie ma jednak jeszcze norm minimalnych dialogu obywatelskiego na szczeblu UE, co uniemożliwia wypracowanie jasnych i przewidywalnych praktyk. Komisja Europejska może przedstawić wniosek dotyczący takich norm w oparciu o Traktat z Lizbony, w celu zapewnienia odpowiednich konsultacji z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz możliwości ich należytego uczestnictwa w europejskich procesach politycznych w sposób, który jest jasno określony, efektywny, sprzyjający włączeniu społecznemu i przejrzysty.

Norm minimalnych dialogu obywatelskiego na szczeblu UE

Przekształcenie kapitalizmu

Pluralistyczna, zróżnicowana gospodarka	73	Rozliczalność i zrównoważona odpowiedzialność przedsiębiorstw	80	Skuteczny pobór podatku od osób prawnych	85
Rozliczalny sektor finansowy sprzyjający włączeniu społecznemu	90	Zmiana technologiczna z korzyścią dla wszystkich	96		

Chociaż prywatne przedsiębiorstwa tworzą wartość i miejsca pracy oraz dostarczają produkty i usługi zaspokajające potrzeby ludzi, ich strategie biznesowe, dyktowane zasadniczo krótkoterminową logiką własnego interesu i maksymalizacji zysku, przysparzają również poważnych problemów społeczeństwom jako całości. Przedsiębiorstwa są w stanie nadal przenosić na zewnątrz koszty ekologiczne, tak samo jak koszty społeczne, na różne sposoby. Zanieczyszczenia powodowane przez działalność korporacji dotyczą społeczeństwa, czy to szkodząc środowisku, czy to wpływając na nasze zdrowie.

Pracownicy borykają się z trudnymi warunkami życia ze względu na niskie płace lub złe warunki pracy i są zmuszeni korzystać z publicznej służby zdrowia, aby poradzić sobie z powodowanymi przez te warunki schorzeniami fizycznymi lub psychicznymi. Społeczeństwo jako całość musi ponosić koszty dzisiejszych nastawionych na zysk rynków. Można argumentować, że płacąc podatki przedsiębiorstwa rekompensują te koszty w drodze transferów finansowych. Sektor prywatny jednakże, a zwłaszcza większe firmy, także unika opodatkowania i stosuje skomplikowane systemy optymalizacji podatkowej, aby nie wносить należnego wkładu podatkowego; poza tym system gospodarczy generujący na wielką skalę zewnętrzne szkody i koszty, z którymi następnie trzeba się uporać (co częściowo jest niemożliwe) to bardzo nieskuteczny system w porównaniu z systemem, który przede wszystkim zapobiegałby powstawaniu takich szkód i kosztów.

Działania sprzeczne z interesem społecznym podejmował w szczególności sektor finansowy, aktywnie wspierając i umożliwiając strategię unikania opodatkowania w skali globalnej i doprowadził do największego kryzysu gospodarczego i społecznego ery powojennej, nieodpowiedzialnie angażując się w szeroko zakrojone spekulacje.

W ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci, dzięki swobodzie handlu i przepływu kapitału między wieloma regionami świata, nasiliła się konsolidacja przedsiębiorstw w międzynarodowe mega-korporacje w kluczowych sektorach. Wiele z tych przedsiębiorstw agresywnie dąży do obniżenia kosztów i norm pracy, możliwego dzięki tej fali globalizacji, do budowy globalnych łańcuchów wartości wiążących się z eksploatacją społeczną i dewastacją środowiska. Ten model produkcji przynosi wprawdzie pewne bezpośrednie korzyści uboższemu krajom, ma również jednak negatywny wpływ na środowisko i warunki społeczne, skutkując m.in. pogorszeniem warunków w miejscu pracy, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz bezpieczeństwa zatrudnienia. Względna łatwość, z jaką globalne firmy są w stanie przenieść produkcję (często do krajów o niższych kosztach) stwarza także dodatkowe zagrożenie dla miejsc pracy w Europie.

Siła gospodarcza wynikająca z tych trendów ma coraz większy wpływ na demokrację. Większe przedsiębiorstwa korzystają z usług wpływowych lobbystów, którzy bronią ich interesów, często wbrew interesowi ogółu. Nie ma żadnych realnych możliwości przeciwdziałania temu, poza urną wyborczą. Próbuąc formułować własne poglądy obywatele często nie są wystarczająco poinformowani, o ile wręcz nie ulegają manipulacjom. Związki zawodowe, tradycyjna przeciwwaga dla interesów korporacji, tracą na znaczeniu w wielu krajach, ze względu zarówno na erozję członkostwa, jak i na politykę publiczną i podejście rządów ukierunkowane na osłabienie ich roli. Większe firmy prosperują również kosztem mniejszych, narzucając nadmiernie wysokie marże i płacąc z opóźnieniem, zapewniając w ten sposób dodatkową wartość tym, którzy sytuują się w górnej części korporacyjnej skali bogactwa.

Akumulacja majątku przez korporacje jest bezprecedensowa. Zaledwie 147 globalnych firm, znacznie mniej niż 1% przedsiębiorstw, kontroluje 40% światowych bogactw.¹⁷ Najnowsze dane pokazują, że są już dwie globalne korporacje – Apple and Amazon – o wartości rynkowej wynoszącej ok. 1 biliona USD. Ta siła gospodarcza stawia znak zapytania nad przyszłą zdolnością społeczeństwa, zdolnością nas wszystkich, do odzyskania kontroli nad naszym wspólnym losem.

Wartość rynkowa i bogactwo korporacji to nie jedyne czynniki budzące zaniepokojenie. Szereg międzynarodowych korporacji jest już zaangażowanych w ambitne programy badawcze w dziedzinie sztucznej inteligencji i robotyki. Uważać postęp technologiczny w tym zakresie jedynie za nowe źródło dobrobytu i rozwoju społecznego byłoby skrajną naiwnością. Jeżeli w nadchodzących latach rządy i w ogóle społeczeństwo nie zdołają poddać tych przełomowych osiągnięć kontroli z pożytkiem dla wszystkich, skutkami będą większa eksploatacja i większa koncentracja bogactw, jeszcze bardziej podzielone społeczeństwo i zagrożenie dla podstaw demokracji.

Korporacje mają kluczowy wpływ na kształtowanie społeczeństwa, w którym żyjemy. Aby mogło powstać naprawdę zrównoważone społeczeństwo, muszą one odegrać swoją rolę. Oczywiście niektóre będą do tego skłonne bardziej niż inne. Niektóre z większych przedsiębiorstw już teraz angażują się w bardziej odpowiedzialne społecznie i ekologicznie formy działalności. Zdecydowanie nie jest to jednak jeszcze norma. Czas ucieka i jest już zbyt późno, aby mieć nadzieję na ziszczenie się dobrych intencji kiedyś w przyszłości. Rządy muszą podjąć się zmiany reguł rynkowych w taki sposób, aby przedsiębiorstwa nie mogły uniknąć podstawowej odpowiedzialności społecznej i ekologicznej. Nie mogą bez końca czerpać zysków z systemu, który podkopują w pierwszej kolejności.

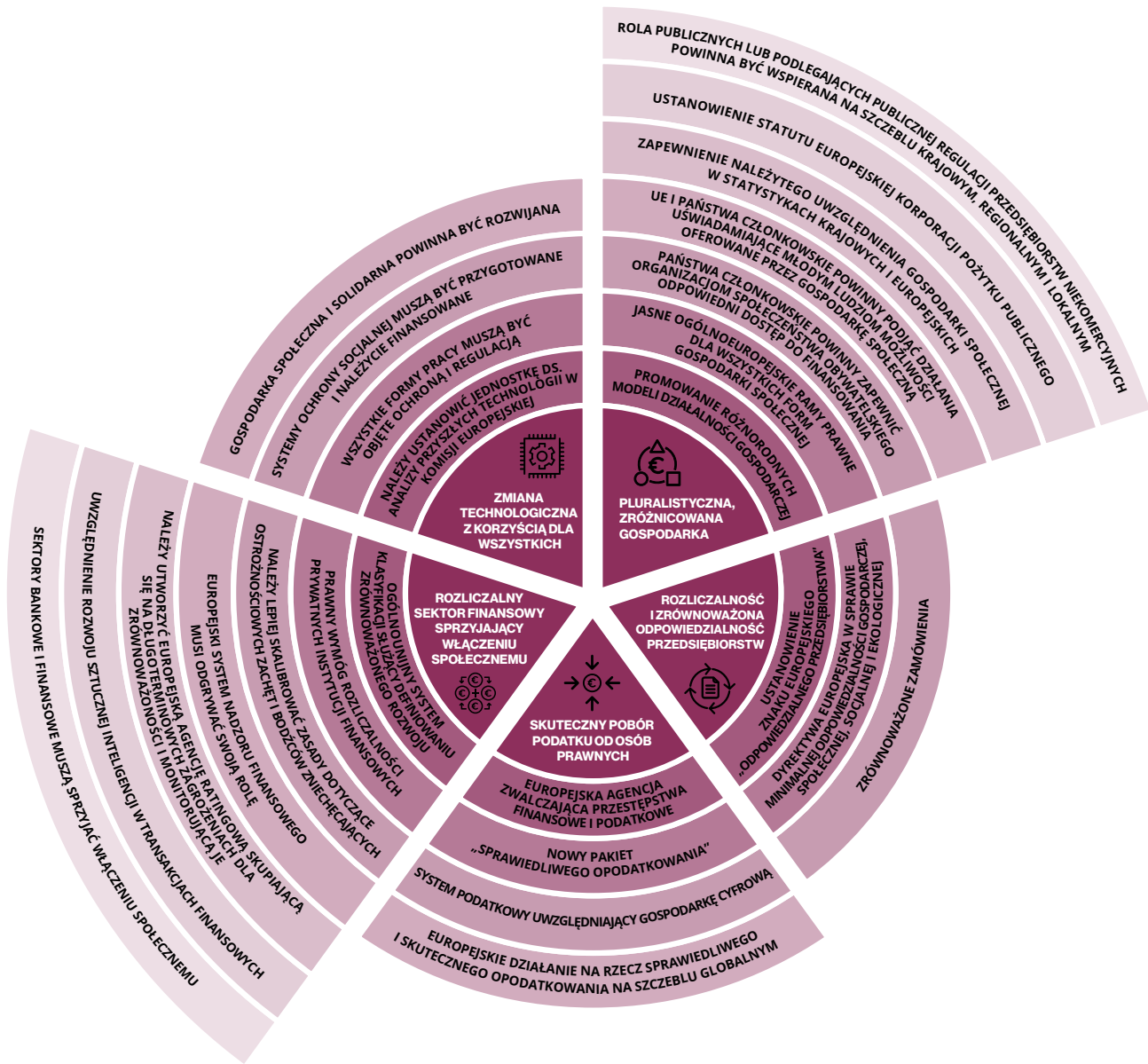
W tym kontekście obecna dominacja nastawionych na zysk i kapitalistycznych form działalności gospodarczej nie stanowi najbardziej odpowiedniej struktury ekonomicznej dla zrównoważonego społeczeństwa. Zdolność do skutecznego dostarczania produktów i usług, czy to na szczeblu lokalnym, czy wyższym, wykazały inne formy zbiorowej działalności gospodarczej, cechujące się innymi strukturami własności, respektujące szersze wymogi odpowiedzialności za społeczeństwo i środowisko oraz sprawiedliwiej dzielące się generowanymi zyskami. Wykazują one także większą odporność podczas kryzysów gospodarczych, zwłaszcza pod względem ochrony miejsc pracy. Uważamy, że naprawdę zrównoważoną gospodarką może być tylko taka, w której rozwija się i współlistnieje szerszy wachlarz innych form działalności gospodarczej, nawet hybrydowych, tak aby logika zasadniczo nastawiona na maksymalizację zysku stała się na naszych rynkach mniej dominująca oraz aby, w dłuższym horyzoncie czasowym, mogła przestać nadawać ton jako główna forma działalności ekonomicznej.

¹⁷ The network of global corporate control, ETH Zurich, 2012; https://arxiv.org/PS_cache/arxiv/pdf/1107/1107.5728v2.pdf

**Rządy muszą
podjąć się zmiany
reguł rynkowych
w taki sposób, aby
przedsiębiorstwa
nie mogły uniknąć
podstawowej
odpowiedzialności
społecznej i
ekologicznej. Nie mogą
bez końca czerpać
zysków z systemu,
który podkopują w
pierwszej kolejności.**

PRZEKSZTAŁCENIE KAPITALIZMU

4.1. Pluralistyczna, zróżnicowana gospodarka

W celu zagwarantowania, że biznes w znacznie większym stopniu będzie uwzględniał kwestie społeczne i środowiskowe, wykraczające poza generowanie zysków, i skuteczniej przyczyni się do sprawiedliwego podziału bogactw i dochodów, należy w miarę możliwości wspierać alternatywne formy działalności ekonomicznej, dzięki którym gospodarka będzie bardziej zróżnicowana, bardziej nastawiona na współpracę, mniej skupiona na krótkoterminowych wynikach i maksymalizacji zysków, a także bardziej poprawi się odpowied-

zialność za koszty zewnętrzne, które działalność przedsiębiorstw stwarza dla społeczeństwa jako całości. Rozwijanie gospodarki społecznej i solidarnej to w tym zakresie działanie oczywiste i niezbędne, jak wyjaśniono szczegółowo poniżej. Niektóre części tradycyjnej gospodarki głównego nurtu również ewoluują, eksperymentując z innymi formami ładu korporacyjnego, przy jednoczesnym utrzymaniu podejścia nastawionego na zysk (aczkolwiek często w złagodzonej postaci).

¹⁰ Przykładowo, zróżnicowanie wynagrodzeń w spółdzielniach lub przedsiębiorstwach społecznych jest znacznie mniejsze niż w porównywalnych firmach prywatnych czy ponadnarodowych korporacjach.

01

Promowanie różnorodnych modeli działalności gospodarczej, w tym spółdzielni, własności pracowniczej, własności wielopodmiotowej, trustów lub innych form, w celu promowania bardziej zróżnicowanej struktury ekonomicznej, uwzględniającej społeczne i ekologiczne efekty zewnętrzne w stopniu większym niż obecnie oraz zapewniającej sprawiedliwszy podział dochodów i bogactw

Zalecenie 1

Obecnie w Europie jest ponad 2 mln przedsiębiorstw społecznych, co stanowi 10% wszystkich firm w UE. Przedsiębiorstwa społeczne zatrudniają ponad 14 mln osób, czyli ok. 6,5% ludności aktywnej zawodowo w Europie. Jeszcze dekadę temu zatrudniały 10 mln pracowników. W ramach gospodarki społecznej współistnieją różne formy, takie jak fundacje, stowarzyszenia, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych czy spółdzielnie. Te ostatnie zatrudniają 5 mln osób i mają 123 mln członków – należy do nich zatem co piąty Europejczyk.

Do głównych wyznaczników gospodarki społecznej, odróżniających ją od dominującego modelu działalności gospodarczej, należą:¹⁹

- na pierwszym miejscu znajduje się człowiek (ludzie ważniejsi od kapitału)
- zrównoważony wzrost (zysk nie jest ostateczny celem)
- równowaga społeczna i gospodarcza (cele społeczne są kluczowe)
- demokratyczne zarządzanie i własność (demokratyczna, przejrzysta i partycypacyjna kultura podejmowania decyzji)

Gospodarka społeczna jest obecna w szerokim wachlarzu sektorów i rozprzestrzenia się dalej. Stymuluje ona innowacje społeczne, solidarność i inwestycje społeczne. Często odgrywa główną rolę pod względem rozwoju terytorialnego i lokalnego, w szczególności w krajach, w których jest najbardziej rozwinięta, takich jak Włochy. Sytuacja w poszczególnych krajach jest jednak bardzo zróżnicowana. W niektórych państwach sektor ten jest rozbudowany i dynamiczny, np. we Francji, Niemczech, Hiszpanii, Włoszech, Wielkiej Brytanii i Polsce zatrudnionych jest 80% wszystkich osób pracujących w gospodarce społecznej; najwyższe wskaźniki notowane są we Włoszech i Francji (ok. 10% całości zatrudnienia), podczas gdy w innych krajach, np. w większości wschodnioeuropejskich państw członkowskich, sektor ten jest słabo rozwinięty.

Wydaje się, że w okresach recesji w przedsiębiorstwach społecznych, spółdzielniach i firmach będących własnością pracowników zatrudnienie jest stabilniejsze. W przypadku spółdzielni istnieją dowody, że dzieje się tak, ponieważ pracownicy godzą się na niższe płace w zamian za gwarancję zatrudnienia, gdyż ich programy motywacyjne wspierają solidarność pracowniczą, co wiąże się z ograniczeniem lub obniżką wynagrodzeń w czasach złej koniunktury. Możliwe, że inne organizacje gospodarki społecznej poniosły straty. Przykładowo, organizacje zależne od rządowych zamówień na świadczenie usług publicznych zostały mocno dotknięte środkami oszczędnościowymi. Wydaje się jednak, że zadowolenie z pracy jest w nich relatywnie większe, dzięki czemu wszystkie organizacje gospodarki społecznej zapewniają swoim pracownikom względnie lepsze samopoczucie.

¹⁹ Przykładowo, zróżnicowanie wynagrodzeń w spółdzielniach lub przedsiębiorstwach społecznych jest znacznie mniejsze niż w porównywalnych firmach prywatnych czy ponadnarodowych korporacjach.

Unia Europejska starała się wspierać gospodarkę społeczną, proponując dla niej w latach 1990 ujednolicone ramy prawne, obejmujące szereg rozporządzeń dotyczących jej poszczególnych podsektorów, jednak ze względu na opór w Radzie Komisja ostatecznie wycofała swoje wnioski w 2006 r. Uzgodniono jedynie statut spółdzielni europejskiej w 2003 r. Niemniej jednak nawet dziś oczywiste jest, że przydatne byłyby wspólne ramy prawne. Obecny brak europejskich statutów dla towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszeń i fundacji stanowi przeszkodę prawną, mającą negatywny wpływ na zdolność tych podmiotów gospodarki społecznej do działalności transgranicznej, zwłaszcza w państwach członkowskich i między państwami członkowskimi, w których ich działalność nie jest uregulowana ustawodawstwem krajowym.

W zrównoważonym społeczeństwie gospodarka społeczna nie powinna być traktowana jako dodatek czy wykorzystywana w ograniczonym stopniu alternatywa dla dominującego modelu nastawionego na zysk, lecz jako długofalowy model głównego nurtu na rzecz prawdziwie zrównoważonej gospodarki w aspekcie społecznym, ekologicznym i demokratycznym. Gospodarkę społeczną i solidarną należy wspierać z myślą o osiągnięciu celu, jakim jest rozszerzenie jej działalności na skalę znacznie większą niż jej obecne 10% udziału w zatrudnieniu, a także umożliwienie rozwoju większej liczby hybrydowych modeli biznesowych. Będzie to wymagać strategii o wiele ambitniejszej niż obecna. Przedsiębiorstwa gospodarki społecznej, spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych i stowarzyszenia powinny odgrywać wiodącą rolę nie tylko pod względem społecznym, ale też ekologicznym, zajmując miejsce w pierwszym szeregu w obu tych dziedzinach. Już w 2015 r. ważny zbiór propozycji zawarto w konkluzjach Rady ds. Zatrudnienia i Polityki Społecznej w czasie prezydencji luksemburskiej.²⁰

²⁰ Propagowanie gospodarki społecznej jako siły napędowej rozwoju gospodarczego i społecznego w Europie, konkluzje Rady (7 grudnia 2015 r.): <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15071-2015-INIT/pl/pdf>

02

Jasne
ogólnoeuropejskie
ramy prawne
dla wszystkich
form gospodarki
społecznej

03

Państwa
członkowskie
powinny zapewnić
organizacjom
społeczeństwa
obywatelskiego
odpowiedni dostęp
do finansowania,
w tym przez
banki publiczne
oraz publiczne
programy wsparcia
finansowego,
a także z
innowacyjnych
źródeł finansowania

Zalecenie 2

Zróżnicowane ramy prawne, a w niektórych krajach brak szczegółowych i dostosowanych przepisów, utrudniają rozwój gospodarki społecznej, np. pod względem pomocy państwa, zamówień publicznych, dostępu do finansowania i rozwoju działalności transnarodowej. Podstawowe znaczenie mają równe warunki działania z innymi formami działalności gospodarczej. Należy przyjąć rozporządzenie ustanawiające europejski statut towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszeń i fundacji, jako uzupełnienie istniejącego już statutu spółdzielni. Konieczne jest uznanie celów zarówno społecznych, jak i ekologicznych.

Zalecenie 3

Dostęp do finansowania należy usprawnić przez ustanowienie, na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, specjalnych systemów gwarancji mających za zadanie przezwyciężenie awersji inwestorów do wysokiego ryzyka, zaspokojenie zapotrzebowania sektora na długoterminowy kapitał oraz wsparcie zarówno istniejących przedsiębiorstw społecznych, jak i społecznie innowacyjnych start-upów. Wspomniane programy gwarancji powinny zostać poparte europejskimi instrumentami, takimi jak InvestEU czy inne działania EBI. Potrzeby finansowe gospodarki społecznej powinny być również uwzględnione w europejskim planie działania dotyczącym zrównoważonego finansowania.

Zalecenie 4

Gospodarka społeczna to rozrastająca się część naszej ekonomii, oferująca mnóstwo możliwości. Młodym ludziom, w szczególności bezrobotnym, należy uświadamiać takie możliwości; muszą oni mieć również możliwość korzystania z publicznych inicjatyw wsparcia, pomagających im w założeniu lub dołączeniu do przedsiębiorstwa społecznego i w zgromadzeniu kapitału. Programy europejskie powinny zapewniać wsparcie dla takich działań, zwłaszcza przez finansowanie w ramach polityki spójności. Nauczanie i informowanie o modelach gospodarki społecznej powinno być traktowane priorytetowo w szkołach i na uczelniach. Na szczeblu UE, Erasmus+ i inne programy oferujące staże w całej Europie powinny zachęcać przedsiębiorstwa gospodarki społecznej do korzystania z możliwości zapewnianych przez takie programy.

Zalecenie 5

Potrzebne są mocniejsze dowody wartości organizacji i przedsiębiorstw społecznych oraz ich wkładu w społeczeństwo. To pozwoli lepiej unaocznić, jak ważne jest upowszechnianie tej formy działalności i lepiej sformułować odpowiednią politykę. Brak ujednoliconych ram prawnych i niedostępność zharmonizowanych i wysokiej jakości danych są ze sobą ściśle powiązane. Ponadto tradycyjne wskaźniki, takie jak PKB i stopa zatrudnienia ignorują kluczowe aspekty gospodarki społecznej. Przepisy dotyczące bilansów narodowych i danych statystycznych należy poddać przeglądowi z myślą o uzyskaniu porównywalnych i miarodajnych ogólnoeuropejskich statystyk. Przekształcenie obecnego procesu europejskiego semestru w cykl zrównoważonego rozwoju (sekcja 7.3) przez uwzględnienie alternatywnych wskaźników dobrobytu i zrównoważonego rozwoju, zapewniłoby także pod tym względem odpowiednie ramy gromadzenia danych, analiz i formułowania polityki, szczególnie odpowiadającej charakterowi i wkładowi gospodarki społecznej w szerszy dobrobyt naszych społeczeństw.

04

UE i państwa
członkowskie powinny
podjąć działania
uświadamiające
młodym ludziom
możliwości oferowane
przez gospodarkę
społeczną, w tym w
postaci programów
edukacyjnych, a
także ułatwiające
tworzenie społecznie
innowacyjnych
start-upów

05

Zapewnienie
należytego
uwzględnienia
gospodarki
społecznej w
statystykach
krajowych i
europejskich

06

Ustanowienie statutu europejskiej korporacji pożytku publicznego

Zalecenie 6

Uzupełniającym środkiem zmiany sposobu, w jaki funkcjonują nasze rynki – oprócz europejskiego paszportu odpowiedzialności korporacyjnej dla większych korporacji, logo sprawiedliwego biznesu, reform w sektorze finansowym i rozbudowy gospodarki społecznej – powinno być utworzenie ogólnounijnych ram prawnych dla korporacji użytku publicznego, z wykorzystaniem doświadczeń gromadzonych w USA od 2010 r. (statut funkcjonuje obecnie w ponad 30 stanach) i od niedawna we Włoszech („Società Benefit”, statut prawny przegłosowany przez parlament włoski w grudniu 2015 r.).

Format włoski przewiduje nadanie statutu przedsiębiorstwom realizującym, obok działalności gospodarczej, jeden lub więcej celów „wspólnego pożytku”. Różni się one zatem od wielu przedsiębiorstw społecznych, gdyż nadal nastawione są na zysk, co jednak równoważą cele w większym stopniu społeczne. Chociaż inspiracją dla niej było podejście amerykańskie, włoskiej korporacji pożytku publicznego nie wprowadzono w celu ochrony dyrektorów; ma ona natomiast promować zupełnie nowy model działalności gospodarczej, służący celom ekonomicznym i społecznym. W ustawie o stabilności, ustanawiającej statut, włoską korporację pożytku publicznego zdefiniowano jako *„dążącą do podziału zysków, lecz jednocześnie realizującą jeden lub więcej celów wspólnego pożytku na rzecz innych stron zainteresowanych prowadzoną działalnością, w tym osób, społeczności, regionów i środowiska, dziedzictwa kulturowego, działalności społecznej, podmiotów i stowarzyszeń, przez działanie w sposób odpowiedzialny, zrównoważony i przejrzysty”*. Szczególnie interesujące jest, że przedsiębiorstwo uznane za „Società Benefit” ma obowiązek nie tylko składać sprawozdania dotyczące wpływu, jaki wywiera jego działalność, lecz, co ważniejsze, także mierzenia tego wpływu w drodze standardowej oceny zewnętrznej, niezależnej, wiarygodnej i przejrzystej, uwzględniającej ład korporacyjny, pracowników, środowisko itd.²¹

Optymalnie, doświadczenie włoskie powinno doprowadzić do europeizacji tego podejścia dzięki europejskiemu statutowi prawnemu eliminującemu przeszkody, w obliczu których stoją podmioty gospodarki społecznej (odmienna specyfika systemów prawnych poszczególnych krajów utrudniająca rozwój transnarodowy). W sytuacji braku podejścia na poziomie europejskim lub w oczekiwaniu na jego opracowanie, podejście włoskie powinno inspirować pozostałe państwa członkowskie UE do wspierania jego upowszechniania i, w rezultacie, promowania przedsiębiorstw wywierających silny dodatni wpływ, mierzony za pomocą weryfikowalnych norm w odniesieniu do ogólnej efektywności społecznej i ekologicznej, przejrzystości publicznej i rozliczalności prawnej. Postępowe rządy w całej UE powinny skorzystać z tej okazji i ustanowić krajowe statuty korporacji pożytku publicznego, bez czekania na europejskie ramy prawne, a zarazem apelując o nie jako o najlepsze ostateczne rozwiązanie.

²¹ Omówienie podejścia włoskiego można znaleźć w opracowaniu „The first European benefit corporation: blurring the lines between social and business”, Pelatan & Randazzo, European Social Enterprise Law Association (ESELA), 2016 (dostępne tutaj: <https://www.bwbllp.com/file/benefit-corporation-article-june-16-pdf>)

Zalecenie 7

Publiczne lub podlegające publicznej regulacji przedsiębiorstwa niekomercyjne, takie jak przedsiębiorstwa wodociągowe, operatorzy systemów dystrybucji energii, szpitale, przedsiębiorstwa komunalne, publiczne przedsiębiorstwa budownictwa mieszkaniowego czy operatorzy transportu publicznego mogą odegrać niezastąpioną rolę pod względem walki z nierównościami i promowania zrównoważoności. Może to np. odnosić się do roli przedsiębiorstw wodociągowych zapewniających bezpłatne i publicznie dostępne krany z wodą pitną lub zadań realizowanych przez operatorów systemów dystrybucyjnych w dziedzinie efektywności energetycznej, systemów ciepłowniczych, prefinansowania projektów z zakresu innowacji w energetyce czy zbiorowej renowacji budynków. Operatorzy systemów dystrybucyjnych i jednostki komunalne nadają się do prowadzenia tego typu działań szczególnie dobrze: stanowią własność publiczną lub są pod publiczną kontrolą, są w stanie pozyskiwać tani kapitał (prowadząc działalność regulowaną) i często funkcjonują na zasadzie niekomercyjnej. Ich rola może być kluczowa w odniesieniu do niektórych najbardziej dalekosiężnych zmian zalecanych w tym sprawozdaniu, w tym w odniesieniu do wspólnych zasobów (zob. dalszy krok na końcu rozdziału 5) oraz budowania państw społeczno-ekologicznych (rozdział 6).

07

Rola publicznych lub podlegających publicznej regulacji przedsiębiorstw niekomercyjnych powinna być wspierana na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, aby wносиły one wkład w zróżnicowanie gospodarki oraz tworzyły nowe ekologiczno-społeczne usługi publiczne będące w stanie ograniczać nierówności i podnosić ekoefektywność

4.2. Rozliczalność i zrównoważona odpowiedzialność przedsiębiorstw

W zrównoważonej gospodarce przedsiębiorstwa nie tylko dążą do maksymalizacji zysku, lecz także należycie uwzględniają kwestie interesu ogólnego, kształtujące warunki gospodarcze, społeczne i ekologiczne, w których funkcjonują. Dzisiejsze przedsiębiorstwa muszą stać się pozytywnymi czynnikami przejścia do społeczeństwa zrównoważonego dobrobytu, co w sumie poprawi także ich własną długoterminową efektywność. Dotychczasowe podejście oparte na dobrowolnej odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw i względach zrównoważoności były jednak w bardzo nierównym stopniu uwzględniane przez poszczególne firmy i zdecydowanie nie zapewniają one wystarczająco silnej dynamiki na potrzeby takiej zmiany. Europejskie reguły zamówień publicznych, zapewniając równe szanse w odniesieniu do proce-

dur przetargowych, nie obejmują kwestii społecznych ani ekologicznych, których uwzględnienie pozostaje dobrowolne. Opowiadamy się tutaj za wielopoziomym podejściem do daleko posuniętej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Dyrektywa europejska wspomniana w zaleceniu 1 zapewniałaby wspólne normy minimalne, które mogłyby zostać wzmocnione przez podejście oparte na uzupełniającej certyfikacji i oznakowaniu (obejmujące dodatkowe i ambitniejsze – ale dobrowolne – wymogi). Na drugim etapie, i zależnie od powodzenia certyfikacji odpowiedzialnych przedsiębiorstw, dodatkową drogę do przodu otworzyłoby nałożenie surowszych wymogów na największe firmy działające na jednolitym rynku, za pomocą paszportu odpowiedzialności korporacyjnej na jednolitym rynku, przewidywanego jako dalszy krok.

Zalecenie 1

Znak „odpowiedzialnego przedsiębiorstwa” powinien zostać wprowadzony za pomocą publicznego systemu certyfikacji, zarządzanego wspólnie przez Komisję Europejską i agencje krajowe (w każdym państwie członkowskim należy wyznaczyć istniejące organy publiczne). Dzięki niemu obywatele mogliby z łatwością ustalać, w tym na podstawie produktów i usług, które przedsiębiorstwa respektują zbiór niewiążących reguł ładu korporacyjnego, praw socjalnych i w zakresie równości, a także norm ekologicznych. Ze względu na jego specyfikę, specjalną certyfikację należy opracować dla sektora finansowego. Skutkowałaby ona przyznaniem znaku „odpowiedzialnych finansów”. Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych,²² uzgodnione już przez państwa członkowskie OECD, dostarczają cennych elementów, które można wykorzystać do ustanowienia kryteriów znaku „odpowiedzialnego przedsiębiorstwa” na szczeblu europejskim. Wymogi w zakresie certyfikacji należy dostosować do wielkości przedsiębiorstwa, tak aby były odpowiednie i nie przysparzały zbędnych kosztów administracyjnych średnim i małym firmom.

01

Ustanowienie znaku europejskiego „odpowiedzialnego przedsiębiorstwa”, umożliwiającego obywatelom zakup towarów lub usług od przedsiębiorstw respektujących zbiór praw socjalnych i w zakresie równości oraz spełniających kryteria ekologiczne, a także pracę w takich przedsiębiorstwach oraz inwestowanie w nie

²² <http://www.oecd.org/corporate/mne/>

02

Dyrektywa europejska w sprawie minimalnej odpowiedzialności gospodarczej, społecznej, socjalnej i ekologicznej przedsiębiorstw

03

Zrównoważone zamówienia: władze publiczne muszą forsować cele zrównoważonego rozwoju w swoich zamówieniach publicznych, aktywnie stosując ekologiczne i społeczne kryteria zamówień zdefiniowane w nowych przepisach europejskich

Zalecenie 2

Szersza odpowiedzialność przedsiębiorstw, nie tylko wobec akcjonariuszy i pracowników, lecz także wobec społeczeństwa, w coraz większym stopniu znajduje odzwierciedlenie w przepisach krajowych. Koncepcje prawne przewidujące taką szerszą odpowiedzialność stosowane są zwłaszcza w Niemczech, Holandii i Wielkiej Brytanii, zaś we Francji finalizowana jest nowa ustawa (PACTE). W innych krajach ten typ odpowiedzialności pozostaje w ramach koncepcji opartych na instrumentach niewiążących lub najlepszych praktykach.

Mocne argumenty przemawiają za zgromadzeniem minimalnych wspólnych norm w tej dziedzinie w dyrektywie europejskiej, w celu zagwarantowania niezbędnych równych warunków działania dla przedsiębiorstw europejskich działających na jednolitym rynku. Do tego celu przydatne będą obecne i przygotowywane rozwiązania prawne oraz doświadczenia z ich stosowaniem. Nie oznacza to, że poszczególne państwa członkowskie nie mogą wyjść poza takie minimalne normy odpowiedzialności przedsiębiorstw.

Zalecenie 3

Zamówienia publiczne na towary i usługi stanowią ogromną część naszych gospodarek, wnosząc do nich do 2 bilionów EUR rocznie i odpowiadając za 14% unijnego PKB. Obecne zasady, które weszły w życie dopiero w 2016 r., obejmują dziś szeroką gamę kryteriów społecznych i ekologicznych, które mogą być uwzględniane, chociaż nie są wiążące, przy czym kryteria tej drugiej kategorii określone są w sposób dostosowany do specyfiki szeregu różnych sektorów. W około połowie przetargów, zamówień udziela się oferentom proponującym najniższą cenę, zamiast odpowiednio uwzględnić wymiar społeczny i ekologiczny. W nowych przepisach podkreśla się jednak, że „najkorzystniejsza ekonomicznie oferta” nie oznacza oferty najtańszej, lecz powinna uwzględniać koszty całego cyklu życia. Wszystkie kryteria mają jednak charakter orientacyjny, a administracje lub agencje publiczne mogą zdecydować się na stosowanie niektórych, wszystkich lub żadnych z nich w swoich zamówieniach.

Organy publiczne wszystkich szczebli należy zachęcać do aktywnego stosowania kryteriów społecznych i ekologicznych oraz wspierać w tym zakresie. Potrzebne jest też należyte monitorowanie, dzięki któremu możliwe będzie zrozumienie, w jakim zakresie możliwe jest ich skuteczne stosowanie. Kluczowe kryteria społeczne i ekologiczne oraz wykazanie zgodności z nimi powinny być określone jako obowiązkowe w przyszłym ustawodawstwie, obok szerszego wachlarza kryteriów, które mogą pozostać orientacyjne. Do tego czasu władze regionalne i krajowe powinny podejmować inicjatywy na rzecz traktowania społecznych i ekologicznych kryteriów zamówień jako normy, nie wyjątku.

Dalszy krok >>

W ostatnich dziesięcioleciach byliśmy świadkami powstawania coraz większych firm, w szczególności wielonarodowych, o wpływach gospodarczych, ale też politycznych, w skali, którą nasze demokracje muszą zakwestionować. Ich odpowiedzialność za kształtowanie zrównoważonego społeczeństwa jest niewątpliwa, a ich skoncentrowana siła korporacyjna powinna służyć pozytywnym zmianom. Ponieważ siła wiąże się z odpowiedzialnością, należy wezwać je do wnoszenia w te zmiany większego wkładu ze względu na oddziaływanie – dodatnie lub ujemne – które mogą wywierać na wiele wymiarów zrównoważoności oraz biorąc pod uwagę zasoby, które mogą wykorzystać, systemowo włączając kwestię zrównoważonego rozwoju do swoich modeli produkcji, organizacji i dystrybucji. Potrzebne będą jednak przy tym również zabezpieczenia uniemożliwiające większym firmom przenoszenia działalności niezgodnej z zasadami zrównoważoności do mniejszych przedsiębiorstw zależnych, do podwykonawców lub zlecenia najbardziej problematycznych aspektów ich działalności mniejszym firmom. Kluczowe będzie zapewnienie należytego łańcucha odpowiedzialności.

W celu osiągnięcia przełomu pod względem odpowiedzialności przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz zagwarantowania efektywnej rozliczalności, jasnego egzekwowania, łatwego monitorowania i odpowiedniej przejrzystości, kluczowe obowiązki przedsiębiorstw można ostatecznie zdefiniować w pojedynczym akcie prawnym, łączącym prawa z obowiązkami, o ile instrumenty niewiążące, w tym proponowany znak „odpowiedzialnego przedsiębiorstwa”, zawiodą. Od korporacji o rocznym dochodzie przekraczającym 500 mln EUR przepisy dotyczące jednolitego rynku europejskiego wymagałyby uzyskania paszportu odpowiedzialności korporacyjnej, zobowiązującego je do respektowania zbioru warunków z zakresu ładu korporacyjnego, a także społecznych i ekologicznych.²³ Europejskie rozporządzenie określałoby odpowiednie warunki oraz, w kilku obszarach, ustalało warunki niewchodzące w zakres prawa ogólnego mającego zastosowanie do sektora prywatnego jako całości.

Wymogi związane z uzyskaniem karty obejmowałyby:

- Zobowiązania w zakresie reprezentacji pracowników w zarządzie, dialogu społecznego i umów o pracę
- Zobowiązania w zakresie równouprawnienia płci (np. równe płace, obecność kobiet w zarządzie, ważne procedury przeciwdziałania molestowaniu oraz firmowa polityka na rzecz równowagi między życiem zawodowym a prywatnym)
- Zobowiązania w zakresie ograniczenia dysproporcji płacowych i praktyk dotyczących premii wypłacanych kierownictwu, w tym przejrzystości w odniesieniu do poziomów płac i dysproporcji oraz merytorycznej reprezentacji pracowników w komisjach ds. wynagrodzeń

... >> see next page

Prawnie wiążący paszport odpowiedzialności korporacyjnej, pozwalający działać na jednolitym rynku większym przedsiębiorstwom, w tym z sektora finansowego, o rocznym przychodzie przekraczającym 500 mln EUR

²³ Niedawno w USA demokratyczna senator Elizabeth Warren przedstawiła projekt ustawy federalnej zatytułowany „Rozliczalny kapitalizm”, wprowadzający obowiązki prawne w dziedzinie ładu korporacyjnego dla większych przedsiębiorstw. Projekt wymaga od korporacji o rocznym przychodzie przekraczającym 1 mld USD wystąpienia do rządu federalnego o Kartę korporacyjną. Aby uzyskać tę kartę przedsiębiorstwa musiałyby w praktyce stać się korporacjami pożytku publicznego – firmami uznającymi, że ich obowiązki wykraczają poza maksymalizację zysku dla akcjonariuszy. Ponadto 40% zarządu musiałyby być wybierane przez pracowników, członkowie kadry kierowniczej najwyższego szczebla nie mogliby pozbywać się akcji przez pięć lat (lub przez trzy lata w przypadku skupu akcji własnych), a użycie funduszy firmy do celów politycznych wymagałoby akceptacji w głosowaniu przez trzy czwarte zarządu i akcjonariuszy.

- Łańcuch odpowiedzialności w odniesieniu do przedsiębiorstw zależnych i podwykonawców
- Ograniczenia sprzedaży akcji przedsiębiorstwa przez jego kierownictwo
- Pełną sprawozdawczość w podziale na kraje dotyczącą lokalizacji, w których generowane są zyski i płacone są podatki (w UE i na świecie)
- Zobowiązanie do nieposiadania żadnych zasobów finansowych bądź niefinansowych w instytucjach niechętnych współpracy w dziedzinie opodatkowania, wyszczególnionych w unijnym wykazie
- Zobowiązania dotyczące oddziaływania przedsiębiorstwa na środowisko (np. ograniczenie emisji dwutlenku węgla i śladu wodnego, gospodarowanie odpadami i zasobami, ekologiczny wpływ działalności przedsiębiorstwa na bezpośrednie otoczenie (hałas, zanieczyszczenie wody, powietrza lub gleby))

Jeżeli warunki te staną się prawnie wiążące, możliwe będzie ich egzekwowanie i przedsiębiorstwa będą zagrożone cofnięciem ich paszportu. Aby firmy mogły w sposób uzasadniony dostosować się do takich przepisów i uniknąć zaburzeń w swojej działalności gospodarczej, akt prawny powinien przewidywać okres przejściowy na osiągnięcie pełnej zgodności w odniesieniu do zbioru zobowiązań (niektóre zobowiązania weszłyby w życie od razu, inne po upływie odpowiednich okresów przejściowych).

4.3. Skuteczny pobór podatku od osób prawnych

Niekończące się skandale związane z unikaniem opodatkowania i oszustwami podatkowymi, w które zamieszane są korporacje, instytucje finansowe i bogate jednostki – najnowszym przykładem jest afera „CumEx” dotycząca oszustw podatkowych ze strony dużych banków europejskich, w wyniku których do kasy publicznej nie trafiło 50 mld EUR – pokazują, że dzisiejsze systemy podatkowe nie odpowiadają programowi działania na rzecz zrównoważonego rozwoju. Ogromne zasoby finansowe, które powinny przyczyniać się do należytego funkcjonowania polityki publicznej i usług, w tym niezbędnej infrastruktury i inwestycji społecznych, np. w wysokiej jakości edukację i opiekę zdrowotną, są przedmiotem ciągłych machinacji i zamiast służyć powyższym celom wykorzystywane są do zwiększania koncentracji bogactw i pogłębiania nierówności. Szybka globalizacja i cyfryzacja gospodarki przyniosły korzyści wielkim międzynarodowym firmom i bogatym jednostkom.

Zapewnienie zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich wymaga odnowionego – fundamentalnie sprawiedliwego, a także efektywnego – europejskiego systemu podatkowego. Ogólnoeuropejska walka z unikaniem opodatkowania musi być kontynuowana i zakończona, a wyścig do dna między krajowymi systemami podatkowymi musi zostać wstrzymany. Środki z zakresu polityki mogą być w dużej mierze podejmowane na szczeblu europejskim, w oparciu o to, co już osiągnięto w ciągu minionych kilku lat. Działanie jest jednak potrzebne również na szczeblu krajowym i globalnym.

01

Europejska agencja
zwalczająca
przestępstwa
finansowe i
podatkowe

Zalecenie 1

W ciągu ostatnich kilku lat osiągnięto już postępy w walce z nielegalnymi formami unikania opodatkowania i oszustwami podatkowymi, a teraz należy dalej intensywnie działać w tym kierunku. Ostatnie afery podatkowe świadczą nie tylko o potrzebie przyjęcia efektywnych przepisów (zob. zalecenie 2), ale także o palącej konieczności wprowadzenia naprawę skutecznych środków kontroli i zdolności dochodzeniowej, jak również ściślejszej współpracy podatkowej, na szczeblu UE.

Potrzebne są nowe możliwości w zakresie egzekwowania, wymagające wysokiej specjalizacji ze względu na złożoność szeroko zakrojonych oszustw, zwłaszcza w przypadkach gdy są organizowane w oparciu o skomplikowane systemy finansowe i bankowe lub je wykorzystują. Potrzebne są specjalne nowe organy, omówione poniżej, a także konieczna będzie skuteczna koordynacja ich pracy. Należy również zapewnić ścisłą koordynację z działalnością Europolu w przypadkach gdy prowadzone dochodzenia pokrywają się lub uzupełniają. Nowa europejska agencja specjalizująca się w walce z oszustwami finansowymi i podatkowymi powinna odgrywać nadrzędną rolę koordynującą i być ściśle powiązana z Europolem. Powinna opierać się na trzech nowych, koordynowanych przez siebie strukturach:

- Ośrodka ds. Spójności i Koordynacji Europejskiej Polityki Podatkowej. Rolą tego organu byłoby pogłębianie współpracy i koordynacji między krajowymi organami podatkowymi w walce z unikaniem opodatkowania, uchylaniem się od opodatkowania, agresywnym planowaniem podatkowym i oszustwami podatkowymi.²⁴
- Europejskiej Jednostce Analityki Finansowej, gwarantującej skuteczne tworzenie sieci kontaktów oraz koordynację działań istniejących krajowych jednostek analityki finansowej.
- Wspólnej specjalnej stałej grupie roboczej ustanowionej przez Eurofisc²⁵ i Komisję Europejską, mającej za zadanie nadzór nad egzekwowaniem przyjętych przepisów podatkowych, zwłaszcza przez wydawanie szczegółowych wytycznych i składanie regularnych sprawozdań zawierających analizy bieżącej sytuacji w poszczególnych państwach członkowskich oraz zalecenia dotyczące usprawnień.

²⁴ Należy zatem zagwarantować, że w przypadku gdy jedno państwo członkowskie podejrzewa, że doszło do międzynarodowego oszustwa, natychmiast zaalarmowane zostaną wszystkie państwa członkowskie i od razu będzie mogło się rozpocząć kompleksowe, skoordynowane międzynarodowe dochodzenie. Powinna to być wysoce wyspecjalizowana jednostka, skupiająca się na rynkach finansowych, bankach oraz oszustwach podatkowych obejmujących różne państwa członkowskie, a także zapewniająca wspólne ramy współdziałania między administracjami podatkowym państw członkowskich.

²⁵ Eurofisc to unijna sieć tworzona przez ekspertów z państw członkowskich, którzy specjalizują się w walce z oszustwami związanymi z podatkiem VAT

02

Nowy pakiet
„sprawiedliwego
opodatkowania”

Zalecenie 2

Z powtarzających się doniesień wynika, że duże firmy i zamożne jednostki płacą w Europie bardzo niskie podatki, korzystając ze zgodnych z prawem praktyk unikania opodatkowania, stosowanych w kilku państwach członkowskich. Pokazuje to również zwykłym ludziom, jak niesprawiedliwy i nieskuteczny jest system podatkowy. To musi się skończyć. Na szczeblu UE należy niezwłocznie wdrożyć połączenie efektywnych środków legislacyjnych i pozalegisłacyjnych w równym stopniu służących walce z unikaniem opodatkowania i uchylaniem się od opodatkowania, jak i stworzeniu naprawę sprawiedliwego i skutecznego systemu podatkowego w całej UE:

- Pełnej publicznej sprawozdawczości w podziale na kraje, obejmującej w pełni zdezagregowane rachunki z wszystkich krajów, w których działa wielonarodowa korporacja. Zwiększenie przejrzystości w zakresie transgranicznego opodatkowania ma zasadnicze znaczenie dla zagwarantowania, że podatki płacone są tam, gdzie osiągane są zyski. W związku z tym Rada musi zakończyć obecny impas dotyczący wniosku Komisji Europejskiej z 2016 r. w sprawie publicznej sprawozdawczości w podziale na kraje obowiązującej duże przedsiębiorstwa wielonarodowe oraz rozpocząć z Parlamentem negocjacje zmierzające do osiągnięcia porozumienia, które zmusi duże firmy do publikowania najważniejszych informacji, jak domagał się tego Parlament
- Ogólnoeuropejskiej wspólnej skonsolidowanej podstawy opodatkowania osób prawnych (CCCTB), uwzględniającej również cyfryzację gospodarki. W długim horyzoncie czasowym podstawa taka powinna doprowadzić do przyjęcia wspólnej minimalnej stawki opodatkowania osób prawnych w całej UE, w celu uniknięcia fiskalnego wyścigu na dno.
- Minimalnej stawki efektywnego opodatkowania osób prawnych, umożliwiającej każdemu państwu członkowskiemu ustalanie własnej stawki podatku dochodowego od osób prawnych, przy jednoczesnym ograniczeniu programów zwolnień podatkowych, tak aby duże przedsiębiorstwa efektywnie płaciły co najmniej 18% podatku od rocznych zysków²⁶
- Zharmonizowanej ogólnounijnej definicji i zakazu oszukańczych praktyk podatkowych, umożliwiających dużym przedsiębiorstwom radykalne obniżanie swoich należności podatkowych, w tym przy wykorzystaniu szybko rozwijających się systemów korzystnego opodatkowania dochodów z patentów w UE.²⁷
- Jasnych zasad dotyczących przenoszenia siedziby przedsiębiorstwa w obrębie UE.
- Od dawna potrzebnego podatku od transakcji finansowych.²⁸

- Krajowym administracjom podatkowym należy zapewnić większe środki, aby były lepiej przygotowane do wykrywania i zwalczania oszustw podatkowych. Odnosi się to do liczby pracowników, a także do narzędzi (odpowiednie oprogramowanie itp.). Nie jest to marnotrawstwo publicznych pieniędzy: administracje podatkowe mają zbierać to, co należyne i zwalczać oszustwa.

²⁶ Obecnie w Unii Europejskiej osoby prawne opodatkowane są według stawki 21,3%. W latach 1996–2018 stawka wynosiła średnio 26,5%, osiągając rekordowo wysoki poziom 35,2% w 1997 r. i rekordowo niski poziom 21,3% w 2018 r.

²⁷ Systemy takie w ostatnim okresie wdraża coraz większa liczba rozwiniętych gospodarek. Zapewniają one preferencyjne opodatkowanie dochodów, które korporacje czerpią z praw własności intelektualnej (zob. opracowanie Komisji Europejskiej https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/JRC96080_Patent_boxes.pdf)

²⁸ Podobnie jak przedsiębiorstwa cyfrowe, sektor finansowy musi włożyć większy wysiłek w wywiązywanie się ze swoich zobowiązań społecznych. W tym celu państwa członkowskie uczestniczące w procedurze wzmocnionej współpracy muszą osiągnąć porozumienie dotyczące podatku od transakcji finansowych, czego Parlament domaga się od 2010 r. Trudności spowodowane kryzysem finansowym z 2008 r. jasno pokazały, że konieczne jest ukrócenie szkodliwych transakcji finansowych oraz że sektor finansowy musi wnieść wkład w pokrycie ogromnych kosztów kryzysu.

03

System podatkowy
uwzględniający
gospodarkę cyfrową

Zalecenie 3

Dzisiejsze przepisy podatkowe nadal opierają się na koncepcjach wypracowanych wiele dziesięcioleci temu, przed powstaniem Internetu, rozwojem oprogramowania i w czasie, kiedy działalność gospodarczą łatwo było zlokalizować. Rewolucja cyfrowa musi być korzystna dla wszystkich; więksi uczestnicy gospodarki cyfrowej czynnie i z powodzeniem dążą do tego, aby uniknąć rzetelnego płacenia swojej części obciążeń, przyczyniając się jeszcze bardziej do pogłębiających się nierówności i nadmiernej koncentracji bogactw. W celu zmiany tej sytuacji, nowy europejski pakiet podatkowy powinien być uzupełniony przez następujące środki i inicjatywy:

- do czasu wejścia w życie zasad CCCTB, państwa członkowskie powinny bezzwłocznie uzgodnić wprowadzenie podatku tymczasowego od usług cyfrowych proponowanego przez Komisję. Należycie wdrożony, środek ten będzie skutecznym krótkoterminowym remedium na obecną niesprawiedliwość, jaką stanowią rażąco niskie poziomy opodatkowania w sektorze usług cyfrowych. Jednocześnie w Radzie potrzebne jest porozumienie dotyczące znaczącej obecności cyfrowej, które stanowiłoby kamień węgielny sprawiedliwego i trwałego systemu opodatkowania gospodarki cyfrowej.
- potrzebna jest merytoryczna debata publiczna dotycząca tego, jak opodatkować nowe technologie, aby uniknąć sytuacji, w której ograniczona liczba uczestników przechwytuje większość wartości dodanej wytwarzanej w naszych gospodarkach, np. przez podatek od robotów, a także należy zapewnić publiczne fundusze na wsparcie polityki gospodarczej i społecznej, konieczne w celu pozytywnego reagowania na konsekwencje takich zmian technologicznych na naszych rynkach pracy.²⁹

²⁹ Korea Południowa to obecnie pierwszy kraj, który wprowadził taki podatek, ograniczając zachęty podatkowe do inwestowania w zautomatyzowane maszyny.

Zalecenie 4

Unia Europejska już teraz może wiele zrobić, aby ograniczyć uchylanie się od opodatkowania na swoim terytorium, niezależnie od tego, co w tej sprawie robią państwa trzecie. Naprawdę skuteczne rozwiązanie tego problemu wymaga jednak działania globalnego. Przydatnym uzupełnieniem nowego europejskiego pakietu podatkowego byłyby następujące środki i inicjatywy:

- UE powinna uwzględniać klauzule dotyczące unikania opodatkowania we wszystkich umowach handlowych zawieranych z państwami trzecimi
- UE nie powinna zawierać żadnych umów handlowych z jurysdykcjami uważanymi przez nią za raje podatkowe, a w przypadku państw znajdujących się na szarej liście poczekać z podpisaniem umowy handlowej do usunięcia ich z tej listy
- UE powinna promować utworzenie przejrzystej i dysponującej wystarczającymi zasobami Komisji Podatkowej w ramach ONZ, koordynującej walkę z rajami podatkowymi, rozpocząć potrzebną debatę o sprawiedliwym globalnym rozdziale podatków oraz zapewnić uczestnictwo wszystkich krajów na równych zasadach

Dalszy krok >>

UE powinna również promować utworzenie globalnego rejestru finansowego, pozwalającego na określenie własności aktywów finansowych. Taki rejestr powinien umożliwić zarówno eliminację luk w opodatkowaniu osób prawnych, jak i znacznie utrudnić uchylanie się od opodatkowania przez osoby fizyczne.

04

Europejskie
działanie na rzecz
sprawiedliwego
i skutecznego
opodatkowania na
szczeblu globalnym

Globalnego rejestru
finansowego

4.4. Rozliczalny sektor finansowy sprzyjający włączeniu społecznemu

Zrównoważona gospodarka wymaga zrównoważonego sektora finansowego, służącego prawdziwej gospodarce i zapewniającego finansowe podstawy dla przejścia do gospodarki w pełni zrównoważonej pod względem ekologicznym i społecznym.

Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2007 r., ujawnił nieadekwatność regulacyjnych ram usług finansowych. W latach poprzedzających 2007 r. finansowe grupy interesu wykorzystały wolnorynkową falę, która zdominowała zachodnią kulturę, do usunięcia ważnych barier prawnych i regulacyjnych zapobiegających nadmiernie ryzykownym zachowaniom i nadmiernemu brakowi przejrzystości w systemie. Rynki finansowe szybko stały się zatłoczone, głębsze, skomplikowane i wzajemnie powiązane w skali światowej. Szersze uczestnictwo i większa skłonność do podejmowania ryzyka coraz większej liczby podmiotów finansowych, takich jak fundusze emerytalne czy fundusze ubezpieczeniowe, a także agresywne zachowania funduszy kapitałowych i hedgingowych doprowadziło do szerokiego rozłożenia czynników ryzyka w całej gospodarce.

Z jednej strony, w ostatnim dziesięcioleciu osiągnięto istotne usprawnienia

pod względem wymogów ostrożnościowych, dźwigni, ram restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, przejrzystości i rozliczania instrumentów pochodnych, agencji ratingowych, funduszy hedgingowych i równoległego systemu bankowego. Zachęty dla zarządzających aktywami i dla inwestorów pozostają jednak niezgodne ze sobą. Zachęty te są również w dużej mierze niezgodne z interesem społeczeństwa jako całości. Głównym powodem jest fakt, że względy zrównoważonego rozwoju i powiązane zagrożenia nie są obecnie uwzględniane w ustawodawczych i regulacyjnych ramach usług finansowych.

Dostosowanie reguł finansowych do celów zrównoważonego rozwoju umożliwiłoby wywarcie szerszego, poważnego wpływu na sektor finansowy jako całość. Nacisk należy zatem położyć na szczególną rolę, którą sektor finansowy powinien odgrywać, wnosząc wkład w przejście do gospodarki niskoemisyjnej, bardziej efektywnie wykorzystującej zasoby i odznaczającej się obiegiem zamkniętym, w ochronę różnorodności biologicznej oraz walkę z wyczerpywaniem zasobów naturalnych, a także w rozwój sprawiedliwych, integracyjnych i odpornych społeczeństw. Zalecamy zatem pięć kierunków działań z zakresu polityki, które to umożliwią:

Zalecenie 1

Takie ramy taksonomiczne powinny łączyć czynniki ekologiczne, w tym zagrożenie zmianą klimatu, zagrożenia dla bioróżnorodności, kwestie odpadów, zanieczyszczenia, bezpieczeństwa wodnego i wylesiania, a także szerzej, koncepcję poziomów krytycznych dla planety; czynniki społeczne, w tym prawa człowieka (dobrowolna, uprzednia i świadoma zgoda lokalnych społeczności), prawa zwyczajowe, prawa pracownicze, prawa kobiet i dzieci, bezpieczeństwo i higienę oraz sytuacje konfliktowe; czynniki związane z ładem korporacyjnym – ład korporacyjny, strategie podatkowe, wynagrodzenia i środki zwalczania korupcji, ochronę danych, unikanie opodatkowania i uchylanie się od opodatkowania oraz pranie pieniędzy.

Zalecenie 2

Prywatne instytucje finansowe powinny być rozliczalne względem społeczeństwa: wszyscy inwestorzy i zarządzający aktywami powinni uwzględniać w swoich decyzjach inwestycyjnych istotne czynniki ryzyka z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego, a także powinni co najmniej brać pod uwagę czynniki poważnego ryzyka socjalnego. Powinni mieć obowiązek identyfikacji wszystkich czynników i zagrożeń z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego, zapobiegania im, ograniczania ich wpływu oraz rozliczania ich, a także powinni być rozliczani w przypadku niewywiązania się. W celu dostosowania do siebie zachęt dla zarządzających i inwestorów, powierniczy obowiązek działania w najlepszym interesie przedsiębiorstwa, ciążyący na zarządzających, nie powinien obejmować samej maksymalizacji wartości dla akcjonariuszy w krótkim horyzoncie czasowym – powinien natomiast w szczególności uwzględniać tworzenie wartości długoterminowej.

01

Ogólnounijny system klasyfikacji służący definiowaniu zrównoważonego rozwoju

02

Prawny wymóg rozliczalności prywatnych instytucji finansowych

03

Należy lepiej skalibrować zasady dotyczące ostrożnościowych zachęt i bodźców zniechęcających

04

Europejski System Nadzoru Finansowego musi odgrywać swoją rolę

Zalecenie 3

Lepsza kalibracja zasad dotyczących ostrożnościowych zachęt i bodźców zniechęcających przyczyniłaby się do przejścia do gospodarki niskoemisyjnej: inwestycje banków i udzielane przez nie kredyty kształtują nasze społeczeństwo, lecz zachęty i bodźce zniechęcające nie są skalibrowane w sposób uwzględniający zrównoważoność. Specjalne dodatkowe wymogi kapitałowe w odniesieniu do inwestycji nieekologicznych oraz specjalne preferencje kapitałowe dla „zielonych inwestycji” ukierunkowałyby przepływ kredytu do przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Ponadto, w związku ze stopniowym wycofywaniem nieekologicznych aktywów ze względu na poważne ryzyko systemowe, które się z nimi wiąże, test warunków skrajnych w zakresie zrównoważoności dla banków mógłby uwidocznić takie ryzyko oraz przyspieszyć stopniowe wycofywanie aktywów osieroconych. Za prowadzenie tych testów warunków skrajnych powinny odpowiadać organy nadzorcze.

Zalecenie 4

Także organy nadzorcze powinny odgrywać swoją rolę. Czynniki i zagrożenia z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego powinny być włączone do mandatu Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego – Europejskie Urzędy Nadzoru powinny oceniać odnośne istotne zagrożenia, w tym związane z wyceną aktywów osieroconych, oraz powinny ustanowić odpowiednie systemy długoterminowego monitorowania. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w stosowaniu przez nie obowiązkowych ogólnounijnych „testów warunków skrajnych w zakresie emisji”, mających na celu pomiar narażenia przedsiębiorstw finansowych na ryzyko związane ze zmianą klimatu, a także ich ekspozycji na sektory energochłonne, w których aktywa w większym stopniu podlegają przeliczaniu.

Zalecenie 5

Agencje ratingowe krytykowano za rolę, którą odegrały podczas kryzysu kredytowego – kiedy nie zwróciły uwagi na zagrożenia związane ze złożonymi instrumentami finansowymi, którym przyznawały rating „AAA” – oraz podczas późniejszego europejskiego kryzysu zadłużeniowego, kiedy, jak się utrzymuje, bez należytego uzasadnienia przyczyniły się do paniki na rynku. Sposób działania agencji kredytowych, brak konkurencji (tylko trzy agencje na całym rynku) i nierozwiązany konflikt interesów (agencje otrzymują wynagrodzenie od uczestników rynku emitujących i wykorzystujących produkty finansowe, które są oceniane przez agencje), to wszystko kwestie, które poruszono dopiero w europejskim rozporządzeniu w sprawie agencji ratingowych przyjętym w 2012 r. Nawet jeżeli sytuacja uległa poprawie i działalność agencji podlega lepszemu regulacji, uderzające jest, że ocena każdego rodzaju ryzyka, czy to dotyczącego zwykłych akcji, czy to skomplikowanych instrumentów złożonych, czy to finansów całych państw, spoczywa w rękach garstki prywatnych firm. Co ważne, ponieważ ryzyka w zakresie zrównoważoności dotyczą każdego członka społeczeństwa, powinny być one oceniane i uwzględniane przez sektor prywatny. Utworzenie publicznej agencji ratingowej, której szczególnym zadaniem byłaby ocena zagrożeń w zakresie zrównoważonego rozwoju, powinna być traktowana priorytetowo.

05

Należy utworzyć europejską agencję ratingową skupiającą się na długoterminowych zagrożeniach dla zrównoważoności i monitorującą je

06

Uwzględnienie rozwoju sztucznej inteligencji w transakcjach finansowych przez przegląd przepisów MiFID II / MiFIR w celu wzięcia pod uwagę nowych technik transakcyjnych i innowacji finansowych oraz wywarcie presji na Radę, aby bezzwłocznie sfinalizowała rozporządzenie w sprawie działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do kontrahentów centralnych

Zalecenie 6

Przez rewizję MiFID, ustawodawczego kamienia węgielnego europejskiej regulacji rynków finansowych, wprowadzono kombinację działań i specjalnych środków kontrolnych dotyczących handlu algorytmicznego. Celem regulacyjnym było ukrócenie wykorzystania technik umożliwiających transakcje wysokiej częstotliwości (HFT), wykorzystujących różnice w kształtowaniu się cen między rynkami. Konkurując wyłącznie prędkością, transakcje HFT mogą powodować gwałtowne i niebezpieczne skoki cen. Dlatego też oprócz ustanowienia ograniczających ryzyko operacyjne wymogów w zakresie kontroli wewnętrznej i działalności gospodarczej dla firm prowadzących handel logarytmiczny, MiFID wprowadza na regulowanym rynku wymogi czasowego wstrzymania lub ograniczenia obrotu w przypadku znacznego skoku ceny instrumentu finansowego. Wymogi te nazywa się automatycznymi mechanizmami zawieszania obrotu. Biorąc pod uwagę sprzeciwiające się tym przepisom potężne grupy interesów w Parlamencie i poza nim, można to uznać za wielki sukces. Wiadomo jednak dobrze, że innowacje rynkowe znacznie wyprzedzają regulacje, a świat, w którym żyjemy jest już światem bardzo różnym od tego, w którym opracowano MiFID II.

Wykorzystanie sztucznej inteligencji przez coraz większą liczbę firm inwestycyjnych stwarza zagrożenia związane z „zachowaniami stadnymi”, które mogą być wywołane przez niektóre zdarzenia. Przykładowo, jeżeli cena akcji firmy o wysokiej kapitalizacji spadnie poniżej określonego poziomu, większość systemów sztucznej inteligencji automatycznie rozpocznie wyprzedaż, skutkującą destrukcyjnym sprzężeniem zwrotnym: wyprzedaż akcji doprowadzi do dalszych spadków ceny, napędzających jeszcze większą sprzedaż i tak dalej – występuje wtedy efekt kaskady. Nie wszystkie platformy giełdowe wyposażone są w automatyczne mechanizmy zawieszania obrotu, więc efekt domina może rozprzestrzenić się bardzo szybko. Potrzebna jest zatem rewizja MiFID, gwarantująca, że regulacje dotrzymają kroku innowacjom rynkowym.

Ponadto w Radzie zablokowany jest obecnie kluczowy akt prawny dotyczący struktury rynku. Od czasu kryzysu finansowego większy odsetek transakcji rozliczany jest przez partnerów centralnych; w rezultacie w instytucjach tych skupia się coraz więcej ryzyka kredytowego, ryzyka płynności i ryzyka operacyjnego, co czyni je potencjalnymi źródłami ryzyka systemowego. Tego ryzyka w szczególności dotyczy zatwierdzone przez Parlament Europejski rozporządzenie w sprawie działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do kontrahentów centralnych. Brak wspólnego stanowiska Rady opóźnia finalizację tego aktu prawnego, narażając rynki na dodatkowe ryzyko.

Zalecenie 7

Małe i średnie przedsiębiorstwa, mikroprzedsiębiorstwa i miliony konsumentów, zwłaszcza jeżeli nie mogą przedstawić dodatkowych gwarancji bądź zabezpieczeń, pozbawione są dostępu do finansowania w przystępnej cenie. Podobnie wielu młodych Europejczyków pragnących założyć własną firmę lub prowadzić działalność kreatywną nie może sobie na to pozwolić ze względu na brak kredytu. Innowacyjne instrumenty finansowe, takie jak mikrokredyty, finansowanie społecznościowe, fundusze *venture capital* oraz finansowanie łańcucha dostaw to ważne instrumenty promowania włączenia społecznego pod względem finansowym. Mogą być promowane przez rozwój odpowiednich mechanizmów gwarancji lub tworzenie „funduszy na rzecz przedsiębiorczości społecznej” na szczeblu unijnym lub krajowym w celu wzmacniania włączenia społecznego pod względem finansowym i przedsiębiorczości społecznej.

Dalszy krok >>

Nie cała działalność bankowa jest dziś regulowana i nadzorowana lepiej niż przed kryzysem bankowym. Poza sferą należytej regulacji i nadzoru kwitnie całe uniwersum podmiotów niebankowych, takich jak fundusze inwestycyjne, podmioty sekurytyzacyjne, fundusze rynku pieniężnego, fundusze hedgingowe, fundusze wspólnego inwestowania, banki inwestycyjne i inne niebędące bankami instytucje finansowe. Podmioty te tworzą równoległy system bankowy.

Inaczej niż w przypadku banków komercyjnych, żaden organ regulacyjny nie monitoruje działalności pożyczkowej pośredników finansowych ani nie pomaga im w trudnych sytuacjach, co sprawia, że są one wrażliwe na wstrząsy. Ponieważ nie wymaga się od nich utrzymywania wysokich rezerw w stosunku do ich ekspozycji na ryzyko rynkowe, mogą cechować się wysokimi wskaźnikami dźwigni oraz ogólnego zadłużenia. Instytucje równoległego systemu bankowego wchodzą w interakcje z bankami komercyjnymi, funduszami emerytalnymi, funduszami ubezpieczeniowymi i firmami inwestycyjnymi, które są głównymi dostawcami usług dla gospodarstw domowych, MŚP i większych firm. Taka skala wzajemnych połączeń między tymi dwoma sektorami stwarza ogromne zagrożenie dla finansowej stabilności gospodarki.

Regionalne organy nadzorcze i regulacyjne, takie jak Jednolity Mechanizm Nadzorczy, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego czy organy krajowe nie mogą uporać się z tak powiązanym systemem, mającym również odgałęzienia globalne, wychodzące poza zakres właściwej regulacji i nadzoru. Należyta ogólnoeuropejska regulacja równoległego systemu bankowego i nadzór nad nim muszą być rozwijane, tak samo jak zdolności do odpowiedniego globalnego zarządzania w tym zakresie.

07

Sektory bankowe i finansowe muszą sprzyjać włączeniu społecznemu

Równoległy system bankowy

4.5. Zmiana technologiczna z korzyścią dla wszystkich

Nasze społeczeństwa muszą stawić czoła szerokiemu wachlarzowi wyzwań wynikających z naszych nie zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji, zarazem muszą jednak również zagwarantować, że nowe technologie będą mieć dodatni wpływ na nasz zbiorowy dobrobyt, nie będą zaś powodować zaburzeń. Rozwój sztucznej inteligencji, robotyka oraz inne osiągnięcia naukowe i technologiczne w dziedzinach biotechnologii, genetyki i innych oferują zarówno szanse, jak i zagrożenia. Mogą bardzo poprawić jakość naszego życia albo cofnąć nasze społeczeństwa do etapu nierówności tak głębokich, jakich nie widziano od XIX w. Nic nie jest jeszcze przesądzone, nie powinniśmy jednak zapominać o potencjalnych zagrożeniach dążąc do obiecanych korzyści.

W szeregu obszarów, takich jak zdrowie czy podniesienie stopy życiowej w regionach oddalonych, takie nowe technologie mogą okazać się przełomowe dla dobrobytu. W obecnym systemie gospodarczym jednakże technologie te doprowadzą do dalszej koncentracji bogactwa i siły ekonomicznej. Sądząc po znanych powszechnie przykładach, prawdopodobnie trafią do rąk małej garstki megakorporacji, z których część już inwestuje rokrocznie miliardy euro w ich

rozwój. W rezultacie dostępne konsumentom opcje mogą być ograniczone lub koszt usług, takich jak w obszarze spersonalizowanych leków opartych na DNA, może być tak wysoki, że korzystać będą z nich mogli tylko bogaci obywatele. Tak samo algorytmy uczenia maszynowego, które mogą poprawić jakość usług publicznych, mogą być również wykorzystywane do anonimowej dyskryminacji konsumentów lub pracowników. Możliwe jest jednak inne podejście, w tym bardziej nastawiona na misję polityka w zakresie badań naukowych i innowacji, wychodząca od potrzeb społecznych, oraz publiczne finansowanie badań naukowych i innowacji kapitałem udziałowym zamiast dotacji, co pozwoli na uzyskanie kolektywnie sprawiedliwszego zwrotu z inwestycji w przyszłości. O sposobach wydawania publicznych środków na badania i innowacje nie mogą decydować już tylko uniwersytety, przemysł i ośrodki badawcze, lecz także władze publiczne, w tym UE, które powinny określać, jakie badania naukowe i innowacje są wymagane dla zaspokojenia określonych potrzeb społecznych i naprawienia niedoskonałości rynku, np. badania i rozwój skupiające się na wyzwaniach związanych z wysokimi kosztami społecznymi, lecz mało interesujących dla sektora prywatnego, w tym w dziedzinie leczenia rzadkich chorób.

Obecne prognozy dotyczące wpływu nowych technologii na miejsca pracy są niepokojące, o ile nie wręcz alarmujące. Niektóre przewidują ubytek wielu standardowych dziś miejsc pracy w szerokiej gamie sektorów, którego nie zdołają zrekomensować miejsca pracy stworzone przez nowe technologie. Nawet w nieco mniej alarmujących prognozach dotyczących wpływu netto na liczbę miejsc pracy podkreśla się ogromne przesunięcia ze starych stanowisk na nowe – niekoniecznie dotyczących tych samych osób czy tych samych terytoriów. Poważne zagrożenia niosą ze sobą technologie zdalnej pracy, które szybko się upowszechniają.³⁰ W najlepszym razie dzisiejsza czynna polityka rynku pracy i polityka terytorialna będą musiały rozwinąć dużo większe możliwości – ilościowo i jakościowo – aby pomagać ludziom bezpiecznie przemieszczać się między sektorami rynku pracy oraz tworzyć nowe miejsca pracy w dotkniętych regionach. W najgorszym razie miliony dzisiejszych miejsc pracy znikną, a także bardzo mocno spadnie całkowita liczba dostępnych stanowisk – także w tym przypadku, o ile nie zostaną podjęte dalekosiężne działania, aby temu zaradzić.

Poza wynikającymi z tego zagrożeniami gospodarczymi i społecznymi, także sama demokracja zostanie wystawiona na próbę zarówno w naszych krajach, jak i globalnie. Niewłaściwe wykorzystanie danych osobowych, upowszechnianie się technik dezinformacji i fałszywych wiadomości oraz manipulacje procesami wyborczymi już dziś stanowią wysoce niepokojące elementy codzienności, zmuszające ustawodawców i agencje rządowe do coraz większych wysiłków. Jest to groźba nie tylko w kategoriach politycznych, ale też dotycząca sposobu działania rynków. Coraz większe jest

ryzyko wykorzystania zaawansowanych technologii w strategiach komercyjnych, dla osiągnięcia nieznanych dotąd poziomów manipulacji konsumentami. Czy jako obywatele, czy jako konsumenci, wszyscy jesteśmy narażeni ze względu na brak bardzo ścisłych uregulowań chroniących nasze dane prywatne i zapobiegających nadużyciom. Ustanawianie ścisłych regulacji będzie w coraz większym stopniu poddawać próbę wydolność polityczną naszych demokracji, podczas gdy technologiczni giganci i inne korporacje będą nadal notować pozornie niepowstrzymany, niebotyczny wzrost wycen rynkowych i siły ekonomicznej.

Nie możemy pozwolić sektorowi prywatnemu decydować o fundamentalnych przemianach społecznych w oparciu, zasadniczo, o zasadę maksymalizacji zysków oraz na pełne ekonomiczne wykorzystanie tych nowych technologii przy jednoczesnym przeniesieniu kosztów na zewnątrz. Nie jest to jedynie imperatyw etyczny, ale również polityczny i demokratyczny. Wiele z technologii ostatecznie przynoszących zyski prywatnym korporacjom powstało pierwotnie i rozwinęło się dzięki publicznym badaniom naukowym finansowanym z pieniędzy podatników. Co więcej, czołowe korporacje tej branży są również światowymi liderami pod względem uchylania się od opodatkowania, nie wnoszą więc należnego wkładu w odpowiednie funkcjonowanie naszych systemów społecznych. Dlatego firmy, które będą korzystać z tych technologii na rynkach, powinny także wносить sprawiedliwy i proporcjonalny wkład w finansowanie niezbędnych działań polityki publicznej, niezbędnych dla zagwarantowania, że takie zmiany technologiczne będą naprawdę korzystne dla wszystkich, nie powodując nowych nierówności, bezrobocia i wykluczenia.

³⁰ Przykładowo, prof. Kaushik Basu z Uniwersytetu Cornella (2016), starszy ekonomista i główny wiceprezes Banku Światowego, utrzymuje, że „choćby innowacje zmniejszające zapotrzebowanie na pracę towarzyszą nam od dawna, ich tempo wzrosło. Globalna sprzedaż robotów przemysłowych, na przykład, osiągnęła w 2014 r. poziom 225 tys. urządzeń, co stanowi wzrost o 27% rok do roku. Większy potencjał pod względem przekształceń ma jednak rozwój technologii zdalnej pracy: cyfrowe innowacje ostatnich trzech dziesięcioleci umożliwiają obecnie ludziom pracę dla pracodawców i firm w innych krajach, bez konieczności migracji. [...] W miarę trwania marszu technologii, napięcia te rozprzestrzeniają się w końcu na cały świat, pogłębiając globalne nierówności – już teraz nieakceptowalne – przy malejących wynagrodzeniach pracowników. Wyzwanie z tym związane będzie polegać na zapewnieniu, aby cały przyrost dochodu nie skończył w rękach tych, którzy posiadają maszyny i akcje.”

01

Zmiana technologiczna musi być odpowiednio zrozumiana, przewidziana i ukierunkowana, na szczeblu zarówno krajowym, jak i unijnym. Należy ustanowić jednostkę ds. analizy przyszłych technologii w Komisji Europejskiej

02

Wszystkie formy pracy muszą być objęte ochroną i regulacją, bez pozostawiania szarych stref na naszych rynkach pracy: nowe przepisy prawne dotyczące przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy oraz pracy za pośrednictwem platform internetowych

Zalecenie 1

Szybkość zmian technologicznych i istotne osiągnięcia, np. w dziedzinie sztucznej inteligencji, robotyki czy genetyki, są słabo rozumiane przez osoby odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków polityki i wybieralnych przedstawicieli. Skutkiem jest wysokie ryzyko, że takie zmiany nie będą należycie przewidywane i sterowane za pomocą odpowiedniej polityki. Przy finansowaniu badań naukowych należy uwzględnić oczekiwane oddziaływanie społeczne i ekologiczne na podstawie strategii zorientowanych na misję i spójnych z ramami celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Państwa członkowskie powinny również nadal wykorzystać swoje wciąż rozległe możliwości kontroli korporacji w celu ukierunkowania rozwoju technologii w sposób zwiększający równość szans. Komisja Europejska ma idealne warunki do utworzenia jednostki ds. technologii wchodzącej w interakcje z zewnętrznymi stronami zainteresowanymi, w tym partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, udostępniającej wiedzę specjalistyczną i służącej poradą polityczną wszystkim instytucjom europejskim i krajowym organom publicznym, a także ogółowi społeczeństwa, regularnie i w sposób przejrzysty.

Zalecenie 2

Upowszechnienie się pracy za pośrednictwem platform społecznościowych, praca na zasadach podobnych do oferowanych przez platformę Uber oraz fikcyjne samozatrudnienie skutkują powstaniem szarych stref, częściowo kosztem miejsc pracy wyższej jakości pod względem ochrony socjalnej czy płac. Takich szarych stref nie powinno być w UE. Na całym jej terytorium muszą mieć zastosowanie ściśle uregulowania rynku pracy. W szczególności UE powinna uzgodnić skuteczną dyrektywę w sprawie przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy (obecnie objętą procesem legislacyjnym). Powinna również ustanowić nowe przepisy w sprawie pracy za pośrednictwem platform internetowych, w celu uzupełnienia swojego arsenału prawnego przez określenie norm ochrony osób pracujących za pośrednictwem platform internetowych w całej UE, aby zapewnić pracownikom i pracodawcom pewność prawa oraz uniknąć wyścigu na dno pod względem praw socjalnych i warunków pracy.

Zalecenie 3

Nasz system ochrony socjalnej stanie w obliczu poważnych napięć, kiedy znaczna liczba istniejących miejsc pracy przestanie istnieć ze względu na wprowadzenie nowych technologii bazujących na sztucznej inteligencji i robotyce. W celu ułatwienia ochrony ludzi i standardu życia w trakcie przekształceń naszych rynków pracy, systemy te powinny być należycie zorganizowane i finansowane. Zacząć należy już teraz. W wielu krajach programy szkolenia i przekwalifikowania nie są wysokiej jakości i muszą zostać udosконаłone. Systemy edukacyjne muszą zostać dostosowane tak, aby przygotować dzieci i młodzież na coraz większą rolę nowych technologii w edukacji, także pod względem umiejętności. Rządy powinny utworzyć rezerwy finansowe (fundusze na transformację społeczną), finansowane w szczególności z opodatkowania działalności cyfrowej. Proces ten powinien stać się nieodłączną częścią europejskiego semestru, a także przyszłego i szerszego procesu zarządzania zrównoważonym rozwojem (rozdział 7). System ubezpieczeń na wypadek bezrobocia dla strefy euro, zalecany w sekcji 7.3, będzie musiał zostać rozwinięty w taki sposób, aby zapewniać pomoc w przypadku gdyby w pewnym momencie przekształcenia rynku pracy wymknęły się spod kontroli, czego nie można wykluczyć.

Zalecenie 4

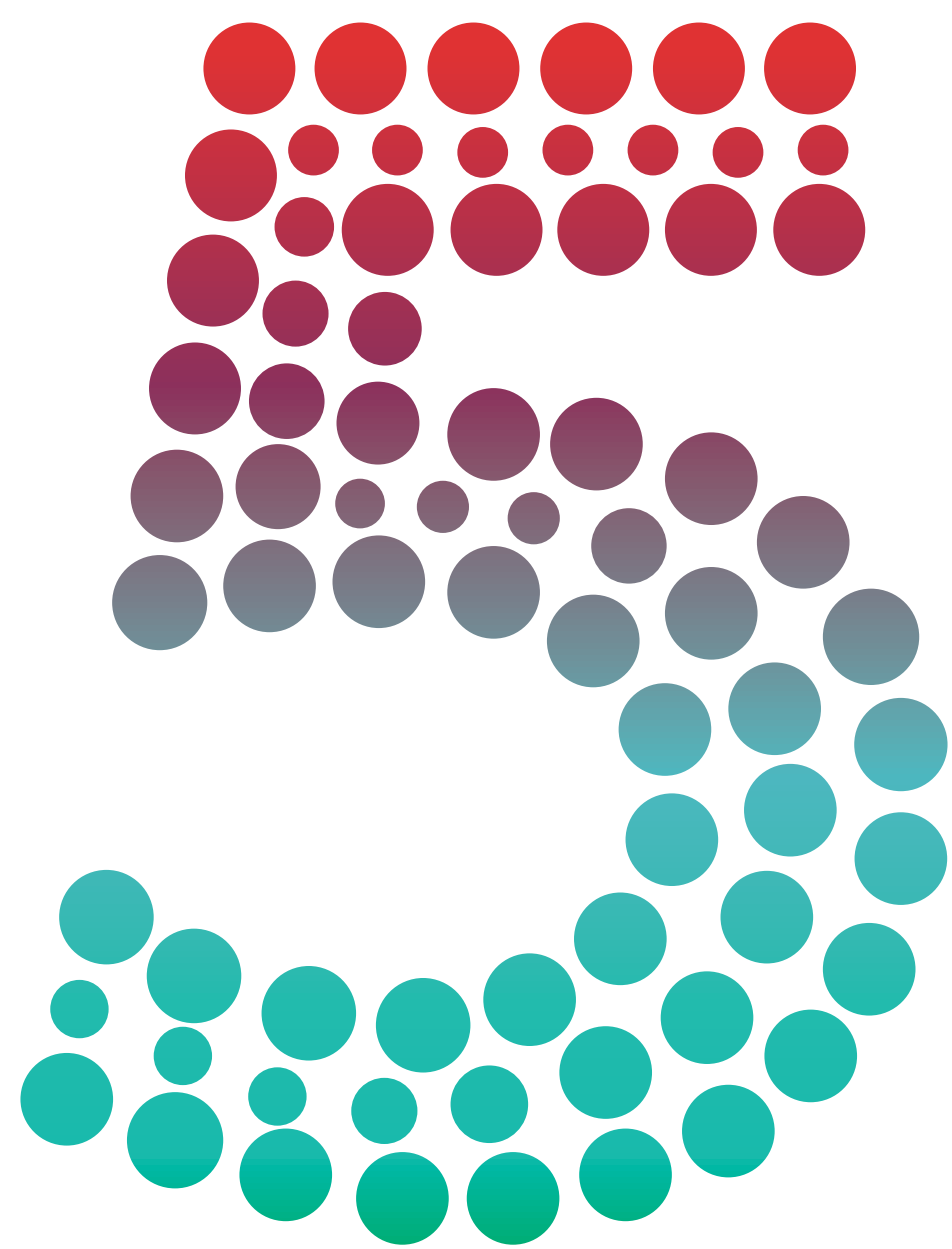
Przyszła rola gospodarki społecznej i solidarnej jest bardzo ważna i dotyczy jej osobna sekcja (4.1). Należy tu jednak o niej wspomnieć, ponieważ jest to obszar, w którym – o ile polityka organizacji tej zmiany odniesie sukces – nowe technologie mogą przynieść korzyści społeczeństwu jako całości, umożliwiając tworzenie nowych miejsc pracy w dziedzinach sprzyjających bardziej nastawionemu na współpracę i zrównoważonemu sposobowi organizacji naszej produkcji i konsumpcji.

03

Systemy ochrony socjalnej muszą być przygotowane i należycie finansowane, aby zapewnić ludziom ochronę podczas transformacji technologicznej oraz umożliwić im zrozumienie oczekujących ich zmian technologicznych.

04

Gospodarka społeczna i solidarna powinna być rozwijana w różnych sektorach, aby stwarzać nowe możliwości zatrudnienia i w ten sposób wносить również daleko idący wkład w promowanie zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich

Sprawiedliwość społeczna

Europa bez ubóstwa	106	Dobra praca i godziwe wynagrodzenie dla wszystkich	116	Równouprawnienie płci	123
Spółeczeństwo otwarte dla każdego	126	Żaden region nie zostaje w tyle	128		

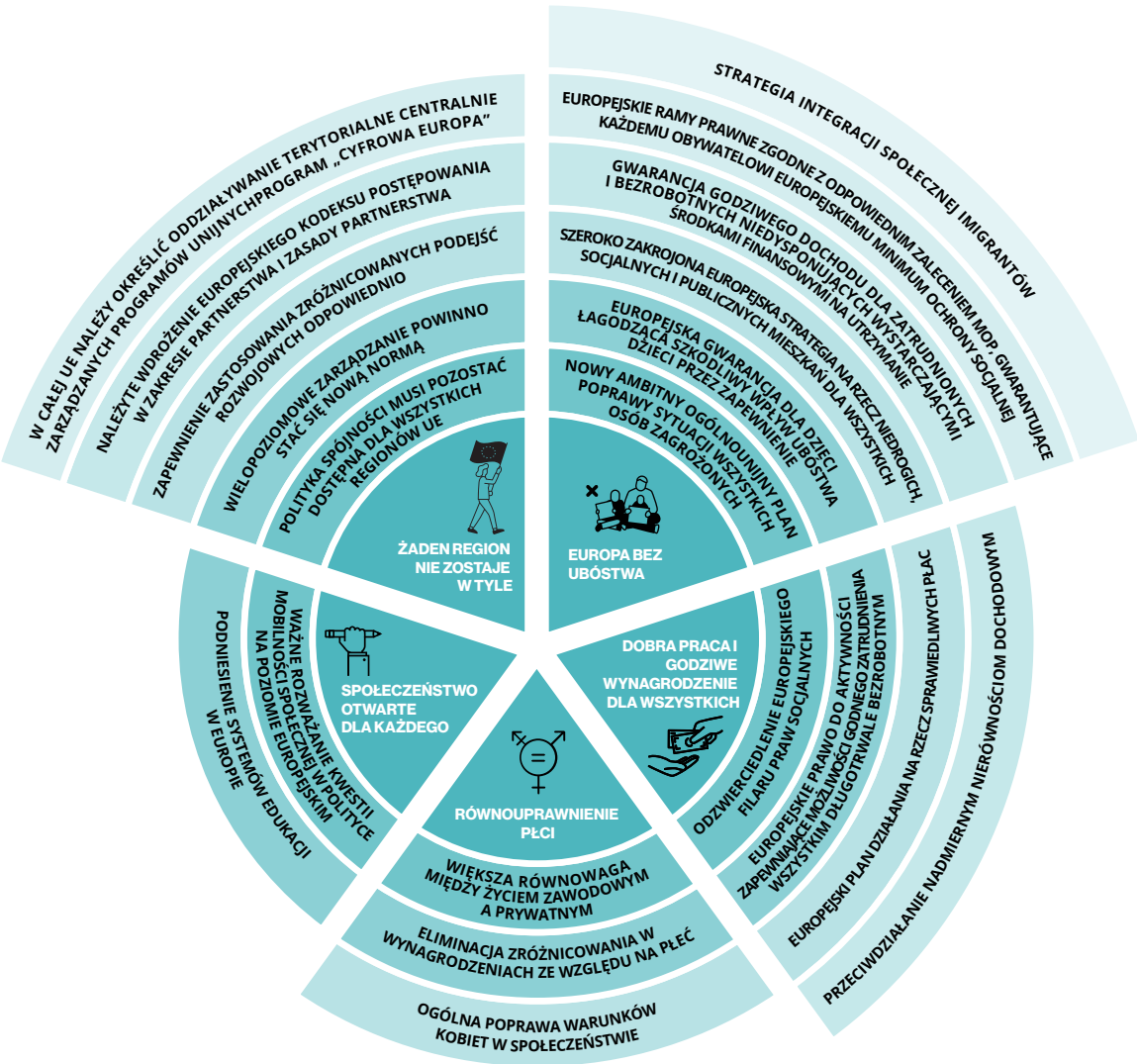
Spółeczeństwo prawdziwie oparte na sprawiedliwości społecznej to takie, w którym silne poczucie wspólnej przynależności wynika z poczucia wspólnej odpowiedzialności i interesów, a więc także wspólnego losu – inaczej niż w przypadku naszych obecnych społeczeństw, w coraz większym stopniu charakteryzujących się narastającym poczuciem izolacji i postawami typu „każdy dla siebie”. Takie, w którym nikogo nie zostawia się w tyle i rozumie się, że wszystkim nam żyje się gorzej, jeżeli nie każdy prowadzi godne życie i cieszy się zrównoważonym dobrobytem.

To społeczeństwo naturalnie skłonne do zapewnienia równych praw i możliwości, przy czym głównym aspektem jest tu równouprawnienie płci. To społeczeństwo w sposób naturalny skłaniające się ku zrównoważonemu rozwojowi, mające wbudowaną zdolność dobrego radzenia sobie z wyzwaniami w zakresie zrównoważoności, niezależnie od tego, jakie one są. Panujące w nim poczucie wspólnej przynależności odnosi się do relacji między jednostkami, lecz także między terytoriami, narodami i UE jako całością, także w dziedzinie gospodarki. Możliwe jest to dzięki dopuszczeniu do głosu w większym stopniu pracowników i związków zawodowych, poszerzaniu i wzmacnianiu przestrzeni obywatelskiej, różnicowaniu podmiotów gospodarczych na naszych rynkach oraz przekonywaniu korporacji do wzięcia na siebie większej odpowiedzialności wobec społeczeństwa, zgodnie z zaleceniami z poprzedniego rozdziału.

To nie jest nowa koncepcja. W rzeczywistości Unia Europejska już teraz bazuje na ważnych prawnych i quasi-prawnych zasadach i prawach stwarzających odpowiednie podstawy dla takiego społeczeństwa. Dotyczy to w szczególności art. 3 Traktatu, Karty praw podstawowych i Europejskiego filaru spraw społecznych. Nie zaczynamy od zera. UE i jej państwa członkowskie już teraz mają wiele cech społeczeństwa opierającego się na sprawiedliwości społecznej. Cechy te występują jednak jeszcze w niewystarczającym stopniu. Niektóre z nich uległy erozji jako nieodmiennie sprzeczne z neoliberalną i czysto indywidualistyczną dynamiką, która uniemożliwia ich dalszy rozwój – mimo że jest to konieczne, jeżeli powstać ma naprawdę zrównoważone społeczeństwo. Zasady i prawa UE muszą być egzekwowane bardziej dobitnie, przez obecne i nowe działania polityczne oraz przez gwarantowane prawnie uprawnienia.

Zalecane przez nas podejście uwzględnia zarówno potrzebę walki z tradycyjnymi formami ubóstwa i wykluczenia społecznego, jak i bolączki społeczne dotykające większej części naszych populacji, zwłaszcza w związku z upowszechnianiem się niepewnych form zatrudnienia, ubóstwem pracujących, niewystarczającym uznawaniem równouprawnienia mężczyzn i kobiet oraz problemy społeczno-ekonomiczne, wobec jakich stoi coraz większa część naszych klas średnich. Powstrzymanie stopniowego uszczuplania klasy średniej jest równie potrzebne, jak walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Członkowie klasy średniej stoją w obliczu różnych zagrożeń i trudności, takich jak stagnacja dochodów, obawy dotyczące niestabilności lub utraty zatrudnienia oraz narastający lęk, że przyszłość będzie gorsza niż teraźniejszość bądź przeszłość, w szczególności dla ich dzieci.

SPRAWIEDLIWOŚĆ SPOŁECZNA

**Powstrzymanie
stopniowego
uszczuplania
klasy średniej
jest równie
potrzebne,
jak walka z
ubóstwem i
wykluczeniem
społecznym.**

5.1. Europa bez ubóstwa

Główna miara ubóstwa dochodowego w unijnym wykazie wskaźników ma charakter względny (dochód netto poniżej 60% mediany krajowej) i znana jest jako wskaźnik zagrożenia ubóstwem. Od posiedzenia unijnej Rady Ministrów w 1975 r. ubóstwo traktuje się w UE jako stan względny, określany dla danego kraju w danym czasie.³¹ Takie podejście jest głęboko zakorzenione w naukach społecznych. Ubóstwo w okresie powojennym rozumiano jako koncept względny, wykraczający poza postrzeganie ubóstwa jako braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb fizycznych, dążąc do uwzględnienia norm uczestnictwa w społeczeństwie czy funkcjonowania społecznego.

W czerwcu 2010 r. Rada Europejska przyjęła strategię „Europa 2020”, będącą strategią wzrostu gospodarczego UE na bieżące dziesięciolecie, stawiającą sobie za cel budowę inteligentnej, zrównoważonej i sprzyjającej włączeniu społecznemu europejskiej gospodarki. W tym kontekście Rada Europejska przyjęła cel dotyczący włączenia społecznego, przewidujący uchronienie co najmniej 20 mln ludzi przed ryzykiem ubóstwa i wykluczenia społecznego do 2020 r. Cel ten pozostaje jednak w dużej mierze niezrealizowany, a liczba osób zagrożonych ubóstwem jest prawie taka sama jak w 2010 r. W celu monitorowania postępów na drodze do osiągnięcia tego celu, Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i

Ochrony Konsumentów (EPSCO) przyjęła wskaźnik „zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym” („AROE”). Wskaźnik ten określa odsetek/liczbę osób zagrożonych ubóstwem, doświadczających pogłębionej deprywacji materialnej lub żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy.

Dokładniej rzecz ujmując, odnosi się on do osób należących do co najmniej jednej z poniższych kategorii:

- Osoby zagrożone ubóstwem, których równoważny dochód rozporządzalny jest poniżej progu zagrożenia ubóstwem, wynoszącego 60 % krajowej mediany równoważnego dochodu rozporządzalnego (po uwzględnieniu transferów socjalnych).
- Osoby doświadczające pogłębionej deprywacji materialnej lub żyjące w gospodarstwie domowym, w którym warunki życia są bardzo ograniczone ze względu na brak zasobów. W ich przypadku odnotowuje się co najmniej cztery z dziewięciu poniższych elementów deprywacji materialnej. Nie mogą sobie pozwolić finansowo na: i. opłacenie czynszu lub rachunków za korzystanie z mediów, ii. dostateczne ogrzanie mieszkania, iii. poniesienie nieprzewidzianych wydatków, iv. spożywanie mięsa, ryb lub równoważnego źródła białka co drugi dzień, v. spędzenie tygodniowego urlopu poza miejscem zamieszkania co

najmniej raz w roku, vi. samochód, vii. pralkę, viii. telewizor kolorowy lub ix. telefon.

Osoby w wieku 0–59 lat żyjące w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy, w których dorośli przepracowali w minionym roku poniżej 20% swojego łącznego potencjału pracy.

Obecnie zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznych jest w UE 118 mln osób, czyli 23,5% całej populacji. Spośród nich, 14 milionów jednocześnie jest zagrożonych ubóstwem i żyje w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, ok. 13 milionów jest zagrożonych ubóstwem i poważną deprywacją materialną, nieco poniżej 3 mln dotkniętych jest poważną deprywacją materialną lub żyje w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy, zaś 8 milionów doświadcza jednocześnie wszystkich trzech sytuacji wiążących się z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Wskaźnik ten ma zasadnicze znaczenie dla ustalenia skali ubóstwa i jej zmian w czasie, pokazując zarazem potrzebę rozwiązań politycznych i ich pożądanego charakteru. Próg 60% wybrano arbitralnie, zakłada się jednak, że odpowiada on poziomowi dochodów niezbędnych do prowadzenia życia na odpowiedniej stopie. Odnacza się on jednak również pewnymi niedociągnięciami. W szczególności niekoniecznie musi on odzwierciedlać realne warunki życia w praktyce. Może on również skutkować niedoszacowaniem rzeczywistego ubóstwa w niektórych krajach. Próg zagrożenia ubóstwem oznacza bardzo różne poziomy siły nabywczej w różnych krajach i nie jest wcale jasne, czy dochód na tym poziomie świadczy o podobnej lub porównywalnej sytuacji pod względem ubóstwa czy

wykluczenia społecznego. Ponadto przy ocenie adekwatności wsparcia dochodu minimalnego, lub podczas debaty publicznej na temat właściwej wysokości płacy minimalnej czy wsparcia dochodu minimalnego, arbitralność progu może być problematyczna. Próg ubóstwa może się również zmieniać z roku na rok ze względu na ewolucję ogólnego poziomu dochodów oraz ich rozkładu w danym kraju.

W takich przypadkach przydatne mogą być porównywalne budżety odniesienia. Chociaż trudno je obliczyć oraz zapewnić ich porównywalność między krajami, przeprowadzono ostatnio badania naukowe mające zapewnić pewien stopień jasności.³² Z badań tych wynika, że w szczególności w Europie Południowej i Wschodniej próg 60% mediany dochodu może skutkować znacznym niedoszacowaniem rzeczywistej skali ubóstwa. Przykładowo, stwierdzono, że w przypadku pary z dwojgiem dzieci wynajmującej mieszkanie w Budapeszcie, jej dochód musiałby stanowić półtorakrotność progu 60%, aby nie była ona narażona na ubóstwo. Mieszkając w Atenach para ta potrzebowałaby dochodu mniej więcej dwukrotnie wyższego niż próg mediany dochodu, zaś w Barcelonie wyższego o 50% od wspomnianego progu. Dla porównania, wyniki badań wskazują, że w miastach takich jak Antwerpia czy Helsinki omawiany próg jest adekwatną wartością wyznaczającą, od jakiego dochodu zaczyna się zagrożenie ubóstwem. Innymi słowy, gdyby dostępne były wiarygodne dane oparte na budżetach odniesienia, umożliwiające dokładniejszy pomiar skali ubóstwa, liczba osób zagrożonych ubóstwem byłaby znacznie wyższa niż obecne 118 mln wynikające z danych Eurostatu. Pierwszą wspólną metodykę opracowano w ramach projektu pilotażowego realizowanego przez sieć naukowców ze wsparciem Komisji Europejskiej.³³

³¹ W 1975 r. Rada Europejska zdefiniowała ubóstwo w następujący sposób: „O ludziach mówi się, że żyją w ubóstwie, jeśli ich dochody i zasoby są do tego stopnia niewystarczające, że uniemożliwiają im osiągnięcie standardu życia uważanego za zadowalający w społeczeństwie, w którym żyją. Z powodu ubóstwa mogą oni znajdować się w niekorzystnej sytuacji pod wieloma względami – bezrobocie, niskich dochodów, złych warunków mieszkaniowych, niedostatecznej opieki zdrowotnej oraz przeszkód na drodze do uczenia się przez całe życie, dostępu do kultury, sportu i rekreacji. Często są oni wykluczani lub marginalizowani, jeśli chodzi o uczestniczenie w działaniach (gospodarczych, społecznych i kulturalnych), które są normą dla innych ludzi, a ich dostęp do praw podstawowych może być ograniczony.”

³² Zob. zwłaszcza Goedemé, T, Penne, T, et al (2017), What does it mean to live on the poverty threshold?, Les-sons from reference budget research, CSB Working Paper series

³³ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1092&intPageId=2312&langId=en>

Skuteczna walka z ubóstwem wymaga uwzględnienia, przy planowaniu polityki, różnego rodzaju nieproporcjonalnie dotkniętych grup społecznych – migrantów, Romów, dzieci, kobiet, rodzin niepełnych, osób starszych, młodych, długotrwale bezrobotnych itd., a także przyjęcia podejścia horyzontalnego, łączącego politykę horyzontalną z polityką zakorzenioną w terenie, jak przedstawiono w sekcji 5.5. Wymaga to umieszczenia walki z ubóstwem w szerszych ramach narastających

nierówności pod względem dochodów i majątku oraz różnic między krajami i regionami w zakresie świadczenia usług publicznych, ich odpłatności, lub jej braku, oraz ich jakości. I wreszcie wymaga ona strategii budżetowej ukierunkowanej na wsparcie walki z ubóstwem, w szczególności przez umożliwienie wystarczających inwestycji społecznych w ramach zrewidowanego zbioru reguł fiskalnych (sekcja 7.1).

Zalecenie 1

Plan bazowałby na podejściu opartym na budżetach odniesienia, w celu zapewnienia dokładnego pomiaru liczby osób zagrożonych ubóstwem (ubóstwo dochodowe).³⁵ Plan ten powinien stanowić integralną część obecnego procesu zarządzania, europejskiego semestru, a także cyklu zrównoważonego rozwoju (rozdział 7).

Zobowiązanie to może wydawać się nierealistyczne biorąc pod uwagę dotychczasowe europejskie osiągnięcia w tej dziedzinie. Przede wszystkim jesteśmy jednak przekonani, że bez nowego silnego zobowiązania politycznego, inspirowanego daleko idącymi ambicjami, walka z ubóstwem stanie się nawet mniej istotnym aspektem polityki niż obecnie; tym bardziej że okres realizacji strategii „Europa 2020” formalnie dobiega końca, a na polu tym nie odnotowano żadnych sukcesów. Po drugie, walkę z ubóstwem uważamy za „matkę wszystkich bitew” na drodze do budowy solidarnego społeczeństwa.

Radykalne ograniczenie ubóstwa będzie mieć bardzo duży i wieloraki pozytywny wpływ na nasze społeczeństwa jako całość. Musimy traktować ją jako jedną z najlepszych możliwych długoterminowych inwestycji, jakich mogą dokonać nasze społeczeństwa. Jak wykazali autorzy Kate Pickett i Richard Wilkinson,³⁶ ograniczenie ubóstwa (a tym samym również złagodzenie nierówności) uwolni nasze społeczeństwa od wielu trapiących je obecnie bolączek, czy to w zakresie zdrowia fizycznego i psychicznego, przestępczości, czy solidności naszych systemów demokratycznych. Zmniejszenie ubóstwa ułatwi także walkę z degradacją środowiska i wzmocni naszą zbiorową odporność na przyszłe zaburzenia ekologiczne, zwłaszcza zmianę klimatu.

Europa już teraz może zacząć działać, aby nadać nową i konkretną treść walce z ubóstwem w co najmniej pięciu obszarach przez inicjatywy dotyczące dzieci, mieszkalnictwa, dochodu minimalnego, podstawowej ochrony socjalnej oraz integracji społecznej migrantów. Polityka w tych pięciu dziedzinach powinna stanowić rdzeń europejskiej strategii walki z ubóstwem, a uzupełniałyby ją dodatkowe środki z zakresu polityki w innych obszarach, przedstawione w sekcjach 5.2–5.5, skupiające się na miejscach pracy i płacach, równouprawnieniu płci, mobilności społecznej, edukacji i inwestycjach społecznych oraz na polityce terytorialnej (regionalnej i spójności). Z myślą o osiągnięciu tego celu należy rozważyć więcej dalekosiężnych rozwiązań, takich jak karta wspólnych zasobów, wspomniana jako jeden z dalszych kroków zalecanych na koniec sekcji 6.5.³⁷

01

Nowy ambitny ogólnounijny plan poprawy sytuacji wszystkich osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przewidywałby obniżenie liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o 25 mln do 2030 r. i o kolejne 50 mln do 2050 r., zgodnie z obecnymi definicjami (AROPE).³⁴

³⁴ Wskaźnik AROPE, z ang. „at risk of poverty or social exclusion”, określa łączną liczbę osób zagrożonych ubóstwem, doświadczających pogłębionej deprivacji materialnej lub żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy. Każda osoba jest liczona tylko raz, nawet jeśli dotyczy jej kilka wskaźników składowych. Wskaźnik AROPE, odsetek ludności zagrożonej ubóstwem lub wyłączeniem społecznym, to główny wskaźnik służący do monitorowania celu strategii „Europa 2020” dotyczącego walki z ubóstwem.

³⁵ Według Eurostatu, z dochodu netto, który po uwzględnieniu transferów socjalnych jest niższy niż 60% mediany dochodu, utrzymuje się 17% Europejczyków, czyli ok. 87 mln osób. Ponieważ całkowita liczba 118 mln zagrożonych ubóstwem obejmuje osoby narażone na co najmniej jedną z trzech składowych AROPE (dochód poniżej 60% mediany, deprivacja materialna, gospodarstwo domowe o bardzo małej intensywności pracy), całkowita eliminacja ubóstwa mierzonego w ten sposób nie jest wykonalna, gdyż w szczególności ograniczenie do zera liczby osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy oznaczałoby zerowe bezrobocie, brak wcześniejszych przejść na emeryturę, zero niepełnosprawności i zero długotrwałych zachorowań w odnośnej grupie wiekowej, co nie jest możliwe do osiągnięcia. Zapewnienie godnych warunków życia osobom zagrożonym dziś ubóstwem ze względu na bardzo niski dochód (poniżej 60% mediany) lub dotkniętym deprivacją materialną jest jednak teoretycznie możliwe i musi stać się polityczną rzeczywistością dzięki połączeniu zarysowanych tu środków.

³⁶ The Spirit Level(2009, Allen Lane, w Polsce wydana przez wydawnictwo Czarna Owca w 2011 r. pt. Duch równości) oraz The Inner Level (2018)

³⁷ W tym ogólnym kontekście warto wspomnieć inicjatywę OXFAM „Zaangażowanie w obniżenie wskaźnika nierówności”, w ramach której przedstawiono globalny ranking rządów według ich starań w kierunku zmniejszenia różnicy między bogatymi a ubogimi. Najnowszy raport opublikowano w październiku 2018 r.

02

Europejska gwarancja dla dzieci łagodząca szkodliwy wpływ ubóstwa dzieci przez zapewnienie, by każde dziecko zagrożone ubóstwem miało dostęp do bezpłatnej opieki zdrowotnej wysokiej jakości, bezpłatnej edukacji wysokiej jakości, bezpłatnej opieki wysokiej jakości, godnych warunków mieszkaniowych i odpowiedniego wyżywienia

Zalecenie 2

Zalecenie to opiera się na wniosku przygotowanym przez grupę S&D w Parlamencie Europejskim i wspartym przez szereg organizacji pozarządowych zajmujących się sprawami socjalnymi i prawami dzieci. Wniosek zyskuje wsparcie polityczne w Parlamencie Europejskim, włącznie z dyskusją na temat jego przyszłego finansowania w przyszłych wieloletnich ramach finansowych.

Motywację dla przygotowania tego wniosku stanowił fakt, że ponad 28 mln dzieci żyje w rodzinach na co dzień borykających się z problemami wynikającymi z braku dochodów lub podstawowych usług, takich jak zaopatrzenie w żywność, mieszkanie, edukacja czy opieka zdrowotna. Spośród nich, 11 mln dzieci jest również dotkniętych pogłębianą deprywacją materialną, nie będąc w stanie pozwolić sobie finansowo na dobra lub usługi uważane przez społeczeństwo za zwyczajne lub niezbędne.

Zmiana tej sytuacji to dla Europy ważny imperatyw moralny. Nie jest to jednak jedynie uzasadnienie. Dzieci to przyszły potencjał społeczeństwa i wszystkie powinny mieć równe możliwości rozwijania swoich zdolności i umiejętności oraz stania się integralną częścią swoich społeczeństw. Pozostawienie prawie 30 mln dzieci w warunkach socjalnych, które utrudnią im realizację ich potencjału jako dorosłych to ogromny ukryty koszt dla społeczeństwa, nie tylko pod względem gospodarczym, ale też społecznym, ekologicznym i politycznym. Społeczeństwo dysponujące zasobami gospodarczymi wystarczającymi do przezwyciężenia tego problemu nie powinno zamykać oczu na rzeczywistość i uniemożliwiać ponad jednej czwartej swoich dzieci prowadzenie godnego życia i korzystanie z równych szans. Dotyczy to głównie dzieci z rodzin niepełnych lub z rodzin pracujących ubogich, dzieci pochodzących z mniejszości, dzieci uchodźców i migrantów oraz dzieci niepełnosprawnych.

Należy rozwijać strategię łączącą szereg aspektów, od wyżywienia przez warunki mieszkaniowe po edukację i opiekę zdrowotną, gdyż idąc do szkoły ubogie dzieci nie zostawiają za sobą swoich emocji, swojej diety, swojej traumy, leków, problemów dentystycznych itp. Jeśli mamy pomóc dzieciom, musimy pomagać wszystkim dzieciom jednocześnie.

03

Szeroko zakrojona europejska strategia na rzecz niedrogich, socjalnych i publicznych mieszkań dla wszystkich, wykorzystująca szersze pojęcie mieszkalnictwa „socjalnego”, uwzględniające realia społeczno-gospodarcze

Zalecenie 3

Mieszkanie to podstawowe prawo i potrzeba. Jest kluczowym czynnikiem decydującym o dobrobycie, w szczególności dla rodzin znajdujących się w trudniejszej sytuacji materialnej. Przykra rzeczywistość jest jednak taka, że grupy zamożne posiadają mieszkania wyższej jakości, natomiast grupy słabsze mieszkają w warunkach pozostawiających wiele do życzenia. Ta rzeczywistość odzwierciedla głęboki brak równowagi i pogłębia nierówności, generowane przez strukturalny niedobór niedrogich, publicznych i socjalnych mieszkań w całej Europie.

Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe to nie tylko brak komfortu. Wiadomo, że utrudniają rozwój dzieci i przyczyniają się do nierówności szans. Korzystanie ze źle izolowanych, słabej jakości i przeludnionych mieszkań wpływa na koszty energii ponoszone przez gospodarstwa domowe oraz na stan zdrowia. W celu zapewnienia wszystkim godnych warunków mieszkaniowych można zastosować połączenie szeregu środków, takich jak:

- Wyłączenie inwestycji w infrastrukturę społeczną – taką jak mieszkania socjalne – z reguł fiskalnych z myślą o ułatwieniu takich inwestycji prowadzonych przez państwa członkowskie oraz o ich ochronie w czasach kryzysu gospodarczego
- Włączenie wskaźników dostępności niedrogich i dobrej jakości mieszkań do odnowionego procesu europejskiego semestru
- Zmiana stosowanej przez Eurostat definicji wskaźnika przeciążenia wydatkami mieszkaniowymi, polegająca na przesunięciu progu odniesienia z obecnych 40% do 25%, z uwzględnieniem realiów społeczno-gospodarczych, w których funkcjonują obywatele Europy poważnie dotknięci niedoborem niedrogich mieszkań
- Zapobieganie spekulacji gruntami i działkami budowlanymi za pomocą przepisów w sprawie zagospodarowania przestrzennego oraz unijnego finansowania i instrumentów finansowych zachęcających do zwiększania podaży niedrogich mieszkań do wynajęcia, np. przez ustanowienie na szczeblu krajowym/lokalnym funduszu na cele zagospodarowania terenu/mieszkaniowe dla organizacji generujących dochód w ograniczonej wysokości
- Ochrona głównego miejsca zamieszkania przed konfiskatą przez banki w przypadku nadmiernego zadłużenia
- Wyjaśnienie zasad traktowania mieszkań socjalnych w europejskich przepisach w sprawie usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym w celu zapewnienia władzom lokalnym, regionalnym i krajowym pewności prawa w odniesieniu do ograniczeń w zakresie pomocy państwa oraz zagwarantowania szerokiego zakresu inwestycji w mieszkania socjalne ze strony organów publicznych

- Respektowanie zasady pomocniczości przy określaniu krajowej/regionalnej/ lokalnej grupy docelowej programów budownictwa socjalnego i publicznego przez eliminację definicji grupy docelowej z europejskich zasad pomocy państwa w zakresie mieszkań socjalnych
- W ramach reformy polityki spójności, określenie nowych linii finansowania unijnego na wsparcie inwestycji w niedrogie, publiczne i socjalne mieszkania do wynajęcia, na szczeblu regionalnym i miejskim, z uwzględnieniem zaleceń partnerstwa na rzecz przystępnego cenowo mieszkalnictwa w ramach agendy miejskiej dla UE³⁸
- Polityka antyspekulacyjna na szczeblu UE, zmierzająca do zahamowania gwałtownego rozwoju krótkoterminowego wynajmu turystom, w celu ochrony normalnego rynku mieszkaniowego
- Zapobieganie eksmisjom pod pretekstem remontu. Po renowacji energetycznej saldo kosztów powinno być dodatnie dla lokatorów, co oznacza, że wzrost czynszu jest równoważony oszczędnościami energii³⁹
- Unijny fundusz na rzecz efektywnej energetycznie renowacji budynków, w tym wielorodzinnych budynków mieszkalnych w sektorze budownictwa socjalnego . Należy również zmobilizować inne fundusze, w tym Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS) i finansowanie z EBI. Publiczne dotacje i pożyczki muszą łączyć się z regulacją czynszów, pułapami stawek czynszów i cen zapobiegającymi kapitalizacji takich dotacji i zapewniającymi bezpieczeństwo najmu lokatorom.

Ponadto europejska strategia na rzecz godziwego, przystępnego cenowo i zrównoważonego mieszkalnictwa powinna uwzględniać obecne inicjatywy na rzecz wzmocnienia pozycji lokatorów i politykę sprawiedliwego mieszkalnictwa, np. Europejską Inicjatywę na rzecz Odpowiedzialnego Mieszkalnictwa (ERHIN).⁴¹

³⁸ <https://ec.europa.eu/futurium/en/housing>

³⁹ Zob. najlepsze praktyki w „niderlandzkim porozumieniu na rzecz energooszczędności”

⁴⁰ Wniosek dotyczący funduszu „renowacji Europy”, służącego prefinansowaniu środków z zakresu oszczędności w budownictwie obejmujący zwroty z opłat i z podatków jest obecnie opracowany w grupie S&D, pod kierownictwem wiceprzewodniczącej Kathleen van Brempt

⁴¹ www.responsiblehousing.eu

Zalecenie 4

Zalecenie to było pierwotnie promowane i przygotowane przez społeczne organizacje pozarządowe w celu zapewnienia, aby w całej UE każda osoba miała prawo do odpowiedniego dochodu, z myślą o zintegrowaniu ze społeczeństwem osób, które, z różnych względów, zostały wykluczone z rynku pracy.

Zapisanie tego prawa w przepisach doprowadzi do ustanowienia przez państwa członkowskie odpowiednich systemów dochodu minimalnego dla osób żyjących poniżej progu zagrożenia ubóstwem, wynoszącego 60% mediany dochodu ekwiwalentnego w każdym kraju.⁴³ Programy te powinna uzupełniać europejska gwarancja dla dzieci, zapewniająca specjalne świadczenia dla gospodarstw domowych z dziećmi, np. na pokrycie kosztów opieki nad dziećmi i wydatków szkolnych, wydatków mieszkaniowych i kosztów energii oraz wydatków zdrowotnych, a także na zapewnienie wsparcia żywnościowego. Adekwatność systemów dochodu minimalnego na szczeblu krajowym objęta jest zobowiązaniami prawnymi wynikającymi z dyrektywy i powinna być monitorowana pod kątem zgodności przez Komisję Europejską, na podstawie wskaźników krajowych płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie, które Komisja powinna opracować z uwzględnieniem budżetów odniesienia i które mogą służyć jako poziom referencyjny. Wsparcie dochodu minimalnego należy zdefiniować jako poziom, od którego ludzie są w stanie żyć w sposób odpowiadający ludzkiej godności.

Dyrektywa ramowa powinna łączyć się z europejskimi ramami minimum ochrony socjalnej i być z nimi spójna (zalecenie 5 poniżej).

⁴³ Komisja nigdy nie była skłonna proponować przepisów w tym zakresie. W zaleceniu Rady 92/441/EWG i zaleceniu Komisji 2008/867/WE wzywa się już jednak państwa członkowskie do zapewnienia wystarczających zasobów i pomocy społecznej w swoich systemach ochrony socjalnej oraz apeluje się o środki gwarantujące aktywną integrację osób wykluczonych z rynku pracy. Nie mają one jednak charakteru wiążącego.

⁴⁴ Mediana dochodu ekwiwalentnego: całkowity dochód do dyspozycji gospodarstwa domowego, podzielony przez jego ekwiwalentną wielkość, w celu uwzględnienia wielkości i składu gospodarstwa domowego, przypisany każdemu z jego członków

04

**Gwarancja
godziwego dochodu
dla zatrudnionych
i bezrobotnych
niedysponujących
wystarczającymi
środkami finansowymi
na utrzymanie przez
europejską dyrektywę
ramową w sprawie
odpowiedniego
dochodu
minimalnego⁴²**

05

Europejskie ramy prawne zgodne z odpowiednim zaleceniem MOP, gwarantujące każdemu obywatelowi europejskiemu minimum ochrony socjalnej, z powszechnym dostępem do opieki zdrowotnej, podstawowym bezpieczeństwem finansowym i dostępem do towarów i usług uznanych za niezbędne na szczeblu krajowym

Zalecenie 5

Minima ochrony socjalnej to definiowane na szczeblu krajowym zbiory podstawowych gwarancji bezpieczeństwa socjalnego, które powinny zapewniać co najmniej, aby w cyklu życia wszyscy potrzebujący mieli dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej i podstawowego bezpieczeństwa finansowego, razem zabezpieczających skuteczny dostęp do towarów i usług uznanych za niezbędne na szczeblu krajowym. Krajowe minima ochrony socjalnej powinny obejmować co najmniej następujące cztery gwarancje zabezpieczenia społecznego, zdefiniowane na szczeblu krajowym:

- dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej, w tym opieki nad matką i dzieckiem;
- podstawowe bezpieczeństwo finansowe dla dzieci, zapewniające dostęp do żywności, edukacji, opieki oraz wszelkich innych niezbędnych towarów i usług;
- podstawowe bezpieczeństwo finansowe dla osób w wieku produkcyjnym, które nie są w stanie uzyskać wystarczającego dochodu, zwłaszcza w razie choroby, bezrobocia, macierzyństwa i niepełnosprawności;
- podstawowe bezpieczeństwo finansowe.

Takie gwarancje należy zapewnić wszystkim rezydentom i wszystkim dzieciom, zgodnie z definicjami zawartymi w krajowych przepisach ustawowych i wykonawczych oraz z zastrzeżeniem istniejących zobowiązań międzynarodowych. W celu zapewnienia dostępności takich minimów ochrony socjalnej w całej UE, w zgodzie ze zobowiązaniami wynikającymi z Traktatu i z Karty praw podstawowych, europejskie ramy prawne powinny obejmować przepisy spójne z unijną dyrektywą ramową w sprawie dochodu minimalnego (zalecenie 4 powyżej). Byłoby to komplementarne wobec zaleceń 1 i 3 przedstawionych w niniejszej sekcji i z nimi spójne.

06

Strategia integracji społecznej imigrantów

Zalecenie 6

Erozja kulturowa, groźby dla tożsamości narodowej oraz patrzenie na sytuację w kategoriach „my przeciwko nim” często pojawiają się bezpośrednio lub pośrednio w wypowiedziach przeciwników imigracji. Zakres tych niezwiązanych z gospodarką obaw w dużej mierze zależy od tempa migracji do danego obszaru, a także od tego, jak dobrze imigranci są w stanie integrować się społecznie, przy czym integrację społeczną można rozumieć z dwóch perspektyw. W przypadku imigrantów oznacza ona wypracowanie poczucia przynależności do społeczeństwa przyjmującego. Często wiąże się to z przyjęciem wartości i norm takiego społeczeństwa i postępowaniem zgodnie z nimi oraz, w razie potrzeby, budową kapitału społecznego uważanego za niezbędny przez instytucje kraju przyjmującego, w tym zasobów w zakresie dochodu podstawowego i godziwych mieszkań, a także edukacji i umiejętności potrzebnych na rynku pracy kraju przyjmującego. Równie ważna jest rola miejscowej ludności: integracja społeczna możliwa jest tylko wówczas, gdy imigranci akceptowani są jako członkowie społeczeństwa. Takie wzajemne uznanie, oprócz poprawy indywidualnego samopoczucia, skutkuje większą spójnością społeczną i ma istotne konsekwencje gospodarcze. Przy braku skutecznej polityki integracyjnej, migranci pozostają uwięzieni w pułapce ubóstwa i wykluczenia społecznego. Odsetek imigrantów wśród osób najuboższych w Europie jest nieproporcjonalnie wysoki.

Wychodząc od Planu działania na rzecz integracji obywateli państw trzecich, Komisja Europejska powinna przedstawić kompleksową strategię na kolejną kadencję parlamentarną, obejmującą ukierunkowane środki i odpowiednie finansowanie przez szeroką gamę instrumentów i programów europejskich oraz opracować wskaźniki integracji służące do pomiaru postępów, a także zdefiniować ogólnoeuropejskie i krajowe cele. Politykę integracyjną należy włączyć do europejskiego semestru oraz wyraźnie odnosić się do niej w zaleceniach dla poszczególnych krajów.

Dalszy krok >>

Mimo solidnego oparcia w inicjatywach politycznych, niewiążące cele w zakresie walki z ubóstwem mogą okazać się niewystarczające dla zapewnienia, aby państwa członkowskie skutecznie przyczyniły się do ich realizacji. Jeżeli do końca przyszłej kadencji Parlamentu (2024 r.) postęp będzie daleki od zadowalającego ze względu na brak zaangażowania ze strony rządów krajowych, cele to powinny zyskać charakter wiążący dla UE na podstawie art. 3 Traktatu oraz powinny zostać poparte rocznymi celami krajowymi, tak jak ma to miejsce w przypadku przepisów dotyczących energii i klimatu.

Wiążące cele dla ograniczenia ubóstwa

5.2. Dobra praca i godziwe wynagrodzenie dla wszystkich

Mimo szeregu uregulowań dotyczących rynku pracy, w ostatnich latach obserwujemy wzrost liczby niskiej jakości i nisko płatnych miejsc pracy. W niektórych krajach odnotowano gwałtowny wzrost liczby ubogich pracujących, podczas gdy 20 lat temu termin ten stosowano tylko w odniesieniu do amerykańskiego rynku pracy. Pojawiły się rozmaite praktyki biznesowe służące wykorzystywaniu luk ustawodawczych w celu tworzenia różnego rodzaju miejsc pracy nie gwarantujących należytych praw ani należytego dochodu. Coraz częściej nadużywa się staży, a młodym ludziom coraz trudniej jest znaleźć odpowiednią pierwszą pracę. Upowszechniają się niepewne i nietypowe formy zatrudnienia, a wiele osób jest zmuszonych do pracy w niepełnym wymiarze czasu lub na umowach krótkoterminowych. Rozwijają się również nowe formy zatrudnienia w sektorze internetowym, a fikcyjne samozatrudnienie często wykorzystywane jest tam, gdzie powinna być podpisana właściwa umowa o pracę zapewniająca prawa socjalne i emerytalne. Niektóre sektory stały się celem bezpośredniego ataku, np. transport taksówkowy lub transport ciężarówkowy, ze względu na

nieuczciwe praktyki w zakresie delegowania stosowane przez firmy przykrywki w państwach członkowskich odznaczających się niskimi zarobkami. Ten model eksploatacji społecznej zdołał zakorzenić się w systemie, który miał być dobrze uregulowany i chronić ludzi przed takimi praktykami, często dzięki przyzwoleniu ze strony rządów czy nawet ich czynnemu wsparciu.

Kryzys gospodarczy doprowadził także do obniżenia liczby miejsc pracy w dużej części UE, a bezrobocie pozostaje zdecydowanie zbyt wysokie w szeregu krajów, w tym w dużych gospodarkach, takich jak Włochy (10%) czy Francja (9%), dotykając prawie 17 mln osób. Kilka milionów pozostaje uwięzionych w pułapce długotrwałego bezrobocia lub bezrobocia młodości. Zmniejszenie takiego bezrobocia bez uchylania zasad ochrony pracowników, które może przynieść krótkoterminową ulgę, lecz w dłuższym horyzoncie czasowym oznaczałoby poważne szkody społeczne, wymagałoby, aby wzrost gospodarczy utrzymywał się przez długi czas na poziomie co najmniej 2,5–3% w ujęciu realnym. Może to jednak nie być możliwe w takich

krajach, a w każdym razie nie jest do zaakceptowania ze względów ekologicznych. W państwach, w których osiągnięto relatywnie silniejszy wzrost gospodarczy, takich jak Niemcy, emisje gazów cieplarnianych są ograniczane w stopniu znacznie mniejszym niż planowano, co grozi podważeniem europejskich i globalnych wysiłków na rzecz ograniczenia emisji w wyznaczonych ramach czasowych i uniknięcia katastrofy klimatycznej. Wymogi równoważoności oznaczają inne podejście do tego niemożliwego kompromisu między wzrostem gospodarczym, tworzeniem miejsc pracy i ochroną środowiska.

Pracownicy cierpią wskutek stagnacji oraz, w wielu miejscach, spadku wynagrodzeń, dotykającego zwłaszcza osób o niskich umiejętnościach zawodowych. Klasa średnia uległa erozji. Z danych wynika, że w ciągu ostatniego dziesięciolecia wzrosły tylko płace pracowników o wysokich kwalifikacjach w sektorach wzrostowych. W wielu obszarach przyrosty produktywności znacznie przekroczyły wzrosty

wynagrodzeń.⁴⁴ Z badań przeprowadzonych przez Europejską Konfederację Związków Zawodowych wynika, że gdyby w ciągu ostatnich 16 lat wzrosty płac w UE odzwierciedlały przyrosty produktywności, byłyby one czterokrotnie wyższe. W latach 2000–2016 produktywność w UE wzrosła o 10%, zaś płace tylko o 2,5% – co gorsza, w niektórych krajach produktywność wzrosła, podczas gdy płace spadły. Wynagrodzenia spadają również w stosunku do PKB, a spadek ten zaczął się prawie pół stulecia temu, powiększając zyski właścicieli kapitału.

Wreszcie, płace minimalne nie gwarantują godnego życia w całej UE. Mając na uwadze próg 60% krajowej mediany dochodu należy stwierdzić, że w połowie państw członkowskich płace minimalne znajdują się poniżej tego poziomu, odpowiadającego granicy zagrożenia ubóstwem. W 10 państwach członkowskich ustawowe płace minimalne znajdują się nawet na poziomie 50% krajowej mediany dochodu lub niższym.⁴⁵

⁴⁴ ETUC, Europe needs a pay rise, 2018

⁴⁵ ETUI Benchmarking Working Europe 2018 (Analiza porównawcza rynków pracy w Europie na rok 2018)

01

Odzwierciedlenie Europejskiego filaru praw socjalnych w gwarantowanych ustawowo prawach pracowników i ich ochronie w celu osiągnięcia wysokich standardów dla każdego rodzaju zatrudnienia oraz opracowanie kompleksowej i ambitnej strategii wdrożenia wszystkich zasad i uprawnień objętych filarem

Zalecenie 1

Po przyjęciu w 2017 r. Europejskiego filaru praw socjalnych, Komisja Europejska przedstawiła szereg wniosków w dziedzinie pracy. Są one obecnie przedmiotem procesu politycznego. Pierwotne wnioski muszą spełnić wysokie standardy, stanowiąc okazję do wzmocnienia praw pracowniczych na całym jednolitym rynku i w obliczu zmieniających się rodzajów zatrudnienia. Najważniejszą z dyskutowanych aktów prawnych jest proponowana dyrektywa w sprawie przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy („dyrektywa w sprawie pisemnego oświadczenia”), mająca zapewnić każdemu pracownikowi dostęp do podstawowego zboru praw,⁴⁶ a także wniosek Komisji dotyczący zalecenia Rady w sprawie dostępu pracowników oraz osób samozatrudnionych do ochrony socjalnej.⁴⁷

Proponowana dyrektywa w sprawie przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy powinna zostać wzmocniona w przez dodanie zakazu wszelkich nadużyć w zakresie zatrudnienia, takich jak umowy zero-godzinowe i bezpłatne staże (skutkujące ogólnounijnym zakazem pracy na wezwanie), sformułowanie jasnej definicji prawnej pracownika (w celu eliminacji fikcyjnego samozatrudnienia) oraz ustanowienie minimalnych standardów dla wszystkich rodzajów zatrudnienia, w tym pracy w sektorze cyfrowym. W przypadku niepowodzenia wysiłków zmierzających do wzmocnienia w ten sposób pierwotnego wniosku, konieczna będzie ambitniejsza dyrektywa w sprawie godnych warunków pracy, jakiej pierwotnie domagał się Parlament Europejski w ramach Europejskiego filaru praw społecznych.

Filar obejmuje dużą liczbę innych zasad i praw w obszarach, w odniesieniu do których potrzebne są dalsze postępy, takich jak równouprawnienie płci, wynagrodzenia, dialog społeczny, dzieci, dochód minimalny, mieszkalnictwo czy dostęp do podstawowych usług. W wielu z tych obszarów zalecamy konkretne kroki polityczne lub ustawodawcze. Kolejna Komisja Europejska powinna na początku przedstawić kompleksową i ambitną strategię pełnego wdrożenia wszystkich zasad i praw objętych Filarem do końca następnej kadencji parlamentarnej w 2024 r.

⁴⁶ Podstawowy zbiór praw obejmujący równe traktowanie, ochronę socjalną, ochronę przed zwolnieniem, ochronę zdrowia i bezpieczeństwa, zasady dotyczące czasu pracy/odpoczynku, wolność zrzeszania się i reprezentacja, rokowania zbiorowe, działania protestacyjne, dostęp do szkolenia i uczenia się przez całe życie.

⁴⁷ Celem tego zalecenia jest wsparcie osób zatrudnionych w niestandardowych formach i samozatrudnionych, które ze względu na status zatrudnienia nie są w wystarczającym stopniu objęte systemami ochrony socjalnej i przez to funkcjonują w warunkach większej niepewności gospodarczej.

Zalecenie 2

Inspirowane istniejącą europejską gwarancją dla młodzieży (w praktyce gwarantującą zatrudnienie, dalsze kształcenie, przyuczenie do zawodu lub stażu w ciągu czterech miesięcy od utraty pracy bądź zakończenia kształcenia formalnego), „europejskie prawo do aktywności” zalecane jest z podobnych względów i docelowo powinno objąć gwarancję dla młodzieży jako część szerszych i ogólniejszych ram. Oba programy stanowiłyby zobowiązanie dla wszystkich państw członkowskich, gwarantujące, że wszyscy długotrwale bezrobotni otrzymają dobrej jakości ofertę pracy lub stażu. Gwarancja dotyczyłaby wszystkich osób bezrobotnych przez co najmniej 12 miesięcy. Funkcjonowałaby na zasadzie dobrowolnej, jako prawo, nie obowiązkek. Europejskie prawo do aktywności stanowiłoby środek znacznie ambitniejszy niż gwarancja dla młodzieży, gdyż młodych bezrobotnych jest obecnie 3,5 mln, zaś długotrwale bezrobotnych – 12 mln. Wynagrodzenie mogłoby się różnić zależnie od charakteru pracy, powinno jednak odpowiadać co najmniej minimalnemu wynagrodzeniu obowiązującemu w danym kraju. W miarę stopniowego wprowadzania przez kraje odpowiednich płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie (zob. zalecenie 3), stosowano by je także w odniesieniu do europejskiego prawa do aktywności. Kraje należy zachęcać do możliwie najszybszego ustalenia minimalnych płac dla miejsc pracy obsadzonych na podstawie europejskiego prawa do aktywności, w wysokości zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie, co wytworzyłoby presję na podnoszenie płac minimalnych powyżej stawek ustalonych prawnie lub w układach zbiorowych.

Podobny, chociaż nie taki sam wniosek został niedawno przedstawiony przez amerykańskiego senatora Berniego Sandersa, w postaci „amerykańskiej gwarancji pracy”, z tym że nasza propozycja łączy możliwości zatrudnienia i szkolenia oraz skupia się na długotrwale bezrobotnych. Wynika to z różnic między europejskim a amerykańskim systemem socjalnym. Za inspirację posłużyć mogły niektóre z udanych praktyk stosowanych przez państwa członkowskie, angażujących samorządy lokalne i podmioty gospodarki społecznej (zob. np. „program prac socjalnych” zainicjowany w Grecji w 2012 r.).

Europejskiej prawo do aktywności powinno być, tak samo jak gwarancja dla młodzieży, częściowo finansowane z krajowych zasobów publicznych, a częściowo z zasobów europejskich, przez Europejski Fundusz Społeczny oraz przez przyszły instrument sprawiedliwej transformacji w odniesieniu do miejsc pracy związanych bezpośrednio z programami dotyczącymi sprawiedliwej transformacji na rynkach pracy. Kolejnym źródłem europejskiego finansowania mógłby być Fundusz Spójności w przypadkach tworzonych na podstawie europejskiego prawa do aktywności miejsc pracy związanych z inicjatywami rozwoju terytorialnego. Wachlarz opcji finansowania można uzupełnić przyszłym europejskim systemem ubezpieczeń lub świadczeń dla bezrobotnych, w przypadku wstrząsów gospodarczych dotyczących krajów strefy euro. Doświadczenia z gwarancją dla młodzieży pokazują, że korzyści są wyraźnie większe od początkowych kosztów⁴⁸

Europejskie prawo do aktywności powinno w szczególności zachęcać państwa członkowskie do zapewnienia szkoleń i tworzenia nowych miejsc pracy w obszarach mających bezpośrednie znaczenie dla zrównoważoności ekologicznej i społecznej, takich jak efektywna energetycznie renowacja budynków czy usługi opiekuńcze. Program powinien być również zaprojektowany przede wszystkim jako odskocznia do zatrudnienia niesubsydowanego jako trwałego rozwiązania.

⁴⁸ Z przeprowadzonych niedawno badań wynika, że korzyści z ustanowienia krajowego programu gwarancji dla młodzieży znacznie przewyższają jego koszty. Całkowity koszt ustanowienia programów gwarancji dla młodzieży we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej szacuje się na 50 mld EUR rocznie, czyli ok. 0,39% PKB (źródło: EUROFOUND – Włączenie społeczne ludzi młodych). Brak działania kosztowałby jednak o wiele więcej. Szacuje się, że młodzi ludzie niekształący się, niepracujący i nieszkolący się kosztują UE 162 mld EUR (1,21% PKB) rocznie – w zasiłkach oraz utraconych zarobkach i podatkach (źródło: Eurofound – Tendencje w zakresie przechodzenia od kształcenia do zatrudnienia wśród młodzieży w Europie).

03

Europejski plan
działania na rzecz
sprawiedliwych płac

Zalecenie 3

Utrzymujące się od lat niewystarczające wzrosty płac i niskie poziomy wynagrodzeń minimalnych w wielu krajach doprowadziły do pogłębienia się nierówności na całym naszym kontynencie. Chociaż sytuacja w poszczególnych krajach, a nawet w poszczególnych regionach tych samych krajów jest zróżnicowana, UE musi znaleźć sposób na uporanie się z tym poważnym problemem. Dodatnia dynamika wynagrodzeń, umożliwiająca pozytywną konwergencję płac, jest niezbędna zarówno w celu pobudzenia gospodarki europejskiej, jak i odbudowy sprawiedliwszego społeczeństwa. Zalecamy połączenie pięciu ważnych kierunków działania w ambitny plan działania na rzecz sprawiedliwych płac:

- Cel zrównoważonego rozwoju nr 10 wskazuje konkretny poziom docelowy: przewiduje, że do 2030 r. płace w grupie 40% najmniej zarabiających mają rosnać szybciej niż średnia krajowa, aby nadrobić zaległości. Państwa członkowskie powinny dążyć do osiągnięcia tego celu i powinien on już teraz stanowić integralną część obecnego europejskiego semestru i zaleceń dla poszczególnych krajów.
- Czas na ostry zwrot: w kolejnym (2018/2019 r.) cyklu semestru europejskiego należy zająć bardziej wyraziste stanowisko w odniesieniu do potrzeby podniesienia płac realnych w wielu sektorach i krajach po latach, w których wynagrodzenia nie nadążały za przyrostami produktywności, oraz uwzględniać sektorowe układy zbiorowe w zaleceniach dla poszczególnych krajów. Europejski semestr i zalecenia dla poszczególnych krajów odgrywają istotną, chociaż nadal kontrowersyjną rolę w odniesieniu do ewolucji płac. Komisja Europejska dopiero niedawno bardziej pozytywnie ustosunkowała się do tej kwestii, zaczynając dostrzegać, że „zbyt skromne zmiany wynagrodzeń” mogą przynosić efekty odwrotne od zamierzonych, prowadząc do „osłabienia popytu globalnego i wzrostu gospodarczego”. Tym razem hasło „dostosowania płac do produktywności” zinterpretowano w sposób mogący skutkować pozytywną dynamiką wynagrodzeń. W szczególności stwierdzono, że systemy kształtowania wynagrodzeń – oprócz lepszego reagowania na zmiany produktywności w czasie – powinny zapewniać „podniesienie dochodu w ujęciu realnym”. Ponadto Komisja podkreśliła, że ustalając płacę minimalną rządy i partnerzy społeczni powinni brać pod uwagę nowy element, tj. wpływ na ubóstwo pracujących.⁴⁹ Ten pozytywny sygnał nie został jednak wystarczająco odzwierciedlony a w zaleceniach dla poszczególnych krajów.
- Płac minimalnych nie należy ustanawiać w wysokości niższej niż umożliwiająca utrzymanie na minimalnym poziomie. Ubóstwo dotyka dziś 10% europejskich pracowników. Zagwarantowanie płac zapewniających utrzymanie na

⁴⁹ Roczna analiza wzrostu gospodarczego na 2018 r., listopad 2017 r.

- minimalnym poziomie w przyszłości to zasadniczy cel, jednak jego osiągnięcie musi być stopniowym procesem, aby nie powodować zaburzeń na rynkach pracy oraz ze względu na konieczność respektowania praktyk kształtowania wynagrodzeń stosowanych w każdym z państw członkowskich. Na początek potrzebna jest ogólnounijna definicja płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie, wykorzystująca już dostępną metodykę AROPE oraz wspólną metodykę obliczania koszyków odniesienia w każdym z państw członkowskich, w celu prawidłowej oceny poziomu dochodów niezbędnego do godnego życia w każdym z krajów. Powinno to następnie doprowadzić do ustanowienia przez Eurostat wskaźników krajowych płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie . Wskaźniki mogą zachować charakter orientacyjny dla rządów i partnerów społecznych traktujących je jako poziom odniesienia, lecz mogą stać się wiążące w okresie przejściowym, w którym państwa członkowskie mają stopniowo zbliżyć się do swojego wskaźnika krajowego płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie. Związki zawodowe powinny być zaangażowane w taki stopniowy proces od początku na szczeblu europejskim i krajowym.
- Europejskie ustawodawstwo wymagające równego wynagrodzenia za tę samą pracę powinno obejmować wszystkie sektory gospodarki
 - Potrzebna jest dyrektywa europejska w sprawie przejrzystości wynagrodzeń, zamiast zalecenia Komisji, w celu egzekwowania praktyk w zakresie przejrzystości na najwyższym poziomie, uzasadniająca skale wynagrodzeń i limity zróżnicowania płac, ograniczające także nadmiernie wysokie wynagrodzenia

Z zadowoleniem przyjmujemy także zaproszenie do udziału w Europejskim Sojuszu na rzecz Pozytywnej Konwergencji Płac, w ramach kampanii „Europa potrzebuje podwyżki płac”,⁵² wystosowane przez Europejską Konfederację Związków Zawodowych do instytucji europejskich, rządów krajowych i partnerów społecznych. W ramach wspomnianej kampanii podejmuje się wysiłki zmierzające do zmniejszenia dysproporcji płacowych między rynkami pracy Zachodniej i Wschodniej Europy, wywierających niekorzystny wpływ na rynki pracy i gospodarki Wschodu, zwłaszcza przez zachęcanie młodszych i posiadających wyższe kwalifikacje obywateli krajów wschodnioeuropejskich do przenoszenia się na oferujące wyższe płace zachodnie rynki pracy, co skutkuje „drenażem mózgów” szkodliwym dla gospodarczego i społecznego rozwoju krajów Europy Wschodniej.

⁵⁰ Zob. sekcja 7.1.

⁵¹ Inspirującym przykładem pod tym względem jest inicjatywa na rzecz płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie podjęta w Irlandii: <https://www.livingwage.ie>

⁵² www.payrise.eu

04

Przeciwdziałanie nadmiernym nierównościom dochodowym: zbliżenie do krajów radzących sobie z nierównościami dochodowymi najlepiej w Europie przez zwiększenie progresywności krajowych systemów opodatkowania dochodów

Zalecenie 4

Nierówności dochodowe pogłębiły się i upowszechniły w ostatnich latach w Europie bardziej niż się powszechnie uważa.⁵³ Mimo, że nie jest to jedyny sposób ich ograniczenia, bardziej progresywne zasady opodatkowania dochodów może przynieść wiele korzyści – naliczanie od wyższych dochodów podatków proporcjonalnie wyższych niż od dochodów niskich w porównaniu z obecną sytuacją zapewniłoby sprawiedliwszą redystrybucję dochodów. Ograniczenie nierówności dochodowych doprowadziłoby również z czasem do zmniejszenia się nierówności majątkowych, które także się nasilają. W szczególności bardziej progresywne podatki pozwoliłyby na stopniowe podnoszenie płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie osobom pracującym za wynagrodzenia minimalne, które w wielu krajach są zbyt bliskie progowi zagrożenia ubóstwem lub nawet mu odpowiadają. Najniższe wynagrodzenia mogą zostać podniesione przez rządy dzięki przesunięciu części dochodu z grup najlepiej do najgorzej zarabiających za pomocą systemu podatkowego.

Zgodnie z zaleceniami zawartymi w rozdziale 7, wśród wskaźników i celów przyświecających nowemu europejskiemu zarządzaniu na rzecz zrównoważonego rozwoju powinien znaleźć się cel dotyczący nierówności dochodowych. Dzięki temu zarządzanie i koordynacja między państwami członkowskimi na szczeblu europejskim mogłyby towarzyszyć postępom poszczególnych krajów na drodze do sprawiedliwszego rozkładu płac, zwłaszcza przez bardziej progresywne opodatkowanie. Państwa członkowskie należy zachęcać do zbliżenia się do trzech najlepszych średnich krajowych pod względem podziału dochodów, mierzonych współczynnikiem Giniego, a zatem poziomu wynoszącego ok. 0,25⁵⁴ (oprócz trzech wschodnioeuropejskich państw członkowskich o najlepszych wynikach, blisko tego poziomu są już trzy kraje skandynawskie).

⁵³ Jako pokazano w rozdziale 3 i załączniku do niego, w ostatnich dziesięcioleciach współczynnik Giniego uległ pogorszeniu we wszystkich państwach członkowskich, nawet tradycyjnie odznaczających się wyższym poziomem równości, jak Szwecja. Zagregowany współczynnik Giniego dla UE jest obecnie wyższy niż dla USA. Kilka krajów europejskich osiągnęło bardzo dobre wyniki pod względem zmniejszania nierówności dochodowych. Ich współczynnik Giniego wynosi jedynie 0,25 (standard światowy) lub jest bliski tej wartości (najlepsze wyniki uzyskują Słowenia, Słowacja, Republika Czeska, Finlandia i Dania). W szeregu krajów obserwuje się względnie głębsze nierówności dochodowe, przy czym najgorsze wyniki osiągają (w kolejności malejącej) Litwa, Zjednoczone Królestwo, Łotwa, Hiszpania i Grecja.

⁵⁴ Współczynnik Giniego służy do pomiaru rozkładu dochodów. Społeczeństwo, które na skali Giniego osiąga wynik 0,0 odznacza się doskonale równym rozkładem dochodów. Im wyższa wartość powyżej 0, tym głębsze nierówności, a wynik 1,0 (lub 100) oznacza poziom nierówności, przy którym całość dochodów trafia w ręce tylko jednej osoby.

5.3. Równouprawnienie płci

Jedną z najgłębiej zakorzenionych form nierówności w naszych społeczeństwach jest nierówność ze względu na płeć. Kobi- etom trudniej jest odnieść sukces w życiu zawodowym, a zarazem są najbardziej obciążone obowiązkami macierzyńskimi, rodzicielskimi i domowymi. W skali Europy 16% kobiet nadal za tę samą

pracę dostaje wynagrodzenia niższe niż mężczyźni, co przekłada się na niższe emerytury. Kobiety cierpią również nie- proporcjonalne ze względu na przemoc w rodzinie i nękanie w miejscu pracy. Można jednak wprowadzić w życie zdecydowaną politykę zmierzającą do zapewnienia równouprawnienia płci.

Zalecenie 1

UE rozpatruje obecnie przepisy dotyczące płatnego urlopu ojcowskiego, rodziciel- skiego i opiekuńczego. Przepisy te są w szczególności niezbędne, aby zapobiec dyskryminacji kobiet w miejscu pracy, zwłaszcza pod względem wynagrodzeń. Powinny one zapewniać niemożliwy do przeniesienia na inną osobę urlop rodziciel- ski w wymiarze co najmniej czterech miesięcy, dostęp dla wszystkich do elastycznej organizacji pracy z myślą o lepszej równowadze między życiem zawodowym a prywatnym oraz płatny urlop w długości umożliwiającej rodzinom skorzystanie z tego programu i zapewniającej rodzicom motywację do wykorzystania go. W nas- tępstwie impasu w Radzie, który doprowadził do wycofania poprzedniego wniosku w 2015 r., nie zaproponowano żadnych nowych przepisów dotyczących płatnego urlopu macierzyńskiego. W skali UE utrzymują się jednak duże różnice i celem na przyszłość powinny pozostać nowe ambitne przepisy dotyczące płatnego urlopu macierzyńskiego i poszerzonych uprawnień do takiego urlopu.

01

Większa równowaga między życiem zawodowym a prywatnym dla pracujących rodziców, umożliwiająca sprawiedliwszy podział pracy płatnej i bezpłatnej między mężczyznami i kobietami, aby w równej mierze zajmowali się pracą i opieką nad dzieckiem. Pozwala to również na eliminację zróżnicowania w wynagrodzeniach ze względu na płeć.

02

Eliminacja zróżnicowania w wynagrodzeniach ze względu na płeć

Zalecenie 2

Różnice w wynagrodzeniach otrzymywanych przez mężczyzn i kobiety za tę samą pracę pozostają istotnym źródłem nierówności, a obecne inicjatywy, w szczególności zalecenie Komisji z 2014 r. dotyczące przejrzystości płac, wywarły dotychczas bardzo ograniczony wpływ. Ponadto około połowy państw członkowskich UE nie podjęło jeszcze odpowiednich środków. Zróżnicowanie wynagrodzenia ze względu na płeć powinno zostać przezwyciężone za pomocą ukierunkowanego ustawodawstwa, połączonego ze środkami wspierającymi i wystarczająco ambitnymi przepisami dotyczącymi równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. Doprowadzi to do połączenia wiążących środków w zakresie przejrzystości płac, badania wynagrodzeń w celu wytworzenia kultury świadomości zróżnicowania wynagrodzeń, rozwoju specjalnych narzędzi ewaluacji miejsc pracy, oferujących porównywalne wskaźniki na potrzeby oceny „wartości społecznej” miejsc pracy lub sektorów (w celu przyczynienia się do podniesienia wynagrodzeń w sektorach, w których kobiety stanowią większość zatrudnionych, takich jak usługi opiekuńcze, paramedyczne, wczesna edukacja itp.) oraz planów na rzecz równouprawnienia płci w prywatnych przedsiębiorstwach.

Zalecenie 3

W porównaniu z mężczyznami, w życiu prywatnym i zawodowym kobiety napotykają nieproporcjonalnie więcej trudności, w tym przemoc w rodzinie, mobbing i napastowanie seksualne. Konieczna jest intensyfikacja polityki publicznej w celu zakończenia tej sytuacji. Należy podjąć środki zmierzające do:

- wykorzenienia przemocy wobec kobiet przez wezwanie państw członkowskich i UE do ratyfikacji i wdrożenia konwencji stambulskiej;⁵⁵
- zapewnienia, aby publiczne i prywatne organizacje i przedsiębiorstwa przyjęły skuteczną politykę walki z molestowaniem seksualnym i mobbingiem;
- zagwarantowania zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego oraz praw w tej dziedzinie. Prawo dostępu do bezpiecznej i legalnej aborcji należy uznać za prawo podstawowe na szczeblu UE oraz włączyć je do unijnego programu działań w dziedzinie zdrowia, włącznie z kompleksową edukacją seksualną dla młodzieży oraz przystępnymi cenowo środkami antykoncepcyjnymi i usługami wsparcia;
- wprowadzenia polityki w zakresie opodatkowania i zabezpieczenia społecznego uwzględniającej perspektywę płci, w szczególności w odniesieniu do priorytetów wydatków publicznych w czasach kryzysu.

Nadal znacznie mniejszy pozostaje również udział kobiet w procesach decyzyjnych w przedsiębiorstwach i w życiu politycznym. W dyrektywie w sprawie kobiet w zarządach przedsiębiorstw, zaproponowanej w 2012 r., wnioskowano o 40% udział kobiet. Została ona poparta przez Parlament Europejski w 2013 r., ale pozostaje zablokowana w Radzie Europejskiej. Niezbędna jest nowa inicjatywa polityczna w celu odblokowania tego projektu i wykonania dalszych kroków, gdyż doświadczenie krajów bardziej zaawansowanych w sprawach równouprawnienia płci pokazuje, że wymóg prawny zapewnienia równowagi płci w tym obszarze często stanowi jedyne skuteczne rozwiązanie. Nadal brakuje również równowagi pod względem politycznego zaangażowania kobiet. Osiągnięcie parytetu płci wymaga podjęcia środków na różnych poziomach reprezentacji politycznej.

Bardziej ogólnie, zapewnienie, aby w szerokim wachlarzu kierunków polityki niemających bezpośredniego związku z kwestiami płci, lecz istotnych dla równouprawnienia płci, wymaga, aby podejścia oparte na uwzględnianiu aspektu płci i sporządzania budżetu z uwzględnieniem aspektu płci, zyskały charakter systemowy.

03

Ogólna poprawa warunków kobiet w społeczeństwie

⁵⁵ Konwencję tę wprowadziła Rada Europy w 2011 r., aby uczynić Europę bezpieczniejszym miejscem dla wszystkich kobiet przez dostrzeżenie wszystkich form przemocy ze względu na płeć, podjęcie środków w celu jej zapobiegania, ochronę ofiar i ściganie sprawców.

5.4. Otwarte społeczeństwo dla każdego

Ważny wymiar nierówności związany jest z mobilnością społeczną – jednostek, a także grup społecznych. Mobilność społeczną należy rozpatrywać z perspektywy zarówno wewnątrzpokoleniowej, jak i międzypokoleniowej, a także w ujęciu absolutnym i względnym. Na mobilność społeczną wpływają różne czynniki, w tym wykształcenie, dostępne możliwości zatrudnienia, podział bogactwa oraz różnice wynagrodzeń między różnymi rodzajami zatrudnienia.

W całej Europie, chociaż w mniejszym stopniu w krajach skandynawskich, mobilność społeczna jest zbyt ograniczona. We wszystkich krajach europejskich objętych analizą OECD znacznie wyższe wynagrodzenia notuje się u osób, które dorastały w rodzinie z wyższym wykształceniem, natomiast niższe są zarobki tych, którzy dorastali w rodzinie z niższym wykształceniem.⁵⁶ Osiągnięcia w edukacji są zwykle ściśle powiązane z poziomem wykształcenia rodziców.

Polityka publiczna albo nie uwzględnia problemów z mobilnością społeczną, albo jest nieskuteczna. Jakość usług opieki nad dziećmi i systemów edukacji okazuje się być najważniejszym czynnikiem zwiększającym możliwości mobilności społecznej i wspierającym ją, jednak wskaźniki i analizy dotyczące mobilności społecznej w UE, w tym na szczeblu regionalnym, pozostają zbyt ograniczone.⁵⁷ Inne czynniki deter-

minujące mobilność społeczną odgrywają również bardzo ważną rolę w przypadku jednostek i rodzin znajdujących się w trudniejszej sytuacji materialnej. Chodzi tu m.in. o warunki życia ubogich rodzin, w tym bardzo konkretne aspekty, takie jak przestrzeń życiowa i żywność.

Coraz powszechniejszy awans społeczny powinien stanowić ważny element walki z nierównościami, ze szczególnym uwzględnieniem najsłabszych grup. Do poprawy mobilności społecznej mogą przyczynić się zalecenia dotyczące ubóstwa przedstawione w sekcji 5.1, w szczególności odnoszące się do europejskiej gwarancji dla dzieci. Potrzebna jest jednak również interwencja w formie opieki nad dziećmi i usług edukacyjnych, mająca na celu zapewnienie równych szans niezależnie od pochodzenia społecznego i uwarunkowań rodzinnych.

UE powinna zwracać większą uwagę na wkład, jaki mobilność społeczna wnosi w walkę z nierównościami. W 2011 r. rząd Zjednoczonego Królestwa sformowany przez Partię Pracy przyjął pierwszą krajową strategię na rzecz mobilności społecznej w Europie, stwierdzając: „Sprawiedliwe społeczeństwo to społeczeństwo otwarte, takie, w którym każda jednostka może odnieść sukces. Dlatego poprawa mobilności społecznej to główny cel polityki społecznej tego rządu”.

⁵⁶ Dokument roboczy działu ekonomicznego OECD nr 709 w sprawie społecznej mobilności międzypokoleniowej, 2009

⁵⁷ Najnowsze dane dotyczące mobilności społecznej w Europie: Social Mobility in Europe, Eurofound, 2017 https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1664en.pdf

Zalecenie 1

Eurostat gromadzi odpowiednie wskaźniki do pomiaru mobilności społecznej, zaś Eurofound, agencja UE ds. poprawy warunków życia i pracy, przedstawił niedawno pierwszą kompleksową analizę, obejmującą zalecenia polityczne.⁵⁸ Komisja Europejska powinna oprzeć się na tych danych i wiedzy specjalistycznej, aby zaproponować europejską strategię na rzecz mobilności społecznej, wskazując również, jak poszczególne europejskie obszary polityki, instrumenty i środki finansowe można lepiej zmobilizować do promowania mobilności społecznej, w tym na szczeblu regionalnym, przez wsparcie w ramach polityki spójności. Państwa członkowskie powinny również zaangażować się w proces polityczny w tej dziedzinie, opracowując plany krajowe i korzystając z wymiany najlepszych praktyk. Rada ds. Zatrudnienia, Polityki Społecznej, Zdrowia i Ochrony Konsumentów powinna podjąć inicjatywę w celu nadania impetu temu procesowi.

Zalecenie 2

Dobrze rozumiany i znany jest fakt, że edukacja to skuteczne narzędzie zapewniania równości, sprawiedliwości i szans. Dzisiejsze europejskie systemy edukacji jednakże w większości przypadków nie realizują tych celów. Brak inwestycji społecznych, nieefektywne koncepcje edukacyjne, niewystarczająco przygotowani do zawodu nauczyciele czy społecznie spolaryzowane szkoły na różne sposoby przyczyniają się do utrwalania nierówności.

⁵⁸ Przelomową rolę w tym zakresie odegrało opracowanie przedstawione przez Eurofound w 2017 r. dotyczące mobilności społecznej w Europie: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1664en.pdf

01

Wyraźne uwzględnienie kwestii mobilności społecznej w polityce szczebla europejskiego oraz włączenie krajowych planów działania na rzecz mobilności społecznej do europejskiego semestru i zaleceń dla poszczególnych krajów

02

Podniesienie systemów edukacji w Europie do najwyższego standardu, tak aby zagwarantować każdej młodej osobie dostęp do wysokiej jakości kształcenia od najmłodsze- go wieku, niezależnie od jej pochodzenia społecznego czy etnicznego, miejsca urodzenia czy zamieszkania

5.5. Żaden region nie zostaje w tyle

W dyskursie naukowym i politycznym pogłębiające się nierówności charakteryzuje się głównie w kategoriach nierówności interpersonalnych, tj. nierówności między osobami pod względem dochodów i majątku, dostępu do kapitału, ochrony socjalnej czy szans. Niezależnie od ich wagi, nierówności interpersonalne to tylko jedna strona medalu. Nierówności interpersonalne nie występują w „próżni” w sensie przestrzennym. Nierówności gospodarcze, społeczne i ekologiczne zakorzenione są w terytoriach, na których ludzie żyją i rozwijają się. Jak ostatnio dostrzega się w coraz większej liczbie artykułów naukowych, trwałe ubóstwo, zapaść ekonomiczna i brak możliwości leżą u podstaw poważnego niezadowolenia w obszarach, których sytuacja się pogarsza i które zostają w tyle. Słabe perspektywy i nasilające się przekonanie, że takie miejsca „nie mają przyszłości” – gdyż uważa się, że dynamizm gospodarczy coraz bardziej skupia się w dużych i konkurencyjnych miastach – doprowadziły do wielu z tych tzw. „miejsz bez znaczenia” do rewolty przeciw statusowi quo.

Ta rewolta znalazła odbicie w fali autorytarnego populizmu o silnych podstawach terytorialnych, a nie tylko społecznych czy gospodarczych. Niedawne głosowania, dające wyraz woli społeczeństw,

od referendum w sprawie Brexitu po wybory parlamentarne w wielu krajach UE, dostarczają mocnych dowodów na to, że nasilające się ruchy autorytarne i populistyczne – przynajmniej dotychczas – skupiają się w szczególności w określonych regionach, które czują się „zostawione w tyle”.

Jest to niewątpliwie silny bodziec do działania: walkę z nierównościami należy zacząć od miejsca, w którym ludzie żyją, w sposób gwarantujący, że zakorzeniony terytorialnie rozwój gospodarczy ma zarówno charakter postępowy społecznie, jak i zrównoważony ekologicznie.

Możliwości mogą być w równej mierze dostępne na całym terytorium Unii Europejskiej, tak aby „terytoria zostające w tyle” mogły realizować swój potencjał rozwojowy we w pełni zrównoważony sposób. Pozostawienie takich miejsc samym sobie przy założeniu, że muszą w sposób naturalny podupuć, jest nie tylko niebezpieczne politycznie (gdyż może jeszcze bardziej wzmocnić autorytarny populizm), lecz nie ma również sensu w dłuższym horyzoncie czasowym, gdyż w ten sposób niewykorzystany pozostaje ogromny potencjał rozwojowy i nierozwiązane zostają problemy degradacji ekologicznej. Doświadczenie uczy, że obszary „kiedyś odstające” i podupada-

jące mogą stać się wiodącymi regionami, podczas gdy czołowe terytoria mogą niekiedy doświadczać gospodarczego upadku. „Zwrócenie się w stronę niewykorzystanego potencjału w obszarach pośrednich i zostających w tyle nie tylko nie jest szkodliwe dla ogólnego wzrostu gospodarczego, lecz w rzeczywistości może go stymulować na szczeblu lokalnym i krajowym”.⁵⁹ Rozwój terytorialny musi jednak odbywać się w kompleksowych ramach zrównoważoności.

Ponadto coraz więcej jest dowodów świadczących, że przejście od dominującego paradygmatu wzrostu gospodarczego do paradygmatu zrównoważonego rozwoju może być stymulowane – co już się dzieje – na szczeblu lokalnym i regionalnym.⁶⁰ Niektóre regiony w UE wdrożyły już politykę odzwierciedlającą 17 celów zrównoważonego rozwoju ONZ (np. Haut-de-France, Walia, Kraj Basków, Nadrenia Północna-Westfalia oraz inicjatywa podjęta przez konferencję regionów włoskich). Władze lokalne i regionalne mogą odgrywać poważną rolę pod względem kierowania obszarów miejskich i wiejskich, centralnych i peryferyjnych, na ścieżkę naprawdę zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważony rozwój nie może być jednak wprowadzany w życie wyłącznie

przez władze publiczne, za pomocą odgórnych podejść politycznych. Kluczowa jest szeroka mobilizacja społeczna. Oznacza ona wyjście do ludzi i zaangażowanie organizacji obywatelskich. W ich udziale nie chodzi tylko o budowanie konsensusu. Jego głównym celem jest konstruowanie „przestrzeni publicznej” na najbardziej istotnym szczeblu, tam, gdzie można skonfrontować się z wiedzą ludzi, ich życzeniami i pragnieniami dotyczącymi tego, jak powinna być skonstruowana polityka, gdzie wspólnie można wypracowywać publiczne wybory.

Na potrzeby osiągnięcia tego celu, budżet unijny, nawet jeśli jego całkowity rozmiar jest zbyt mały, i nowy EU proces zarządzania mogą być efektywnymi katalizatorami zmiany i innowacji społecznej. Mogą zapewnić silne zachęty i wsparcie dla działań lokalnych i regionalnych, pod warunkiem ich odpowiedniego przygotowania i realizacji z myślą o osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju.

⁵⁹ Barca F., Mc Cann P. i Rodriguez-Pose A. (2012), The case for regional development intervention: place based versus place - natural approaches, Journal of Regional Science, 52, s. 134 -152

⁶⁰ Zob. przykłady najlepszych praktyk lokalnych służących wykorzystaniu przekształceń gospodarczych także na poziomie społecznym: www.progressivesociety.eu

01

Polityka spójności musi pozostać dostępna dla wszystkich regionów UE. Łączna alokacja finansowa na lata 2021–2027 powinna być utrzymana na odpowiednim poziomie, o ile nie zwiększona

Zalecenie 1

Zaprzestanie bądź ograniczenie opartych na inwestycjach interwencji w ramach polityki spójności w niektórych regionach UE przyniosłoby odwrotne do zamierzonych wyniki, jeżeli chcemy skierować całą UE na drogę zrównoważonej transformacji. Powinna to być nieprzekraczalna granica w trwających negocjacjach na temat kolejnych ram budżetowych UE (wieloletnie ramy finansowe 2021–2027). Kamieniem węgielnym polityki spójności musi pozostać konwergencja (zapisana w art. 3 TFUE), nie zaś konkurencyjność i wyścig między regionami. Niewątpliwie skupienie większości zasobów na najbardziej potrzebujących regionach ma sens, jednak w przyszłości kryteria ustalania typu i wielkości budżetu UE nie powinny już opierać się wyłącznie na PKB. Kryterium to powinno zostać uzupełnione dodatkowym zbiorem wskaźników społecznych, ekologicznych i demograficznych umożliwiających skuteczniejsze stawienie czoła różnym typom nierówności między terytoriami, które wystąpiły w Europie w ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci.

Zalecenie 2

Niektóre rządy krajowe, a także Komisja Europejska, odczuwają coraz silniejszą pokusę, aby silniej powiązać europejski semestr z polityką spójności/regionalną. Zdaniem zwolenników tego powiązania, polityka spójności zapewnia finansowanie reform strukturalnych nieuwzględniających perspektywy lokalnej, z których wszystkie skupiają się na konsolidacji budżetowej i zmianach po stronie podaży. Jak podkreślono w rozdziale 7, europejski semestr i towarzyszące mu zalecenia dla poszczególnych krajów powinny zostać dostosowane do modelu zrównoważonego europejskiego zarządzania. W rezultacie, i w tym samym duchu, polityka spójności (w tym wsparcie dla obszarów wiejskich) musi stać się głównym narzędziem przekształcenia naszych społeczeństw. Punktem wyjścia jej realizacji muszą stać się zatem potrzeby/charakterystyka miejsc i ludzi i opierać się ona musi na decyzjach podjętych przy wykorzystaniu mechanizmów prawdziwego uczestnictwa, które są „oddolne” raczej niż „odgórne”, a także podejmowanych centralnie środków, zasadniczo narzucanych regionom.

Właśnie dlatego „warunkowość makroekonomiczna” jest nie do przyjęcia. Podobnie wnioski Komisji Europejskiej z maja 2018 r. dotyczące polityki spójności na lata 2021–2027, a także tzw. „Program wspierania reform” na lata 2021–2027 (tj. unijny budżetowy instrument wsparcia służący wdrażaniu zaleceń dla poszczególnych krajów i krajowych programów reform) stanowią zbyt wielkie znaczenie przywiązują do „należytego zarządzania gospodarczego” kosztem zasady partnerstwa, czyli opracowania i projektowania strategii terytorialnych wspieranych z budżetu UE w drodze naprawdę partycypacyjnego dialogu między wszystkimi zainteresowanymi osobami na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Ponadto Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich powinien podlegać tym samym zasadom ogólnym, co pozostałe fundusze strukturalne (EFS+, EFRR, Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Morski i Rybacki).

02

Należy powstrzymać ponowną centralizację i osłabianie pozycji władz miejskich, lokalnych, a w niektórych przypadkach także regionalnych, w zakresie wdrażania polityki spójności, co miało miejsce w ostatnich latach. Przeciwnie, wielopoziomowe zarządzanie powinno stać się nową normą

03

Zapewnienie
zastosowania
różnicowanych
podejść rozwojowych
odpowiednio do
specyfiki każdego
regionu

Zalecenie 3

Reformy strukturalne wspierane z unijnego Funduszu Spójności zbyt często są przedstawiane jako oparte na jednolitym podejściu do wszystkich regionów UE, motywowane dążeniem do większej konkurencyjności. Ponadto reformy te funkcjonują w kontekście innych określonych zasad proceduralnych (procedury przetargowe, audyt, wymogi w zakresie zarządzania, wskaźniki efektywności itp.), przez co w efekcie całkowicie pomijany jest bardzo zróżnicowany wpływ, który te same zasady wywierają w różnych kontekstach lokalnych (peryferie a centra miast, obszary wiejskie a obszary miejskie itd.). W rezultacie brak zróżnicowania uniemożliwia najbardziej innowacyjnym segmentom społeczeństwa prawdziwego zaangażowania się w projektowanie i wdrażanie tych strategii terytorialnych. Wyzwaniem politycznym jest dziś nie tyle „wymiana najlepszych praktyk” między regionami UE, co zapewnienie, aby „najlepsze praktyki były dostępne dla całego społeczeństwa”.⁶¹ Aby to osiągnąć:

- więcej uwagi należy poświęcać inicjatywom „rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, roli „lokalnych grup działania”, w tym przez wsparcie finansowe, oraz strategiom terytorialnym dla obszarów miejskich i wiejskich (np. Brandenburgia w Niemczech, strategia obszarów wewnętrznych we Włoszech), tam gdzie wsparcie finansowe i procedury przetargowe są związane z potrzebami i celami ustalonymi indywidualnie dla każdej lokalizacji;
- wsparte i wzmocnione powinny zostać programy unijne takie jak Interreg, oparte na bardziej elastycznym systemie zarządzania i promujące współpracę między sąsiednimi regionami;
- strategie makroregionalne UE mogą przyczynić się do zapewnienia spójności politycznej między funduszami i programami, wiążąc programy współpracy i inwestowania ze wzmocnieniem wielopoziomowego zarządzania. Należy lepiej wykorzystać ich potencjał wspierania synergii między spójnością społeczną a terytorialną.

⁶¹ Oświadczenie Frédérica Valliera, sekretarza generalnego CEMR, na konferencji zorganizowanej przez Postępowe Społeczeństwo, 5 września 2018 r., Bruksela

04

Należyte wdrożenie
europejskiego
kodeksu
postępowania w
zakresie partnerstwa
i zasady partnerstwa
– nowa polityka
spójności jako
podstawowe
narzędzie
przyszłego cyklu
zrównoważonego
rozwoju

Zalecenie 4

Polityka spójności to główny instrument polityczny stymulujący strategię na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz towarzyszący im na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. W ten sposób polityka spójności staje się narzędziem, dzięki któremu ogólnounijne cele i zmiany strukturalne znajdują odzwierciedlenie w uwzględniających perspektywę lokalną celach określanych z udziałem obywateli dla poszczególnych lokalizacji.

Umowy partnerstwa (tj. akty, w drodze których każde państwo członkowskie określa mechanizmy wykorzystania poszczególnych europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych) to bardzo ważna innowacja wprowadzona w obecnych (2014–2020 r.) ramach polityki spójności. Dobrze odpowiada to celowi zrównoważonego rozwoju nr 17, dotyczącemu „partnerstwa na rzecz celów”. Państwa członkowskie powinny lepiej angażować tych partnerów w przygotowanie umów partnerstwa, a także na etapach przygotowania, wdrażania, monitorowania i oceny programów, w tym przez udział w komitetach monitorujących. Organizacja i wdrażanie partnerstw powinny odbywać się zgodnie z europejskim kodeksem postępowania. W kodeksie jasno stwierdza się, że angażowane powinny być nie tylko organy przedstawicielskie, lecz także wszystkie „właściwe” organizacje, których dotyczyą interwencje polityczne.

Co więcej, należy przywrócić rolę Komisji Europejskiej w zakresie wdrażania polityki spójności – zamiast strażnikiem doktryny oszczędności i zaleceń dla poszczególnych krajów, Komisja powinna stać się „sprawiedliwym i bezstronnym uczestnikiem”: pomagającym wszystkim regionom w prawdziwym upodmiotowieniu władz lokalnych i regionalnych oraz w tworzeniu przestrzeni dla debaty publicznej; promującym budowanie zdolności; monitorującym uwzględniające perspektywę lokalną wdrażanie zmian instytucjonalnych; a także przewidującym i korygującym niedociągnięcia. Aby skutecznie i wiarygodnie odgrywać tę rolę, Komisja powinna dokonać poważnej inwestycji w zasoby ludzkie zdolne do pracy w terenie i w różnych regionach, wybrane spośród specjalistów następujących dziedzinach: badania regionalne, geografia, ekonomia, prawo, antropologia, socjologia, psychologia, inżynieria, nauki przyrodnicze i matematyczne. Poważnej inwestycji należy dokonać również w technologii umożliwiające obywatelom i beneficjentom z różnych terytoriów tworzenie sieci kontaktów. Powinien temu towarzyszyć należyty rozwój i mobilizacja zasobów ludzkich na rzecz rozwoju umiejętności w społecznościach lokalnych.

05

W całej UE należy określić oddziaływanie terytorialne centralnie zarządzanych programów unijnych, takich jak „Horyzont Europa”, instrument „Łącząc Europę”, InvestEU, program „Cyfrowa Europa”, Life +, Erasmus +, program „Kreatywna Europa”. Ponadto opowiadamy się za ich połączeniem i uproszczeniem, w tym za współpracą transgraniczną, także z sąsiednimi krajami

Zalecenie 5

Zapewnienie spójności między regionami Europy wymaga rozwiązań uwzględniających politykę lokalną – działań politycznych bazujących na empirycznych dowodach dotyczących nierówności między terytoriami, a zarazem reagujących na możliwości strukturalne, potencjał i ograniczenia każdego regionu. Musimy unikać fałszywych kompromisów między efektywnością a równością i odchodzić od skupienia wyłącznie na konkurencyjności. Przeciwnie, konieczne jest dążenie do zapewnienia większych możliwości w większości regionów, niezależnie od poziomu ich rozwoju i trajektorii gospodarczej – biorąc pod uwagę konteksty lokalne i regionalne oraz nacisk na solidarność z wszystkimi regionami.

Mając na uwadze, że budżet UE jest przede wszystkim budżetem inwestycyjnym (we wszystkich państwach członkowskich fundusze wydawane są na wsparcie projektów w terenie), nie poświęcono dotychczas wystarczającej uwagi oddziaływaniu głównych programów finansowych UE na regiony. Polityka spójności i wspólna polityka rolna są zarządzane w ścisłej współpracy z regionami, nawet jeżeli naprawdę potrzebne są pewne usprawnienia. Resztą budżetu UE (ok. 20–25%) rozporządza się na szczeblu centralnym, głównie na realizację celów ponadnarodowych. Są to kwoty zbyt małe, aby zainicjować i podtrzymać proces przejścia do zrównoważonego społeczeństwa. W związku z tym należy wykorzystać wszystkie unijne instrumenty finansowe i polityczne do wspierania innowacji i stymulowania inwestycji w sprzyjające przekształceniom usługi świadczone na szczeblu lokalnym, przyczyniające się do osiągnięcia celów rozwoju do 2030 r.

Komisja powinna zatem bezzwłocznie zaproponować szczegółową ocenę oddziaływania terytorialnego w odniesieniu do swoich wniosków dotyczących głównych programów finansowych UE na lata 2021–2027. Nowy wniosek dotyczący programu InvestEU na lata 2021–2027 może stanowić częściową odpowiedź na ten wymóg, nawet jeżeli można go jeszcze poprawić. Tak samo, dalej rozwijane oraz zakotwiczone w silnym wymiarze terytorialnym muszą być synergia i komplementarność między instrumentami polityki spójności a innymi programami UE.

Zasada partnerstwa oraz koncepcja, że regiony, społeczności i organizacje pozarządowe muszą być w pełni zaangażowane w planowanie, wdrażanie i monitorowanie takich środków mają kluczowe znaczenie dla nowych inicjatyw i instrumentów unijnych zalecanych w tym sprawozdaniu, tak samo jak w przypadku sprawiedliwej transformacji, europejskiej gwarancji dla dzieci czy proponowanych środków wsparcia przekształcenia systemów społecznych. Aby były skuteczne, inicjatywy te muszą znaleźć odzwierciedlenie w regionach, w sposób uwzględniający perspektywę lokalną.

Dalszy krok >>

Osiągnięcie zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich wymaga więcej niż lepszego podziału majątku czy dochodów na poziomie jednostek. Przede wszystkim, istnieją polityczne i gospodarcze limity tego, jak bardzo zmiany w systemach opodatkowania mogą zwiększyć sprawiedliwość społeczną. Nie oznacza to, że systemy opodatkowania dochodów nie powinny stać się bardziej progresywne, ani że podatek od majątku nie jest uzasadniony. Z pewnością jest, nie powinna i nie może to jednak być jedyna droga. Również dlatego, że zrównoważone społeczeństwo nie może dążyć w zasadzie do zwiększania siły nabywczej dla wielu, w niekończącym się i niemożliwym do utrzymania wyścigu do wzrostu gospodarczego. Konieczne jest odejście od dzisiejszego nadmiernie materialistycznego i konsumpcyjnego systemu gospodarczego. Wymaga to innego podejścia do walki z nierównościami, które nie skupia się tylko na nierównościach finansowych.

Także zwiększenie progresywności opodatkowania dochodów przez dany rząd może przynieść szybkie efekty pod względem redystrybucji, co jest pożądane. Politykę taką z kolei może uchylić kolejny rząd, przez co ograniczenie nierówności może być zbyt zależne od zmieniających się wyników wyborów, a zatem nietrwałe.

Z tych dwóch względów, redystrybucyjna polityka podatkowa powinna łączyć się z bardziej dalekosiężnym podejściem, potencjalnie mniej niestabilnym i mniej narażonym na zmiany polityczne, które powinno dążyć do rozwinięcia wspólnej/kolektywnej bazy bogactwa niefinansowego dostępnej dla wszystkich, zakorzenionej w zrównoważoności i działającej jako katalizator realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Takie podejście zapewniłoby również znaczne wsparcie walki z ubóstwem, zgodnie z zaleceniami zawartymi w sekcji 5.1. Podejście takie oparlibyśmy na koncepcji „wspólnych zasobów”. Dzięki nim każda osoba miałaby gwarancję nieodpłatnego dostępu do zbioru podstawowych usług, takich jak edukacja, opieka zdrowotna, transport publiczny czy kultura, a także przystępny cenowo dostęp do podstawowych dóbr, w tym żywności i wody, energii, ziemi i mieszkań.

Do celów takiej gwarancji karta wspólnych zasobów może ustanawiać zbiór praw z zakresu zrównoważonego dobrobytu dla wszystkich obywateli, obejmujący:

- Bezpłatną i dobrej jakości edukację i szkolenie, od wczesnego dzieciństwa przez całe życie
- Bezpłatną i dobrej jakości opiekę zdrowotną
- Efektywne energetyczne, godziwe mieszkania, ziemię, czystą energię i zdrową żywność po niskich cenach
- Przystępny cenowo i niepowodujący zanieczyszczeń transport publiczny
- Nieodpłatny dostęp do internetu, w tym przez Wi-Fi

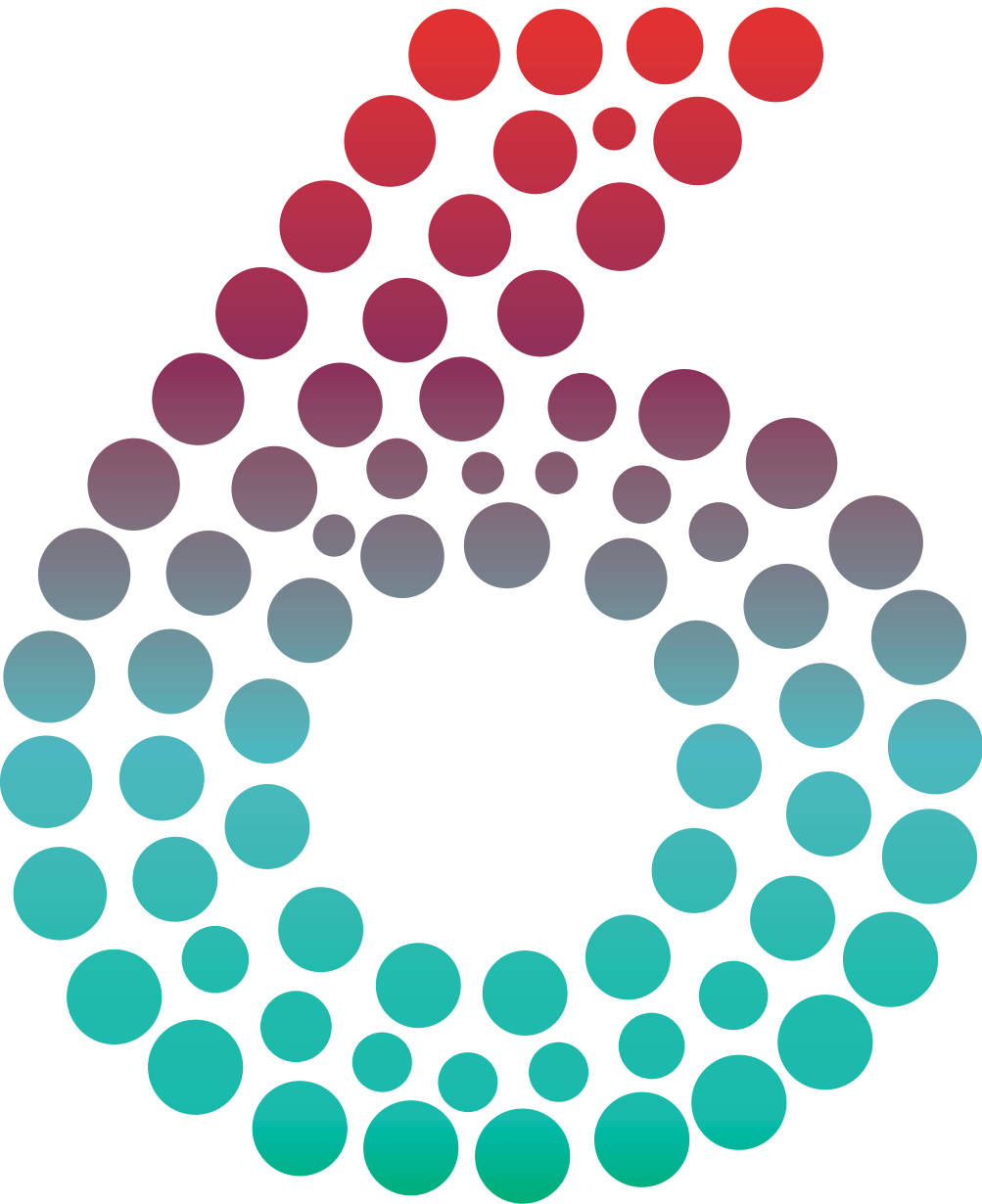

Ku wspólnym zasobom

Optymalnie taka karta powinna być ogłoszona na szczecblu UE i podpisana przez wszystkie głowy państw i rządów, tak jak miało to miejsce w przypadku Europejskiego filaru praw socjalnych. W ten sposób znaczna część celów zrównoważonego rozwoju, które wszyscy ci dygnitarze podpisali w 2015 r., mogłaby znaleźć odzwierciedlenie w konkretnych zobowiązaniach. W przewidywalnej przyszłości jest to jednak ze względów politycznych nierealne. Sugerujemy zatem, aby postępowe rządy przyjmowały i wdrażały taką kartę w swoich krajach, zachęcając innych do pójścia ich śladem.

Na zalecenie to należy patrzeć w powiązaniu z szeregiem innych zaleceń przedstawionych przez Niezależną Komisję w różnych częściach tego sprawozdania, w tym dotyczących planu na rzecz Europy bez ubóstwa, europejskiego prawa do aktywności, gwarancji dla dzieci, gamy środków w dziedzinie opodatkowania oraz, bardziej ogólnie, mając na uwadze potrzebę stopniowego przejścia do społeczno-ekologicznych państw dobrobytu. Katalizatorem prawdziwej zmiany będzie połączenie wzajemnie powiązanych i wzajemnie się wzmacniających środków politycznych.

Postęp społeczno-ekologiczny

Sprawiedliwa transformacja

144

Państwo społeczno-ekologiczne

152

Wyzwania środowiskowe to częściowo problemy społeczne, które wynikają z nierówności dochodów i mocy, które są wynikiem dominującego neoliberalnego systemu gospodarczego. Tak więc nierówność jest kwestią środowiskową, podobnie jak degradacja środowiska jest kwestią społeczną.

We wprowadzeniu do tego sprawozdania zwrócono już uwagę na brakujące ogniwo zrównoważonego rozwoju, między wzajemnie powiązаныmi wyzwaniami i możliwościami społecznymi i ekologicznymi. Prowadzone ostatnio badania rzucają coraz więcej światła na tę zależność, a przykładów ją ilustrujących jest wiele.

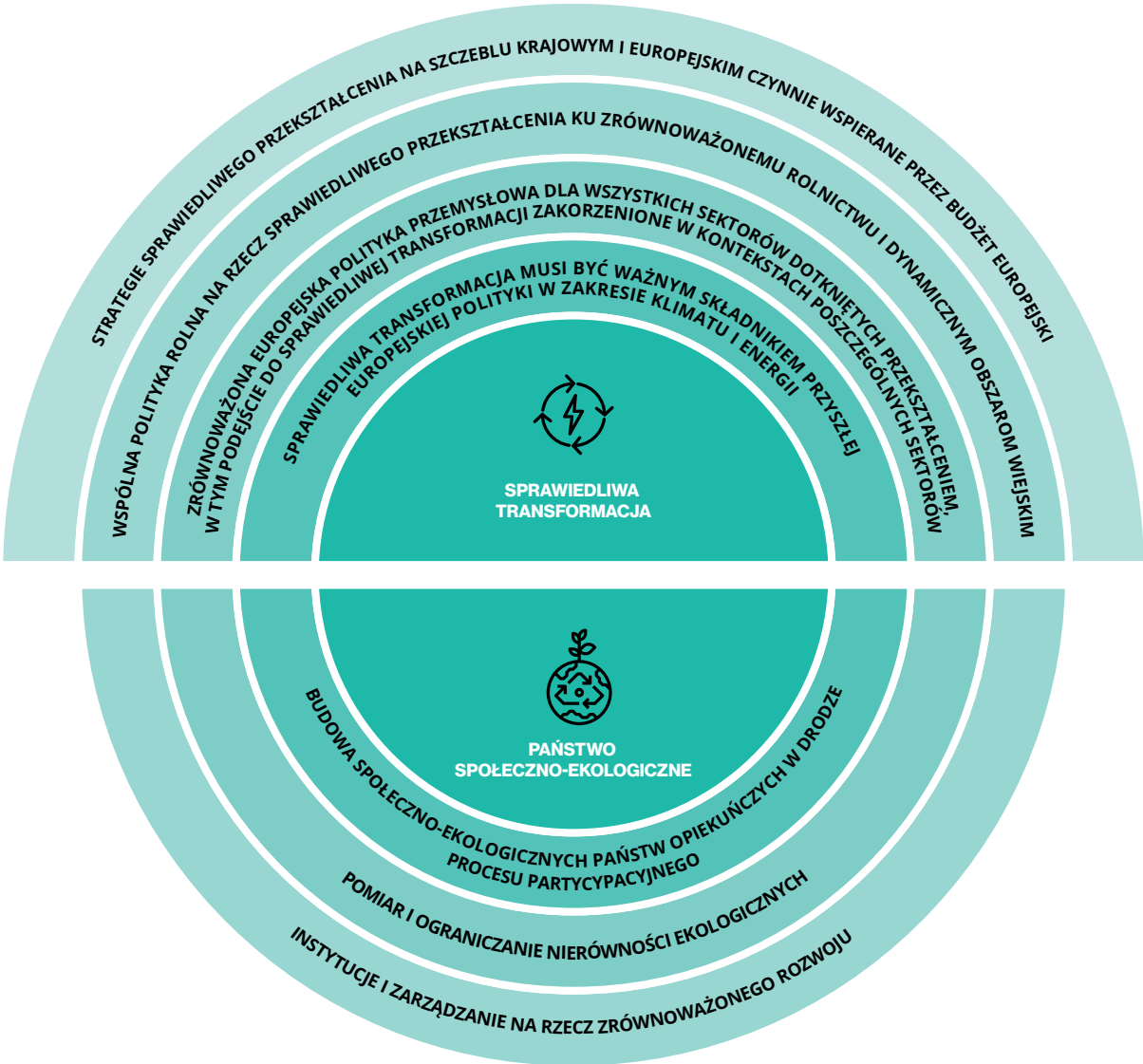
Chociażby, wyjątkowo gorąca i sucha pogoda wywarła tego lata bardzo niekorzystny wpływ na europejskie rolnictwo, obniżając zbiory i windując ceny warzyw dla konsumentów. Dotknęło to w szczególności rodzin o niskich dochodach, gdyż żywność pochłania znaczną część ich miesięcznych budżetów. Stwierdzono również, że uboższe rodziny są mniej skłonne do zmiany stylu życia w kategoriach ograniczania ilości odpadów i recyklingu. W społeczeństwie, w którym kulturowo przytłaczający jest hiper-materialistyczny styl życia bogatych, klasa średnia stara się go imitować, zwiększając konsumpcję, co wiąże się z poważnymi konsekwencjami dla środowiska.

Wyzwania ekologiczne to w części problemy społeczne wynikające z nierówności pod względem dochodów i możliwości, które z kolei są skutkiem dominacji neoliberalnego systemu gospodarczego. Nierówność jest zatem problemem ekologicznym, tak samo jak degradacja środowiska jest problemem społecznym.⁶² W polityce należy uwzględnić je razem, w oparciu o zasady i instytucje zakorzenione w sprawiedliwości. W tej sekcji zalecamy dwie podstawowe ścieżki polityki umożliwiające ucieczkę z błędnego koła nierówności społecznej i szkód w środowisku i wejście na drogę pozytywnego sprzężenia zwrotnego połączonego z postępow społecznym i ekologicznym. Przede wszystkim, przedstawiamy szereg konkretnych rekomendacji w ramach ważnej koncepcji „sprawiedliwej transformacji”, która powinna odgrywać podstawową rolę w myśleniu osób kształtujących politykę na szczeblu europejskim i krajowym.

Po drugie, zarysowujemy dalekosiężne przekształcenie dzisiejszych państw opiekuńczych – powstałych w przed-ekologicznej epoce lat powojennych – w odpowiadające wyzwaniom XXI w. państwa społeczno-ekologiczne, stworzone jako potężny publiczny motor umożliwiający przejście do zrównoważonych społeczeństw jutra.

W ten sposób nie proponujemy polityki bezpośrednio odnoszącej się do zazielenienia naszych gospodarek, na przykład dotyczącej gospodarowania zasobami i odpadami w gospodarce o obiegu zamkniętym, ograniczeń emisji z samochodów czy infrastruktury energii odnawialnej. Nie dlatego, że nie są to kwestie ważne; mają one znaczenie absolutnie zasadnicze. W szczególności gospodarcze środki zwalczania emisji gazów cieplarnianych będą potrzebne nie tylko w celu zapobiegania zakłóceniom klimatycznym, ale także zapewnienia, aby zakłócenia klimatyczne nie stały się nowym, potencjalnie ogromnym, źródłem nierówności. Sprawozdanie to wnosi jednak wkład polegający na skupieniu się na sprawiedliwości społecznej i ekologicznej – na relacjach między planetą a ludźmi, dobrobytem a ludźmi – i na polityce gwarantującej, że są to relacje możliwie najspokojniejsze i najbardziej sprawiedliwe.

POSTĘP SPOŁECZNO-EKOLOGICZNY

⁶² Social-Ecology: exploring the missing link in sustainable development, Eloi Laurent, 2015, <https://hal-sciencespo.archives-ouvertes.fr/hal-01136326/document>

A photograph of a rural landscape. In the foreground, a person wearing a blue jacket is kneeling on dark, tilled soil, looking down at the ground. In the middle ground, a green tractor is visible, moving across a field of young green plants. The background features a line of trees and several large wind turbines under a clear sky.

**Zrównoważone
i technologiczne
przekształcenia
muszą objąć
wszystkich.**

6.1. Sprawiedliwa transformacja

Koncepcja sprawiedliwej transformacji wyłoniła się w latach 1980. w ruchu związkowym i miała promować „zielone miejsca pracy” jako niezbędny element w procesie odchodzenia od paliw kopalnych. Koncepcja ta ewoluowała jednak od tamtego czasu i obecnie jej znaczenie jest o wiele szersze.

W 2015 r., w przededniu 21. Konferencji Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu (COP21), Europejska Konfederacja Związków Zawodowych zdefiniowała sprawiedliwą transformację jako „długoterminowy plan zmierzający do realizacji ambitnych działań klimatycznych w sposób przynoszący korzyści społeczeństwu jako całości i niezrzucający po prostu kosztów na najmniej uprzywilejowanych”⁶³

W tym samym roku Międzynarodowa organizacja pracy przyjęła „Wytoczne polityki na rzecz sprawiedliwej transformacji” ku ekologicznie zrównoważonym gospodarkom i społeczeństwom dla wszystkich, aby wesprzeć przejście do bardziej zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji opartych na kryteriach sprawiedliwości społecznej.⁶⁴

Koncepcja „sprawiedliwej transformacji” kładzie zatem nacisk na względy sprawiedliwości społecznej jako kluczowy element bardzo potrzebnego przekształcenia naszych wzorców produkcji i konsumpcji. W tym zakresie kontrastuje ona z retoryką niektórych rządów,

przedsiębiorstw, instytucji czy badaczy, mających tendencję do przedstawienia procesu przejścia do zrównoważonej gospodarki zasadniczo w kategoriach gospodarczych i inwestycyjnych (dywersyfikacja naszego modelu produkcji), a także technologicznych. W ten sposób ignorują one znaczenie, jakie transformacja ta ma w sposób nieunikniony dla społeczeństwa jako całości, nie wspominając już o ignorowaniu zmian na rynku pracy, spowodowanych transformacją. Przeciwnie, w koncepcji „sprawiedliwej transformacji” chodzi o wyjście od samych ludzi jako podmiotów i beneficjentów przekształcenia, nie zaś biernych celów transformacji, którą już odczuwamy w dziedzinie transportu, ogrzewania i chłodzenia, żywienia, konsumpcji, pracy, organizacji czasu wolnego itd.

Innymi słowy, koncepcja „sprawiedliwej transformacji” w pełni uwzględnia trzy koncepcje sprawiedliwości ekologicznej, sprawiedliwości klimatycznej i sprawiedliwości energetycznej, ujmując je w bardziej kompleksowe ramy analizy i ostatecznie promując sprawiedliwość i równość w całym procesie przekształcenia ekologicznego.⁶⁵

Praktycznym aspektem koncepcji „sprawiedliwej transformacji” jest nacisk na potrzebę zapewnienia uczestnictwa całego społeczeństwa, a zwłaszcza pracowników, w planowaniu i wdrażaniu przekształcenia w celu zagwarantowania, że każda osoba może czerpać z niego korzyści i że

nikt nie zostanie pozostawiony w tyle. Sprawiedliwa transformacja z definicji wiąże się z silnym i odnowionym dialogiem społecznym między pracownikami, pracodawcami i organami publicznymi każdego szczebla, a także z silnym zaangażowaniem społeczności lokalnych w przygotowanie i wdrażanie polityki publicznej z myślą o ukierunkowaniu procesu przekształceń.

Koncepcja ta jest obecnie szerzej dostrzegana, używana i akceptowana przez wiele organizacji pozarządowych, związków zawodowych i instytucji, a nawet – z wolna, lecz wyraźnie – przez Komisję Europejską. Jej konkretne wdrożenie pozostaje jednak nierówne. W dziedzinie europejskiego ustawodawstwa i instrumentów politycznych zaczęła inspirować pewne działania. Pierwszych zintegrowanych planów krajowych w zakresie energii i klimatu oczekuje się przed końcem 2018 r. Mają one umożliwić osiągnięcie celów klimatycznych wyznaczonych na 2030 r. i wyjść poza nie (realizacja celów określonych porozumieniem klimatycznym z Paryża). Chociaż w wymiarze oddziaływania społecznego plany te nie są bardzo dokładne, przewiduje się pewne ważne środki oraz pojawiają się odniesienia do „sprawiedliwej transformacji”. Państwa członkowskie mają sporządzić zintegrowane plany krajowe w zakresie energii i klimatu na podstawie konsultacji społecznych i wielopoziomowego dialogu.⁶⁶ Ponadto od państw członkowskich wyraźnie wymaga się walki z ubóstwem energetycznym – za pomocą kompleksowego wachlarza uzupełniających się środków – w celu zagwarantowania podstawowego standardu życia. Przepisy dotyczące europejskiego systemu handlu emisjami (ETS) w latach 2021–2030 umożliwiają państwom członkowskim wykorzystanie części dochodów pochodzących ze sprzedaży aukcyjnej w tym systemie na zapewnienie środków w zakresie sprawiedliwej transformacji, np.

na finansowanie polityki mającej na celu przesunięcia siły roboczej (w tym rozwijanie umiejętności niezbędnych osobom zmieniającym pracę). Uboższe państwa członkowskie (o PKB poniżej 60% średniej UE) mogą wykorzystać fundusz modernizacyjny finansowany z ETS także na pokrycie kosztów sprawiedliwej transformacji w regionach uzależnionych od węgla (zgodnie z terminologią tej dyrektywy, może to obejmować zmianę miejsca zatrudnienia oraz zdobywanie nowych i specjalistycznych umiejętności, edukację, inicjatywy zatrudnieniowe i start-upy).

W polityce zgodnej ze sprawiedliwą transformacją należy uwzględnić dwa wymiary:

- wymiar antycypacyjny, w celu zainicjowania i podtrzymania sprawiedliwego przekształcenia naszych gospodarek i społeczeństw; proces ten nie może obejmować tylko zwiększania skali stosowania technologii przełomowych i poziomu potrzebnych inwestycji. Chodzi w nim o upodmiotowienie ludzi w odniesieniu do wyborów technologicznych, których dokonują („logika zainteresowanej strony raczej niż logika akcjonariusza”)⁶⁷, przy skupieniu się na inwestycjach „po stronie popytu” raczej niż „po stronie podaży”. Chodzi w nim także o przywrócenie organom publicznym (rządom krajowym oraz władzom regionalnym i lokalnym) zdolności do reformowania „rynków”, statycznie i w długim horyzoncie czasowym, w porozumieniu z obywatelami, zamiast „naprawiania rynku i jego niedoskonałości”.
- wymiar bardziej reaktywny, w celu wspierania społeczności/terytoriów i pracowników już dotkniętych transformacją, w tym przez przyjęcie specjalnych, dopasowanych środków ustawodawczych i finansowych.

⁶³ <https://www.etuc.org/en/speech/jozef-niemiec-what-just-transition-and-why-do-we-all-need-get-behind-it>.

⁶⁴ Jak podkreśla MOP (2015), „sprawiedliwa transformacja” wiąże się z jednoczesnym uwzględnieniem w całościowy i spójny sposób ośmiu aspektów: 1) polityki makroekonomicznej i polityki wzrostu; 2) polityki branżowej i sektorowej; 3) polityki przedsiębiorczości; 4) bezpieczeństwa i higieny pracy; 5) ochrony socjalnej; 6) aktywnej polityki rynku pracy; 7) praw w miejscu pracy; 8) dialogu społecznego, trójstronności i rozwoju umiejętności.

⁶⁵ Te trzy formy sprawiedliwości można zdefiniować w następujący sposób: (1) sprawiedliwość klimatyczna dotyczy podziału korzyści i ciężarów wynikających ze zmiany klimatu z perspektywy praw człowieka; (2) sprawiedliwość energetyczna odnosi się do stosowania praw człowieka w całym energetycznym cyklu życia (od kołyski po grób); (3) sprawiedliwość ekologiczna zmierza do równego traktowania wszystkich obywateli i zaangażowania ich w opracowanie, wdrażanie i egzekwowanie ekologicznych przepisów ustawowych i wykonawczych oraz polityki w tej dziedzinie. (Heffron i McCauley: What is the „Just Transition”, 2018).

⁶⁶ Dialog ten powinien obejmować władze lokalne, organizacje społeczeństwa lokalnego, przedstawicieli biznesu, inwestorów i inne zainteresowane strony, a także ogół społeczeństwa.

⁶⁷ Zob. także w związku z tym nasze zalecenie dotyczące jednostki ds. analizy przyszłych technologii w rozdziale 5.

01

Sprawiedliwa transformacja musi być ważnym składnikiem przyszłej europejskiej polityki w zakresie klimatu i energii

02

Zrównoważona europejska polityka przemysłowa dla wszystkich sektorów dotkniętych przekształceniem, w tym podejście do sprawiedliwej transformacji zakorzenione w kontekstach poszczególnych sektorów.

Zalecenie 1

W związku z poświęconą zmianie klimatu konferencją COP24, która odbędzie się w listopadzie 2018 r., Komisja Europejska przedstawi nową długoterminową (do 2050 r.) strategię dotyczącą przyszłej polityki w zakresie klimatu i energii na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Strategia ta powinna obejmować zintegrowaną politykę sprawiedliwej transformacji, bazującą na pierwszych kilku wykonanych już krokach, wspomnianych powyżej.

Zalecenie 2

Oddziaływanie społeczne dekarbonizacji różnych sektorów przemysłu i przejście ku gospodarce o obiegu zamkniętym to rzeczywistość, a ich znaczenie będzie nadal rosnąć. Musi ono być odpowiednio przewidziane i zarządzane przez władze europejskie, krajowe i regionalne, w ścisłym dialogu z partnerami społecznymi oraz dotkniętymi społecznościami i terytoriami. Polityka spójności i regionalna ukierunkowana na rozwiązania w zakresie zrównoważonego rozwoju powinna odgrywać tu istotną rolę, tak samo, jak wszystkie inne polityki i instrumenty inwestycyjne, które można zmobilizować na szczeblu UE, pod warunkiem, że w przypadku tych drugich naprawdę uwzględni się perspektywę lokalną. Kluczowe sektory przemysłu dotknięte zmianami to wydobywanie węgla, przemysł stalowy, sektor budowlany i motoryzacja, chociaż prawdopodobne są oddziaływania w innych sektorach.

Zalecenie 3

Rolnictwo, emitujące duże ilości gazów cieplarnianych, to kluczowy sektor w walce ze zmianą klimatu, lecz także w szerszej walce przeciwko zanieczyszczeniom powietrza, wody i gleby oraz przeciwko ich szkodliwemu oddziaływaniu na zdrowie ludzi i zwierząt. Praktyki gospodarki rolnej mają zasadniczy wpływ na różnorodność biologiczną. Zarazem rolnictwo ma kluczowe znaczenie dla obszarów wiejskich pod względem gospodarczym i społecznym. Rolnicy muszą mieć dostęp do godnych warunków życia i pracy, a także do sprawiedliwych cen za swoje produkty. Żywność zapewniana przez rolnictwo odgrywa także istotną rolę pod względem dobrostanu, zaś dostęp do zdrowej żywności lub jego brak to ważny wyznacznik i skutek nierówności. Te względy powinny znaleźć się u podstaw nowej wspólnej polityki rolnej, dyskutowanej obecnie na szczeblu UE. Polityka ta powinna zostać zaprojektowana w sposób uwzględniający długoterminowe i powiązane ze sobą wyzwania („Horyzont 2050”), nie zaś służyć wyłącznie naprawie systemu na nadchodzących siedem lat.

Nowa wspólna polityka rolna wykraczająca poza 2020 r. omawiana jest w związku ze złożeniem wniosków przez Komisję Europejską i powinna być wykorzystana jako okazja do budowy zrównoważonej przyszłości tak dla rolników, obszarów wiejskich, jak i dla konsumentów. Główne cele reform muszą być następujące:

- Rolnicy muszą być w stanie utrzymać się z wykonywanej przez siebie pracy
- Na wypadek niedoskonałości rynku muszą być przygotowane skuteczne środki regulacji rynku rolnego
- Wzmocniona musi zostać pozycja rolników w łańcuchu dostaw żywności
- Polityka rolna musi wspierać rolnictwo w ludzkiej skali, ponieważ nastawione na zysk wielkie przedsiębiorstwa nie stworzą zrównoważonej i sprawiedliwej gospodarki wiejskiej
- Należy opracować odpowiednią politykę żywnościową i żywieniową, chroniącą ludzkie zdrowie, zwłaszcza przez przywrócenie związku między produkcją, żywnością i zdrowiem, z zagwarantowaniem zastosowania zasady ostrożności oraz zwiększeniem widoczności żywności ekologicznej i produktów dobrej jakości i zapewnieniem ich dostępności dla wszystkich
- Przejście do zrównoważonego i gospodarczo opłacalnego rolnictwa musi zostać przyspieszone z myślą o spełnieniu celów ekologicznych i klimatycznych, przez potraktowanie rolnictwa jako czynnika w walce ze zmianą klimatu i przez wybór rolnictwa zrównoważonego, respektującego różnorodność biologiczną i dobrostan zwierząt
- Grunty rolne muszą być chronione w celu zapewnienia rolnikom dalszego dostępu do ziemi po rozsądnych cenach i zachęcenia młodych rolników do podjęcia działalności oraz przez promowanie krótkich łańcuchów dostaw i lokalnych zakupów.

03

Wspólna polityka rolna na rzecz sprawiedliwego przekształcenia ku zrównoważonemu rolnictwu i dynamicznym obszarom wiejskim

04

**Strategie
sprawiedliwego
przekształcenia na
szczeblu krajowym i
europejskim czynnie
wspierane przez
budżet europejski**

Zalecenie 4

Komisja Europejska zaproponowała przeznaczenie na działania w dziedzinie klimatu 25% następnego długoterminowego budżetu UE na lata 2021–2027. Parlament Europejski domagał się wyższego odsetka (30%). Pomijając jednak te wartości, równie ważny jest fakt, że zazielenienie budżetu UE (tj. wszystkie programy finansowe UE wnoszą wkład w przejście do zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji) odbywa się w ramach „sprawiedliwej transformacji”. Budżet UE może zapewnić cenne wsparcie dla zielonych inwestycji potrzebnych we wszystkich państwach członkowskich, powinniśmy jednak pójść o krok dalej i zapewnić, aby takie inwestycje były realizowane zgodnie ze strategią sprawiedliwej transformacji na wszystkich szczeblach (lokalnym, regionalnym i krajowym).

UE przygotowała już szereg różnych działań i inicjatyw w związku ze zmianami gospodarczymi. Regionalne inicjatywy mające na celu rozwój nowych rodzajów działalności wspierane są zasobami polityki spójności, takimi jak ponad 100 „strategii inteligentnej specjalizacji” i szereg międzyregionalnych inicjatyw na rzecz inteligentnej specjalizacji, które są obecnie realizowane i obejmują projekty w różnych dziedzinach zrównoważonego rozwoju. W szeregu przypadków strategie te mogą służyć wsparciu regionalnego i lokalnego przejścia ku zrównoważonej działalności gospodarczej. Inne działania prowadzone są w przypadkach mających bezpośredni związek z programem działania w dziedzinie zmiany klimatu. Przykładem jest uruchomiona całkiem niedawno „platforma ds. regionów w największym stopniu korzystających z węgla objętych transformacją”.⁶⁸ W obszarze polityki w zakresie energii i klimatu, dotyczy to również wspomnianego wcześniej funduszu modernizacyjnego.

Skala czekających nas zmian i obowiązek zapewnienia realnego postępu społeczno-ekologicznego dla wszystkich wskazują, że potrzebne jest bardziej zorganizowane, kompleksowe i skuteczne podejście. Najważniejszy argument na rzecz tego podejścia ma charakter terytorialny. Nastawiona na transformację polityka przemysłowa mająca na celu udane przejście od działalności zanieczyszczającej do niezanieczyszczającej oraz polityka terytorialna dążąca ostatecznie do zrównoważonego i wspólnego dobrobytu na szczeblu lokalnym i regionalnym muszą połączyć się ze sobą. Różne zasoby finansowe, które można zmobilizować na potrzeby tych dwóch polityk muszą zostać dostosowane i zoptymalizowane dla każdego terytorium i w najistotniejszych programach UE. Oznacza to, że konieczne jest połączenie ze sobą zazielenienia działań budżetowych i sprawiedliwej transformacji.

⁶⁸ Według KE, platforma umożliwi przedstawicielom szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego oraz służbom UE dyskusję na temat tego, w jaki sposób takie regiony mogą najlepiej zmodernizować swoje gospodarki. Ułatwia ona rozwój długoterminowych strategii wspomagających przejście do czystej energii poprzez położenie większego nacisku na sprawiedliwość społeczną, nowe umiejętności i finansowanie gospodarki realnej. Obecnie projekty pilotażowe są realizowane w trzech regionach: na Śląsku (Polska), w Macedonii Zachodniej (Grecja) i w regionie Trenczyńska (Słowacja). Inicjatywy podejmowane w ramach tych projektów mogą obejmować budowę elektrowni geotermalnych i elektrowni wodnych w byłych kopalniach węgla, inwestowanie w elektromobilność, cyfryzację i centra danych, tworzenie parków innowacji i lokalnych społeczności energetycznych oraz rozwój turystyki i rolnictwa. Projekty dyskutowane na platformie mogą kwalifikować się do obecnego finansowania UE <https://ec.europa.eu/energy/en/funding-and-contracts> (teraz lub w przyszłości).

Podejście to wymaga zmian w sposobie, w jaki zorganizowana jest Komisja Europejska. Za wdrożenie powinien odpowiadać bezpośrednio wiceprzewodniczący Komisji, w oparciu o specjalną dyrekcję generalną stale doskonalącą i upowszechniającą zbiorowo gromadzoną i współdzieloną wiedzę fachową na temat najsukuteczniejszych strategii transformacji, zalecającą rozwiązania dotyczące przekształceń na szczeblu sektorów i regionów oraz koordynującą politykę i zasoby będące w dyspozycji UE – w ramach budżetu UE oraz przewidzianego przez EBI – w powiązaniu z zasobami krajowymi i regionalnymi. Odnosny wiceprzewodniczący i podległe mu służby powinni odgrywać kluczową rolę przez wnoszenie wkładu w krajowe i regionalne programy na rzecz zrównoważonego rozwoju w odnowionym procesie europejskiego semestru, tj. w cyklu zrównoważonego rozwoju (sekcja 5.6).

Z definicji, takie podejście do transformacji musi być dostosowane do wszystkich odpowiednich instrumentów budżetowych UE oraz wspierać rozwiązania zarówno antycypacyjne, jak i reaktywne. Przykładowo, w pożyteczny sposób można rozwinąć obecny Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji (w tej chwili w trakcie przeglądu do celów WRF na lata 2021–2027). Pomysł ten w trakcie prac Parlamentu Europejskiego związanych ze wspomnianym przeglądem określono mianem „Europejskiego Funduszu Wsparcia Transformacji”. Zakres Europejskiego Funduszu Dostosowania do Globalizacji poszerzono by o wsparcie przekształceń w wymiarze gospodarczym, społecznym i ekologicznym. Tak samo jak ogólne podejście do sprawiedliwej transformacji, taki fundusz wsparcia służyłby zarówno zapobieganiu, jak i reagowaniu, zawsze zapewniając zdecydowaną zgodność z polityką spójności i szerszymi strategiami terytorialnymi.

**Nasze państwa
muszą chronić
ludzi przed
starymi i
nowymi
zagrożeniami.**

6.2. Państwo społeczno-ekologiczne⁶⁹

Dzisiejsze państwa opiekuńcze tworzone w czasach, gdy kwestie ekologii oraz wzajemne interakcje między problemami i zagrożeniami społecznymi a ekologicznymi były względnie słabo znane. Pośrednio, lecz w ograniczonym i „nieświadomy” sposób, nasze systemy opiekuńcze zaczęły stopniowo zajmować się niektórymi przejawami dobrostanu społeczno-ekologicznego, np. publiczne systemy zabezpieczenia społecznego obejmują leczenie chorób spowodowanych zanieczyszczeniami. Zapewniając siatki bezpieczeństwa socjalnego, systemy opieki społecznej przyczyniają się również pośrednio do ograniczenia degradacji środowiska powodowanej ubóstwem, chociaż nie jest to integralny element ich misji. W miarę nasilania się dynamiki społeczno-ekologicznej – ponieważ zanieczyszczenia coraz częściej prowadzą do chorób, ponieważ skrajne warunki pogodowe coraz częściej wpływają na źródła utrzymania ludzi czy też dlatego że pogłębiające się nierówności skutkują nowymi szkodami w środowisku – państwa opiekuńcze muszą stawiać czoła nowym wyzwaniom. W niektórych ze wspomnianych obszarów ustanowiono już i uruchomiono europejskie funkcje opiekuńcze – np. w przypadku utraty

dochodów przez rolników na skutek skrajnych zjawisk pogodowych, na ich wsparcie mobilizuje się wspólne fundusze rolne.

Poza przyszłymi wyzwaniami, z którymi będą musiały uporać się nasze państwa opiekuńcze, nasze instytucje publiczne stoją przed szerszym wyzwaniem związanym z przekształceniem ich samych, tak aby były w stanie zarządzać zrównoważoną transformacją we wszystkich jej wymiarach. Z tego względu potrzebna jest nowa koncepcja rządu i zarządzania, a także należy odnieść się do zagadnień bardzo praktycznych. Przykładowo, nie jest dziś jasne, w jaki sposób cele zrównoważonego rozwoju powinny przekładać się na rzeczywistą politykę na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Kto, na przykład, powinien kierować tym procesem na szczeblu zarządzania? W niektórych krajach odpowiadają za to szefowie rządów, w innych minister środowiska czy nawet finansów. Na szczeblu europejskim Komisja nie zaczęła nawet jeszcze zajmować się pełnym zakresem potrzebnych zmian instytucjonalnych, tak samo jak pozostałe instytucje. Trzy lata po zawarciu porozumienia dotyczącego celów zrównoważonego rozwoju ONZ,

nie znalazło to jeszcze w zasadzie żadnego odzwierciedlenia w głównym europejskim procesie zarządzania, europejskim semestrze. W uzgodnionych niedawno zasadach zarządzania w dziedzinie energii i klimatu można jednak dostrzec interesujące pierwsze kroki w tym kierunku. Powinny one zostać dodatkowo rozwinięte i monitor-

owane pod kątem wdrożenia i zgodności z obecnym procesem europejskiego semestru. Należy określić i ustanowić jasne powiązania polityczne między kompleksem spraw społeczno-ekologicznych a polityką na szczeblu lokalnym i regionalnym, w szczególności polityką regionalną i spójności UE.

⁶⁹ Niezależna Komisja zawdzięcza tę koncepcję prof. Eloi Laurentowi (zob. zwłaszcza „Measuring Tomorrow: Accounting for well-being, resilience and sustainability in the twenty-first century”, Princeton Press, 2017).

01

Budowa społeczno-ekologicznych państw opiekuńczych w drodze procesu partycypacyjnego

02

Pomiar i ograniczanie nierówności ekologicznych

Zalecenie 1

Instytucje europejskie i państwa członkowskie powinny angażować się w debaty na szczeblu unijnym i krajowym dotyczące przyszłości dzisiejszych państw opiekuńczych w epoce zrównoważonej transformacji. Związki zawodowe i zainteresowane strony, a także obywatele w ogóle, należy zachęcać do wnoszenia wkładu w te debaty w celu kształtowania zarysu nowych społeczno-ekologicznych państw opiekuńczych przez zbiorowe procesy w skali całego społeczeństwa. Orędownicy postępu powinni nadawać ton tej debacie, aby określać potrzeby i środki w sposób skutecznie przyczyniający się do zwalczania nierówności zarówno społecznych, jak i ekologicznych, a także na nowo zdefiniować zbiorową i indywidualną odporność. Ochrona środowiska powinna stać się równie ważna, co ochrona socjalna, a walka z nierównościami społecznymi powinna zyskać dodatkową legitymację, ponieważ pomoże ograniczyć degradację środowiska. W tym ramach należy dokonać ponownej oceny szerszych funkcji opiekuńczych w różnych politykach europejskich (np. realizowanych przez Europejski Fundusz Społeczny czy wspólną politykę rolną).

Zalecenie 2

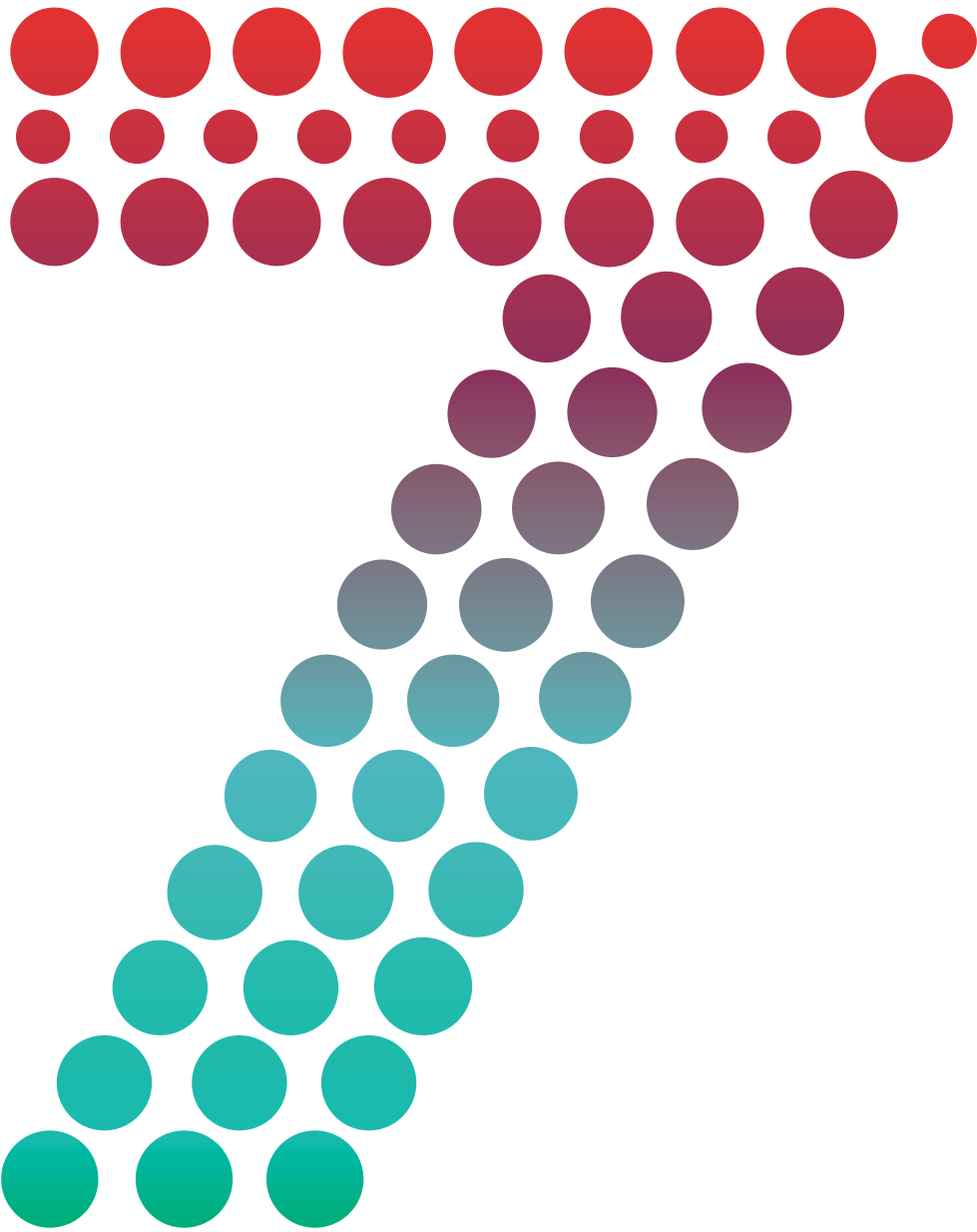
W celu należytego pomiaru, a następnie ograniczania różnych źródeł nierówności ekologicznych, na szczeblu krajowym i europejskim należy przeznaczyć znaczne zasoby na prowadzenie badań umożliwiających możliwie najdokładniejsze określenie konsekwencji społecznych zmian klimatu, degradacji ekosystemów i niszczenia różnorodności biologicznej, przy skupieniu się na zdrowotne i społeczne oddziaływanie nierówności. Należy unaocznić koszt społeczny kryzysów ekologicznych, aby pokazać, jak nieadekwatny jest podział środków, a także jaki jest zakres nierówności, do których może prowadzić obecny kryzys. Należy określić najsłabsze grupy ludności, takie jak społecznie izolowane osoby w centrach miast, i wyciągnąć do nich rękę.

Zalecenie 3

Historia instytucji społecznych rzuca światło na rolę instytucji jako silników akceptowanej zmiany. Instytucje to centralne dynamiczne elementy każdej społecznej transformacji, ponieważ samych ich celem jest ułatwianie współpracy społecznej w długim horyzoncie czasowym. W kontekście UE, zarządzanie ma równie duże znaczenie. Bez procesów zarządzania dostosowanych do organizacji zbiorowych wysiłków na rzecz zrównoważonego rozwoju obejmujących wszystkie państwa członkowskie, wzajemne oddziaływanie wysiłków na szczeblu krajowym i unijnym szybko stałoby się dysfunkcjonalne. Z kolei wymiar instytucji i zarządzania okazałby się nie być niczym więcej niż ślepą maszyną bez nowych wskaźników dobrobytu i zrównoważoności, zapewniających ukierunkowanie i umożliwiających pomiar postępów na drodze do wytyczonych celów. Szczegółowe zalecenia dotyczące nowego podejścia do zarządzania na rzecz zrównoważoności przedstawiono w rozdziale 7.

03

Instytucje i zarządzanie na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Przygotowanie do zmiany

Zrównowazona strefa euro
162

Finansowanie zrównowazonej transformacji
169

Zrównowazone europejskie zarzadzanie
173

Przejscie w kierunku nowej, zrównowazonej i zrównowazonej organizacji, która je wspiera i organizuje.

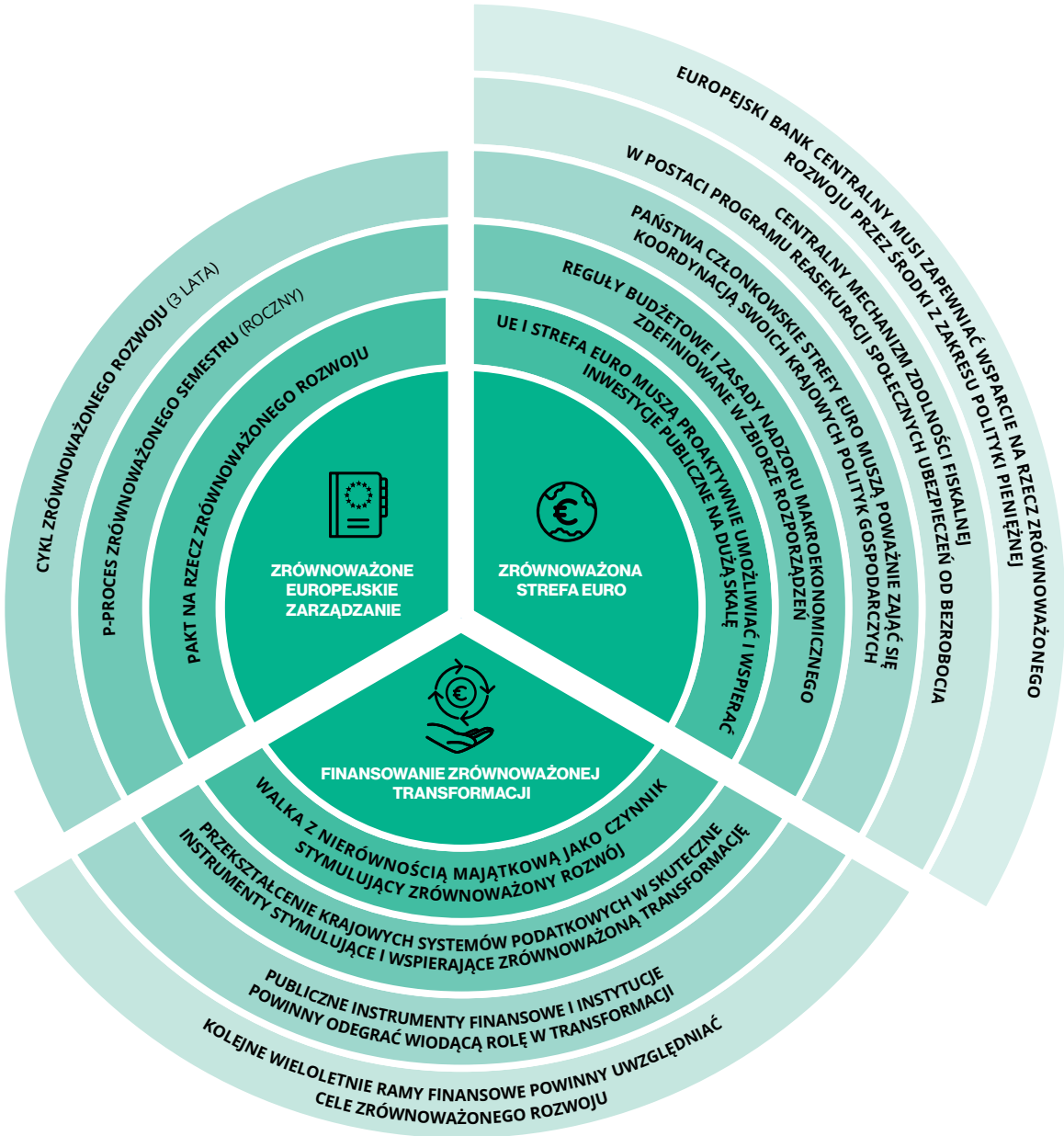
Przedstawiając w rozdziale 6 argumentację na rzecz nowego „państwa społeczno-ekologicznego” przypomniano, że instytucje były w przeszłości głównymi motorami zmiany, w szczególności na etapie rozwoju współczesnych państw opiekuńczych.

Rzecz jasna przejście do nowej formy zrównoważonego społeczeństwa będzie wymagać aktywnych i adekwatnych instytucji zdolnych do jej zaplanowania, wsparcia i zorganizowania. W kontekście europejskim powinno to dotyczyć nie tylko instytucji (Komisji Europejskiej, Rady, Parlamentu Europejskiego...), lecz także polityk i instrumentów, przy użyciu których UE występuje jako czynnik instytucjonalny wobec szczebla krajowego i regionalnego i w interakcji z nimi, a także procesów zarządzania organizujących to szersze

i wielopoziomowe działanie instytucjonalne. W tym kontekście dostrzegamy dwa zasadnicze wymiary, wymagające pilnej interwencji, jeżeli nie mają stać się przeszkodami dla niezbędnych zmian:

- niedokończoną architekturę instytucjonalną strefy euro i jej konstrukcję faworyzującą sztywność fiskalną;
- nienadążający za rozwojem wydarzeń europejski semestr, którego cel i konstrukcja są sprzeczne z potrzebą pełnego uwzględnienia wymiaru społecznego i ekologicznego oraz wskaźników i poziomów docelowych wychodzących poza wzrost gospodarczych i obejmujących kształtowanie zrównoważonej polityki.

PRZYGOTOWANIE DO ZMIANY

**Przygotowanie
zmiany za
pomocą nowego
systemu
zarządzania
na rzecz
zrównoważonego
rozwoju.**

7.1. Zrównoważona strefa euro

W latach kryzysu strefa euro była bliska załamania. Konieczne były doraźne środki szybko wzmacniające jej odporność, takie jak Europejski Mechanizm Stabilności. Krajom najbardziej dotkniętym kryzysem narzucono bardzo rygorystyczne programy pomocy finansowej i reformy. To właśnie przede wszystkim sztywność reguł fiskalnych doprowadziła do drugiej recesji, którą strefa euro sprowadziła sama na siebie i która poskutkowała gwałtownym wzrostem bezrobocia i ubóstwa.

Określono szereg reform niezbędnych dla dokończenia architektury strefy euro, w tym dotyczące pełnego rozwinięcia unii bankowej oraz mechanizmu zdolności fiskalnej służącego łagodzeniu wstrząsów gospodarczych, ale żadnej z nich nie sfinalizowano, ani nawet nie zainicjowano. Nie zakwestionowano reguł fiskalnych zapisanych w pakcie stabilności i wzrostu, z wyjątkiem umożliwienia tymczasowego bardziej elastycznego stosowania zasad, które postrzegano wówczas jako konieczne dla ponownego pobudzenia wzrostu i tworzenia miejsc pracy po latach stagnacji gospodarczej. Od lat ponawiane przez obóz postępowy apele o dodanie wymiaru społecznego do unii gospodarczej i walutowej, o wzmocnienie jej odporności na wstrząsy, o przegląd

reguł fiskalnych z myślą o zwiększeniu ich zdolności do reagowania na wahania w gospodarce, o wyodrębnienie w ten sposób kluczowych inwestycji publicznych, o rozszerzenie koncepcji reform strukturalnych na obszary istotne społecznie, takie jak systemy edukacji czy mobilność społeczna, o przeciwdziałanie zakłóceniom na rachunku obrotów bieżących i deflacyjnej dynamice płac szkodliwej dla słabszych gospodarek oraz o wzmocnienie demokratycznego charakteru politycznego zarządzania strefą euro pozostawały dotychczas w dużej mierze bez echa. Czy to w Komisji Europejskiej, czy w rządach większości państw członkowskich, czy to w Europejskim Banku Centralnym, większość osób odpowiedzialnych za funkcjonowanie i architekturę strefy euro pozostaje na pozycjach zasadniczo konserwatywnych i trzyma się jastrzębiej polityki, uniemożliwiając ewolucję systemu.

Nie jest to tylko bezzasadna obawa, gdyż strefa euro pozostaje niezdolna do uporania się z poważnymi zakłóceniami gospodarczymi. Bardzo ważne jest, aby strefa euro, odpowiadająca za ponad 70% unijnego PKB, zaangażowała się w długoterminowy proces przejścia do zrównoważoności, jak zaleca się w tym sprawozdaniu. Strefa euro, z jej obecnymi

regułami, wbudowanymi niedociągnięciami i procedurami instytucjonalnymi nie będzie w stanie proaktywnie zaangażować się w taki proces, a jej obecne braki będą spychać ją w przeciwnym kierunku.

Dlatego też obecne refleksje i debaty dotyczące dokończenia UGW należy umieścić w nowych, szerszych ramach zrównoważonego rozwoju. Punktem

wyjścia jest stwierdzenie, że strefa euro i, bardziej ogólnie, europejskie procesy kształtowania polityki gospodarczej wymagają dogłębnej zmiany systemowej, w związku z którą nastąpi przesunięcie priorytetów od zaabsorbowania wyłącznie konsolidacją budżetową i stabilnością finansów do zrównoważonego ekonomicznie, społecznie i ekologicznie przekształcenia gospodarki europejskiej.

01

UE i strefa euro muszą proaktywnie umożliwiać i wspierać inwestycje publiczne na dużą skalę, niezbędne do sfinansowania zrównoważonej transformacji. Z tego względu najwyższym priorytetem politycznym jest niezbędna zmiana reguł fiskalnych w celu ochrony inwestycji

Zalecenie 1

Zapotrzebowanie dużej liczby obszarów na inwestycje potrzebne do przekształcenia naszych wzorców produkcji i konsumpcji opiewa na setki miliardów euro. Ze względu na utrzymujący się niski poziom wzrostu gospodarczego i potrzebę redukcji długu publicznego, wiele krajów nie dysponuje przestrzenią budżetową, aby jednocześnie zajmować się konsolidacją i inwestycjami na takich poziomach. W przypadku kolejnej recesji obecne reguły uniemożliwią osiągnięcie wystarczającego poziomu inwestycji publicznych. Pakt stabilności i wzrostu musi zostać poddany przeglądowi w celu wyłączenia inwestycji publicznych na rzecz transformacji z kalkulacji deficytu publicznego, lecz w precyzyjnych ramach, które pozwolą uniknąć nadużyć. W takich ramach, jako wspierających je, prowadzone powinny być w szczególności inwestycje na rzecz transformacji. Ponadto pewien zakres uwspólnienia długu publicznego w strefie euro (euroobligacje) może dodatkowo wesprzeć niezbędne inwestycje publiczne na szczeblu krajowym.

Zalecenie 2

Obowiązujące zasady muszą być częściowo zrewidowane i znacznie uzupełnione o dodatkowe cele w ramach szerszego paktu na rzecz zrównoważonego rozwoju. Pakt ten będzie aktem łączącym w sobie cele szczegółowe dotyczące polityki fiskalnej w zakresie długu i deficytu z innymi celami zrównoważoności w zakresie polityki społecznej, zatrudnienia i ekologii. Wszystkie cele będą wiążące, a ich realizacja będzie podlegać kompleksowej procedurze nadzoru w ramach nowego cyklu zrównoważonego rozwoju (szczegółowe omówienie w sekcji 7.3). Przykładowo, w porównaniu z obecnym podejściem, przy którym wąsko zdefiniowane reformy mogą odpowiadać za dodatkowy margines 0,5% w deficycie budżetowym, w przyszłości taki margines będą mogły generować środki przyczyniające się do realizacji celów paktu zrównoważonego rozwoju.

02

Reguły budżetowe i zasady nadzoru makroekonomicznego zdefiniowane w zbiorze rozporządzeń (sześciopak dotyczący wszystkich państw członkowskich UE oraz dwupak mający zastosowanie tylko do krajów strefy euro), za pomocą których zreformowano pakt stabilności i wzrostu, należy poddać przeglądowi i umieścić w szerszych ramach – paktu zrównoważonego rozwoju.

03

Państwa członkowskie strefy euro muszą poważnie zająć się koordynacją swoich krajowych polityk gospodarczych, w celu skorygowania lub zrekompensowania nadmiernych nadwyżek na rachunku obrotów bieżących, które mogą prowadzić do pogłębiających się rozbieżności gospodarczych i społecznych między krajami

Zalecenie 3

Rozbieżności między bogatszymi i uboższymi członkami strefy euro nie mogą być korygowane po prostu za pomocą polityki spójności, jeżeli nadal będą od siebie odpychani potężnymi siłami wyzwalanymi przez niepowodzenia koordynacji polityki w strefie euro. Ostatecznie jest to sytuacja niemożliwa do utrzymania ze względów gospodarczych i politycznych. Strefa euro musi stać się czynnikiem sprzyjającym większej równości między swoimi członkami, którym obecnie nie jest. Kraje mające nadwyżki powinny inwestować u siebie, a także organizować bezpośrednie i pośrednie inwestycje przez fundusze unijne, zwłaszcza w osiągniętych gorsze wyniki gospodarkach strefy euro.

Zalecenie 4

Taki mechanizm, nie będąc systemem stałych transferów fiskalnych, musiałby jednak mieć wystarczająco solidną konstrukcję, aby w przypadku przekroczenia określonych progów zapewnić znaczące, chociaż tymczasowe i automatyczne, wsparcie fiskalne dla krajów stojących w obliczu wstrząsów. Ten podwójny program mógłby być finansowany na różne i być może łączące się ze sobą sposoby, pod warunkiem, że całość finansowania będzie wystarczająco antycykliczna (finansowanie nie powinno zniknąć wtedy, gdy jest najbardziej potrzebne). Program ochrony inwestycji mógłby zostać wsparty gwarancją z budżetu UE, uzupełnioną o wsparcie z europejskiego mechanizmu stabilizacji finansowej, dla zapewnienia mu wystarczającego potencjału. Program reasekuracji społecznych ubezpieczeń od bezrobocia powinien w pełni respektować rolę partnerów społecznych na szczeblu krajowym. Oba instrumenty powinny zostać włączone do posiadającego solidniejszą legitymację demokratyczną systemu rozliczalnego zarządzania unią gospodarczą i walutową, przy zapewnieniu realnej kontroli parlamentarnej ze strony Parlamentu Europejskiego oraz stabilnej instytucjonalnej możliwości kierowania przez przewodniczącego Eurogrupy, który powinien być również członkiem Komisji Europejskiej.

04

Centralny mechanizm zdolności fiskalnej – stanowiący część bardziej demokratycznej unii gospodarczej i pieniężnej – w postaci programu reasekuracji społecznych ubezpieczeń od bezrobocia, uzupełnionego programem ochrony inwestycji zorientowanym na konwergencję społeczno-gospodarczą, jest potrzebny na wypadek wstrząsów asymetrycznych, a także aby przyczynić się do utrzymania wystarczająco wysokiego poziomu inwestycji publicznych, nawet w okresach trudności gospodarczych

05

Europejski Bank Centralny musi zapewniać wsparcie na rzecz zrównoważonego rozwoju przez środki z zakresu polityki pieniężnej, na podstawie zaktualizowanego mandatu, zdefiniowanego w statutach Europejskiego Systemu Banków Centralnych

Zalecenie 5

Europejski Bank Centralny odgrywa kluczową rolę nie tylko pod względem stabilności cen, lecz także w odniesieniu do innych wymiarów gospodarki. Jego działania, gdyby definiować je tylko w kategoriach stabilności cen, mogą mieć negatywny wpływ na szersze cele zrównoważonego rozwoju. Np. w przypadku luzowania ilościowego nie uwzględniono należycie celów w zakresie klimatu. Zdarza się, że polityka pieniężna może prowadzić do utrzymania wysokich poziomów bezrobocia w imię niższej inflacji. EBC nie jest zobowiązany do brania tych różnych celów pod uwagę w zrównoważony sposób. Dla porównania, cele polityki pieniężnej Amerykańskiej Rezerwy Federalnej przewidują promowanie warunków gospodarczych sprzyjających zarówno stabilnym cenom, jak i maksymalnie trwałemu zatrudnieniu. Komisja Europejska i państwa członkowskie powinny formułować zasady koordynacji politycznej w ramach zrównoważonego rozwoju (przez pakt i cykl zrównoważonego rozwoju, zalecane w tym rozdziale), polityka EBC powinna natomiast zostać odpowiednio przeformułowana w celu zapewnienia podstawy dla spójności między wymiarem pieniężnym a budżetowym. Podstawowy mandat EBC, zgodnie z którym instytucja ta zapewnia stabilność cen, powinien zostać poszerzony o cele pełnego zatrudnienia oraz wspierania przejścia do zrównoważonego rozwoju, a ponadto w sposób demokratyczny powinny zostać zdefiniowane ilościowe poziomy docelowe. Wymagałoby to rewizji art. 119 i 127 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Mandat można by wówczas przeformułować w art. 2 statutow ESBC/EBC:

Artykuł 2, Europejski Bank Centralny (obowiązujące przepisy)

Zgodnie z artykułem 127 ustęp 1 i artykułem 282 ustęp 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen. Bez uszczerbku dla celu stabilności cen, ESBC wspiera ogólne polityki gospodarcze w Unii, mając na względzie przyczynianie się do osiągnięcia celów Unii przedstawionych w artykule 3 Traktatu o Unii Europejskiej. ESBC działa w poszanowaniu zasady otwartej gospodarki rynkowej z wolną konkurencją, sprzyjając efektywnej alokacji zasobów oraz zgodnie z zasadami określonymi w artykule 119 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Nowy artykuł 2

Zgodnie z artykułem 127 ustęp 1 i artykułem 282 ustęp 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, głównym celem ESBC jest utrzymywanie stabilności cen, osiągnięcie pełnego zatrudnienia i wspieranie przekształcenia Unii zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju. ESBC wspiera polityki w Unii, mając na względzie przyczynianie się do osiągnięcia celów Unii przedstawionych w artykule 3 Traktatu o Unii Europejskiej. ESBC działa w poszanowaniu zasady zrównoważonej i społecznej gospodarki rynkowej oraz zgodnie z zasadami określonymi w artykule 119 (wersja zmieniona) Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

²⁰ W 1977 r. Kongres USA zmienił ustawę o Rezerwie Federalnej, nakazując Radzie Zarządzającej Systemem Rezerwy Federalnej oraz Federalnemu Komitetowi ds. Otwartego Rynku „utrzymanie długoterminowego wzrostu agregatów pieniężnych i kredytowych, współmiernego do długoterminowego potencjału gospodarki w zakresie wzrostu produkcji, tak aby skutecznie promować cele maksymalnego zatrudnienia, stabilnych cen i umiarkowanych długoterminowych stóp procentowych.”

7.2. Finansowanie zrównoważonej transformacji

Osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju będzie wymagać ogromnych zasobów finansowych, w szczególności pod względem inwestycji, z których wiele będzie odznaczać się długim horyzontem czasowym. Sektor finansów publicznych musi brać na siebie ryzyko, naprawiając nieuniknione niedoskonałości rynku, z którym sektor prywatny sam nie może się uporać. Unia Europejska dysponuje szeregiem instytucji, polityk i zasad, które musi zmobilizować. Kluczowa funkcja pod względem finansowania transformacji przypada budżetowi UE, gdyż odgrywa on ważną, w niektórych przypadkach podstawową, rolę w wielu obszarach polityki gospodarczej, społecznej i ekologicznej.

UE musi wysłać jasny i silny sygnał polityczny dotyczący jej zaangażowania na rzecz podjęcia i utrzymania transformacji w prawdziwie zrównoważone społeczeństwo i gospodarkę we wszystkich dziedzinach. Będzie to bodziec dla sektora prywatnego. W związku z tym UE powinna określić kompleksową europejską strategię finansów publicznych na rzecz transformacji, jasno zaznaczając, że obejmuje ona wszystkie dostępne narzędzia, takie jak ograniczenie nadmiernych nierówności pod względem majątkowym czy opodatkowanie „złych” zamiast „dobrych”.

01

Walka z nierównościami majątkowymi jako czynnik stymulujący zrównoważony rozwój przez europejski podatek od majątku netto

Zalecenie 1

Państwa członkowskie powinny również bardziej zaangażować się w walkę z nierównościami majątkowymi. Dostępne dane i wyniki badań pokazują, że nierówności majątkowe pogłębiają się w zbliżonym tempie w USA i Europie. W UE 40% majątku prywatnego znajduje się w rękach 5% najbogatszych osób. Koncentrację bogactwa należy obniżyć do sprawiedliwszego poziomu poprzez podniesienie podatku od spadków lub nałożenie podatku od majątku, zależnie od kontekstu krajowego. Opodatkowanie majątku było powszechne do wczesnych lat 1990., następnie jednak zostało zniesione w szeregu państw członkowskich, takich jak Austria, Szwecja, Luksemburg, czy ostatnio Francja. Nie jest to właściwa droga w czasach, kiedy koncentracja bogactw narasta i w nadchodzących dziesięcioleciach może zacząć rosnąć wykładniczo, jak pokazują ostatnie badania.⁷¹

Zgodnie z proponowanymi zasadami globalnego opodatkowania majątku, ustanowiony powinien zostać europejski podatek od majątku netto, który w części mógłby posłużyć do finansowania polityki wspólnych zasobów, omówionej jako dalszy krok na końcu rozdziału 5, a w części stać się „zasobem własnym” budżetu europejskiego, zwłaszcza na finansowanie działań w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i spójności terytorialnej. Ogólnounijne wdrożenie podatku od majątku na podstawie zharmonizowanych przepisów podatkowych ograniczyłoby ryzyko uchylania się od podatków, na które podatki krajowe byłyby znacznie bardziej narażone, oraz stwarzałoby korzystne warunki dla ostatecznego przejścia do globalnego podatku od majątku. Z niedawnych badań wynika, że stosowanie progresywnego, naliczanego od gospodarstw domowych podatku według stawki 1% od majątku netto powyżej 1 mln EUR oraz 1,5% od majątku netto powyżej 5 mln EUR dałoby 156 mld dochodów podatkowych, z uwzględnieniem indywidualnych reakcji behawioralnych wywołanych takim opodatkowaniem. Mając na uwadze pozytywny wpływ podatku od majątku netto pod względem zrównoważoności, w zakresie efektywności gospodarczej i włączenia społecznego, taki podatek na szczeblu europejskim może, jak stwierdzają badacze, zapewnić na potrzeby finansowania budżetu UE interesujący potencjalny zorientowany na zrównoważoność zasób własny pochodzący z podatków.⁷³

Konieczne jest również przeanalizowanie, jak nadmierne nierówności majątkowe mogą być wyeliminowane w możliwie najbardziej sprawiedliwy i skuteczny sposób przez opodatkowanie przeniesienia majątku, w postaci podatku od spadków lub innych form opodatkowania, takich jak podatek od darowizn.⁷⁴

⁷¹ Thomas Piketty, „Capital in the Twenty-First Century”, 2013 (Kapitał w XXI wieku, 2015).

⁷² Piketty, Zucman (2015)

⁷³ A European Net Wealth Tax, FairTax Working Papers Series N.10, Austriacki Instytut Badań Gospodarczych (WIFO, Wiedeń), 2014.

⁷⁴ Zob. zwłaszcza brytyjską debatę dotyczącą tej kwestii pod adresem www.ippr.org/research/publications/prosperity-and-justice-executive-summary

Zalecenie 2

Bardziej progresywnemu opodatkowaniu dochodów, zalecanemu w rozdziale 5, oraz opodatkowaniu majątku powinna towarzyszyć daleko idąca zmiana paradygmatu w zakresie podatków, zmierzająca do opodatkowania „złych” zamiast „dobrych”. Zmiana wzorców produkcji i konsumpcji w celu zapewnienia ich ogólnej zrównoważoności musi oznaczać, że za produkcję i konsumpcję skutkującą zanieczyszczeniami powinny grozić sankcje, natomiast dla ich zrównoważonych form należy stwarzać zachęty. U podstaw tej zmiany paradygmatu leży opodatkowanie CO₂ (podatek od emisji dwutlenku węgla), podatek od innych głównych źródeł zanieczyszczeń (olej napędowy, tworzywa sztuczne, szkodliwe pestycydy ...) oraz od wykorzystania zasobów, połączony z ograniczonym opodatkowaniem pracy, zwłaszcza niższych płac, oraz z finansowaniem lub zapewnieniem nowych zrównoważonych dóbr lub usług publicznych dla każdego, w celu uniknięcia kosztów opodatkowanego zanieczyszczenia przez przejście do czystych produktów i usług. Trójkąt zrównoważonego rozwoju powinien odpowiadać trójkątowi podatkowemu między wyższym opodatkowaniem kapitału i majątku a niższym opodatkowaniem zanieczyszczenia i pracy. Taka zmiana paradygmatu wzmocni sprawiedliwość społeczną i gospodarczą, a także postęp społeczno-ekologiczny.

Zalecenie 3

Europejskie instytucje finansowe powinny dawać przykład, zarówno przez publiczną emisję obligacji ekologicznych i społecznych, mającą na celu finansowanie nowych projektów, jak i przez zapewnienie wstępnych gwarancji na wsparcie konkretnych projektów, aby mogły one osiągnąć masę krytyczną. Wszystkie działania Europejskiego Banku Inwestycyjnego, w tym Program InvestEU na lata 2021–2027, powinny wspierać realizację celów zrównoważonego rozwoju na okres do 2030 r., w tym porozumienia klimatycznego z Paryża. Program InvestEU powinien objąć wystarczającą liczbę projektów, aby wesprzeć bardziej ryzykowne i mniejsze spośród nich (lub klastry projektów), o ile są w pełni zgodnie z celami zrównoważonego rozwoju ONZ i porozumieniem paryskim

⁷⁵ Może ona na przykład przejawiać się podatkiem od CO₂ z paliw grzewczych, z którego dochody posłużą do sfinansowania „nieodpłatnego” przyłączenia do komunalnej sieci grzewczej lub komunalnej elektrowni społecznej dostarczającej 1000 kWh czystej energii dla każdej rodziny przy zerowym koszcie.

02

Przekształcenie krajowych systemów podatkowych w skuteczne instrumenty stymulujące i wspierające zrównoważoną transformację

03

Publiczne instrumenty finansowe i instytucje powinny odegrać wiodącą rolę w transformacji

04

Kolejne wieloletnie ramy finansowe powinny uwzględniać cele zrównoważonego rozwoju

Zalecenie 4

Kolejne wieloletnie ramy finansowe na lata 2021–2027 powinny uwzględniać cele zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do szerokiej gamy programów i instrumentów. Główne polityki finansowane z budżetu UE, w szczególności wspólna polityka rolna, polityka spójności i kluczowe programy, takie jak Europejski Fundusz Społeczny (Plus) powinny być teraz definiowane w ramach zrównoważoności i stać się motorem zmiany. Powinny one obejmować wskaźniki efektywności zapewniające należyte monitorowanie.

7.3.
Zrównoważone europejskie zarządzanie

W dokumencie tym przedstawiamy propozycję dotyczącą zmiany obecnych ram europejskiego semestru przez odejście od jego zawężonej orientacji fiskalnej i zarządzania skupionego na jednej dziedzinie, w celu stworzenia odpowiedniego narzędzia wspierającego zrównoważony rozwój. Dążenie do zmiany semestru nie ma charakteru abstrakcyjnego ani technicznego. Oznacza ono zmianę sposobu przygotowania zaleceń dla poszczególnych krajów i podejmowania decyzji w tym zakresie, a co za tym idzie zmianę rodzaju reform, których oczekuje się od państw członkowskich. Rezultatem będzie odejście od skupiających się na stronie podaży reform strukturalnych i środków konsolidacji fiskalnej, potencjalnie powodujących pogłębienie nierówności, na rzecz reform i inwestycji zmierzających do zrównoważonego rozwoju, mogących stymulować niezbędne przekształcenia gospodarcze, społeczne i ekologiczne. Europejski semestr nie odpowiada obecnie potrzebom zrównoważonego rozwoju w co najmniej trzech wymiarach:

- **Redukcjonistycznego paradygmatu ilościowego** zbudowanego na PKB i powiązanych wskaźnikach, np. deficytu i zadłużenia, jako jedynych wskaźnikach odniesienia i celach polityki bez uwzględniania

społecznych i ekologicznych efektów zewnętrznych.

- **Imperializmu dyscypliny budżetowej**, w ramach którego tylko z reguł fiskalnych wynikają wiążące cele. W rezultacie wszystkie pozostałe obszary zdominowane są przez dyscyplinę budżetową, niepozostawiającą miejsca politykom alternatywnym. Z tego względu semestr zasadniczo pozostaje instrumentem wdrażania konsolidacji budżetowej.
- **Przestarzałego zarządzania**, przejawiającego się decydowaniem silosowym, słabym poczuciem odpowiedzialności na szczeblu krajowym, brakiem dialogu z partnerami społecznymi i słabą rolą Parlamentu Europejskiego. Oprócz zawężenia zdolności semestru do przedstawienia systemowego oglądu sytuacji, ten wadliwy sposób zarządzania szkodzi Unii, gdyż ludzie postrzegają zarządzanie gospodarcze UE jako skomplikowane, preferujące interes korporacji i niedemokratyczne.

Przejście od europejskiego semestru do cyklu zrównoważonego rozwoju wymaga zmiany w co najmniej trzech wymiarach:

- **Horyzontu i zakresu**. Zrównoważony rozwój wiąże się z innymi ramami

czasowymi kształtowania polityki, które zamiast krótkoterminowego stają się długofalowe. W związku z tym konieczne jest zastąpienie obecnego corocznego nadzoru budżetowego i makroekonomicznego wieloletnim paktem na rzecz zrównoważonego rozwoju. W celu ustalania kierunku polityki i zapewnienia spójności z innymi politykami UE, nowy semestr musi stanowić część nadrzędnej strategii zrównoważonego rozwoju opartej na celach zrównoważonego rozwoju (i powiązanej z WRF).

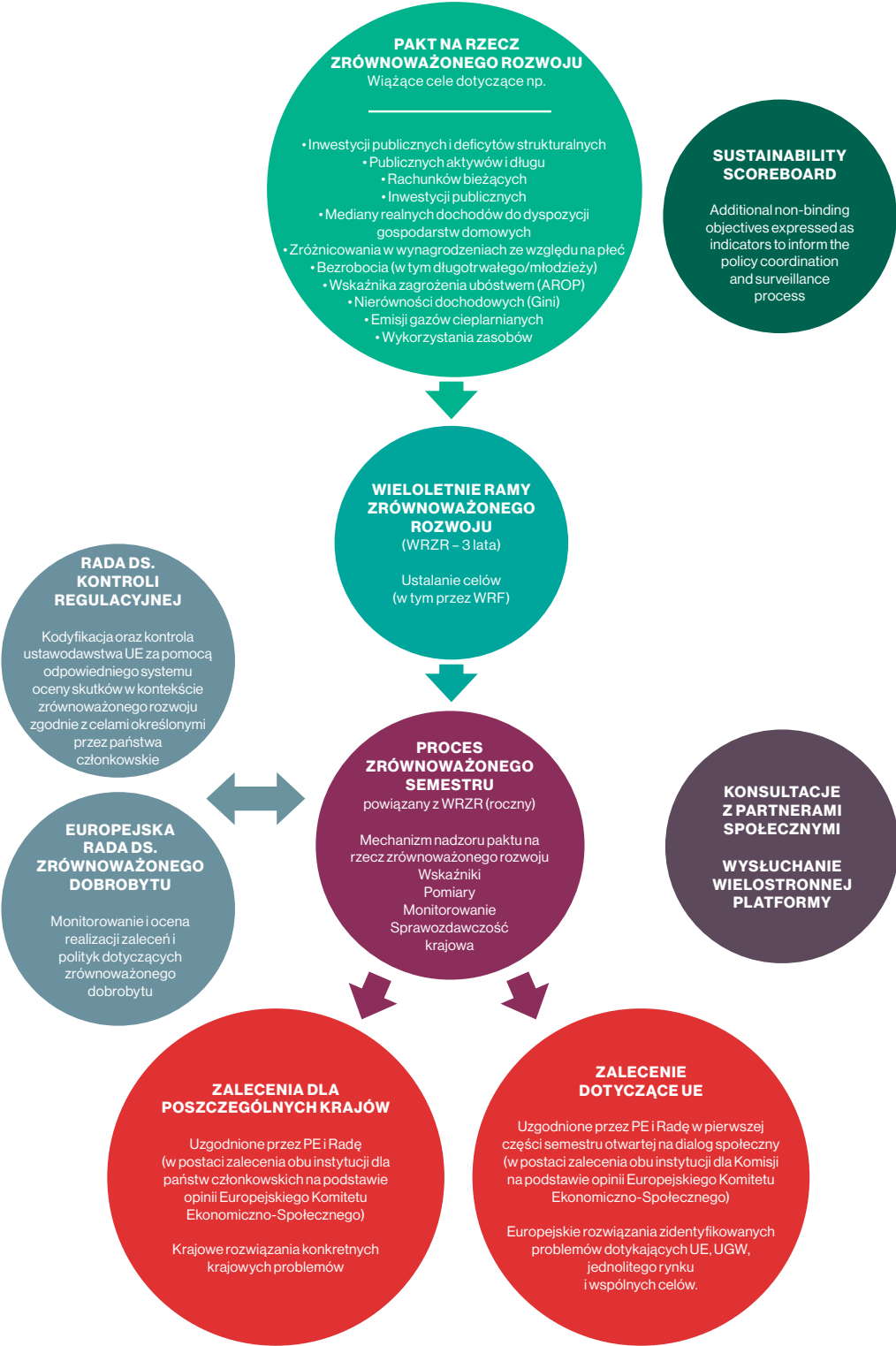
- **Wskaźników i celów.** To, co mierzymy ma wpływ na to, co osiągamy w kategoriach rezultatów polityki. Odnoszenie się wyłącznie do PKB skutkuje politykami uwzględniającymi tylko oddziaływanie gospodarcze. Dlatego też konieczne jest poszerzenie zbioru wskaźników odniesienia o wskaźniki społeczne i ekologiczne, co umożliwi planowanie naprawę zrównoważonych reform, a nie tylko reform strukturalnych zapewniających stabilność finansów publicznych. Jest niezbędne, aby wskaźniki te były również zgodne z

celami zrównoważonego rozwoju ONZ (mogą jednak wykraczać poza nie).

- **Zarządzania.** Zarządzanie skupione na jednym aspekcie skutkuje polityką skupioną na jednym aspekcie. W związku z tym konieczne jest otwarcie obecnego procesu podejmowana decyzji zarówno od wewnątrz (dołączenie innych służb Komisji do grona odpowiedzialnych za semestr), jak i od zewnątrz (promowanie dialogu strukturalnego z zainteresowanymi stronami). Parlament Europejski powinien odgrywać kluczową rolę w celu zapewnienia należytej kontroli demokratycznej. Odpowiednio zaangażowani powinni być partnerzy społeczni i organizacje pozarządowe, w tym wielostronna platforma ds. zrównoważonego rozwoju (zob. sekcja 3.3, zalecenie 2). Semestr musi być także zorientowany na społeczność, aby dopasować się do różnych potrzeb i specyfiki poszczególnych krajów i terytoriów (zob. sekcja 5.5, zalecenie 4).

Mając na uwadze powyższe cele, cyklowi **zrównoważonego rozwoju** można nadać następującą strukturę:

Cykl zrównoważonego rozwoju

Nowy cykl zrównoważonego rozwoju będzie wieloletnim procesem zmierzającym do wdrażania należytej polityki fiskalnej na równi z polityką na rzecz zrównoważonego rozwoju. Cykl zrównoważonego rozwoju będzie opierać się na nowym akcie prawnym, jakim będzie pakt na rzecz zrównoważonego rozwoju, obejmujący obecny pakt stabilności i wzrostu w zmienionej postaci (z wyłączeniem inwestycji publicznych) oraz szereg innych wiążących celów, których osiągnięciu z kolei służyć będą zarówno zalecenia dla poszczególnych krajów, jak i nowo wprowadzone zalecenia dla UE.

Ten wybór wiążących celów spowoduje przeobrażenie nadzoru politycznego przez dodanie do niego kluczowych elementów potrójnej ścieżki zrównoważonego rozwoju. Nadzór będzie obejmować, tak jak w przypadku obecnego paktu stabilności, zarówno zapobiegawcze, jak i naprawcze procesy polityczne. Ten wiążący zbiór celów zostanie uzupełniony wyborem dodatkowych celów niewiązanych, wyrażonych jako wskaźniki mające kształtować koordynację polityczną i proces nadzoru, połączone w „tabeli wskaźników zrównoważonego rozwoju”.

Taka tabela może obejmować np.

- wskaźnik płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie:⁷⁶ powyżej średniej dla trzech krajów UE o najlepszych wynikach
- współczynnik Giniego określający ekwiwalentny dochód do dyspozycji: poniżej średniej dla trzech krajów UE o najlepszych wynikach
- publiczne wydatki na edukację: powyżej 6% PKB
- skrajne ubóstwo: 0% ludności

- osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym: poniżej 10% ludności (lub co najmniej 20 milionów mniej osób dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem/wykluczeniem społecznym)⁷⁷
- zróżnicowanie w wynagrodzeniach ze względu na płeć: 0%
- przystępne cenowo i dobrej jakości mieszkania / udział wydatków mieszkaniowych w dochodzie do dyspozycji (...%)
- dystans dzielący państwa członkowskie od ich celów w zakresie energii odnawialnej, efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych ETS, zapisanych w rozporządzeniu w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego i rozporządzeniu w sprawie zarządzania unią energetyczną
- recykling 65% odpadów komunalnych do 2030 r.; recykling 75% odpadów opakowaniowych do 2030 r.⁷⁸
- cele w zakresie wykorzystania zasobów w ramach gospodarki o obiegu zamkniętym
- liczba osób w gospodarstwach domowych dotkniętych deprywacją materialną (...%)
- stopa bezrobocia młodzieży (...%)
- status różnorodności biologicznej ...

Zgodnie z tą samą logiką, co w przypadku paktu stabilności i wzrostu, po drodze od osiągnięcia celu końcowego realizowane będą cele średniookresowe. Cele będą dobierane w taki sposób, aby budować synergię i zapewnić spójność z ustalonymi już celami i strukturami zarządzania,

takimi jak wniosek w sprawie odpadów i zarządzanie w zakresie energii.

Uwzględniając wspomniane powyżej cele, wieloletnie ramy zrównoważonego rozwoju ustanawiają nadrzędne cele procesu, aby zagwarantować spójność i synergie z innymi instrumentami polityki UE (np. wspólną polityką rolną i polityką spójności). Z tego względu wieloletnie ramy zrównoważonego rozwoju będą uzupełniać wieloletnie ramy finansowania.

Proces wdrożenia będzie przechodził przez zrównoważony semestr i mechanizm corocznego nadzoru, służący monitorowa-

niu zgodności z wiążącymi celami paktu na rzecz zrównoważonego rozwoju. Proces zrównoważonego semestru objaśniono bardziej szczegółowo na kolejnej stronie. Coroczny rezultat procesu jest dwójaki. Po pierwsze, zalecenia dla poszczególnych krajów: inaczej niż dotychczas, będą one bardziej „zorientowane na społeczność”, aby dostosować się do potrzeb każdego państwa członkowskiego i terytorium. Reformy strukturalne po stronie podaży ulegną przekształceniu w zrównoważone reformy strukturalne. Po drugie, zalecenie dotyczące UE: każdego roku Rada i Parlament będą wysyłać wnioski dotyczące kwestii mających wpływ na politykę UE.

PROCES ZRÓWNOWAŻONEGO SEMESTRU

Jak wspomniano powyżej, wdrożenie wieloletniego procesu zarządzania zrównoważonym rozwojem będzie przechodzić przez zrównoważony semestr, dalszą fazę rozwojową europejskiego semestru. Będzie to mechanizm corocznego nadzoru służący monitorowaniu osiągnięć w zakresie wdrażania paktu stabilności i wzrostu oraz paktu na rzecz zrównoważonego rozwoju za pomocą następujących rozwiązań:

- **Nowe narzędzia analityczne:** Roczna analiza zrównoważonego rozwoju i dobrobytu oraz procedura dotycząca zakłóceń zrównoważonego rozwoju, oparte na szerszym i głębszym systemie pomiarów. Nowy system wskaźników stosowanych w sprawozdawczości krajowej i analizie ogólnej. Ze względu na szeroki zakres, oprócz wskaźników gospodarczych i fiskalnych

uwzględnione zostaną nowe wskaźniki społeczne i ekologiczne.⁷⁹

- **Nowa struktura zarządzania:** Utworzona zostanie nowa Rada Zrównoważonego Rozwoju, zajmująca miejsce między radami sektorowymi a Radą Europejską. Ta nowa konfiguracja horyzontalna będzie obejmować 27 przedstawicieli wyznaczanych na szczeblu krajowym, którzy, mając w swoich państwach rangę ministerialną, będą odpowiadać za spójność polityki (monitorowanie i kontrola wniosków w zakresie polityki) w związku z wdrażaniem krajowych strategii zrównoważonego rozwoju. Podobną konfigurację można wprowadzić w PE, w postaci komisji ds. zrównoważonego rozwoju.⁸⁰

⁷⁶ Definicję płacy zapewniającej utrzymanie na minimalnym poziomie oraz metodyczne wyjaśnienie sposobu jej obliczenia przedstawiła MOP. http://www.ilo.org/travail/whatwedo/publications/WCMS_162117/lang--en/index.htm Na MIT obliczono takie płace dla poszczególnych stanów USA. <http://livingwage.mit.edu/>

⁷⁷ Ten ostatni cel przewidywała już strategia „Europa 2020”.

⁷⁸ Cel przewidziany już we wniosku dotyczącym odpadów.

⁷⁹ Postępowe Społeczeństwo i grupa S&D popierają niezależną roczną analizę wzrostu gospodarczego, która od listopada 2018 r. ewoluowała w niezależną roczną analizę opartą na wskaźnikach, analizach i zaleceniach z zakresu zrównoważonego rozwoju i dobrobytu, zob. www.progressivesociety.eu lub www.iags-project.org

⁸⁰ Ewentualnie, na potrzeby takiej nowej konfiguracji, można rozważyć nadanie Radom ENVI i EPSCO takiej samej rangi, jaką posiada Rada ECOFIN. W ramach tego samego mechanizmu w Parlamencie Europejskim połączone zostaną prace komisji ECON, ENVI i EMPL dotyczące nowego procesu zrównoważonego semestru.

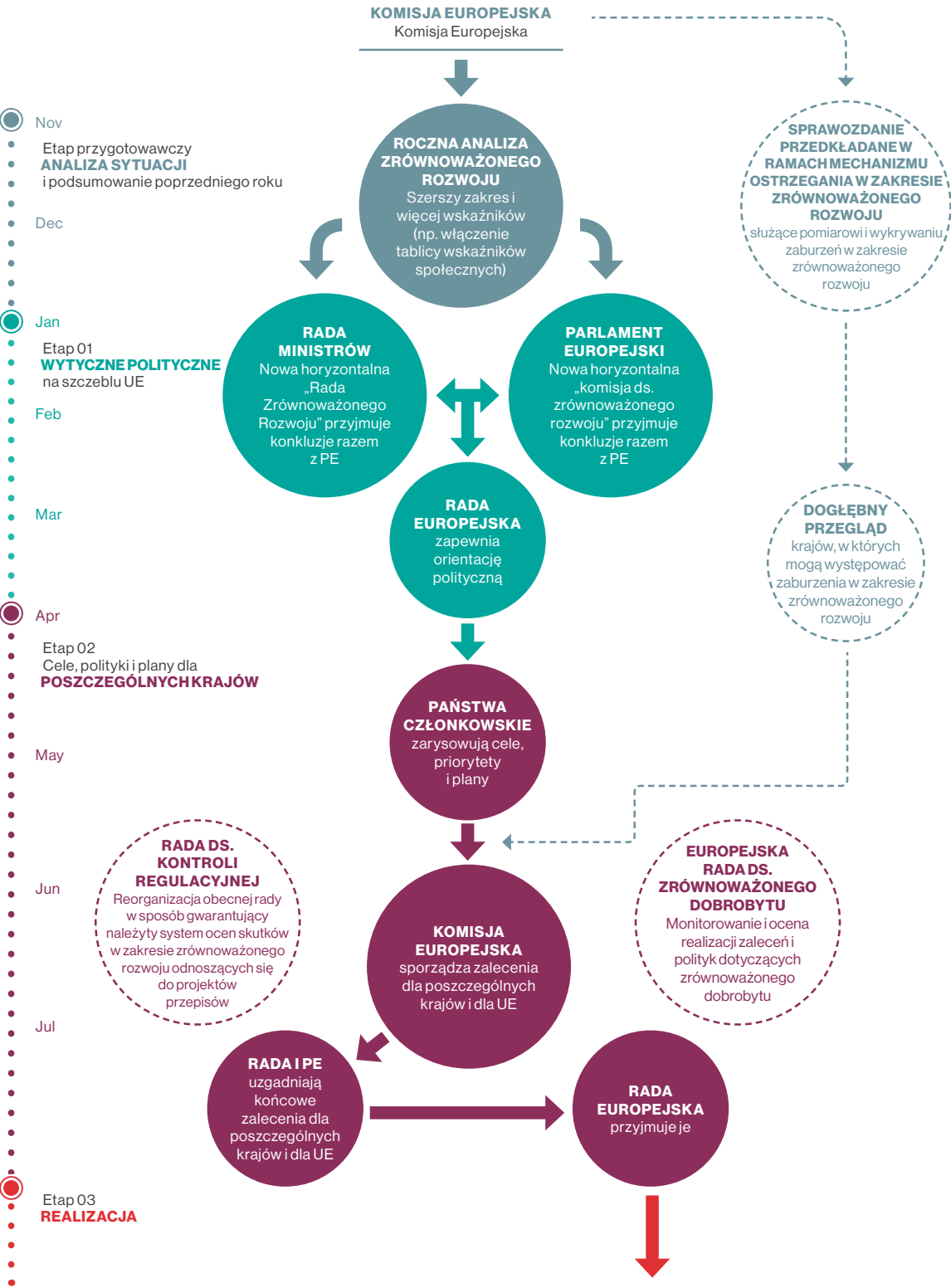
- Na nowo pomyślana **Rada ds. Kontroli Regulacyjnej w Komisji Europejskiej**: obecnie Rada pełni funkcję centralnego organu kontroli jakości i udziela Komisji wsparcia przy ocenie skutków i innych ocenach. Rada analizuje wszystkie projekty ocen skutków wydawanych przez Komisję oraz inne ważne ewaluacje i oceny adekwatności obowiązujących przepisów, a także wydaje opinie i zalecenia na ich temat. Rada ta powinna otrzymać jasny mandat przewidujący zapewnianie kontroli jakości ocen skutków w zakresie zrównoważonego rozwoju odnoszących się do przepisów proponowanych przez Komisję – należytą ewaluację trzech wymiarów zrównoważonego rozwoju, z myślą o weryfikacji, czy proponowane zalecenia dla poszczególnych krajów i dla UE są zgodne z celami określonymi w

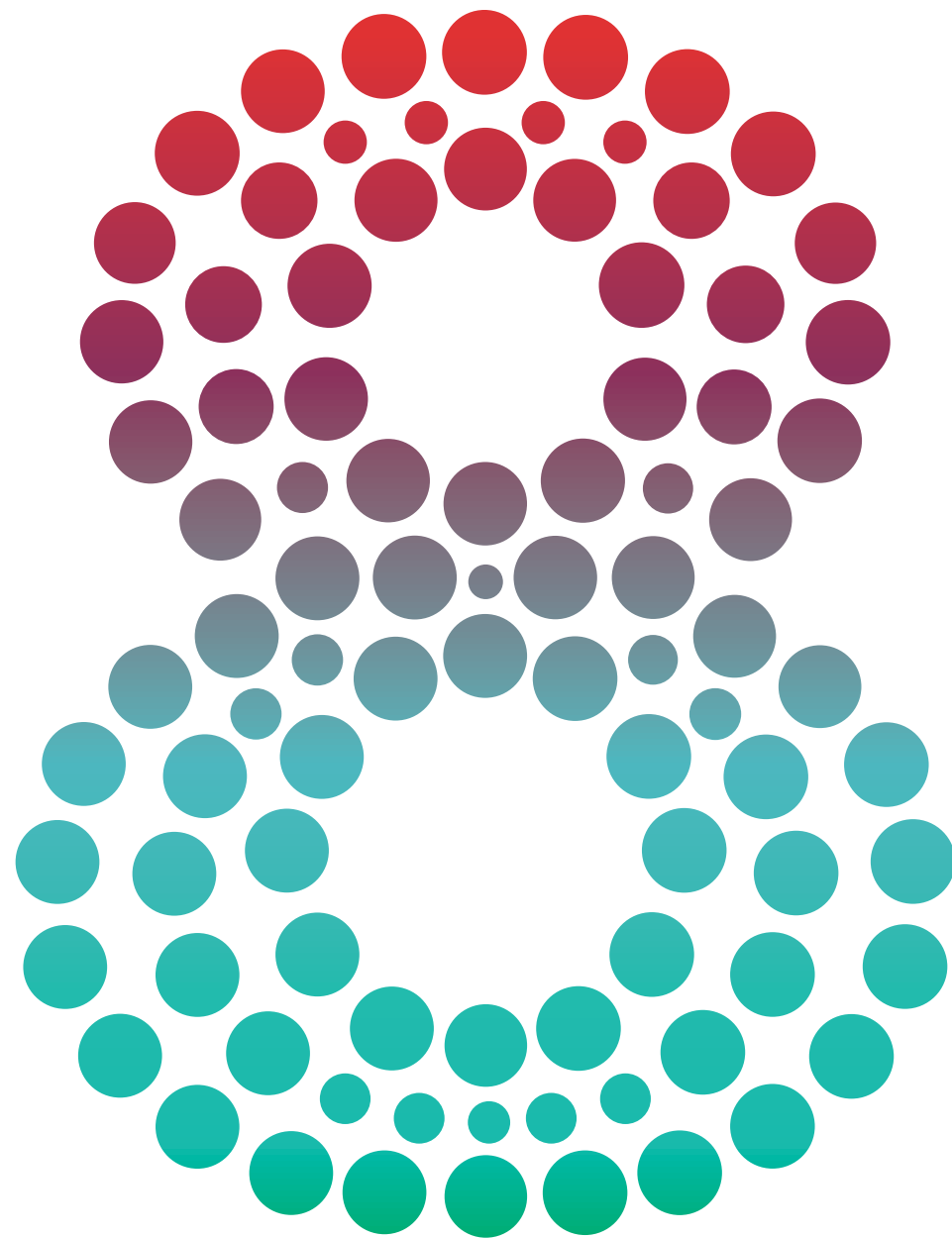
wieloletnich ramach zrównoważonego rozwoju (WRZR). Jej funkcja nie będzie ograniczona do wsparcia wdrażania zrównoważonego semestru, lecz wyjdzie poza nie, gdyż organ ten będzie również sprawdzać zgodność ustawodawstwa i polityki UE z WRZR.

- Nowo ustanowiona **Europejska Rada ds. Zrównoważonego Dobrobytu**, analogiczna do Europejskiej Rady Budżetowej i upoważniona do rocznego monitorowania i ewaluacji całości polityki UE i zaleceń przedstawionych w ramach procesu zrównoważonego semestru w odniesieniu do ich wpływu na zrównoważony dobrobyt.

Ramy czasowe byłyby podobne do ram obecnego europejskiego semestru, zapewniając spójność czasową z krajowymi kalendarzami budżetowymi.

PROCES ZRÓWNOWAŻONEGO SEMESTRU (roczny)

ZAŁĄCZNIK 110 ŚRODKÓW Z ZAKRESU POLITYKI NA RZECZ ZMIANY (Rozdziały 3–7)

ROZDZIAŁ 3 WŁADZA W RĘCE LUDZI

1. Umowa obywatelska na rzecz „zrównoważonej demokracji dla wszystkich”
2. Ścisłejsze zaangażowanie partnerów społecznych w europejski semestr (i w przyszły cykl zrównoważonego rozwoju) przez Radę i Parlament Europejski (w tym udział w posiedzeniu plenarnym przed marcowym posiedzeniem Rady Europejskiej)
3. Deklaracja polityczna Rady Europejskiej w sprawie znaczenia efektywnego dialogu trójstronnego i społecznego w dobrze funkcjonującej społecznej gospodarce rynkowej (port. art. 3 i 152 TUE)
4. Opracowanie, na podstawie tej deklaracji politycznej, europejskiej strategii popierania członkostwa w związkach zawodowych opartej na zasadzie nr 8 Europejskiego filaru praw socjalnych, włącznie z zaleceniami politycznymi dotyczącymi rozwoju uzwiązkowienia, które powinny być uwzględnione w krajowych programach reform
5. Opracowanie, także na podstawie tej deklaracji politycznej, strategii krajowych obejmujących środki wsparcia rokowań zbiorowych, przy aktywnym włączeniu partnerów społecznych (w tym więcej układów zbiorowych na poziomie sektorów)
6. Przegląd dyrektywy w sprawie europejskich rad zakładowych, wzmacniający prawo do informacji i konsultacji pracowników w firmach transnarodowych zatrudniających tysiąc lub więcej osób
7. Przegląd przepisów krajowych dotyczących informowania i konsultacji, informowania w przypadku zwolnień grupowych oraz gwarantujących prawa pracownicze w przypadku przejścia przedsiębiorstw, o ile obowiązujące przepisy są niewystarczające
8. Nowa dyrektywa ramowa w sprawie informowania pracowników i konsultowania się z nimi, współdecydowania, przewidywania restrukturyzacji i zarządzania
9. Otwarcie osobom fikcyjnie samozatrudnionym możliwości wstępowania do związków zawodowych przez włączenie jasnej definicji pracownika do dyrektywy w sprawie przejrzystych i przewidywalnych warunków pracy (obecnie w trakcie prac legislacyjnych)
10. Zapewnienie ram prawnych umożliwiających niezależnemu społeczeństwu obywatelskiemu funkcjonowanie bez ingerencji rządu w całej UE
11. Wzmocnienie i poszerzenie europejskiej wielostronnej platformy poświęconej celom zrównoważonego rozwoju ONZ, w celu wzmocnienia jej roli i zaangażowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego, zgodnie z zaleceniami SDG Watch Europe

12. Zaangażowanie wielostronnej platformy w przyszły cykl zrównoważonego rozwoju (oraz, do tego czasu, w proces europejskiego semestru) w odniesieniu do trzech instytucji
13. Wsparcie i promowanie przez ugrupowania postępowe rozwoju krajowych sojuszy na rzecz zrównoważonego rozwoju, takich jak ASviS we Włoszech
14. Wzmocnienie przestrzeni obywatelskiej na szczeblu lokalnym i regionalnym dzięki należytemu wdrożeniu europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa i zasady partnerstwa w polityce spójności
15. Przedstawienie przez Komisję Europejską wniosku dotyczącego norm minimalnych dialogu obywatelskiego na szczeblu UE (dalszy krok)

ROZDZIAŁ 4 PRZEKSZTAŁCENIE KAPITALIZMU

16. Promowanie różnorodnych modeli działalności gospodarczej, w tym spółdzielni, własności pracowniczej, własności wielopodmiotowej, trustów lub innych form, w celu promowania bardziej zróżnicowanej struktury ekonomicznej, uwzględniającej społeczne i ekologiczne efekty zewnętrzne w stopniu większym niż obecnie oraz zapewniającej sprawiedliwszy podział dochodów i bogactw
17. Tworzenie europejskich statutów prawnych dla różnych form gospodarki społecznej w celu zapewnienia pewności prawa i równych warunków działania z innymi formami działalności gospodarczej, obejmujących towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszenia i fundacje
18. Ustanowienie systemów gwarancji finansowych od szczebla lokalnego po krajowy w celu ułatwienia dostępu do finansowania podmiotom gospodarki społecznej, oraz aktywne ich wsparcie przez InvestEU i EBI.
19. Rozwój inicjatyw politycznych i wykorzystanie dostępnych już instrumentów i programów UE w celu zachęcania młodych ludzi do angażowania się w gospodarkę społeczną oraz w celu pomagania im w tym zakresie
20. Przyjęcie krajowych i europejskich statystyk zapewniających dostępność odpowiednich danych dotyczących gospodarki społecznej, co pomoże lepiej kształtować, ukierunkowywać i monitorować związane z nią polityki
21. Ustanowienie statutu europejskiej korporacji pożytku publicznego w oparciu o niedawną inicjatywę włoską (Società Benefit)

- 22. Wsparcie na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym roli publicznych, lub podlegających publicznej regulacji, przedsiębiorstw niekomercyjnych, aby tworzyły one ekologiczno-społeczne usługi publiczne
- 23. Europejski znak „odpowiedzialnego przedsiębiorstwa”, umożliwiający stwierdzenie, czy firma jest odpowiedzialna społecznie i ekologicznie oraz przestrzega zasad ładu korporacyjnego
- 24. Europejski znak „odpowiedzialnych finansów”, mający to samo zadanie, z uwzględnieniem specyfiki sektora finansowego
- 25. Dyrektywa europejska w sprawie minimalnej odpowiedzialności gospodarczej, społecznej, socjalnej i ekologicznej przedsiębiorstw, bazująca na podejściach prawnych stosowanych w niektórych państwach członkowskich
- 26. Zrównoważone zamówienia publiczne: Proaktywne stosowanie przez podmioty publiczne kryteriów społecznych i ekologicznych w zamówieniach publicznych oraz monitorowanie zgodności z takimi kryteriami
- 27. Wprowadzenie obowiązkowych kryteriów społecznych i ekologicznych w zamówieniach publicznych
- 28. Prawnie wiążący paszport odpowiedzialności korporacyjnej, pozwalający działać na jednolitym rynku przedsiębiorstwom o rocznym przychodzie przekraczającym 500 mln EUR (dalszy krok)
- 29. Utworzenie europejskiej agencji zwalczającej przestępstwa finansowe i podatkowe
- 30. Ustanowienie europejskiego organu skarbowego (Ośrodek ds. Spójności i Koordynacji Europejskiej Polityki Podatkowej) wzmacniającego współpracę i koordynację między krajowymi organami podatkowymi w walce z uchylaniem się od opodatkowania i unikaniem opodatkowania
- 31. Ustanowienie Europejskiej Jednostki Analityki Finansowej, gwarantującej skuteczne tworzenie sieci kontaktów oraz koordynację działań istniejących krajowych jednostek analityki finansowej
- 32. Ustanowienie przez Eurofisc i Komisję Europejską wspólnej specjalnej stałej grupy roboczej mającej nadzorować egzekwowanie przyjętych przepisów podatkowych
- 33. Pełna publiczna sprawozdawczość w podziale na kraje, obejmująca w pełni zdezagregowane rachunki z wszystkich krajów, w których działa wielonarodowa korporacja
- 34. Ogólnoeuropejska wspólna skonsolidowana podstawa opodatkowania osób prawnych (CCCTB), obejmująca również opodatkowanie przedsiębiorstw cyfrowych (poprzedzone tymczasowym podatkiem od usług cyfrowych)

- 35. Europejska definicja prawna stałej siedziby wirtualnej przedsiębiorstw cyfrowych
- 36. Minimalna stawka efektywnego opodatkowania osób prawnych, oparta na przyszłej CCCTB
- 37. Zharmonizowana europejska definicja i zakaz oszukańczych praktyk podatkowych stosowanych w niektórych państwach członkowskich
- 38. Jasne zasady dotyczące przenoszenia siedziby przedsiębiorstwa w obrębie UE.
- 39. Podatek od transakcji finansowych
- 40. Większe zasoby dla krajowych administracji podatkowych
- 41. Tymczasowy podatek od usług cyfrowych, do czasu wprowadzenia zasad CCCTB
- 42. Potrzebne porozumienie w Radzie w sprawie wniosku dotyczącego „znaczącej obecności cyfrowej”
- 43. Merytoryczna debata publiczna dotycząca tego, jak opodatkować nowe technologie (np. podatek od robotów)
- 44. Uwzględnianie przez UE klauzul dotyczących unikania opodatkowania we wszystkich umowach handlowych zawieranych z państwami trzecimi
- 45. UE nie powinna zawierać żadnych umów handlowych z jurysdykcjami uważanymi przez nią za raje podatkowe
- 46. Promowanie przez UE utworzenia Komisji Podatkowej w ramach ONZ, zwłaszcza w celu koordynacji walki z rajami podatkowymi
- 47. Promowanie przez UE utworzenia globalnego rejestru finansowego, pozwalającego na określenie własności aktywów finansowych (dalszy krok)
- 48. Ustanowienie jasnego i szczegółowego unijnego systemu klasyfikacji – bądź taksonomii – zrównoważonych rodzajów działalności. W ten sposób zostanie stworzony wspólny język dla wszystkich podmiotów w systemie finansowym
- 49. Prawny wymóg rozliczalności prywatnych instytucji finansowych wobec społeczeństwa
- 50. Lepsza kalibracja ostrożnościowych zachęt i bodźców zniechęcających przyczyniająca się do przejścia do zrównoważonego rozwoju
- 51. Włączenie czynników i zagrożeń z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego do mandatu Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego

- 52. Utworzenie europejskiej agencji ratingowej monitorującej długoterminowe zagrożenia dla zrównoważoności
- 53. Uwzględnienie rozwoju sztucznej inteligencji w transakcjach finansowych przez przegląd przepisów MiFID II / MiFIR mających zastosowanie do rynków instrumentów finansowych
- 54. Wspieranie włączenia społecznego pod względem finansowym przez rozwijanie lub ułatwianie form finansowania takich jak mikrokredyty, finansowanie społecznościowe oraz finansowanie łańcucha dostaw, a także fundusze na rzecz przedsiębiorczości społecznej na szczeblu UE i krajowym
- 55. Rozwój bezpośredniej regulacji i nadzoru nad równoległym systemem bankowym, w tym na szczeblu globalnym (dalsze kroki)
- 56. Stworzenie jednostki ds. analizy przyszłych technologii w Komisji Europejskiej, umożliwiającej odpowiednie zrozumienie, przewidywanie i przygotowanie zmiany technologicznej
- 57. Propozycja dyrektywy unijnej w sprawie pracy za pośrednictwem platform internetowych, regulująca i chroniąca nowe formy pracy w gospodarce cyfrowej
- 58. Przygotowanie krajowych systemów socjalnych i programów europejskich do wsparcia młodych ludzi podczas transformacji technologicznej, zwłaszcza przez fundusze na transformację społeczną finansowane z podatku cyfrowego; proces ten powinien stać się integralną częścią europejskiego semestru

ROZDZIAŁ 5
SPRAWIEDLIWOŚĆ SPOŁECZNA

- 59. Ambitny europejski plan poprawy sytuacji wszystkich osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przy jednoczesnym obniżeniu liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o 25 mln do 2030 r. i o kolejne 50 mln do 2050 r.
- 60. Dalsze rozwijanie na szczeblu unijnym i krajowym podejścia zmierzającego do lepszego zrozumienia ubóstwa na podstawie budżetów odniesienia
- 61. Dodanie europejskiego planu walki z ubóstwem jako wymiaru strategicznego do europejskiego semestru
- 62. Europejska gwarancja dla dzieci łagodząca szkodliwy wpływ ubóstwa na dzieci
- 63. Europejska strategia na rzecz niedrogich, socjalnych i publicznych mieszkań dla wszystkich (obejmuje 11 szczegółowych propozycji, zob. zalecenie 3, sekcja 5.1.)

- 64. Europejska dyrektywa ramowa w sprawie odpowiedniego dochodu minimalnego
- 65. Europejskie ramy prawne gwarantujące każdemu obywatelowi europejskiemu minimum ochrony socjalnej, zgodnie z zaleceniem MOP
- 66. Wprowadzenie strategii integracji społecznej imigrantów, obejmującej plany krajowe, jako element europejskiego semestru
- 67. W razie potrzeby, wprowadzenie po 2024 r. wiążących celów w zakresie walki z ubóstwem, w tym krajowych celów rocznych (dalszy krok)
- 68. Kompleksowe i kompletne wdrożenie wszystkich zasad i praw Europejskiego filaru praw socjalnych do 2024 r.
- 69. Wdrożenie Europejskiego prawa do aktywności dla długotrwale bezrobotnych, docelowo do połączenia z obecną europejską gwarancją dla młodzieży
- 70. Stworzenie Europejskiego planu działania na rzecz sprawiedliwych płac (EPDSP): włączenie do europejskiego semestru celu zrównoważonego rozwoju nr 10, przewidującego, że do 2030 r. płace w grupie 40% najmniej zarabiających będą rosnać szybciej niż średnia krajowa
- 71. (EPDSP) Ujęcie w zaleceniach dla poszczególnych krajów w ramach semestru europejskiego zaleceń dotyczących sektorowych układów zbiorowych i wsparcia wzrostu płac realnych zgodnie z celem zrównoważonego rozwoju ONZ
- 72. (EPDSP) Stopniowa eliminacja ubóstwa pracujących przez zapewnienie, aby płac minimalnych nie ustalano poniżej wysokości umożliwiającej utrzymanie na minimalnym poziomie, w tym przez ustanowienie wskaźników krajowych płac zapewniających utrzymanie na minimalnym poziomie, ogólnounijną definicję takich płac oraz wykorzystanie budżetów odniesienia jako poziomu referencyjnego
- 73. (EPDSP) Rozszerzenie europejskiego ustawodawstwa wymagającego równego wynagrodzenia za tę samą pracę powinno na wszystkie sektory gospodarki
- 74. (EPDSP) Uchwalenie Europejskiej dyrektywy w sprawie przejrzystości wynagrodzeń
- 75. Przeciwdziałanie nierównościom dochodowym w semestrze europejskim przez ustanowienie wskaźnika wyjściowego nierówności dochodowych na podstawie współczynnika Giniego trzech krajów europejskich o najlepszych wynikach (ok. 0,25) i wspieranie, w razie potrzeby, bardziej progresywnych krajowych systemów opodatkowania dochodów
- 76. Zapewnienie odpowiedniej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym dla pracujących rodziców, aby w równej mierze zajmowali się pracą i opieką

- 77. Ustawodawstwo eliminujące różnicowanie w wynagrodzeniach ze względu na płeć
- 78. Ratyfikacja i wdrożenie we wszystkich państwach członkowskich konwencji stambulskiej w celu wyeliminowania przemocy wobec kobiet
- 79. Zapewnienie, aby publiczne i prywatne organizacje i przedsiębiorstwa posiadały skuteczną politykę walki z molestowaniem seksualnym i mobbingiem
- 80. Zagwarantowanie zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego oraz praw w tej dziedzinie
- 81. Uwzględnienie perspektywy płci w krajowych politykach w zakresie opodatkowania i zabezpieczenia społecznego
- 82. Uchwalenie dyrektywy w sprawie kobiet w zarządach przedsiębiorstw (40%)
- 83. Uwzględnianie aspektu płci i sporządzanie budżetu z uwzględnieniem aspektu płci włączone systemowo do polityki publicznej na szczeblu UE i krajowym
- 84. Włączenie krajowych planów działania na rzecz mobilności społecznej do europejskiego semestru
- 85. Podniesienie systemów edukacji w Europie do najwyższego standardu i zapewnienie wystarczających inwestycji społecznych
- 86. Zapewnienie dalszej dostępności polityki spójności dla wszystkich regionów UE oraz utrzymanie łącznej alokacji finansowej na lata 2021–2027 na odpowiednim poziomie, o ile nie zwiększenie jej.
- 87. Wspieranie wielopoziomowego zarządzania w zakresie polityki spójności, w celu osiągnięcia partycypacyjnych i oddolnych podejść
- 88. Zróżnicowane podejść rozwojowych stosowane odpowiednio do specyfiki każdego regionu
- 89. Należyte wdrożenie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w polityce spójności
- 90. Uchwycenie terytorialnego oddziaływania programów UE
- 91. Wspólne zasoby – rozwinięcie wspólnej/kolektywnej bazy zasobów niefinansowych dostępnej dla wszystkich, być może w postaci karty wspólnych zasobów, zapewniającej zbiór praw z zakresu wspólnego dobrobytu dla wszystkich obywateli (dalszy krok)

ROZDZIAŁ 6
POSTĘP SPOŁECZNO-EKOLOGICZNY

- 92. Dodanie sprawiedliwej transformacji jako ważnego składnika przyszłej europejskiej polityki w zakresie klimatu i energii
- 93. Zdefiniowanie zrównoważonej polityki przemysłowej dla wszystkich sektorów dotkniętych przekształceniem, w ramach podejścia opartego na sprawiedliwej transformacji
- 94. Osiągnięcie przez przyszłą wspólną politykę rolną sprawiedliwego przekształcenia ku zrównoważonemu rolnictwu i dynamicznym obszarom wiejskim
- 95. Zapewnienie, aby krajowe i europejskie strategie sprawiedliwego przekształcenia były czynnie wspierane przez budżet europejski
- 96. Budowa społeczno-ekologicznych państw opiekuńczych jutra w drodze procesu partycypacyjnego, z zaangażowaniem instytucji krajowych i unijnych, partnerów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego
- 97. Rozwijanie wiedzy i informacji umożliwiających należyty pomiar, a następnie ograniczanie nierówności ekologicznych
- 98. Zapewnienie, aby instytucje unijne i krajowe oraz procesy zarządzania należycie uwzględniały wymiar społeczno-ekologiczny

ROZDZIAŁ 7
PRZYGOTOWANIE DO ZMIANY

- 99. Zmiana reguł fiskalnych UE, tak aby chroniły krajowe inwestycje publiczne istotne dla zrównoważonego przekształcenia, nie zaś skupiały się na konsolidacji budżetowej
- 100. Przegląd obowiązujących reguł i procedur budżetowych w ramach nowego szerokiego paktu na rzecz zrównoważonego rozwoju, łączącego budżetowe, społeczne i ekologiczne poziomy odniesienia oraz wiążące cele
- 101. Odpowiednia koordynacja polityki w celu przeciwdziałania nadmiernym nadwyżkom na rachunku obrotów bieżących
- 102. Mechanizm zdolności fiskalnej: program reasekuracji społecznych ubezpieczeń od bezrobocia oraz program ochrony inwestycji w celu wzmocnienia strefy euro pod względem spójności gospodarczej i społecznej oraz rozwinięcia zdolności radzenia sobie z wstrząsami asymetrycznymi shocks

103.

Zmiana mandatu Europejskiego Banku Centralnego, zdefiniowanego w Traktacie i statutach, dodająca do niego cel pełnego zatrudnienia oraz wspieranie przez jego politykę pieniężną przejścia do zrównoważonego rozwoju
104.

Przeciwdziałanie nadmiernym nierównościom majątkowym przez europejski podatek od majątku netto
105.

Reforma krajowych systemów podatkowych, zmieniająca je w skuteczne mechanizmy na rzecz zrównoważonego rozwoju przez opodatkowanie „złych” zamiast „dobrych”
106.

Wiodąca rola europejskich instytucji i instrumentów finansowych w zakresie finansowania zrównoważonej transformacji, polegająca głównie na emisji obligacji ekologicznych i społecznych
107.

Uwzględnienie zrównoważonego rozwoju w następnych wieloletnich ramach finansowych
108.

Zastąpienie obecnego europejskiego semestru wieloletnim cyklem zrównoważonego rozwoju (opartym na nowym pakcie na rzecz zrównoważonego rozwoju, zob. środek z zakresu polityki nr 100) i odpowiednie dostosowanie struktur instytucjonalnych w Komisji Europejskiej, Parlamencie Europejskim i Radzie
109.

Opracowanie tabeli wskaźników zrównoważonego rozwoju obejmującej cele niewiążące wyrażone jako wskaźniki na potrzeby kształtowania polityki, koordynacji i nadzoru
110.

Ustanowienie Europejskiej Rady ds. Zrównoważonego Dobrobytu monitorującej i oceniającej zalecenia i polityki (komplementarnej wobec Europejskiej Rady Budżetowej)

Traktat o Unii Europejskiej (fragmenty)

W preambule

Wyrażając mocną wolę popierania postępu gospodarczego i społecznego swych narodów poprzez urzeczywistnienie rynku wewnętrznego oraz umacnianie spójności i ochrony środowiska, przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju, oraz prowadzenia polityk, które zapewnią, że integracji gospodarczej towarzyszyć będzie równoczesny postęp w innych dziedzinach.

Art. 3 ust. 1

Celem Unii jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów. Unia ustanawia rynek wewnętrzny.

Art. 3 ust. 3

Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska.

Wspiera postęp naukowo-techniczny.

Zwalcza wykluczenie społeczne i dyskryminację oraz wspiera sprawiedliwość społeczną i ochronę socjalną, równość kobiet i mężczyzn, solidarność między pokoleniami i ochronę praw dziecka.

Wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między Państwami Członkowskimi.

Szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy.

 **SUSTAINABLE
DEVELOPMENT GOALS**

**“Nie należy
porzucać nadziei
problemy stworzone
przez ludzi może być
również rozwiązany
przez ludzi.”**

WILLY BRANDT

‘Niezależna Komisja nie tylko przedstawia niezwykle istotne i pilnie potrzebne rozwiązania polityczne na nadchodzącą kadencję Parlamentu Europejskiego; prezentuje ona również nową długoterminową wizję naprawę sprawiedliwego i odpowiedzialnego społeczeństwa XXI w., w którym każdego czeka godna przyszłość – społeczeństwa zbudowanego na głębokim szacunku dla każdej osoby oraz dla planety, która tak pilnie wymaga od nas ochrony.’

UDO BULLMANN,

Przewodniczący Grupy Postępowego Sojuszu
Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim

‘Dlatego zalecenia polityczne przedstawione przez Niezależną Komisję w niniejszym sprawozdaniu zmierzają do radykalnego przekształcenia naszych społeczeństw. Jedno z nich, fundamentalnie kwestionujące nasze widoczne od dziesięcioleci dążenie do wzrostu gospodarczego jako celu samego w sobie, oddziela bogactwo od dobrobytu, dobitnie neguje obecny podział dochodów, bogactwa i siły ekonomicznej oraz wzywa do zrównoważonego przekształcenia, będącego potężnym i innowacyjnym motorem postępu społecznego.’

LOUKA T. KATSELI & POUL NYRUP RASMUSSEN,

Współprzewodniczący niezależnej komisji na rzecz trwałej równości

**progressive
society**

www.progressivesociety.eu

@ProgressSoc

@eupgressivesociety